

ISSN 2415-7333 (Online)
ISSN 2311-0821 (Print)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024>

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія Філологія

2024

Том 27, № 2

Київ
Видавничий центр КНЛУ

ISSN 2415-7333 (Online)
ISSN 2311-0821 (Print)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024>

MESSENGER
OF KYIV NATIONAL
LINGUISTIC UNIVERSITY

Series Philology

2024

Volume 27, No. 2

Kyiv
KNLU Publishing Center

Реєстраційне свідоцтво № 8830, серія KB від 03.06.2004 року

Збірник наукових праць "Вісник КНЛУ. Серія Філологія" включено до категорії Б Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук у галузі "Філологічні науки. Спеціальність 035" (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1643)

Видання індексується в: Index Copernicus <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=43291&lang=pl>; Наукова періодика України (URAN) <http://journals.uran.ua/user>; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>; Google Scholar <https://scholar.google.com.ua/>; CrossRef <http://data.crossref.org/depositorreport?pubid=J334518>, Dimensions https://app.dimensions.ai/discover/publication?and_facet_source_title=jour.1366855. DOAJ: [https://doaj.org/toc/2415-7333?source=%7B%22query%22%3A%7B%22bool%22%3A%7B%22must%22%3A%5B%7B%22terms%22%3A%7B%22index.issn.exact%22%3A%5B%222311-0821%22%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%22size%22%3A100%7D%7D%5D%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%22sort%22%3A%5B%7B%22created_date%22%3A%7B%22order%22%3A%22desc%22%7D%7D%5D%2C%22_source%22%3A%7B%7D%7D%7D%22track_total_hits%22%3Atrue%7D](https://doaj.org/toc/2415-7333?source=%7B%22query%22%3A%7B%22bool%22%3A%7B%22must%22%3A%5B%7B%22terms%22%3A%7B%22index.issn.exact%22%3A%5B%222311-0821%22%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%22size%22%3A100%7D%7D%5D%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%7D%22sort%22%3A%5B%7B%22created_date%22%3A%7B%22order%22%3A%22desc%22%7D%7D%5D%2C%22_source%22%3A%7B%7D%7D%7D%22track_total_hits%22%3Atrue%7D)

Том 27 № 2 рекомендовано до друку ухвалою вченої ради

Київського національного лінгвістичного університету від 23 грудня 2024 року.

Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія : зб. наук. праць / гол. ред. Васько Р. В. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2024. Т. 27, № 2. 182 с.

"Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія" публікує матеріали (статті, огляди, рецензії та ін.), які популяризують нові ідеї в царині мовознавства, літературознавства, перекладознавства.

Мета видання – інтегрувати нові напрацювання філологів (українських і зарубіжних) у таких напрямках, як: теорія і методологія мовознавства, літературознавства, перекладознавства; когнітивна семіотика, міждисциплінарна дискурсологія, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, психолінгвістика, лінгвофілософія, соціолінгвістика, прагмалінгвістика, корпусна лінгвістика тощо.

Редколегія

Головний редактор:

Васько Роман Володимирович – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6499-2972>

Заступник головного редактора:

Потапенко Сергій Іванович – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3240>

Відповідальні редактори:

Мінчак Галина Богданівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1673-475X>

Сташко Галина Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3325-5774>

Технічний редактор:

Григоренко Олена Григорівна – фахівець І категорії з комп'ютерної обробки текстів редакційно-видавничого відділу КНЛУ

Члени редколегії:

Баган Мирослава Петрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>

Барань Слизавета Балажівна (Erzsebet Varany) – доктор філософії (PhD), доцент, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Валігура Ольга Романівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5421>

Гнезділова Ярослава Володимирівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9248-3238>

Грітенсене Аурелія – доктор гуманітарних наук, старший науковий співробітник, Інститут литовської мови, Вільнюс, Литовська Республіка; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8510-9037>

Дяків Христина Юріївна – доктор філологічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2196-738X>

Ізотова Наталя Павлівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2098-4687>

Кійко Юрій Євгенович – доктор філологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2251-2811>

Корольова Алла Валер'янівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>

Номаті Мотокі – PhD (філологія), професор, Слов'яно-Євразійський дослідницький центр, Університет Хокайдо, Саппоро, Японія; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5476-4941>

Пакальнішкенс Даля – доктор габлітований, професор, Клайпедський університет, Клайпеда, Литовська Республіка; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6941-6504>

Панасенко Наталя Іванівна – доктор філологічних наук, професор, Університет імені Святих Кирила і Мефодія в Трнаві, Словацька Республіка; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4377-9088>

Пенья-Сервель М. Сандра – PhD (лінгвістика), старший викладач, Університет Ла-Ріоха, Логроньо, Королівство Іспанія; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4507-958X>

Пініч Ірина Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-1204>

Рундл Крістофер – PhD (філологія), професор, Болонський університет, Італійська Республіка; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7790-3468>

Стефанова Наталя Олександрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8699-9219>

Табаковска Ельжбета – PhD (лінгвістика), професор, Ягеллонський університет, Краків, Республіка Польща; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3676-792X>

Філоненко Наталя Георгіївна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9674-1641>

Ціпко Сергій – доктор філософії, професор, Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, Едмонтон, Канада; ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6137-9392>

Шутова Марія Олександрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7210-0260>

Адреса редколегії:

*Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, 73, Київ-150, Україна, 03150*

E-mail: knlu-pzs@ukr.net

Tel.: +38 (068) 554-23-79

<http://philmessenger.knlu.edu.ua/>

UDC 811.1'1

ISSN 2415-7333 (Online)

ISSN 2311-0821 (Print)

State Registration Certificate No. 8830, KB series of 03.06.2004

Officially registered journal "Messenger of KNLU. Series Philology" is added to the Category B in the List of scientific professional publications of Ukraine, which are authorized to publish the results of doctoral and candidate's theses in Philology, specialty 035 according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 1643, 28 December, 2019

The Journal is indexed in: Index Copernicus <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=43291&lang=pl>; Scientific periodicals of Ukraine (URAN) <http://journals.uran.ua/user>; National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>; Google Scholar <https://scholar.google.com.ua/>; CrossRef <http://data.crossref.org/depositorreport?pubid=J334518>, Dimensions https://app.dimensions.ai/discover/publication?and_facet_source_title=jour.1366855. DOAJ: https://doaj.org/toc/2415-7333?source=%7B%22query%22%3A%7B%22bool%22%3A%7B%22must%22%3A%5B%7B%22terms%22%3A%7B%22index.issn.exact%22%3A%5B%222311-0821%22%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%5D%7D%7D%2C%22size%22%3A100%22%22sort%22%3A%5B%7B%22created_date%22%3A%7B%22order%22%3A%22desc%22%7D%7D%5D%2C%22_source%22%3A%7B%7D%2C%22track_total_hits%22%3Atrue%7D

*Volume 27 No 1 is recommended for publishing
by Academic Council of Kyiv National Linguistic University, 23 December, 2024*

Messenger of KNLU. Series Philology : selected works in Philology / Editor-in-Chief Roman V. Vasko. Kyiv : KNLU Publishing Center, 2024. Volume 27. No 2. 182 p.

"Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology" publishes submissions (scientific papers, research articles, reviews, etc.) that promote new ideas in the fields of linguistics, literary studies and translation studies.

The aim of the journal is to integrate new research contributions from both Ukrainian and international scholars in areas such as: theory and methodology of linguistics, literary studies, translation studies; cognitive semiotics, interdisciplinary discourse studies, ethnolinguistics, linguistic cultural studies, psycholinguistics, philosophy of language, sociolinguistics, pragmatolinguistics, corpus linguistics, etc.

Editorial Board Members

Editor-in-Chief

Roman V. Vasko, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6499-2972>

Vice Editor-in-Chief

Serhiy I. Potapenko, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3240>

Executive Editors

Halyna B. Minchak, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1673-475X>

Halyna I. Stashko, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3325-5774>

Technical Editor

Olena Hryhorenko, Specialist (category I) in computer word processing of the editorial and publishing department of KNLU

Editorial Board

- Myroslava P. Bahan**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>
- Erzsébet Bárány**, PhD (Philology), Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>
- Olha R. Valihura**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5421>
- Yaroslava V. Gnyezdilova**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9248-3238>
- Aurelija Gritėnienė**, Doctor of Humanities (Philology), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8510-9037>
- Khrystyna Yu. Dyakiv**, DrSc (Philology), Professor, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2196-738X>
- Natalya P. Izotova**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2098-4687>
- Yuriy E. Kiyko**, DrSc (Philology), Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2251-2811>
- Alla V. Korolyova**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>
- Motoki Nomachi**, PhD (Philology), Professor, Hokkaido University, Sapporo, Japan; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5476-4941>
- Dalia Pakalniškienė**, Dr. habil. (Philology), Professor, Klaipėda University, Klaipėda, Lithuania; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6941-6504>
- Nataliya I. Panasenko**, DrSc (Philology), Professor, University of Ss. Cyril and Methodius, Trnava, Slovakia; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4377-9088>
- Sandra M. Peña-Cervel**, PhD (Linguistics), Senior Lecturer, Universidad de La Rioja, Logroño, Kingdom of Spain; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4507-958X>
- Iryna P. Pinich**, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-1204>
- Christopher Rundle**, PhD (Philology), Professor, University of Bologna, Bologna, Italy; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7790-3468>
- Nataliya O. Stefanova**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8699-9219>
- Elżbieta Tabakowska**, PhD (Linguistics), Professor Emeritus, Jagiellonian University of Krakow, Krakow, Republic of Poland; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3676-792X>
- Nataliya G. Fylonenko**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9674-1641>
- Serge Cipko**, PhD (Philology), Professor, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, Edmonton, Canada; ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6137-9392>
- Mariia O. Shutova**, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7210-0260>

Editorial board address

Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Str., 73, 03150, MSP Kyiv-150 Ukraine
E-mail: knlu-pzs@ukr.net. Tel.: +38 (068) 554-23-79.
<http://philmessenger.knlu.edu.ua/>

ЗМІСТ

<i>Баган М. П., Гонський А. В. Bobchynets L. I.</i>	Мікротопоніміка Білоцерківщини в етнолінгвістичному аспекті	9
<i>Valigura O. R., Babchuk Yu. Y., Barbariç P.</i>	Plurilingual wordplay in ergonyms: a study of linguistic landscapes of Lyon and Kyiv	23
<i>Василевська Т. В., Голінко А. М. Vasylenko I. Yu., Chalarchii I. V. Глінка Н. В.</i>	Foreign accent as a dynamic speech phenomenon	32
<i>Дем'янюк Ю. І.</i>	Соціолінгвістика цифрового середовища: сленг соціальних мереж як каталізатор лексичних інновацій в англійській мові.	42
<i>Заскалета В. П., Гриненко О. Ю. Орел І. І.</i>	Navigating specifics of comics translation into English, Ukrainian and German	52
<i>Силованюк Ю. В.</i>	Лінгвокультурологічний контекст концепту ЗЛОЧИН у художньому наративі (на матеріалі роману Дж. О'Коннора “Зоря морів”)	65
<i>Talavira N. M.</i>	Лінгвополітична синергетика: становлення та перспективи дослідження	75
<i>Chernenko O. V.</i>	Гібридизація як спосіб поповнення освітньої термінології	103
<i>Газдаг В. В., Барань Є. Б.</i>	Вибір ознак образу внутрішньої форми в процесі фразеологічного семіозису.	114
<i>Потапенко С. І.</i>	Методичні практики дослідження лексикографічної стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках	127
<i>Шмігер Т. В.</i>	Linguistic conceptual organization of State of the Union Addresses: a constructional perspective	140
<i>Вимоги до рукописів</i>	Intrapersonal and interpersonal conflictives in modern English fictional discourse: communicative aspect	154

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Газдаг В. В., Барань Є. Б.</i>	Рецензія на монографію: Gregor Ferenc. A szlovák nyelv magyar elemei. Budapest: Kairosz Kiadó, 2023. 954 p. Ференц Грегор. Угорські елементи у словацькій мові. Будапешт: Kairosz, 2023. 954 с. (угорською мовою)	165
<i>Потапенко С. І.</i>	Закладаючи підвалини суспільно орієнтованого перекладознавства. Рецензія на наукові праці: Українське перекладознавство Пряшівщини: антологія / укл. Тарас Шмігер та Олександра Літвіняк. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2024. 527 с.; Шмігер Т. Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури / Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2024. 308 с. (англійською мовою).	169
<i>Шмігер Т. В.</i>	Українська війна кризь призму лінгвістики. Рецензія на колективну монографію: Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів / за ред. Н. Изотової та С. Потапенка. Київ: Видавництво Київського національного лінгвістичного університету, 2024. 216 с.	173

ІНФОРМАЦІЯ

<i>Вимоги до рукописів</i>	176
----------------------------	-----------	-----

CONTENTS

<i>Bahan M. P., Honskyi A. V. Bobchynets L. I.</i>	Microtoponymics of Bila Tserkva district: ethnolinguistic aspect . . .	9
<i>Valigura O. R, Babchuk Yu. Y., Barbariç P.</i>	Plurilingual wordplay in ergonyms: a study of linguistic landscapes of Lyon and Kyiv	23
<i>Valigura O. R, Babchuk Yu. Y., Barbariç P.</i>	Foreign accent as a dynamic speech phenomenon	32
<i>Vasylevska T. V., Holinko A. M.</i>	Sociolinguistics of the digital environment: social media slang as a catalyst for lexical innovations in the English language	42
<i>Vasylenko I. Yu., Chalapchii I. V.</i>	Navigating specifics of comics translation into English, Ukrainian and German	52
<i>Glinka N. V.</i>	The linguistic and cultural context of the concept CRIME in the narrative (based on the material of J. O'Connor's novel "Star of the Sea")	65
<i>Demyanchuk Yu. I.</i>	Linguopolitical synergetics: establishment and perspectives of research	75
<i>Zaskaleta V. P., Hrynenko O. Yu. Orel I. I.</i>	Hybridization as a method of expanding educational terminology . .	103
<i>Sylovanyuk Yu. V.</i>	Selection of image signs of internal form in the process of phraseological semiosis.	114
<i>Talavira N. M.</i>	Methodological approaches to the study of lexicographic stratification of economic terms in English-Ukrainian translation dictionaries. . .	127
<i>Chernenko O. V.</i>	Linguistic conceptual organization of State of the Union Addresses: a constructional perspective	140
	Intrapersonal and interpersonal conflictives in modern English fictional discourse: communicative aspect	154

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Gazdag V. V., Baran Ye. B.</i>	Review of the monograph: Gregor Ferenc. Hungarian elements in the Slovak language. Budapest: Kairosz Kiadó, 2023. 954 p. (in Hungarian)	165
<i>Potapenko S. I.</i>	Laying the foundations of socially oriented translation studies. A review of research works: Ukrainian translation studies of the Pryashiv region: An anthology / compiled by Taras Shmiher and Oleksandra Litvinyak. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 2024. 527 p.; Shmiher T. Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 2024. 308 p. (in English).	169
<i>Shmiher T. V.</i>	The Ukrainian war from the linguistic perspective. Review of the collective monograph: Ukrainian war discourse: A polylogue of genres and styles / edited by N. Izotova and S. Potapenko. Kyiv: Publishing House of the Kyiv National Linguistic University, 2024. 216 p. . . .	173

INFORMATION

<i>Guidelines for authors</i>	176
---	-----

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323932>

М. П. Баган

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: myroslava.bahan@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>

А. В. Гонський

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: arsen.honskyi@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9596-9394>

МІКРОТОПОНІМІКА БІЛОЦЕРКІВЩИНИ В ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Abstract

This article addresses the issue of reflection of national and cultural experience of the people, their values, beliefs, crafts, preferences, important historical events and outstanding figures in the microtoponymy of Bila Tserkva district. The paper clarifies nominative specificity of microtoponyms in the context of other onymous vocabulary, and substantiates the expediency of studying them through the prism of ethnolinguistics. The research was carried out on the basis of a survey of the inhabitants of the district and employed methods of etymological, structural and cultural-historical analysis. The authors present an innovative classification of microtoponyms according to the degree of manifestation of cultural connotation in them, which can be used to analyze the onymous material of other districts. The classification distinguishes neutral, culturally marked, culturally veiled and culturally alien names. The analysis of the material shows that cultural connotation is most widely represented by microoikonoms, somewhat less often by microhoronyms, microoronyms and microhydronyms. The researchers conclude that, despite their territorially limited functioning, microtoponyms are important components of the cultural development of the people, since they reflect not only the external characteristics of the designated objects, but also the associated worthy experience of struggle, growth and development of crafts; they cultivate among contemporaries the values of freedom, labor, education, and the culture of honoring the dead. The paper suggests recommendations for speakers to give preference to culturally marked onyms, consciously built on national-patriotic principles, and avoid culturally alien microtoponyms.

Keywords: microtoponym, microhydronym, microoronym, microhoronym, microoikonym, cultural connotation, ethnolinguistics, onomastics, Bila Tserkva district, Southern Kyiv area.

Анотація

У статті вперше проаналізовано мікротопоніміку Білоцерківщини з погляду відображення в ній національно-культурного досвіду народу, його цінностей, вірувань, промислів, уподобань, важливих історичних подій і видатних діячів регіону. Визначено номінативну специфіку мікротопонімів на тлі іншої онімної лексики, обґрунтовано доцільність вивчення їх саме крізь призму етнолінгвістики. Дослідження виконано на основі опитування мешканців регіону, методів етимологічного, структурного й культурно-історичного аналізу. Автори презентували новаторську класифікацію мікротопонімів за ступенем вияву в них культурної конотації, яку можна буде застосувати для аналізу онімного матеріалу інших регіонів. У класифікації виділено нейтральні, культурно марковані, культурно завуальовані та культурно чужорідні назви. Установлено, що культурну конотацію найширше репрезентують мікроойконіми, дещо рідше – мікрохороніми, мікроороніми та мікрогідроніми. Виконавці дослідження висновують, що, попри територіально обмежене функціонування, мікротопоніми є важливими компонентами культурного розвитку народу, оскільки відображають не лише зовнішні ознаки позначуваних об'єктів, а й пов'язаний із ними гідний досвід боротьби, розбудови, розвитку промислів, культивують серед сучасників цінності волі, праці, освіти, культури пошанування померлих. Рекомендовано мовцям надавати перевагу культурно маркованим онімам, усвідомлено побудованим на національно-патріотичних засадах, уникати культурно чужорідних мікротопонімів.

Ключові слова: мікротопонім, мікрогідронім, мікрооронім, мікрохоронім, мікроойконім, культурна конотація, етнолінгвістика, ономастика, Білоцерківщина, Південна Київщина.

Вступ. Українська мікротопоніміка цікавила дослідників переважно з погляду номінативних і дериваційних моделей, етимології, зв'язку з іншими власними назвами. Мікротопоніми рідко зазначають на картах, вони не відомі широкому загалу, проте досить колоритні й культурно марковані, оскільки відображають не лише фізичні характеристики географічних об'єктів, а й пов'язані з ними історичні події, особливості життя та побуту мешканців конкретного регіону, їхні вірування, ремесла, уподобання, згадку про місцевих умільців, захисників, заможних чи впливових осіб. Дослідники констатують, що “лінгвальна інтерпретація світу ґрунтується на світоглядних цінностях і культурному досвіді носіїв мови” (Баган, 2023, с. 177). Це дає підстави вважати мікротопоніми достатньо репрезентативним матеріалом для етнолінгвістичних досліджень. На жаль, їх систематизація та вивчення ускладнені некодифікованістю самих мікротопонімів, занепадом сіл, нищенням українських населених пунктів під час російсько-української війни. Актуальність вивчення вузькорегіональних культурних маркованих найменувань зумовлена також зростанням уваги українців до свого минулого, культурних надбань, потребою національного самоусвідомлення на тлі зовнішньої загрози незалежності України. Етнолінгвістику як науку, “що вивчає відображення в мові ментальності, світогляду, етики, культури її носіїв”, уважають “однією з найважливіших гуманітарних дисциплін для етнічної та національної самоідентифікації народу” (Баган, 2024, с. 10). З огляду на культурну конотованість регіональної мікротопоніміки її важливо досліджувати крізь призму етнолінгвістики на рівні з топонімікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мікротопоніми вже привертали увагу багатьох дослідників. Різні аспекти цієї категорії онімної лексики проаналізовано в працях О. С. Мельничука (1957), Л. Л. Гумецької (1957), Ю. О. Карпенка (1967), В. В. Німчука (1966), В. В. Лучика (2002), О. О. Тараненка (2004), Д. Г. Бучка (2013), О. М. Скляренка (2013), С. О. Вербича (2008), Н. Б. Таранової (2006) та ін.

Мікротопонімами називають власні назви невеликих географічних об'єктів чи частини макрооб'єктів: лісів, урочищ, полів, сінокосів, стежок, пасовищ, окремих каменів, бродів, частин населених пунктів тощо. Їхня специфіка тісно й органічно пов'язана з різними особливостями іменованих об'єктів та історією. Кожний топонім чи мікротопонім є відображенням багатьох аспектів життя народу, що мешкав на певній території. За В. В. Лучиком, “семантичні конотації створюють асоціативно-образне, символічне, культурно-історичне тло слова, виражаючи національну специфіку мови, тому майже всі вони є виразниками етнокультурних традицій, звичаїв, вірувань тощо” (2015, с. 55). Мікротопоніми семантично близькі до загальних назв, часто містять родову назву позначуваного об'єкта (*гора, брід, ставок* тощо), проте завжди вирізняють його за якоюсь ознакою, важливою для місцевого населення. Вони є здебільшого фактами однієї мови й продуктом творчості одного народу (Тараненко, 2004, с. 318).

Дослідники слушно наголошували на важливій ролі всіх топонімів, зокрема й мікротопонімів, у маркуванні історичного й мовного розвитку народів. Я. Ф. Головацький зазначав: “Назви місцевостей – це ніби закам'янілий документ про ґрунт, первісну культуру, спосіб життя, традиції, звичаї і розселення наших предків. Назви поселень можуть яскраво продемонструвати, яким шляхом ішла слов'янська колонізація. У випадках, коли немає історичних доказів, однойменні топоніми переконують у тому, що поселенці вийшли з місцевості того ж імені” (1884, сс. 13–14). Культурну репрезентативність топонімів складно переоцінити. Вона відіграє найважливішу роль у функціонуванні оніма, слугує маркером самоідентифікації його творців та їхніх нащадків. “Топоніми України є цінним джерелом для реконструкції

давніх етнокультурних конотацій, зумовлених відповідними уявленнями різних етносів про матеріальну й духовну культуру у відповідні періоди розвитку мови. Навіть незначний за обсягом проаналізований матеріал засвідчує наявність таких конотацій у питомих праслов'янських, східнослов'янських, українських та іншомовних тюркських, кельтських і східнороманських за походженням географічних назв на території України” (Лучик, 2016, с. 59).

Дехто з дослідників зближував мікротопоніми з природничо-географічними термінами, тому що обидві категорії слів пов'язані з природно-географічними об'єктами. Проте цілком очевидні й відмінності між ними, із приводу яких Г. В. Рак слушно зазначає: “Для термінів ця прив'язка полягає в іменуванні цілого класу однорідних об'єктів, а для мікротопонімів – у називанні окремих таких об'єктів; перші виражають поняття, а другі понять не виражають. Тобто терміни є більш абстрактними одиницями, тоді як мікротопоніми, називаючи окремих об'єктів, і, відповідно акумулюючи в собі ознаки цього об'єкта, є більш конкретними” (2013, с. 90).

Інші мовознавці вважали, що назви географічних об'єктів репрезентують “суб'єктивну оцінку простору” і в сукупності “можуть утворювати розлогий вербальний образ, сформований у цілісну топонімічну систему з виразним культурним, історичним, самобутнім відтінком за допомогою різноманітних мовних засобів” (Гач, 2014, с. 14). На нашу думку, вони представляють не індивідуально-суб'єктивне, а узагальнено-колективне сприйняття географічних об'єктів крізь призму народних цінностей і світоглядних уявлень. Цілком поділяємо тезу про те, що “культурна конотація як фактор, що репрезентує лінгвокультурну специфіку того чи іншого співтовариства, виникає як результат інтерпретації асоціативно-образного складника за допомогою співвіднесення його з культурнонаціональними еталонами та стереотипами” (Приходько, 2023, сс. 185).

У цій статті спробуємо довести, що навіть вибір місцевої власної назви для маловідомого географічного об'єкта нерідко був ґрунтований на її співвіднесенні з народними еталонами гідного, важливого, цінного в житті народу.

С. В. Настенко (2015) пропонує вивчати географічні назви на семантичному й лінгвокогнітивному рівнях. Дослідниця також наголошує на актуальності такого наукового пошуку й зазначає, що завдяки власним назвам, які збагачують і поєднують універсальні й національно марковані концепти, ми пересвідчуємося в розширенні мовної палітри об'єкта і бачимо когнітивні, соціокультурні тенденції розвитку суспільства загалом (2015, с. 287, 291).

Мікротопоніміку різних регіонів України досліджували переважно зі структурно-семантичного, дериваційного та культурного аспектів за територіальним принципом добору матеріалу, здебільшого – за конкретними адміністративними одиницями – областями. Зокрема, топоніміку Дніпропетровської та Полтавської областей досліджував К. К. Цілуйко (1957), мікротопоніми Рівненщини – Я. О. Пура (1990), мікротопонімію Західного Поділля проаналізувала Н. І. Лісняк (2004), назви місцевих географічних об'єктів Сколівщини кінця XVIII – початку XXI ст. – Н. В. Сокіл (2008), місцеві географічні назви Підгір'я (частина Івано-Франківської та Львівської областей) – О. І. Михальчук (1998), мікротопонімію басейну річки Уж через призму говірок Закарпаття дослідила В. Ф. Баньої (2009), назви населених пунктів усього Закарпаття стали об'єктом дослідження кандидатської дисертації К. Й. Галаса (1966), Львівщини – Є. М. Черняхівської (1966), топонімію Буковини (Чернівецької області) досліджено в докторській дисертації Ю. О. Карпенка (1973). Київський регіон частково привертав увагу ономастів. Його мікротопоніміку проаналізували

О. С. Дегіна (2012), О. В. Павлик і Д. М. Животівська (2018), В. М. Брахов (1957), С. М. Вовкодав і О. В. Юрченко (2005). Проте власні мікроназви Південної Київщини, зокрема Білоцерківського району, досі спеціально не вивчали. Отже, **актуальність** цієї статті зумовлена важливістю етнолінгвістичного дослідження онімного простору України, спеціально не досліджуваного раніше, але історично важливого й давнього регіону Білоцерківщини.

Мета статті – проаналізувати мікротопоніміку Білоцерківщини в аспекті культурного маркування. Для досягнення поставленої мети виконано такі **завдання**:

- 1) зібрано й систематизовано мікротопоніми Білоцерківського району;
- 2) з'ясовано їхні культурні конотації;
- 3) визначено різні типи культурної маркованості місцевих географічних назв;
- 4) доведено важливу роль мікротопонімів у культурному розвитку суспільства й збереженні його національної ідентичності.

Методологія проведення дослідження з викладом та обговоренням основних наукових результатів. Матеріал дослідження – 305 мікротопонімів Білоцерківського району Київської області та супровідну інформацію про походження цих назв – уперше зібрано польовим методом на основі опитування мешканців зазначеного регіону. На першому етапі зібраний матеріал класифіковано за об'єктом позначуваного. На другому етапі виконано структурний та етимологічний аналіз мікротопонімів. На третьому етапі проаналізовано їхню культурну конотацію й визначено основні тенденції в її формуванні.

Мікротопоніміка Південної Київщини семантично не однорідна. За об'єктом позначення в ній виокремлено такі групи:

1) мікрогідроніми – назви водних об'єктів : *став Пустоха* (Біл.), *Гайворонський став* (Гай.), *струмок Веселка* (Скв.), *Сухоярський струмок* (Б. Цер.), *Маленький ставок* (Мар.), *Панський ставок* (Пус.), *річка Фоска* (Волод.);

2) мікроороніми – назви форм рельєфу, серед яких вирізняють найменування випуклостей – гори, горби: *Лиса гора* (Гай.), *Чорна гора* (Вас.), *Палієва гора* (Б. Цер.), *Круча* (Бер.) і впадин (яр, долина, провалля: *Жидівський яр* (Біл.), *Буртівський яр* (Н. Жит.), *Магдаленин яр* (Пус.), *Мотрин яр* (Пус.);

3) мікроойконіми – неофіційні назви частин, районів, кутків населених пунктів, частіше сіл і селищ, також неофіційні назви вулиць: *Шанхай* (Біл.), *Підйолки* (Гай.), *Кучанка* (Волод.), *Надрось* (Мар.), *Пендюрівка* (Рог.), *Ружинська вулиця* (Скв.), *Костьольний провулок* (Скв.);

4) мікрохороніми – назви урочищ і господарських угідь: *Чубайка* (Волод.), *Левади* (Лоб.), *Рудка* (Вол.), *Паськове* (Н. Жит.), *Курмалія* (Бер.), *Бовняри* (Лоб.).

За нашими підрахунками, серед усіх мікротопонімів найширше представлені мікроойконіми, тобто неофіційні назви частин, районів, кутків, вулиць і провулків населених пунктів.

За наявністю / відсутністю культурної конотації мікротопоніми Білоцерківщини поділено на чотири групи: 1) нейтральні; 2) культурно марковані; 3) культурно завуальовані; 4) культурно чужорідні.

Нейтральні назви часто збігаються з апелятивною назвою об'єкта, пор.: *Горб* (Лог.), *Горби* (Біл., Рог.), *Границя* (Чеп.), *Копанки* (Бер.), *Хутір* (Вас., Мар.), *Посадка* (Мар.), *Левада* (Н. Жит., Чеп.), *Луз* (Вас.), *Озеро* (Бер.), *Острів* (Волод.), *Поле* (Лог.), *Степ* (Біл.), *Міст* (Гор. Пус.), *Беріг* (Гай), *Куток* (Бер.), *Круча* (Бер.). Такі мікротопоніми позбавлені не лише культурної конотації, а й видільної виразності. З конкретними географічними об'єктами їх чітко співвідносить лише місцеве населення. Поява таких мікротопонімів може бути зумовлена зовнішньою

непримітністю чи неважливістю самих об'єктів, спрощенням їхньої власної назви, мінімалістичністю онімотворення тощо.

Деякі двокомпонентні мікротопоніми, переважно мікрогідроніми й мікроороніми, складаються з опорної апелятивної назви та прикметникового конкретизатора, що відображає характерну зовнішню ознаку об'єкта, пор.: *Круглий камінь* (Волод.); *Крутий беріг* (Волод.), *Глиняний яр* (Волод.), *Великий ставок* (Мар.), *Маленький ставок* (Мар.), *Великі переліски* (Лоб.), *Підвісний міст* (Волод.), *Сиві долини* (Нас.). Відомо, що аналітичні назви забезпечують “чітке й точне вираження семантики”, є переважно мотивованими, сприяють системності лексики (Баган, 2019, с. 103). Прикметниковий конкретизатор справді увиразнює специфіку позначуваного об'єкта, проте стосується суто його візуального сприйняття і виділення. Тому такі мікротопоніми вважаємо достатньо ефективними, але позбавленими культурної конотації.

Від наведених візуально-видільних назв принципово відрізняються ті, у яких прикметниковий конкретизатор відображає не лише зовнішній вигляд позначуваного об'єкта, а й пов'язані з ним вірування, асоціації, здогади населення. Такі мікротопоніми бережуть елементи давньої, ще дохристиянської культури. Наприклад, мікроороніми *Лиса гора* (Гай.), *Чорна гора* (Вас.) “натякають” на те, що це енергетично не надто безпечні й сприятливі місця. Згідно з народними повір'ями, уночі на Лисій горі збиралися відьми й чорти (Жайворонок, 2006, с. 334). Певною мірою це застережні назви, що й зумовлює їх збереження: кожне покоління прагнуло застерегти наступне від контакту з небезпечними місцями. Можна констатувати, що в таких мікротопонімах фізичне виділення об'єкта тісно переплелось з його давнім психологічно-міфологізованим сприйняттям.

Виразну культурну конотацію мають мікротопоніми, пов'язані з іменами видатних історичних діячів, що прославилися на Білоцерківщині. Наприклад, мікрооронім *Палієва гора* (Б. Цер.) береже пам'ять про державного та військового діяча Українського гетьманату, козацького ватажка Семена Палія, який восени 1702 р. стояв зі своїм 10-тисячним військом на цій горі під час облоги Білоцерківської фортеці, яка була відвойована в гарнізоні Речі Посполитої. Мікрооронім *Замкова гора*, що позначає частину міста Білої Церкви, нагадує про те, що ця місцевість була осередком посади Юр'єва за часів Київської Русі, потім – фортеці й замку в XVII та XVIII ст. Мікрооронім *Курмалія* (Бер.), на думку місцевих жителів, пов'язаний з прізвиськом повстанського ватажка першої половини XIX ст. Устима Кармелюка. Урочище *Курмалія* розташоване на північний схід від села Березни. За переказами, у його хащах переховувалися учасники повстання і навіть сам Устим Кармелюк. Як бачимо, саме мікроороніми, а не топоніми – назви населених пунктів – нагадують про славетний, звитяжний досвід наших прашурів та сповнюють сучасників гордощами за свій край, його гідних захисників.

Мікроойконіми, тобто неофіційні назви частин, районів, кутків населених пунктів, частіше сіл і селищ, мають культурну конотацію частіше, ніж інші види мікротопонімів, що пов'язано з виділенням цих осередків проживання людей передусім за їхньою соціальною діяльністю, родовою належністю, особливостями проживання, ремеслами тощо. Зокрема, виявлено репрезентативну добірку мікроойконімів за видом занять, якими займалися мешканці цих районів раніше, пор.: *Цегельня* (Гай.), *Цегляний завод* (Лоб.), *Чабанський* (Вас.), *Шевський яр* (друга назва *Жидівського яру*, що лежить між селами Біліївка і Гайворон), *Кравців* (Лоб.), *Ковальщина* (Н.Жит.), *Гончарівка* (Руб.), *Діхтярня* (Скв.), *Чумаки* (Скв.), *Гірня* (Лоб.), *Бурти* (Шам.) – куток села, де колись добували селітру (бурт – це продовгуватий

нашип, з якого добувають селітру). Виділення кутків, районів населених пунктів за видами діяльності мешканців відображає усвідомлення народом цінності праці, ремісництва, соціальної взаємодії в житті людей. Виявлено також мікротопоніми на основі артефактів різних ремесел і промислів: *Чобіток* (Лоб.), *Макогон* (Мат.), *Кагла* (Ож.), *Кераміка* (Волод.), *Грабарка* (Біл.), *Цимбали* (Скв.). Такі назви, безперечно, також є культурно маркованими, хоч їхня етимологія не однозначна: вони можуть маркувати територію за виготовленням певних речей або формою нагадувати цю річ, тут міг жити містянин чи селянин з відповідним прізвиськом або прізвиськом, яке отримав через якусь придибенцію чи зовнішню подібність, наприклад, із макогоном. Сам макогін був важливим знаком народної культури. Ним передавали відмову під час сватання, розтирали мак до культових страв, казали “Макогін – хазяїн у хаті” (Жайворонок, 2006, с. 334). Так само мікроойконім *Цимбали* (Скв.) може бути відапелятивного походження (від назви музичного інструмента) чи відантропонімного (від прізвища *Цимбал* мешканців цього району м. Сквири). У будь-якому разі мікроойконім *Цимбали* (Скв.) приємно асоціює регіон з музичною діяльністю, артистичним дозвіллям, творчим самовираженням.

Простежено також певну динаміку в мікротопоніміці Білоцерківського району у зв'язку зі зміною основного виду діяльності мешканців. Наприклад, північно-західний мікрорайон Сквири спершу називався *Діхтярнею*, а із занепадом цього промислу з'явилася нова назва – *Свинорея*, що відобразила поширення в цій місцевості практики розведення свиней. Виявлено й інші відзоонімні мікротопоніми, що засвідчують важливість тваринництва в житті селян чи містян, пор.: *Лошаки* (Лоб.), *Свинячий перелаз* (Рог), *Свинорійка* (Лк.). Деякі мікротопоніми маркують місцевість за тим, яку роль вона відгравала у випасанні тварин, пор.: *Перший водопій* (Волод.); *Другий водопій* (Волод.). Якщо в пареміології зоонімну лексику вважають “однією з найбільш конотативно потужних” (Баган, 2021, с. 51), оскільки носії кожної лінгвокультури здавна влучно асоціюють тварин з певними особливостями поведінки, рисами характеру, то в мікротопоніміці зооніми й лексика, що стосується тваринництва, не мають такого оцінного забарвлення. Вони просто відбивають реалії тваринництва, проте це теж увиразнює цінність праці, сільського господарства, гармонії з природою в житті мешканців регіону.

Конотацію престижності в багатьох населених пунктах представляє мікроойконім *Центр* (Гор., Пус., Лоб., Мар., Ож.). Він має дещо офіційне звучання й досить узагальнено характеризує район як основну адміністративно-територіальну частину населеного пункту, проте в уявленні сприймачів, безперечно, асоціюється з вищим рівнем життя, історичним колоритом, культурними заходами тощо. Цінності освіти, культурного розвитку передають мікроойконіми *Школа* (Мар.), *Біля клубу* (Мар.), *Костьольний провулок* (Скв.), *Гімназійний провулок* (Скв.).

Нерідко мікроойконіми бережуть пам'ять про об'єкти, яких уже немає, але колись вони відігравали важливу роль у житті населення певної місцевості, “були її візитівкою”, пор.: *Чани* (Біл.), *Комора* (Бер.), *Бойня* (Рог.), *Млин* (Бер.). Попри втрату мотивації (об'єкта, що послугував основою номінації) ці мікротопоніми культурологічно цінні, оскільки відображають, чим жив регіон, що було важливим для його мешканців. Цікаво, що деякі мікроойконіми виникли на основі переключених, народних назв якогось колоритного, небаченого об'єкта місцевості. Наприклад, мікроойконім *Рижерня* (Волод.) походить від народної вимови слова *оранжеря*, яку колись на цьому місці побудували заможні власники, а мікроойконім *Анталка* (Гай.) – від народної версії слова *альтанка*. Утворення таких власних назв відповідає основному принципіві виділення географічного об'єкта за якоюсь унікальною

ознакою. Прикметно, що обрано саме естетичну ознаку, пов'язану з облагородженням та прикрашанням місцевості, що, очевидно, відповідало естетичним цінностям населення. Збереження народних, “неправильних” назв указує на визначальну роль саме місцевого простолюдю в маркуванні простору й увіковіченні колоритних об'єктів минулого.

Підставою для номінації місцевості слугували й релігійні переконання вірян. Зокрема, за цим принципом названо район Сквири *Штундері*: штундами українці називали членів баптистської релігійної громади переважно німецького походження через їхню традицію щодня збиратися на біблійну годину (німецькою мовою слово *година* звучить як *штунде*).

Є серед мікротопонімів і назви, що сягають дуже давніх часів. Наприклад, мешканці села Лобачева ідентифікують місця давнього укріпленого поселення як *Замчище* (Лоб.) і *Городище* (Лоб.). За народними переказами, їх знищили татари. Час побудови укріплення точно не відомий, очевидно, у різні періоди його відбудовували. Найдавніші знахідки в цій місцевості археологи вважають артефактами черняхівської культури III-IV ст. Використання дотепер мікроойконімів *Замчище* (Лоб.) і *Городище* (Лоб.) засвідчує потребу народу в збереженні пам'яті про епоху культурного й політичного піднесення регіону. Такі власні назви виконують не лише пізнавальну, інформативну функцію, а й світоглядну та виховну, оскільки сповнюють сучасників гордістю за минуле й надихають на продовження його славних традицій. Деякі інші населені пункти Білоцерківського району, зокрема Володарка, Городище-Пустоварівське, Мармуліївка, Михайлівка, Шамраївка, також мають сліди давніх укріплених поселень, які називають *Городищами*.

Поширена в різних населених пунктах назва кутка *Слобода* (Вас., Лоб., Скв.) відбиває народну пам'ять про історичну подію звільнення місцевих жителів на 30 років від усяких податків та повинностей у 1615 році, що привабляло сюди втікачів із районів фільваркового господарства, посприяло розбудові регіону. Збереження історичного мікроойконіма цілком логічне й умотивоване, оскільки культивує цінності волі, свободи реалізації, розбудови, тяглості історичного розвитку.

Культурно маркованими, але завуальованими вважаємо мікротопоніми, мотивація яких зрозуміла, але культурний контекст уже втрачено або він надто розпливчастий. Наприклад, на Білоцерківщині виявлено чималу кількість вузькорегіональних власних назв, що виділяють об'єкти за іменем, прізвиськом чи прізвиськом певної людини, про яку вже ніхто нічого не пам'ятає, пор.: *Миронюки* (Чеп.), *Власенкові хутори* (Скв.), *Борисівка* (Рог.), *Бабичі* (Скв.), *Гринчуки* (Бер.), *Демидівка* (Пус.), *Кирилівка* (Пус.). *Хутір Короставого* (Скв.), *Сокорівка* (Лоб.), *Дорошівка* (Скв.), *Мельників ліс* (Лоб.), *Мотрин яр* (Пус.), *Мащенки* (Лк.), *Рябчукова гора* (Нас.). Імовірно, від прізвиська *Довгаль* походять мікротопоніми *Довгалівка* (Н.Жит., Р. С., Скв.), *Довгалівщина* (Н. Жит.), від прізвиська *Пасько* – мікротопоніми *Паськова* (Лоб.) і *Паськове* (Н.Жит.). Здебільшого об'єкти пов'язували з їхніми власниками чи засновниками, першими поселенцями сіл чи селищ. На жаль, народна пам'ять не зберегла конкретних відомостей про цих людей, але, безсумнівно, вони зробили якийсь важливий внесок у розбудову чи облагородження місцевості.

Цікавий різновид культурно маркованих, але завуальованих мікрооронімів – назв рельєфних випуклостей – репрезентують назви курганів: *Орлиха* (Волод.) і *Царева могила* (Лих.). Загалом на території Білоцерківщини археологи дослідили кількадесят курганів, серед яких є й такі, що сягають бронзової чи залізної доби. Місцеве населення здебільшого називає їх могилами, усвідомлюючи, що це не природна рельєфна випуклість, а давній рукотворний знак вшанування похованих.

Надання окремим курганам власних назв, попри їхню непрозорість для сучасників, безперечно, було важливим номінаційним й культурним актом, що посприяв збереженню та популяризації пам'яток археології, зміцненню традицій вияву поваги до пращурів, відчуття причетності до глобального історичного розвитку регіону.

Найзагадковішим вважаємо мікроойконім *Самарія* (Волод.), який корелює з дуже давніми культурно маркованими закордонними топонімами. Самарія – це столиця північного Ізраїльського царства, заснована у 876 р. до н. е, і назва гірської місцевості в північній частині Палестини. Самарійська ущелина є на Криті. Самар в Україні – місто запорізьких козаків Самарської паланки, розміщене на березі річки Самари, лівої притоки Дніпра. Дослідники припускають, що термін *Самар* означав захисника, якого береже Бог, і “утворився десь на Близькому Сході, імовірно, в середовищі індоєвропейців доби пізньої бронзи, хетів, філістимлян (пелесетів європейського походження) або індоіранців. Хоч етимологічні паралелі можна шукати як у санскриті, так і в шумерських та аккадських джерелах. У скіфо-сарматський період топонім з коренем “*Самар*” проник на південні береги Каспійського моря, можливо, унаслідок численних переселень народів, які практикували асирійські, вавилонські, перські, грецькі (Олександр Македонський) імператори. Сармати, алани, або предки частини хозар принесли цей термін на терени між Дніпром та Волгою” (Водяк, 2023). Походження безпосередньо назви частини селища *Самарія* (Волод.) та народної назви вулиці Боженка у с. Лука *Самара* (спільнокоренева назва району – *Самарка* – є також у с. Миронівка сусіднього Обухівського району), на жаль, установити не вдалося, хоч можна припустити їхнє козацьке походження з огляду на активну участь жителів Білоцерківщини, Володарщини в національно-визвольній боротьбі українців у XVI–XVII ст.

Уживання в різних населених пунктах однакових власних географічних назв (*Городище* (Волод., Лоб., Шам.), *Слобода* (Вас., Лоб., Скв.), *Центр* (Гор. Пус., Лоб., Мар., Ож.), *Стінка* (Гай., Пус.), *Хутір* (Вас., Вол., Мар., Нас.), *Сухий яр* (Б. Цер., Вол.), *Сокурівка* (*Сокорівка*) (Лоб., Н.Жит.), *Новоселиця* (Вол., Нас., Шам.) або мікротопонімів із тими самими коренями (*Цегельня* (Гай.) – *Цегляний завод* (Лоб.), *Самарія* (Волод.) – *Самара* (Лк.), *Жидецький яр* (Вол.) – *Жидівський яр* (Біл.), *Гайворонський ліс* (Гай.) – *Гайворонський ставок* (Гай.), *Паськова* (Лоб.) – *Паськове* (Н.Жит.), *Піски* (Скв.) – *Пісок* (Лоб.), *Зарічка* (Кол.) – *Заріччя* (Шам., Лоб.), *Довгалівка* (Н.Жит., Р. С., Скв.) – *Довгалівщина* (Н.Жит.), *Громадське* (Гай.) – *Громадський яр* (Тай.), *Власенковий млин* (Пус.) – *Власенкові хутори* (Скв.) зумовлене однотипністю деяких об'єктів, цілісністю топонімного простору, тим самим землевласником чи однаковими історичними подіями на теренах краю та сприяє системності його мікротопонімики.

На території сучасного Білоцерківського району виявлено низку мікротопонімів, що походять від давніх ксеноетнонімів *лях*, *жид*, *німець*, *штунди*, пор.: *Ляхова гора* (Лк.), *Лящина* (Р.С.), *Жидецький Яр* (Вол.), *Жидівський яр* (Біл.), *Німецький* (Вас.), *Штундері* (Скв.). Ці назви не можна вважати культурно чужорідними, оскільки вони постали внаслідок багатоетнічності українських земель і відбивають досвід тривалого побутового й культурного співіснування на Південній Київщині різних народів.

Культурно чужорідними вважаємо нав'язані народу мікротопоніми, які маркують нашу територію знаками імперської російської чи радянської ідеології і, на жаль, досі вживані в деяких населених пунктах Білоцерківщини, пор.: *П'ятирічка* (Лоб.), *Ленінське* (Руб.), *Сталінка* (Лк.), *Дворянська вулиця* (Скв.), *Піонерська* (Біл.).

Збереження таких культурно чужорідних назв пояснюємо заскоружлістю мислення й низьким рівнем національної свідомості населення. Безперечно, мешканцям регіону варто докласти зусиль для заміни мікротопонімів окупаційних режимів українськими власними назвами, які б репрезентували цінності національної культури.

Прикметно, що з'явилися й нові культурно чужорідні мікротопоніми, серед яких *Бермуди* (Кап.), *Шанхай* (Біл.). Це цілком умотивовані й по-своєму влучні назви, оскільки завдяки зв'язку з прецедентними назвами територій можуть надавати позначуваній місцевості певного колориту: *Бермудам* (Кап.) – загадковості, *Шанхаю* (Біл.) – щільності забудови, небезпечності перебування в ньому. Поява цих мікротопонімів засвідчує намагання жителів мислити загальносвітовими категоріями, їхню дотепність і креативність, проте такі власні назви не пов'язані з українською культурою.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, мікротопоніміка сучасного Білоцерківського району Київської області становить розгалужену систему онімів, що засвідчує вдумливу й обґрунтовану лінгвалізацію довкілля мешканцями регіону не лише за його зовнішніми особливостями, а й у зв'язку зі світоглядними цінностями номінаторів, їхнім осмисленням історичних подій. За наявністю культурної конотації в регіоні зафіксовано як нейтральні, так і культурно марковані, культурно завуальовані та культурно чужорідні мікротопоніми.

Культурна конотація мікротопонімів Південної Київщини – це увіковічення в них інформації про героїчне минуле краю, давні поселення, релігійні вірування пращурів, їхні улюблені ремесла й промисли, досвід розбудови та облагородження місцевості, впливових землевласників і захисників народу. Її найширше зафіксовано в мікроойконімах, дещо рідше – мікрохоронімах, мікрооронімах та мікрогідронімах.

Мікротопоніми, попри територіально обмежене функціонування, є важливими компонентами культурного розвитку народу. Деякі з них разом із топонімами відображають різні етапи боротьби українського народу за право вільно жити на своїй землі. Цінність вузьковживаних власних географічних назв – не лише в закарбуванні місцевої історії, а й у відображенні загальних світоглядних орієнтирів українців, культивуванні цінностей волі, праці, освіти, розбудови, культури пошанування померлих серед сучасників і наступних поколінь.

З огляду на суспільну важливість культурної конотації онімного простору для національної самоідентифікації суспільства набуло актуальності усвідомлене збереження давніх культурно маркованих мікротопонімів й мотивоване формування нових місцевих власних назв на національно-патріотичних засадах.

Виконане дослідження відкриває **перспективи** для етнолінгвістичного аналізу мікротопоніміки інших регіонів України та зіставлення результатів у загальнонаціональному культурному вимірі.

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- Б. Цер. – м. Біла Церква
- Бер. – с. Березна
- Біл. – с. Біліївка
- Вас. – с. Василюха
- Вол. – с. Володимирівка
- Волод. – смт. Володарка
- Гай. – с. Гайворон
- Кап. – с. Капустинці
- Лих. – с. Лихачиха

Лк. – с. Лука
Лоб. – с. Лобачів
Лог. – с. Логвин
Мар. – с. Мармулівка
Мат. – с. Матвіїха
Н. Жит. – с. Нове Життя
Ож. – с. Ожегівка
Пус. – с. Пустоварівка
Рог. – с. Рогізна
Р. С. – с. Руде Село
Руб. – с. Рубченки
Скв. – м. Сквиря
Чеп. – с. Чепіжинці
Шам. – с. Шамраївка

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Баган, М. П. (2019). Співвідношення синтетизму й аналітизму в сучасній українській лінгвістичній термінології. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 22, 1, 100–108.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2019.170197>.
- Баган, М. П. (2021). Конотації зоонімів у сучасному молодіжному мовленні і традиційній українській лінгвокультурі: константи і динаміка сприйняття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. 1 (45). 51–57.
- Баган, М. (2023). Вторинна номінація захисників і ворогів України на тлі російського вторгнення 2022 р.: лінгвоаксіологічний і дериваційний аспекти. *Slavia orientalis*. Т. LXXII. 1. 173–190. DOI: <https://doi.org/10.24425/slo.2023.145204>
- Баган, М. П. (2024). Формування дослідницької компетентности в майбутніх учителів української мови та літератури під час вивчення курсу “Українська етнолінгвістика”. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*. 40. 9–21.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9283.40.2024.309794>
- Баньої, В. Ф. (2009). *Мікротопоніми басейну річки Ужа (на матеріалі українських говірок Закарпаття)*. [Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01]. Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. 23.
DOI: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/191849>
- Брахнов, В. М. (1957). *Про місцеві назви Переяслав-Хмельницького району на Київщині*. Вид-во АН УРСР.
- Бучко, Д. Г. (2013). *Класифікація ойконімів України (словотвірномотиваційний аспект)*. Історична та сучасна українська ономастика: Вибрані праці. Букрек.
- Вербич, С. О. (2008). Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник Національної академії наук України*. № 5. 54–60.
DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2008_5_10

- Вовкодав, С. М., Юрченко, О. В. (2005). Історико-краєзнавча характеристика топонімів с. Лецьки на Переяславщині. *Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей*. Вип. 17. 257.
DOI: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vovkodav_Serhii/Istoryko-kraieznavcha_kharakterystyka_toponimiv_sela_Letsky_na_Pereiaslavschnyni.pdf?
- Водяк, Г. (2023). Самар та Самара Дніпровські – історія гідроніма та топоніма з найдавніших часів.
URL: <https://etnogenez.org/samar-and-samara-dniprovski-the-history-of-the-hydronym-and-toponym-from-ancient-times/>
- Галас, К. Й. (1966). *Українська топонімія Закарпаття в лінгвістичному аспекті*. Вид-во Ужгородського університету.
- Гач, Н. О. (2014). *Мовна концептуалізація культурного континууму в американській поезії XIX–XXI століття*: дис. канд. філол. наук: 10.02.04. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка.
DOI: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
- Головацький, Я. Ф. (1884). *Географический словарь западнославянских и югославянских земель и прилежащих стран. Съ приложением географической карты*. Сост. Яковомъ Головацкимъ. – Вильна Типография А.Г. Сырина.
- Гумецька, Л. Л. (1957). Топографічні назви української актової мови 14 – 15 ст. – *Дослідження з мови та літератури*. 83–91.
DOI: https://www.uknol.info/uk/Records/Топографични_nazvy_ukrajinskoji.html
- Дегіна, О. С. (2012). Топонімія Сквирського району Київської області. *Сборник научных трудов SWorld*.
- Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Довіра.
- Животівська Д. М., Павлик О. В. (2018). Історико-краєзнавча характеристика мікротопонімів с. Велика Каратувль на Переяславщині. *Наукові записки з української історії*. Вип. 43. 130–143.
DOI: <https://ukrlitopus.com.ua/index.php/journal/article/view/20>
- Карпенко, Ю. О. (1967). *Особливості і джерела мікротопонімії*. Мікротопонімія: матеріали совещания.
- Карпенко, Ю. О. (1973). *Топонімія Буковини*. Наукова думка.
- Лісняк, Н. І. (2004). *Мікротопонімія Західного Поділля* [Автореферат дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01]. Інфотехцентр.
DOI: <http://w.disser.com.ua/mikrotoponimia-zakhidnoho-podillja.html>
- Лучик, В. В. (2002). Методи української ономастики на тлі теоретичних досягнень світової ономастики. *Sloviańska onomastyka: encyklopedia pod red. E. Rzetelskiej–Feleczko i A. Cieślakowicy przy współdziale J. Dumy*. Towarzystwo naukowe Warszawskie, Т. I. 69–70.
- Лучик, В. В. (2016). Етнокультурні конотації в топонімії України. *Magisterium. Вип. 62 : Мовознавчі студії*. 55–60. DOI: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e6185e76-2456-4dad-92aa1cc1c710cde5/content>
- Мельничук, О. С. (1957). Топоніміка Кодимського району Одеської області. *Мовознавство*. XIV. 52–61.
- Михальчук, О. І. (1998). *Мікротопонімія Підгір'я*. [Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01]. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України.
- Настенко, С. В. (2015). Роль топонімів у процесі розгортання мегаконцепту Іспанія в іспанській поезії XII–XX століть. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 27. 285–292. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2015_27_31

- Німчук, В. В. (1966). *Українська ономастична термінологія (проект)*. Повідомлення української ономастичної комісії. Вип. 1. Відп. ред. К. Цілуйко. Наукова думка.
- Пура, Я. О. (1990). *Походження назв населених пунктів Рівненщини*. Світ.
- Приходько, Г. І. (2022). Лінгвокультурологічні параметри феномену конотації. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності "Львівський філологічний часопис"*. 11. 182–188.
- Рак, Г. В. (2013). Структурно-семантичні особливості мікротопонімів давнього Києва, *Мовна ситуація і мовно-культурний простір західноєвропейського середньовіччя, Київ*. 88–93. DOI: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240485.pdf>
- Скляренко, О.М. (2013). *Типологічна ономастика: у 5 кн. кн. 2: Ономастичний словотвір у типологічному ракурсі*. Бібліотека української ономастики. Астропринт.
- Сокіл, Н. В. (2008). *Мікротопонімія Сколівщини*. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка.
- Тараненко, О.О. (2004). *Мікротопонім*. Українська мова. Енциклопедія.
- Таранова, Н. Б. (2006). Основні етапи розвитку топонімії як науки. *Наукові записки*. №2. 19–26. DOI: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25135/1/Taranova.pdf>
- Цілуйко, К. К. (1957). Топонімія Покровського району Дніпропетровської області. *Мовознавство. Наукові записки: т. XIV*. Вид-во АН УРСР. 62–90.
- Черняхівська, Є. М. (1966). *Топонімія Львівщини*. [Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01].

REFERENCE

- Bahan, M. P. (2019). Spivvidnoshennia syntetyzmu y analityzmu v suchasni ukrainskii lnhvistychnii terminologii. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu. Serii Filolohiia*, 22, 1, 100–108.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2019.170197>.
- Bahan, M. P. (2021). Konotatsii zoonimiv u suchasnomu molodizhnomu movlenni i tradytsiinii ukrainskii lnhvokulturi: konstanty i dynamika spryiniattia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii Filolohiia*. 1 (45). 51–57.
- Bahan, M. (2023). Vtoryna nominatsiia zakhysnykiv i vorohiv Ukrainy na tli rosiiskoho vtorhennia 2022 r.: lnhvoaksiolohichni i deryvatsiinyi aspekty. *Slavia orientalis*. T. LXXII. 1. 173–190. DOI: <https://doi.org/10.24425/slo.2023.145204>.
- Bahan, M.P. (2024). Formuvannia doslidnyts'koi kompetentnosti v majbutnikh uchyteliv ukrains'koi movy ta literatury pid chas vyvchennia kursu "Ukrains'ka etnolnhvistyka". *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho lnhvistychnoho universytetu. Serii Pedagogika ta psykholohiia*. 40. 9-21. DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9283.40.2024.309794>
- Ban'oi, V. F. (2009). *Mikrotoponimy basejnu richky Uzha (na materialy ukrains'kykh hovirok Zakarpattia)*. [Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01]. Prykarpats'kyj nats. un-t im. Vasylia Stefanyka. Ivano-Frankivs'k. 23.
DOI: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/191849>
- Brakhnov, V. M. (1957). *Pro mistsevi nazvy Pereiaslav-Khmel'nyts'koho rajonu na Kyivschyni*. Vyd-vo AN URSR.
- Buchko, D. H. (2013). Klasyfikatsiia ojkonimiv Ukrainy (slovotvirnomotyvatsijnyj aspekt). *Istorychna ta suchasna ukrains'ka onomastyka: Vybrani pratsi*. Bukrek.
- Verbych, S. O. (2008). Suchasna ukrains'ka onimna leksyka: funktsional'nyj aspekt. *Visnyk Natsional'noi akademii nauk Ukrainy*. № 5. 54–60.
DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2008_5_10
- Vovkodav, S. M., Yurchenko, O. V. (2005). Istoryko-kraieznavcha kharakterystyka toponimiv s. Lets'ky na Pereiaslavschyni. *Naukovi zapysky z ukrains'koi istorii: Zbirnyk naukovykh statej*. Vyp. 17. 257.

- DOI: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vovkodav_Serhii/Istoryko-kraieznavcha_kharakterystyka_toponimiv_sela_Letsky_na_Pereiaslavschnyni.pdf?
- Vodiak, H. (2023). Samar ta Samara Dniprovski – istoriia hidronima ta toponima z naidavnishykh chasiv.
URL: <https://etnogenez.org/samar-and-samara-dniprovski-the-history-of-the-hydronym-and-toponym-from-ancient-times/>
- Halas, K. J. (1966). *Ukrains'ka toponimiia Zakarpattia v lnhvistychnomu aspekti*. Vyd-vo Uzhhorods'koho universytetu.
- Hach, N.O. (2014). *Movna kontseptualizatsiia kul'turnoho kontynuumu v amerykans'kij poezii XIX–XXI stolittia*: dys. kand. filol. nauk: 10.02.04. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka.
DOI: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
- Holovats'kyj, Ya. F. (1884). *Heohrafycheskyj slovar' zapadnoslavianskykh y iuhoslavianskykh zemel' y prylezhaschykh stran. S' prylozheniem' heohrafycheskoj karty*. Sost. Yakovom' Holovatskym'. – Vyl'na Typohrafia A.H. Syryna.
- Humets'ka, L. L. (1957). Topohrafichni nazvy ukrains'koi aktovoi movy 14 – 15 st. – Doslidzhennia z movy ta literatury. 83–91.
DOI: https://www.uknol.info/uk/Records/Topografichni_nazvy_ukrajinskoji.html
- Dehina, O. S. (2012). *Toponimiia Skvyrs'koho rajonu Kyivs'koi oblasti*. Sbornyk nauchnykh trudov SWorld.
- Zhajvoronok, V. V. (2006). *Znaky ukrains'koi etnokul'tury*: slovnyk-dovidnyk. NAN Ukrainy, In-t movoznav. im. O. O. Potebni. Dovira.
- Zhyvotivs'ka D. M., Pavlyk O. V. (2018). Istoryko-kraieznavcha kharakterystyka mikrotoponimiv s. Velyka Karatul' na Pereiaslavschnyni. *Naukovi zapysky z ukrains'koi istorii*. Vyp.43. 130–143.
DOI: <https://ukrlitopus.com.ua/index.php/journal/article/view/20>
- Karpenko, Yu. O. (1967). Osoblyvosti i dzherela mikrotoponimii. *Mykrotoponymiia: materyaly soveschanyia*.
- Karpenko, Yu. O. (1973). *Toponimiia Bukovyny*. Naukova dumka.
- Lisniak, N.I. (2004). *Mikrotoponimiia Zakhidnoho Podillia* [Avtoreferat dys. ... kand.filol. nauk: spets. 10.02.01]. Infotekhtsentr.
DOI: <http://w.disser.com.ua/mikrotoponimia-zakhidnoho-podillja.html>
- Luchyk, V. V. (2002). Metody ukrains'koi onomastyky na tli teoretychnykh dosiahnen' svitovoi onomastyky. *Sloviańska onomastyka: encyklopedia* pod red. E. Rzetelskij–Feleczko i A. Cieślakowicy przy współdziale J. Dumy. Towarzystwo naukowe Warszawskie, T. I. 69–70.
- Luchyk, V. V. (2016). Etnokul'turni konotatsii v toponimii Ukrainy. *Mahisterium*. Vyp. 62 : *Movoznavchi studii*. 55-60. DOI: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e6185e76-2456-4dad-92aa1cc1c710cde5/content>
- Mel'nychuk, O. S. (1957). *Toponimika Kodym'skoho rajonu Odes'koi oblasti. Movoznavstvo*. T. KhIV. 52–61.
- Mykhal'chuk, O. I. (1998). *Mikrotoponimiia Pidhir'ia*. [Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01]. In-t movoznav. im. O. O. Potebni NAN Ukrainy.
- Nastenko, S. V. (2015). Rol' toponimiv u protsesi rozghortannia mehakontseptu Ispaniia v ispans'kij poezii KhII–KhKh stolit'. *Problemy semantyky, prahmatyky ta koh nityvnoi lnhvistyky*. Vyp. 27. 285-292. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2015_27_31
- Nimchuk, V. V. (1966). *Ukrains'ka onomastychna terminolohiia* (proekt). Povidomlennia ukrains'koi onomastychnoi komisii. Vyp. 1. Vidp. red. K. Tsilujko. Naukova dumka.

- Pura, Ya. O. (1990). *Pokhodzhennia nazv naselenykh punktiv Rivnenschyny*. Svit.
- Prykhodko, H. I. (2022). Lihvokulturolohichni parametry fenomenu konotatsii. *Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti "Lvivskiy filolohichniy chasopys"*. 11. 182–188.
- Rak, H. V. (2013). Strukturno-semantychni osoblyvosti mikrotoponimiv давн'oho Kyieva, *Movna sytuatsiia i movno-kul'turnyj prostir zakhidnoievropejs'koho seredn'ovichchia*, Kyiv. 88-93. DOI: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240485.pdf>
- Skliarenko, O.M. (2013). *Typolohichna onomastyka: u 5 kn. kn. 2: Onomastychnyj slovotvir u typolohichnomu rakursi*. Biblioteka ukrains'koi onomastyky. Astroprynt.
- Sokil, N. V. (2008). *Mikrotoponimiiia Skolivschyny*. L'viv: L'viv. nats. un-t im. Ivana Franka.
- Taranenko, O.O. (2004). Mikrotoponim. *Ukrains'ka mova*. Entsyklopediia.
- Taranova, N. B. (2006). Osnovni etapy rozvytku toponimii iak nauky. *Naukovi zapysky*. 2. 19-26. DOI: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25135/1/Taranova.pdf>
- Tsilujko, K. K. (1957). Toponimiiia Pokrovs'koho rajonu Dnipropetrovs'koi oblasti. *Movoznavstvo. Naukovi zapysky: t. XIV*. Vyd-vo AN URSSR. 62-90.
- Cherniakhivs'ka, Ye. M. (1966). *Toponimiiia L'vivschyny*. [Dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01].

Дата надходження до редакції 13.10.2024
Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Баган Мирослава Петрівна,</p> <p>доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: myroslava.bahan@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>комунікативна лінгвістика, етнолінгвістика, когнітивні й психолого- комунікативні засади номінації</p>
<p>Гонський Арсен Володимирович,</p> <p>аспірант II курсу кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: arsen.honskyi@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>ономастика, етнолінгвістика, дериватологія</p>

UDC 811.134.2 + 811.161.2'373.2

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323955>

L. I. Bobchynets

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: blinfo@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8326-1948>

PLURILINGUAL WORDPLAY IN ERGONYMS: A STUDY OF LINGUISTIC LANDSCAPES OF LYON AND KYIV

Abstract

The paper focuses on linguistic landscapes as dynamic public verbal spaces which represent plurilingual wordplay tendencies in ergonymic nominations. The object of our research comprises ergonyms or commercial names with plurilingual wordplay in the cities of Lyon and Kyiv. The study aims to analyze the structural characteristics and formation methods of plurilingual ergonyms, as well as to examine the functional aspects of plurilingual ergonymic spaces of the studied cities. The research material comprises ergonyms of Lyon and Kyiv extracted from websites, advertising booklets, and, predominantly, through personal observation of the streets in both cities. The applied research methods include the description, semantic analysis, structural analysis, graphic and functional analysis. Special attention is paid to the languages used in bilingual ergonymy (English, French, Spanish, Ukrainian), as well as to comparative studies of linguistic features of wordplay in the ergonyms, with particular emphasis on bilingual blends in Lyon and Kyiv. The study establishes that ergonyms perform multiple functions, the main of which are ludic, expressive nomination and identification. Graphic means employed in wordplay include capitalization, change of colours and deliberate mistakes used to contribute to ambiguity through paronymy. The findings reveal the complex nature of plurilingual wordplay, which simultaneously relies on the use of semantic and graphic means to create an ambiguous perception that enhances advertising appeal. Further studies may involve a comparative analysis of plurilingual wordplay in other cities and languages, or a contrastive study of monolingual and plurilingual wordplay to identify linguistic and extralinguistic means involved in its creation.

Keywords: ergonym, commercial name, linguistic landscape, plurilingual wordplay, bilingual blend.

Анотація

У статті проаналізовано лінгвістичні пейзажі як динамічні публічні вербальні простори, що представляють тенденції багатомовної гри в ергономічних номінаціях. Об'єктом нашого дослідження є ергоніми або комерційні назви з багатомовною словогрою в містах Ліоні та Києві, обрані зі сайтів, рекламних буклетів і власного спостереження на вулицях цих двох міст. Автори мали на меті структурно й функціонально описати багатомовний ергонімічний простір зазначених міст, виявити способи творення полімовних ергонімів. Методи дослідження включають опис, семантичний аналіз, структурний аналіз, графічний і функціональний аналіз. Значну увагу приділено мовам, які вживаються в двомовній ергонімії (англійська, французька, іспанська, українська), порівняльному вивченню мовних особливостей словогри в ергонімах, особливо у двомовних блендах Ліона та Києва. Установлено, що ергоніми виконують численні функції, серед яких основними є ігрова, експресивно-номінативна, ідентифікаційна. Графічні засоби словогри включають капіталізацію, зміну кольорів та навмисні помилки для створення двозначності, що базується на паронімії. Описано комплексну багатомовну словогру, що виявляється у вживанні одночасно семантичних і графічних засобів, які разом створюють двозначність сприйняття як привабливу рекламу. Подальше вивчення може містити зіставний аналіз багатомовної гри слів в інших містах та країнах або контрастивний аналіз одномовної і багатомовної словогри для виявлення лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів її створення.

Ключові слова: ергонім, комерційна назва, лінгвістичний пейзаж, багатомовна гра слів, двомовний бленд.

Introduction. Linguistic Landscape is a dynamic phenomenon within sociolinguistics, thus possessing an interdisciplinary character. Ergonyms, or commercial names, are not

just mere etiquettes or common words; they are multifunctional proper names designed to indicate, characterize and attract attention, particularly when they show originality or unusual features in their meaning, graphic representation or phonic form. It should be noted that the synonymic term *chrematonym* is used in some research papers (Gałkowski, 2014; Juncal, 2024). However, we will use the term *ergonym*, as it is widely employed in European and East European research papers (Pošeiko, 2014; Bobchynets, 2021; Grushkova, 2023). Ergonyms in the linguistic landscape of a bilingual or multilingual society serve as evidence of language contacts. Ergonyms belong to the linguistic landscape which, according to Backhaus (2007), is represented as a system of interconnected graphic elements. The theoretical foundation of this research is based on the definition by Landry and Bourhis (1997), who view linguistic landscape as a representation of languages in the public spaces of cities, encompassing elements such as signs, street advertisements, inscriptions on public buildings, all of which form part of the city's public sphere. Linguistic landscape can therefore be regarded as a complex sociocultural and sociolinguistic phenomenon revealing language and cultural contacts.

Literature review. Our research focuses on ergonyms (a term introduced by Bauer 1985) or chrematonyms (Gałkowski, 2014), representing a subcategory of proper names used as commercial names, with an emphasis on their most remarkable feature – wordplay – and the presence of plurilingual blended ergonyms as a significant element of the multilingual linguistic landscape of the cities of Lyon and Kyiv. As Moriarty (2014) notes, linguistic landscapes are an expression of multilingualism in society (p. 457). Winter-Froemel (2016) also mentions the presence of multilingual wordplay in linguistic landscapes, particularly its ludic function in road advertisements (p. 161). Plurilingual wordplay (including bilingual and multilingual wordplay) in linguistic landscape demonstrates creativity and innovation in ergonyms or commercial names. According to Winter-Froemel (2017), playfulness motivates linguistic innovation, implying a joint interaction between a speaker and a hearer, or a writer and a reader (p. 33). Such linguistic innovation is prevalent in commercial names observed in linguistic landscapes.

Recently, comparative studies of linguistic landscapes have gained popularity. For example, Pošeiko (2014) and Kontio (2021) studied linguistic landscapes of European cities. Regueira (2013) analyzed the co-presence of Galician, Spanish and English in the linguistic landscape of Galicia. The multilingual linguistic landscape of Tokyo was described by Backhaus (2007), while Gorter (2006) investigated multilingualism in linguistic landscapes of Spain, the Basque Country and the Netherlands. One of Bobchynets' (2021) scientific publications explores wordplay in the ergonyms of Ukrainian and Spanish cities, where the presence of English is also remarkable. Our research aims to fill the gap by analyzing the presence of multiple languages, not exclusively English, in plurilingual ergonyms within the linguistic landscapes of Lyon and Kyiv in order to reveal language preferences in ergonymy depending on linguistic and extralinguistic factors.

The object of our research comprises ergonyms with wordplay, particularly plurilingual ergonyms of the cities of Lyon and Kyiv, which possess an obvious international dimension due to a variety of historical, economic and socio-cultural factors. **The aim** of our research is to conduct both a structural analysis (examining the ways plurilingual ergonyms are created) and a functional analysis of the plurilingual ergonymic space. Special attention is paid to bilingual blended ergonyms as evidence of creative wordplay, since, as Renner (2015, p. 13) states, “coining a new lexical blend is an act of wordplay”.

The originality of the research project lies in its focus on a comparative study of the creative potential of ergonyms and their nominators, putting special emphasis on the plurilingual wordplay in ergonyms in the linguistic landscapes of Lyon and Kyiv, which

have not yet been the object of comparative studies of linguistic landscapes. Our aim is to reveal common word-formation tendencies in modern plurilingual ergonymy of the studied cities, as well as their local linguistic characteristics conditioned by cultural and geographical factors. The mixture of languages in plurilingual ergonyms highlights the widespread presence of English in linguistic landscapes of many European cities. At the same time, I also investigate the popularity of other languages in ergonymy. According to Gorter (2006), “the process of globalisation is visible through the presence of English in linguistic landscape. Next to globalisation there is also a process of localisation. Together these processes are called *glocalisation*” (p. 82). The term ‘glocalisation’ is a blend itself and can be used to characterize the phenomenon of bilingual blend words as evidence of language contact. The creative role of the nominator serves as the foundation for such intentional plurilingual representation in linguistic landscapes.

The research material comprises ergonyms of Lyon and Kyiv collected from websites, advertising booklets, and mostly through personal observations of the streets in the two cities. Our hypothesis implies that the presence of plurilingual ergonyms is strongly determined by the sociocultural, historical, geographical and locally specific preferences of the nominator. Depending on the city, different languages and distinct bilingual combinations may be used to create a plurilingual ergonym. **The research methods** include descriptive analysis, semantic analysis, structural analysis (examining models of word-formation or ergonymic creation, including plurilingual wordplay), graphic and typographic analysis (capitalization, variations in size, colours, etc.) and functional analysis (pragmatic characteristics). The comparative analysis reveals contemporary tendencies in ergonymic naming, shaped by regional language contacts and local preferences.

Results and discussion. Plurilingual societies tend to combine languages not only in speech but also in commercial naming, where bilingual or plurilingual nominations serve as a form of creative expression. We view plurilingual ergonyms as instances of wordplay, as they manifest in the nominator’s linguistic creativity. Since bilingual blends or compound nouns are acts of nominator’s creativity, we classify them as wordplay. The shared point between Lyon and Kyiv is their dimension and touristic value. Lyon is one of the three biggest cities in France, while Kyiv, the capital of Ukraine, is rich in historical monuments and attracts tourists and local people. Ergonyms, particularly the names of private companies, play a significant role in attracting visitors. Plurilingual wordplay in ergonyms is present in Lyon as well as in Kyiv. Comparative studies revealed some common features on plurilingual ergonymy, such as the use of the French article followed by a noun from another language. Examples from Lyon include: *Le kitchen*, *Le chiquito*, *Le City*, *Le sol* (where *le+sol* means ‘sun’, reinforced by the image of the sun), *Le Sheffield Juice & Coffee*, *LE RADJAH*, *Le PACHA*, *Le Tacos LYONNAIS*. Similarly, in Kyiv, this structure appears in names such as *Le Хліб* (*le+* ‘bread’ in Ukrainian), *le Сільно* (*le+* the proper name of the shop). The ergonym *Le Tacos LYONNAIS* illustrates an interesting grammatical adaptation: it combines the French singular masculine article (*le*) with the Spanish plural noun ‘tacos’, whereas the grammatically correct form in French should be ‘les tacos’. This plural borrowing shows French grammar adaptation in the above mentioned ergonym. While this type of plurilingual wordplay follows similar models in Lyon and Kyiv, it is less frequent compared to other bilingual ergonyms, such as blends or compound names without articles. Additionally, some bilingual ergonyms consist of the French singular masculine article (*le*) followed by an English noun or adjective, as seen in: *le Majestic*, *le Splendid*, *le green*, *le Welsh*. However, such bilingual commercial names are less frequently used in comparison with the French article and English noun structure.

Both Lyon and Kyiv ergonymy incorporate English as part of bilingual proper names with the main difference of the use of French as a second component in Lyon and Ukrainian or Russian in Kyiv.

Our hypothesis was supported by the observation that English is the most frequently used language in the formation of bilingual ergonyms both in Lyon and in Kyiv, though the specific mechanisms of ergonym creation differ. Analyzing the names of hair salons and barber shops, we reveal instances of bilingual wordplay in Lyon, such as *Express coiffure*, *King coiffure*, *City coiffure*, *Wavy coiffure*, *Andy's Hair coiffure*, *MB MAMY Beauté Coiffure Afro*, *Coiffure RE'JACK*, *Cameleone Coiffure*, *Beauty World coiffure créateur*, *IN HAIR coiffure*, *MS Coiffure*, *Saber Coiffure*, *Madame Beauty*, *FREE BEAUTÉ*, *IMAG'IN coiffure*, *Afro B coiffure*, *HAIR'ANNA*, *ELEGANCE COIFFURE*, *Beauté & Look centre esthétique*. A notable structural pattern in these ergonyms is the Noun+Noun compound structure, following the English convention where the first component serves as an attribute, while the second is the main lexical unit which is typical in bilingual ergonymy. The same pattern is also observed in the name of a toy shop: *King Jouet*. In contrast, bilingual ergonyms which begin with a French element and end with an English element are less common, as seen in *MONSIEUR STORE Les Stores ECHOCHARD*, *SALON DE COIFFURE PLANETE Black & White*, *Madame Beauty*. In Kyiv, hair salon names frequently incorporate English elements alongside paragraphemic signs which makes the ergonyms resemble website domain names, such as *Status & Style*, *Color.it*, *Barber.t Barbershop*.

The most popular English elements which are used in bilingual ergonyms are *city*, *king* and *go*. The frequently used English element *city* appears in numerous bilingual ergonyms in Lyon (*city lavanderie*, *city coiffure*, *Carrefour city*, *City coiffure*, *City BANGLA*, *CITYA* (real estate agency), *CityandCo*, *city express* (food shop)), as well as in Kyiv (*city kava*). One more popular element in bilingual and monolingual ergonyms in Lyon is *go*: *Dentego*, *CarGo*, *ouigo*, *Croc & go*. The element *King* is also present in bilingual ergonyms: *King jouet*, *King coiffure* (Lyon).

Graphic representation of the studied ergonyms includes several distinctive features: variation in colours, capitalization, blended or separate word formations, mixing Latin and Cyrillic alphabets spelling (characteristic of the ergonymy in Kyiv), font variation within the name, the use of paragraphemic signs such as *&*: *Achat OR vente*, *CityandCo*, *Beauté & Look*, *Le Sheffield Juice & Coffee* (Lyon), *Le Хліб*, *My кава*, *М'ясноff* (Kyiv).

The present study has not identified significant variation in the colour schemes of the analyzed ergonyms, as most of them contain black, white, red or pink. Typically, these proper names are written in white on a black background, black on a white background or a combination of black and red or black, red and white. These color choices are most commonly used, likely due to their high visibility from a distance, which enhances their effectiveness in attracting potential clients.

English heading when the main noun occupies the final position in a nominative phrase is more frequently observed in bilingual ergonyms. Examples include *King MARCEL*, *Express coiffure*, *King coiffure*, *King jouet*, *SHOP Coiffure*, *Hermosa pizzeria* (Lyon), *True кава* (Kyiv). Additionally, the bilingual ergonyms *My Auchan* (Lyon) and *My kava* (Kyiv) demonstrate the same word formation model, incorporating the English possessive pronoun in the attributive function.

Conversely, French-headed bilingual ergonyms, where the noun appears in the initial position in a nominative phrase, are less frequent. Examples include *VETEMENTS RECORD*, *ESPACE FOOT*, *Comptoir à Street Food* in Lyon. We also observed one bilingual coordinate word combination: *BIERE, BURGER AND FOOD*, which integrates both French and English linguistic elements.

A common strategy employed by the nominator to attract attention to a commercial name is the use of deliberate mistakes: *Kool Halal*, *Secand* (secondhand shop), *SUITHOME* (real estate agency) (Lyon).

Furthermore, double meaning is revealed in the ergonym *achat OR vente*, where *OR* is gold in French, and according to its place in the middle of the ergonym it resembles the English coordinating conjunction *or* 'or'. Thus, we have an example of bilingual polysemy. This ambiguity is deciphered by bilingual speakers or by individuals with at least an elementary proficiency in English. Similar ambiguity is observed in the ergonyms *achat OR bijoux* and *Achat OR change*, where the syntactic positioning of *OR* creates bilingual ambiguity. The syntactic and graphic way the ergonym is represented, influences the semantic perception. Additionally, an example of creative bilingual blending is found in the name of another gold shop *LEAD'OR*, which merges the English word 'leader' and the French word 'or' (gold). The creative form represents the shop as a "leader in gold". Such nomination creativity is a kind of advertising strategy. The aforementioned ergonyms (*achat OR vente*, *LEAD'OR*) also incorporate a subtle humorous effect, thereby enhancing their expressiveness in ergonymy. The more ludic an ergonym is, the more expressive and engaging it looks, ultimately serving as a persuasive marketing tool.

Capitalization as a graphic means of wordplay is frequently used in the ergonymy of Lyon and Kyiv. It manifests in several patterns: (a) full capitalization of the entire name (*LE RADJAH*, *JOYS TACOS*); (b) capitalization of the initial letter in each word within a compound multiword ergonym (*King Jouet*, *Kool Halal*, *Mr. Bricolage*, *Le Хліб*); (c) selective capitalization of specific elements of the name to make it more pronounced, mostly the main semantic or meaningful part, as in the bilingual English-French blends (*La WASHerie*, *achat OR vente*, *Le Tacos LYONNAIS* (Lyon)).

It should be noted that wordplay in ergonyms often exhibits a complex nature, integrating both graphic and semantic elements, as in *achat OR vente* (capitalization is combined with the use of double meaning of the word *or* in French and English). This example is a bilingual pun based on interlingual homonymy of the French noun *or* meaning gold and the English conjunction *or*. Capitalization is used in some parts of the word to attract attention, to highlight semantics of the name and to catch the client's eye with the capitalized part of an ergonym, as exemplified by *MENWAY Emploi*, *TDR Terre de RUNNING* (Lyon), and *ТРЦ ПаїОН*, *MyloslavSky* (Kyiv).

The use of the French article with English or Spanish nouns is part of ergonymy which has a distinctive feature: the masculine singular article is used in most cases, as in *le Corner*, *le Book-lard*, *Le Tailor du 6ème*, *LE QUEEN MARY*, *le Madura*, *le Tacos LYONNAIS*, despite the fact that *madura* in Spanish originates from the feminine gender and *tacos* is plural. The ergonym *Les BURGERS de PAPA* shows us grammatical adaptation, with the plural form of the French article (*les*) aligning with the French borrowing of the word *burger*. The use of the French masculine article may indicate ellipsis: *le Corner* (restaurant), *LE QUEEN MARY* (bar, pub), *le Tacos LYONNAIS* (café), *le Book-lard* (restaurant).

A particularly illustrative case of bilingual wordplay is found in *le Book-lard*, a restaurant name that phonetically resembles the French word *bouclard* which meant "a book shop" in argot. The ergonym reflects the concept of the restaurant *le Book-lard*, as the latter features shelves with books. Thus, the clients have a possibility to look through or read books while dining. Such implicit bilingual ambiguity serves as an attractive means to catch a client's eye. Bilingual people can perceive the meaning, and those who do not know English and French may guess the wordplay because there is no word "book-lard" in English. It is created for commercial or pragmatic purpose and we consider such ergonyms as an effective part of advertising campaigns.

The most creative enterprises in the realm of bilingual ergonymy are hair salons, barber shops, restaurants and cafés, as these establishments often employ original names to attract clientele. Additionally, the names of clothes shops and art galleries may also contain bilingual wordplay: *TDR Terre de RUNNING*, *LE SLIP FRANÇAIS* (Lyon), *L'Art Gallery* (Kyiv).

The main pragmatic function of ergonyms is to attract potential clients' attention. One or multiple attractive means may be used, among which ambiguity, originality of graphic form, multilingual nomination. Beyond the name itself, the interior of the establishment or commerce can express a special concept. The name and additional visual effects, some decorations may intensify the attractiveness to potential clients.

Monolingual play also represents an interesting aspect of linguistic analysis. We noticed some examples of monolingual wordplay in French, such as the bookstore name *joie de livre* (Annecy) (modification of the well-known phrase *joie de vivre*), the name of beauty salon *Open Hair* (phonetic modification of *open air*). Paronyms are purposely created by changing one letter, which is called paragram, as demonstrated in the name of the secondhand shop *Secand* (instead of *second*). In certain cases, the reader should decipher the allusion as in *HOTELO Lyon Charité*. *Hotelo* may be a changed form of *Otello*. Thus, paronymy as well as homonymy are often the basis of monolingual wordplay. The creation of non-existent words for commercial naming purposes are an act of wordplay: the name of the barbershop *The Barbance* (which mimics a pseudo-French derivative of *barbe* meaning *beard*), the name of the book shop *Joie de livre* (instead of *joie de vivre*).

Lexical blends, which merge two or more words into a single unit, are also an important phenomenon in ergonymic creativity. Coining a bilingual lexical blend is an act of wordplay when two languages are used as the base of word creation. Bilingual ergonymy can be more sophisticated, as it needs the nominator's knowledge of two or more languages and respectively the client's knowledge of the two languages used in wordplay. The originality of bilingual ergonyms proves their pragmatic character.

The fact that ergonyms, being proper names, are typically not translated into other languages and should be transliterated or represented in the original language, provides unlimited possibilities of word creation without the necessity to think about its translation. Proper names created by the nominator may have more expressive potential than common names, as proper names may deviate from the norms of the language and the deliberate use of incorrect spelling may perform a pragmatic function, putting additional emphasis on the proper name.

Structurally, most ergonyms take the form of noun phrases, which reveals the highlighting their nominative function of ergonyms. These noun-based ergonyms can be categorized into several types: one-word names, one-word names accompanied by an article and two-word names, three-word names.

La WASHerie (*laverie nouvelle*) is a bilingual ergonymic blend with significant expressive force. Its originality among other laundries attracts attention. *Laundry* in French is *laverie*, and the mentioned bilingual blend is created with the English word *wash* and the French ending *-erie*, where *wash* is capitalized to attract attention. In addition, there is some allusion to the French *la vacherie* meaning "a bad trick". The ambiguity created by this paronymy is the base of semantic wordplay. Thus, the complex character of such wordplay is revealed at the morphological level of bilingual word formation, at the graphic representation emphasizing the English stem *wash*, and at the semantic level which is loaded by ambiguity. The perception and understanding of the wordplay needs knowledge of the two languages by the perceiver and proves the creative potential of the nominator. We suppose that *La WASHerie* was created by the nominator without being conscious of *vacherie*. It was a coincidence which resulted in paronymic words: a bilingual

blend and a French word. This fact adds to the attractiveness of the mentioned ergonym. Furthermore, for German-speaking people *La WASHerie* sounds similar to the German *die Wäscherei*, which can be perceived as plurilingual wordplay based on interlingual paronymy. This demonstrates that wordplay is an effective word formation means to create original commercial names with strong expressiveness. Another original name of a laundry in Lyon is *Laverie LAVinSHOP*. It is bilingual in its semantics with the allusion to the English phrases *love in shop* or *loving shop*, at the same time the French stem *lav* retains its functional meaning of *laverie* (laundry).

If we consider the languages used in bilingual wordplay, the majority of bilingual ergonyms in Lyon are English-French or French-English, though instances of Spanish-French are also observed: *L'ESTANCO du marché*, *L'INDOLO comptoir andalou*, *L'ELDORADO*. Spanish-English ergonyms, by contrast, are less common in Lyon: *JOYS TACOS*, *Prima Fresh fruit shop*, *PALMAROSA Sunkissed café*. In Kyiv, an instance of English-Spanish nomination is found in the shopping mall *Ocean Plaza*. Additional examples of bilingual nomination include *L'Art Gallery*, *Au Petit Bruxelles Bar – Art-Café-Gallery*, both of which feature French-English nominative phrases. The use bilingual imperative phrases is observed in Linguistic Landscape of Lyon: *Comme un FISH dans l'eau CAFE HOT & WIFI*, *Allez, viens me faire un big bisou* (a phrase on a napkin in a bar). In Kyiv, respectively, the main languages used in bilingual ergonyms are English and Ukrainian (*True кава*, *Пубálove*, *Бухма Food Station*, *їж fish*), and we found an example of French-English wordplay as in *L'Art Gallery* (Kyiv) and French-Ukrainian wordplay, as in *Le Хліб* (meaning *the bread*). Semantically most of bilingual ergonyms reflect the purpose of the establishment.

Pragmatic analysis of plurilingual wordplay in the ergonymy of Lyon and Kyiv reveals the multifunctional character of the studied proper names. Ergonyms perform various functions, including denominative, commercial, informative, memorial, aesthetic and possessive designation (Auer, 2010). According to Hult (2014), linguistic landscapes shape the identities of the residents (p. 510). Multiple functions of ergonyms are denomination, identification, orientation, evaluation and client attraction, which can be reached through wordplay. As noted by Renner (2015), blended words may perform a ludic function (p. 119). Many plurilingual blended ergonyms are meant as wordplay by the nominator, thus, the ludic function contributes to advertising. Effective wordplay attracts attention, thereby facilitating the memorability of a brand name (Álvarez de la Granja, 2020, p. 105). The findings of this study suggest that the primary function is expressive nomination represented in a playful or humorous manner which serves as advertising means. The ambiguity of some bilingual nominations (*La WASHerie*, *Le Book-lard*) makes the ergonyms attractive to the potential clients.

Conclusion. Comparative studies of plurilingual ergonyms in the linguistic landscapes of France and Ukraine reveal tendencies of internationalism in the ergonymic nominations, preferences in the ways of creating plurilingual ergonyms, as well as the languages used in their formation: French and English, French and Spanish in Lyon, and English and Ukrainian, French and Ukrainian in Ukraine respectively. Structurally, the most prevalent word-formation models are two-component ergonyms consisting of one English and one French word in Lyon, and one English and one Ukrainian word in Kyiv. Graphic means of wordplay comprise capitalization of some letters or some parts of the ergonym which creates ambiguity of perception. Additionally, non-existent words which form bilingual blends in the ergonymy of Lyon and Kyiv are expressive examples of the nominator's creativity. The most frequently utilized English elements in bilingual ergonyms are *go* and *city*. Ambiguous bilingual blends are the most expressive and impressive ludic means.

Future studies may be focused on the comparison of monolingual wordplay versus bilingual wordplay in order to examine the linguistic means of its creation. Further research may also include more cities and countries to compare the innovative lexical potential and creative models in European Linguistic Landscapes, the popularity of languages used in bilingual ergonymy.

Acknowledgements

I sincerely express my gratitude to Atlas programme and the Fondation Maison des sciences de l'homme (FMH) for funding my research stay in Lyon, which enabled me to conduct the study of wordplay in ergonymy in Linguistic Landscapes. I am deeply grateful to my research supervisor, Professor Vincent Renner, for his invaluable guidance and insightful recommendations. Furthermore, I extend my sincere appreciation to the director of CeRLA (Centre de Recherche en Linguistique Appliquée), Professor Pascaline Dury, and to my colleagues of CeRLA at Université Lyon 2 for their support during my research stay. I am also very grateful to Mr. Hervé Hügel for helping me to decipher some examples of wordplay in French. Finally, I also thank Kyiv National Linguistic University for providing me with the opportunity to integrate research with teaching experiences and publish the results of my study.

Conflict of Interest

No conflicts of interest were declared.

Use of Artificial Intelligence

Artificial intelligence was not used.

REFERENCES

- Álvarez de la Granja, M. (2020). Deleite, Bico de Xeadro... Os recursos lingüísticos ao servizo das marcas comerciais. *Estudos de Onomástica Galega V. Os nomes comerciais. Xornada de estudo 7.11.2020*. Eds. Boullon, Mendez. Real Academia Galega, p. 89-112.
- Auer, P. (2010). Sprachliche Landschaften. Die Strukturierung des öffentlichen Raumes durch die geschriebene Sprache. Arnulf Deppermann & Angelika Linke (eds.), *Sprache intermedial: Stimme und Schrift, Bild und Ton*, 271–300. Berlin & New York: De Gruyter.
- Backhaus, P. (2007). Linguistic landscapes. A comparative study of urban multilingualism in Tokyo. *Multilingual matters 136*. Series ed. Edwards, Clevedon, Buffalo, Toronto, p. 153–157.
- Bauer, G. (1985). *Namenkunde des Deutschen*. Bern/Frankfurt: Peter Lang.
- Bobchynets, L. (2021). Wordplay in Spanish and Ukrainian ergonyms: ways of creation and functions. *Messenger of KNLU. Series Philology*, 24(2), p. 9-16.
- Juncal, F.C. (2024). Paisaje lingüístico y crematonimia: la estratificación social de los nombres comerciales. *Filología Hispalensis. Estudios lingüísticos. Vol. XXXVIII/1*, p. 49–68.
- Hult, F. (2014). Drive-thru linguistic landscaping: constructing a linguistically dominant place in a bilingual space. *The international journal of bilingualism: cross-disciplinary, cross-linguistic studies of language behavior*, 18(5), p. 507–523.
- Gałkowski, A. (2014). La nature idiosyncrasique des chrématonymes. Tort, Donada, Montagut (eds.). *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 150–58.

- Gorter, D. (2006). Further possibilities for Linguistic landscape research. *Linguistic Landscape: A new approach to multilingualism*. Ed. by Gorter. Clevedon, Buffalo, Toronto, p. 81–89.
- Gryshkova, R. O. (2023). Tendencies of creating anglophone ergonyms in modern English-speaking world. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: Philology. Journalism. Vol. 34 (73) 1, part 1*.
- Kontio, J. (2021). The role of English in the linguistic landscapes of Finnish shopping centers. comparative study between Helsinki and Oulu. *Master's Thesis*. University of Helsinki.
- Landry, R., Bourhis, R. (1997). Linguistic landscapes and ethnolinguistic vitality. An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology, 16*, p. 23–49.
- Moriarty, M. (2014). Languages in motion: Multilingualism and mobility in the linguistic landscape. *International Journal of Bilingualism, 18(5)*, p. 457–463.
- Pošeiko, S. (2014). Ergonyms of Educational and Cultural Spheres in Two of Baltic States Cities. *Journal of Education Culture and Society 1*, p. 300–312.
- Regueira, X. (2013). El paisaje lingüístico en Galicia. *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana 21*, p. 39–62.
- Renner, V. (2015). Lexical blending as wordplay. In Zirker, A. & Winter-Froemel, E., eds., *Wordplay and Metalinguistic / Metadiscursive Reflection: Authors, Contexts, Techniques, and Meta-Reflection*. Berlin, De Gruyter Mouton, p. 119–133.
- Winter-Froemel, E. (2016). The Semiotics of Multilingual Wordplay in Linguistic Landscape. In *Crossing Languages to Play with Words. Multidisciplinary Perspectives*. Knospe, S. Onysko, A. & Goth, M., eds., Vol. 3, series *The Dynamics of Wordplay*. pp. 157–193.
- Winter-Froemel, E. (2017). The pragmatic necessity of borrowing. Euphemism, dysphemism, playfulness – and naming. *Taalen Tongval, 69/1*, p. 17–46.

Дата надходження до редакції 17.10.2024
Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

<p>Бобчинець Любов Іванівна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент кафедри іспанської і новогрецької філології та перекладу, Київський національний лінгвістичний університет</p> <p>e-mail: blinfo@ukr.net</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>лексикологія, термінознавство, фразеологія, гумор, психолінгвістика</p>
--	---	---

UDC 811.111'42

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323959>

O. R. Valigura

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: olga.valigura@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5421>

Y. I. Babchuk

National Academy of Security Service, Ukraine

e-mail: julya_babchuk@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1495-3112>

P. Barbarić

University of Zagreb, Croatia

e-mail: pbarbari@mffzg.hr

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6986-3975>

FOREIGN ACCENT AS A DYNAMIC SPEECH PHENOMENON

Abstract

This contribution focuses on the nature of the foreign accent as a dynamic speech phenomenon. The paper outlines the principal features of foreign accent in bilinguals' speech at the segmental and suprasegmental levels which clearly differentiate it from the native speech. Foreign language learners often encounter various communication challenges due to a foreign accent in their speech, primarily influenced by their native language, phonetic background and speech habits. The study states that the foreign accent as a dynamic speech phenomenon is a set of typical deviations from the normative pronunciation that are pertinent to a bilingual's foreign speech. This article looks into the general overview of a foreign accent in bilinguals' speech and determines the impact of both the segmental domain, which consists of individual language sounds, and the prosodic sphere (rhythm, stress, intonation) on detecting accentedness variations. The paper also defines the notion of foreign accent and outlines its main linguistic and non-linguistic features, presenting a detailed typology of foreign accent, and the correlation of distinctive features of bilinguals' speech that prevail mainly in articulatory, acoustic and auditory spheres. The research firmly proves that the key reasons of the occurrence of the phonetic deviations on the segmental level are different from the those on the prosodic level. Particular attention is given to the origin of the foreign accent in a bilingual's speech within the framework of a well-established cognitive and discourse paradigm. The paper elaborates a solid and comprehensive theoretical background for the analysis of the interaction between cognitive interfering and linguistic interfered elements in the phonetic system of Ukrainian English speech.

Keywords: bilinguals' speech, foreign accent, phonetic system, prosody, segmental and suprasegmental levels.

Анотація

У статті розглянуто природу іншомовного акценту як динамічного мовленнєвого явища. Окреслено його особливості в мовленні білінгвів на сегментному та супrasegmentному рівнях мови, які чітко відрізняють цей акцент від мовлення носіїв цільової мови. Студенти, які вивчають іноземну мову, часто стикаються з різноманітними комунікативними труднощами через наявність у їхньому мовленні іншомовного акценту, що виникає під впливом особливостей рідної мовної системи, фонетичного досвіду та мовленнєвих звичок. Автори статті тлумачать іншомовний акцент як своєрідне динамічне мовленнєве явище, що характеризується сукупністю типових відхилень від нормативної вимови, притаманних іншомовному мовленню більшості мовців. Узагальнено теоретичні аспекти іншомовного акценту в мовленні білінгвів і визначено вплив сегментного

(окремі мовні звуки) і просодичного (ритм, наголос, інтонація) рівнів мови на виявлення варіативності іншомовного акценту. У статті також розкрито поняття іншомовного акценту та його основні лінгвальні та позалінгвальні ознаки, детально представлено його типологію, а також співвідношення дистинктивних ознак мовлення білінгвів, що домінують в артикуляційній, акустичній та аудитивній сферах. Дослідження додатково підтверджує, що ключові причини та розбіжності фонетичних відхилень на обидвох рівнях, а саме сегментному та просодичному, є відмінними. Особливу увагу приділено природі походження іншомовного акценту в мовленні білінгвів у межах добре сформованої когнітивно-дискурсивної парадигми. Представлено ґрунтовне та комплексне теоретичне підґрунтя для аналізу взаємодії когнітивних інтерферуючих і мовних інтерферованих елементів у фонетичній системі англійського мовлення носіїв української мови, що допомагає краще зрозуміти механізми формування та корекції іншомовного акценту.

Ключові слова: мовлення білінгвів, вимовний акцент, просодія, фонетична система, сегментний і надсегментний рівні.

Introduction. In the modern world, the spread of contacts between representatives of different language communities requires ensuring the effectiveness of interlingual communication and the clarity of speech. In the phonetic aspect, its integral component is the correct recognition and reproduction of features of the sound structure of a non-native speaker language (Derwing, 2018; Jenkins, 2004; Munro et al., 2006, Pennington, 1996; Volín et al., 2014; Valigura et al., 2020). The comprehensibility of other language pronunciation is related to the degree of pronunciation accent (Kochubei, 2019; Petrochuk, 2022; Thomson, 2018).

As is known, a person's accent in non-native speech is closely tied to their identity and how they are perceived by others. Difficulty in being understood or not being part of the target speech community may as well have adverse impact on their self-esteem (Szyszka, 2022). Professionals such as lecturers, teachers, doctors or engineers may feel pressure to sound more native-like for reasons related to their professional identity. Though, some individuals choose to retain their foreign accent in L2 as it is an important aspect of their identity and represents their origins and cultural roots. It is possible to find multimedia content on social media or video streaming services to neutralize the accent or speak like an American or British native speaker or to retain a foreign accent (Uzun, 2023). Nowadays, we are witnessing "a significant shift from the previous rejection of foreign-accentedness as something undesirable to the present greater openness to non-native speech" (Volín et al., 2014, p. 210). In her research Moyer describes foreign accent as "a set of dynamic segmental and suprasegmental habits that convey linguistic meaning along with social and situational affiliation" (2013, p. 11).

From this perspective we consider a pronunciation accent as an ethnic marker, since deviations in the pronunciation of non-native speech compared to the normative pronunciation in native discourse define a speaker "as a representing carrier of a foreign linguistic culture" (Valigura, 2017; Valigura et al., 2020, p. 17). Distortions from the normative pronunciation in the non-native speech play a crucial role in foreign accent research. They are mainly interrelated between speech intelligibility and comprehensibility (Levis & Silpachai, 2022; Valigura et al., 2020, p. 17) which are considerable dimensions for this research. Due to the fact that a foreign accent works as a marker of an ethnic or national identity prejudices or negative perspectives towards individuals with these identities are easily directed to them in a target speech community due to their accents (Uzun, 2023). Moreover, "specific distinctions on the segmental and prosodic levels of speech can serve the instant audio-identification markers of non-native speech" (Valigura et al., 2020, p. 17).

Moyer (2013) notes that individuals learning an L2, especially those residing in the target-language community, face significant pressure to blend in since factors like

aspects of phonological acquisition (e.g., quality input) and building social networks (e.g., being surrounded by friends and acquaintances) might be obstacles for many learners on the way.

Thus, modern foreign accent research is aimed at identifying the national specifics of interlingual similarities and differences in the phonetic systems of communicating languages, clarification of linguistic and extra-lingual systematic factors of the occurrence of pronunciation accent, establishment of its nature and features that objectivate it as a dynamic systemic speech phenomenon in the unity of its two manifestations: predicted and real.

Literature overview. The pronunciation accent when speaking in a foreign language has been the subject of many investigations since the middle of the last century. Abnormalities in pronunciation are noted both at segmental and suprasegmental (prosodic) levels of speech. The role of phonetic and prosodic deviations in the realization of foreign accent in different languages has been extensively studied by T. Derwig (2018), J. Flege (1988), A. Moyer (2013), V. Kochubei (2019), E. Pellegrino (2012), O. Valigura (2017), T. Uzun (2023). Broadly defined, “a foreign accent embraces deviations in pronunciation of non-native speech compared to the norms of native discourse” (Gut, 2009, p. 253).

A foreign accent refers to one of the main distinctive pronunciation characteristics and prosodic patterns that manifest in a non-native speaker’s utterance of a second language (Derwig & Munro, 2015; Uzun, 2023, Valigura et al., 2020; Zárata-Sández, 2017). The following characteristics stem from the influence of the speaker’s native language and can diverse intensively in prominence and nature. Interspeaker differences can pose a challenge for listeners and, more particularly, students of a foreign language. These alternations manifest in two core areas: variations in accent among nonnative speakers who share the same first language, and variations among non-native speakers from different L1 backgrounds built up from a range of factors, including individual exposure to the target language, learning environment, and personal motivation (Boduch-Grabka & Lev-Ari, 2021; Gonet & Pietron, 2013; Mackay et al., 2006; Moyer, 2013; Zafar & Meenakshi, 2012).). For instance, Moyer (2013) reminds that an accent reflects one’s past experiences and sociological background in terms of languages known, aspects of regional and social upbringing, educational background, affiliations with different speech communities, and social networks.

Such complexity in FA can impact the effectiveness of language instruction and comprehension, emphasizing the importance of a nuanced understanding of FA in the pedagogy and practice of second-language learning (Pérez-Ramón, 2024). The foreign accent as a dynamic phenomenon, therefore, plays an essential role in both linguistic research and educational practice, corresponding to the peculiar mechanisms of language learning with broader social diversity.

The presence of pronunciation accent may impact a listener’s perception of the speaker’s credibility, fluency, or even personal identity, thus influencing social interactions and challenges (Петрочук, 2021; Adank et al., 2013; Rudowski, 2022). However, a foreign accent can aid in the development of effective language teaching methodologies, assisting learners in achieving a higher level of communicative competence in their foreign language. Foreign accent’s investigations declare its nature as a certain speech phenomenon thus playing a crucial impact on our understanding of the concept itself and its reflections in verbal communication (Levis & Silpachai, 2022; Uzun, 2023; Valigura et al., 2020).

Aim. The main objective of the following article is to investigate the nature of a foreign accent as a dynamic speech phenomenon and outline its main features in non-native speech at the segmental and suprasegmental levels in the framework of cognitive paradigm.

Methods. In our research survey the following methods were indicated: induction and deduction, analysis and synthesis, as well as descriptive method to represent and define the characteristics of the foreign accent. The results of a few experimental researches conducted in the field were accumulated and some of them are presented to illustrate foreign accent as a dynamic speech phenomenon.

Results and discussion. As is known, foreign accent has been meticulously explored through a wide range of viewpoints in an attempt to capture its complex and manifold characteristics. Foreign accent as a dynamic speech phenomenon is created through a complex of phonetic characteristics of speech. Deviations from the pronunciation standard in the speaker's non-native speech, on the one hand, have certain features, reflecting linguistic, national, social as well as territorial identity of the person speaking with an accent. However, at the same time foreign accent is marked by common characteristics typical of any person who speaks a non-native language and does not speak it perfectly due to the lack of speaking skills, or a certain psychological barrier when switching to a non-native language in communication, as well as for a number of other reasons. Another significant aspect in foreign accent research is that both general and specific signs of pronunciation norm violations in non-native speech make up a general picture of accented speech in a native speaker's perception and linguistic consciousness.

Notably, the concept of accent is used: (a) in a broad sense as the type of pronunciation inherent in the native speaker of a certain language, and (b) in the narrow sense as a phonetic phenomenon, which is a dynamic system of deviations from the pronunciation norm of a language that is not native to a speaker, which arises as a result of the interference of the sound structure of a native language, encompasses all aspects of the sound structure of a foreign language and is recognized by the speakers of this language.

In this research, the notion of foreign accent is used in a narrow sense as the combination of segmental and prosodic characteristics of speech (articulation characteristics, accent and rhythmic organization of language, structure of intonation contours, emphasis patterns, etc.), reflecting the linguistic, territorial or social affiliation of the speaker. The typology of foreign accent is constructed according to four criteria and covers the following types: 1) in the sphere of the detection of potential and actual deviations from normative pronunciation – theoretically possible/predicted accent, which is not subject to further classification, and real/actual accent that exists in oral interlingual communication; 2) in the stability of accent – temporary and residual accents; 3) in the ratio of interference in the foreign language perception and pronunciation skills of the mother tongue – accent during perception and production of other language speech; 4) in the degree of implementation of foreign accent: practical absence of spoken accent. As we consider the foreign accent to be a set of typical violations inherent in the speech of most non-native speakers, we assume that individual features of foreign language speech and random errors do not relate to the pronunciation accent.

The main features of the foreign accent can be distinguished as *systematic* and *dynamic* ones. The systematicity of the accent is revealed in the fact that violations of normative pronunciation in foreign language speech form a set of interdependent elements that can be ordered, relying on the rules of description of the system of phoneme in language. The dynamics of the pronunciation accent lies in the qualitative and quantitative change of its characteristics – violations of foreign language pronunciation – with the development of pronunciation skills of the native speaker. The dynamism of the residual accent is inhibited by the effect of phonetic stability, which causes the appearance of persistent violations of the pronunciation norm of a foreign language (Kochubei, 2019). The conditional accent

reflects the whole complex of systemic phonetic disturbances in speech, which is especially noticeable when comparing the general grammar and stylistic correctness of speech.

This research on the accented English speech of the Ukrainian native speakers proves that the foreign accent, as a dynamic systemic speech phenomenon, is a set of typical deviations in pronunciation at both the segmental and suprasegmental (prosodic) levels inherent in the speech of most speakers. The least studied area of accented speech, and therefore the most vulnerable in practical terms, is considered to be the intonational pattern of foreign speech. In our opinion, the study of a foreign accent in bilinguals' speech at the prosodic level is of high importance, since the accented speech is especially involving a speaker into larger units, especially in discourse. At the same time, errors in word pronunciation, phrase stress distribution, as well as in defining the intonation centre in the phrase are vivid markers of bilinguals' accented speech.

The causes of phonetic disturbances at the *segmental* level are determined, first of all, by the relationships between the phonological systems of contacting languages and their objective characteristics. Specific to a particular language, the inventory of characteristics used to distinguish words in a language is determined by the properties of the articulatory system that generates speech and the characteristics of the human auditory system that processes speech. In each of the languages it is possible to distinguish specific differential characteristics and their peculiar combinations, significant acoustic-articulatory differences of similar sounds, different patterns of variation of the phoneme and unequal distribution restrictions.

Thus, regarding the phonetic structure of the languages in contact, we take into account not only the features of the phoneme implementation in speech and the composition of both languages' phonemes, but also a set of differential characteristics in two languages. Distinctive features of speech are represented by correlates in the articulatory, acoustic and auditory spheres. The signs of each individual segment of expression are stored in memory and determine which articulatory organs should be controlled, carry information about the involvement of certain articulation organs, and also indicate the sound properties that can be obtained while articulating. As the foreign accent is mostly due to the lack of the speaker's skills to observe the articulatory structure of a foreign language, we consider the features of articulation bases of the languages in contact. It should be noted that the articulatory basis of each particular language consists of the typical movements and positions of the organs of speech, the basic arrangement of the speech organs in the process of generating speech. At the same time, specific articulations of the native language, firmly fixed in the linguistic consciousness of bilinguals, exert a constant influence on foreign language speech. According to the latest investigations (Valigura, 2019), the linguistic consciousness of a bilingual automatically divides the foreign language speech into blocks of differential characteristics, which are compared with the corresponding phonological elements of the native language, resembling the so-called *phonological sieve*, through which the sound stream of foreign-language speech is perceived and which is one of the causes of pronunciation accent. It seems logical to introduce the notion of a *prosodic sieve*, a certain matrix through which the prosody of another language is perceived and which determines the emergence of the pronunciation accent at the prosodic level.

The reasons of the occurrence of the phonetic deviations on the *suprasegmental* level are different from those on the segmental level, as they are determined, first of all, by the prosodic stereotypes of the bilingual's native language. The most typical disturbances at the suprasegmental level are the violations of the rhythmic structures and the erroneous intonation contour while providing the basic and additional information that hinders the understanding of the utterance. The reasons for the difficulties in perception and

decoding of the Ukrainian English prosody are the lack of tonal (contrast) variation: the variation of tempo and volume in expressing the semantic contrast; the excessive number of stressed words in intonation groups that significantly affects the perception of utterances. Specific distinctions on the prosodic level of speech embrace the tonal level of the beginning and ending of the intonation group, tonal range, interval, rate and tone movement change in different parts of the intonation group, the distribution of the utterance stress and the division of utterances into intonation groups, volume realization, speech rate.

In the given research we take into account that the occurrence of a foreign accent as the result of phonetic interference is caused not only by features of articulatory basis of native speakers and prosodic characteristics of the bilinguals' native language. In the process of intercultural/interlingual communication there takes place the collision of two languages, the consequence of which is a new linguistic, cultural, cognitive and emotional space of communicative realization of a bilingual personality. On this basis, we consider the transformation of cognitive structures of linguistic consciousness and communicative behaviour of bilinguals as a result of the redistribution of the psycho-energetic potential of the personality, which causes the appearance of pronunciation accent in non-native speech (Baniřypa, 2018, cc. 11-12).

Hence, the reasons for the emergence of pronunciation accent are the mental and psychological processes that occur in the linguistic consciousness of a non-native speaker, caused by the expansion of its mental spaces, the change in communicative behaviour, the way of thinking and communication, which determine the features of the invasion of the phonetic system of the dominant native language within the limits of the language being studied (Babchuk & Valigura, 2024). It is also provoked by such cognitive phenomena as "mentality, knowledge and individual's language capacity which are regarded as interfering notions" (Valigura, 2019, p. 14).

The emergence of the interfering elements in the bilinguals' speech is conditioned the correlation between the mentality (in the sense of the totality of cognitive stereotypes of consciousness) and phonetic organization of a non-native speaker's speech, as well as the existence of the interconnection of the national identity and intonation (Baniřypa, 2018). The tendency to use the rising tone at the end of statements instead of the falling tone may be accounted for by the unconscious feeling of uncertainty and lack of confidence manifested in Ukrainian English speech. The research data obtained by Britain (1998), Fletcher and Butcher (2014) who studied the same phenomena but in New Zealand and Australia prove the given observations (Valigura, 2017, p. 264).

This study considers an individual's language faculty as one of the interfering elements in a bilingual's speech and a basis of a foreign language competence, the level of formation of which is one of the leading factors of the foreign accent emergence in communication. Mistakes on the phonetic level, as well as mental errors, constitute interfered phonetic elements which shape the form of the foreign accent in a bilingual's speech. The distortions and deviations in the English pronunciation system exteriorize phonetic representations in the neurodynamic structures of the brain on segmental and prosodic levels. They are prototypes of basic phonetic elements of the native language, being restructured when new phonetic units are formed during foreign language acquisition. The success of overcoming foreign accent is closely related to various psychological, cognitive, cultural, social, and identity factors which should be considered in the process of foreign language acquisition.

Conclusions and implications for further research. Thus, at the level of perception and generation of foreign language speech in bilinguals, we define general and specific manifestations of the foreign accent, provoked by phonetic interference of mother tongue

skills, a situation of bilingualism, general difficulties in changing the phonetic (segmental and prosodic) stereotypes in the process of mastering a foreign language, different articulation bases, as well as the influence of cognitive characteristics. There is a list of reasons that determine a foreign accent, in particular cognitive factors, such as mental characteristics of bilinguals, cognitional flexibility, encyclopedia and language knowledge, language skills, language sense, etc. When studying the sources of the pronunciation accent a researcher should pay attention to the cognitive approach, which allows to analyze and interpret the causes of their occurrence and the mechanisms of implementation, opens further perspectives of linguistic study of the pronunciation accent in the framework of cognitive paradigm.

Given all these discoveries, there still remains a necessity for further research into the interplay between foreign accent, listener training, and language variation. Future research could investigate the impact of listener training on their perceptions of foreign accents. Additionally, the interplay between foreign accent, listener training, and language variation has several pedagogical implications. Language teachers can integrate listener training into their courses to raise awareness of foreign-accented speech and improve non-native speakers' intelligibility despite their accents. Non-native learners should be exposed to speech stimuli with different L1 backgrounds to help them become more familiar with diverse accents and dialects. We assume that the foreign accent investigation of the English speech of Ukrainian native speakers could become part of the research project on Slavic accents in English.

Conflict of Interest

No conflicts of interest were declared.

Use of Artificial Intelligence

Artificial intelligence was not used.

REFERENCES

- Бабчук, Ю. Й., Валігура, О. Р. (2024). Когнітивні особливості сприйняття та розуміння іншомовного мовлення. *Причорноморські філологічні студії*, 7–12.
<https://doi.org/10.32782/bsps-2024.4.1>
- Валігура, О. Р. (2018). Методологічні передумови експериментального дослідження вимовного акценту в мовленні білінгвів. *Сучасні тенденції фонетичних досліджень*: зб. матер. кругл. ст. (м. Київ, 26 квітн. 2018), 11–14.
- Петрочук, Н. О. (2021). Критерії, що визначають сприйняття іншомовного мовлення реципієнтом. *Нова філологія*, 82, 210–214.
- Adank, P., Stewart, A. J., Connell, L. & Wood, J. (2013). Accent imitation positively affects language attitudes. *Frontiers in Psychology* Vol. 4, 280.
- Amenorvi, C. R. (2015). Bilingualism and interference: a case study of ellipsis among some coordinate bilinguals. *African Journal of Applied Research*, 2(2), 117–125.
Режим доступу: <https://www.ajaronline.com/index.php/AJAR/article/view/138>
- Boduch-Grabka, K. & Lev-Ari, Sh. (2021). Exposing individuals to foreign accent increases their trust in what nonnative speakers say. *Cognitive Science* Vol. 45. E. 13064.
- Britain, D. (1998). Linguistic Change in Intonation: The Use of High-Rising Terminals in New Zealand English. *The Sociolinguistics Reader*. Vol. 1: Multilingualism and Variation, 213–239.
- Derwing, T. (2018). Putting an accent on the positive: New directions for L2 pronunciation and instruction. International Symposium on Applied Phonetics
<https://doi.org/12-18.10.21437/ISAPh.2018-3>.

- Flege, J. (1988). Factors affecting degree of perceived foreign accent in English sentences. *Journal of the Acoustical Society of America*, 84, 70–79.
- Fletcher, J. & Butcher A. (2014). Sound Patterns of Australian Languages. *The Languages and Linguistics of Australia: A Comprehensive Guide*, 91–138.
- Gonet, W. & Pietron, G. (2013). English native speakers' perception of Polish accent. *SASRTL Szczyrk*.
https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent
- Gut, U. (2009). *Non-native Speech: A Corpus-based Analysis of Phonological and Phonetic Properties of L2 English and German*. Peter Lang.
- Jenkins, J. (2004). ELF at the Gate: The Position of English as a Lingua Franca. *The European English Messenger*. Vol. 13.2, 63–69.
- Kochubei, V. (2019). Ukrainian English Accent: Roots, Reasons and Basic Features. *Linguistische Treffen in Wroclaw*, 2(16), 271–279.
- Levis, J. M. & Silpachai, A. O. (2022). Speech Intelligibility. In: Derwing T.M., Munro. M.J., Thomson R.I. (Eds.), *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Speaking*. Routledge, New York.
<https://doi.org/10.4324/9781003022497>
- Mackay, I. R. A., Flege, J. E., & Satomi I. (2006). Evaluating the effects of chronological age and sentence duration on degree of perceived foreign accent. *Applied Psycholinguistics* Vol. 27, 157–183.
- Moyer, A. (2013). *Foreign accent: the phenomenon of non-native speech*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Munro, M., Derwing T., & Morton, S. (2006). The mutual intelligibility of L2 speech. *Studies in Second Language Acquisition*, 28(1), 111–131.
- Pennington, M. (1996). *Phonology in English Language Teaching: An International Approach*. London and New York: Longman.
- Pérez-Ramón, R. (2024). Discrimination of Degrees of Foreign Accent across Different Speakers. *Languages* 9: 72. <https://doi.org/10.3390/languages9030072>
- Petrochuk, N. O. (2022). Perception of the English speech of Ukrainians by non-native speakers. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 25(2), 81–93. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2022.274930>
- Pellegrino, E. (2012). The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian. In H. Mello, M. Pettorino, & T. Raso (Eds.), *Proceedings of the VIIth GSCP International Conference: Speech and Corpora*, Firenze University Press, 261–267.
- Rudowski, A. (2022). Polish Learners' Attitudes Towards Accents of English: *A World Englishes Account [Thesis, University of Brighton]*.
<http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.32269.00482>
- Szyszka, M. (2022). L2 Accentedness and Language Self-Esteem in Foreign Language Learning. *Research in Language*, 20(1), 19–33. <https://doi.org/10.18778/1731-7533.20.1.02>.
- Thomson, R. I. (2018). Measurement of accentedness, intelligibility and comprehensibility. In O. Kang, & A. Ginther, (Eds.), *Assessment in second language pronunciation*. New York: Routledge, 11–29.
- Uzun, T. (2023). Foreign accent, identity and accent discrimination: A literature review. *International Journal of Language Academy* Vol. 11, 252–66.
- Valigura, O. (2017). Bilinguals and Linguistics of Creativity: the Case of Ukrainians Speaking English. In: Chrzanowska-Kluszevska E., Vorobyova O. (Eds.) *Language –*

literature – the arts: a cognitive-semiotic interface Series: Text – meaning – context. Vol. 14, 261–276.

- Valigura O. R. (2019). Foreign Accent Nature within the Framework of Cognitive and Discourse Paradigm. *Modern Trends in Phonetics Research: collection of scientific works at the workshop (Kyiv, April 19, 2019)*, 14–18.
- Valigura, O., Parashchuk, V., & Kozub, L. (2020). Phonetic Portrait of a Ukrainian EFL Teacher: Prosodic Parameters in Academic Discourse. *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*, 16-25. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.2>.
URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000612779500003>
- Volín, J., Poesová, K., & Skarnitzl, R. (2014). The Impact of Rhythmic Distortions in Speech on Personality Assessment, *Research in Language*, 12(3), 209–216.
<https://doi.org/10.2478/rela-2014-0016>
- Zafar, S. & Meenakshi, K. (2012). Language in contrast, findings and problems. New Individual learner differences and second language acquisition: A review. *Journal of Language Teaching and Research*. Vol. 3 (4), 639–646.
- Zárate-Sáñez, G. (2017). Re-examining foreign accent: How much can personality explain? *Ilha do Desterro*, 70 (3), 227–243.

TRANSLITERATED REFERENCES

- Babchuk, Y. I., Valigura O. R. (2024). Cognitive peculiarities of the perception and understanding of the foreign speech [Cognityvni osoblyvosti spryiniattia ta rozuminnia inshomovnoho movlennia]. *Prychornomorski philologichni studii*, 7–12.
- Petrochuk, N. O. (2021). The criteria that define the perception of accented speech [Kryterii, shcho vyznachaiut spryiniattia inshomovnoho movlennia retsypientom]. *New Philology*, 82, 210–214.
- Valigura, O. R. (2018). Methodological grounds for experimental research of pronunciation accent in a bilingual's speech [Metodologichni peredumovy eksperymentalnoho doslidzhennia vymovnoho aktsentu v movlenni bilinhviv]. *Modern trends in phonetics research: collection of scientific works at the workshop*, 11–14.

Дата надходження до редакції 12.11.2024
Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Валігура Ольга Романівна,</p> <p>доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри східної і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: olga.valigura@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>міжкультурна комунікація, теоретична й експериментальна фонетика, соціофонетика, вимовний акцент</p>
<p>Бабчук Юлія Йосипівна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германських мов Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії служби безпеки України</p> <p>e-mail: julya_babchuk@ukr.net</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>прикладна лінгвістика, теоретична та експериментальна фонетика, соціофонетика, кроскультурні дослідження</p>
<p>Барбарич Петра,</p> <p>старший викладач англійської мови в Центрі іноземних мов, факультет гуманітарних і соціальних наук, Загребський університет, Хорватія</p> <p>e-mail: pbarbari@mffzg.hr</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>мова, культура, освіта</p>

Т. В. Василевська

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
e-mail: tetiana.vasylevska@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-3311>

А. М. Голінко

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
e-mail: alina.holinko@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9173-9286>

СОЦІОЛІНГВІСТИКА ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА: СЛЕНГ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК КАТАЛІЗАТОР ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Abstract

The article examines the sociolinguistic dynamics of digital communication within English-speaking social media environments. The research explores linguistic globalization, which is manifested through the variability in creating new lexemes and the formation of media-induced neologisms on such Internet platforms as Reddit, Facebook, Instagram, X, Threads, YouTube, and TikTok. By analyzing virtual discursive practices, the research highlights changes in technology-mediated communication. The aim of this research is to focus on the emergence of lexical innovations and their implications for slang lexicography, particularly within the context of English Internet discourse and linguistic creativity in the digital environment. The research methodology is based on a comprehensive lexical analysis of social media data, statistical portals, academic sources, and digital blogs. The study examines the role of Internet communication in fostering new lexical units, reconstructing their semantic structure and tracing their shift from secondary to primary nomination. Additionally, it explores the sociocultural adaptation of emerging vocabulary and the alternation of linguistic standards, reflected in society's tendency to use emphatic and expressive means. Furthermore, social media platforms have contributed to generational linguistic differentiation, where different generations exhibit distinct features in synchronous and asynchronous dialogues. The article also addresses pragmalinguistic aspects of slang and the multimodal communicative paradigm, which integrates textual, visual, and hypertextual components into modern digital discourse. The findings emphasize the influence of media on cognitive linguistics, sociocultural behavior patterns, and the evolution of global and local linguistic practices within the digital dimension. The study of neologisms in social networks can help in the development of effective language policy strategies, adaptation of educational programs and improvement of lexicographic resources.

Keywords: sociolinguistic dynamics, digital environment, Internet communication, Internet discourse, lexical innovations, linguistic variability, media-induced neologisms, multimodal communicative paradigm.

Анотація

У статті проаналізовано механізми творення неологізмів у соціальних мережах в англійському мовному середовищі в контексті мовної глобалізації та цифрової комунікації, що виявляється у варіативності нових лексем та формуванні медіаіндукованих неологізмів на інтернет-платформах (Reddit, Facebook, Instagram, X, Threads, YouTube та TikTok). Основну увагу приділено віртуальним дискурсивним практикам, які віддзеркалюють зміни в технологічно опосередкованій комунікації. Матеріалом дослідження слугували дані, отримані шляхом ретельного аналізу лексики соціальних мереж, статистичних порталів, академічних джерел і блогів. Описано, як інтернет-комунікація спричинила появу лексичних інновацій та вплинула на сленгову лексикографію, особливо в контексті англійського інтернет-дискурсу та мовної креативності в цифровому середовищі. На основі реконструкції семантичної структури новостворених лексичних одиниць та зміни їхньої

семантики з вторинної до первинної номінації було проаналізовано соціокультурну адаптацію лексики та зміну мовного стандарту, що виявляється в прагненні суспільства використовувати емфатичні й експресивні засоби. Соціальні мережі стимулювали генераційну лінгвістичну диференціацію, де різні покоління демонструють відмінності в синхронному та асинхронному діалозі. Окреслено також прагмалінгвістичні аспекти сленгу й мультимодальну комунікативну парадигму, яка поєднує текстуальні, візуальні й гіпертекстуальні компоненти в сучасному цифровому дискурсі. Підкреслено вплив медіа на когнітивну лінгвістику, соціокультурні моделі поведінки й розвиток глобальних і локальних мовних практик у цифровому вимірі. Вивчення неологізмів у соціальних мережах може допомогти в розробці ефективних стратегій мовної політики, адаптації освітніх програм і вдосконаленні лексикографічних ресурсів.

Ключові слова: соціолінгвістична динаміка, цифрове середовище, інтернет-комунікація, лексичні інновації, мовна варіативність, медіаіндуковані неологізми, мультимодальна комунікативна парадигма.

Вступ. Сучасний розвиток технологій комунікації та глобалізація створюють умови для формування нових мовних феноменів у соціокультурному просторі. Станом на початок 2023 року глобальна кількість інтернет-користувачів досягла 5,3 мільярда осіб, що становить 66 % світового населення (Elliot, 2023). Ця статистика є індикатором цифрової інтеграції та масової медіалізації, які трансформують комунікативні практики мовців різних поколінь.

Зокрема, активне використання соціальних мереж (Reddit, Facebook, Instagram, X, Threads, YouTube та TikTok) впливає на мовну поведінку користувачів, особливо на молодіжну аудиторію. Одним із ключових виявів цих процесів є стрімке поширення сленгу – мовної варіації, що функціонує переважно в неформальному дискурсі.

Згідно з дослідженнями у сфері соціолінгвістики, сленг виступає засобом формування соціальної ідентичності та відображає лінгвістичну динаміку сучасного суспільства. Соціальні медіа слугують платформою для поширення сленгових конструкцій завдяки можливості миттєвого створення та обміну контентом (Бровко, 2022).

Оксфордський словник англійської мови обрав слово *rizz* лексемою 2023 року. Цей сленг, популяризований на платформі TikTok, означає здатність приваблювати іншу людину за допомогою стилю та чарівності. У 2022 році Оксфордський словник оголосив словом року вислів *goblin mode*, який описує поведінку людини, що є беззастережно поблажливою, неохайною, ледачою чи жадібною та відкидає соціальні норми й очікування (Elliot, 2023). Сленгові слова, що визнаються словами року, ключові маркери мовної динаміки, які відображають актуальні соціокультурні процеси, викликані технологічним прогресом і глобалізацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам аналізу концептів сленгу в соціальних мережах як багатогранному явищу присвячено праці таких мовознавців: Ю. Ніколащенко (2018), К. Бровко (2022), С. Венідітков (2022), О. Кравець (2023) та ін. Особливості мовної репрезентації цих термінів вивчали також із позицій когнітології, культурології, лексичної семантики та семіотики І. Палагута (2021), О. Селіванова (2020), Т. Рябокучма й А. Горбаченко (2019), М. Баган й О. Складенко (2024).

У контексті соціокультурної лінгвістики ще не було зроблено спроб здійснити комплексний огляд та зіставно-порівняльне дослідження семантичних особливостей медіаіндукованих неологізмів у прагмалінгвістичному аспекті сленгу соціальних мереж англійської та української мов, чим і зумовлюється **актуальність** нашої розвідки.

Метою статті є аналіз соціолінгвістичної динаміки в процесі цифрової комунікації на платформах соціальних мереж в англійському мовному середовищі,

зокрема дослідження виникнення лексичних інновацій. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати такі **завдання**: 1) виявити основні типи лексичних інновацій, що виникають у цифровому середовищі, зокрема в англomовному інтернет-дискурсі; 2) проаналізувати механізми створення, поширення та закріплення нових лексичних одиниць у соціальних мережах; 3) визначити прагмалінгвістичні особливості сленгу соціальних мереж, зокрема його функції та емоційне забарвлення у цифровій комунікації; 4) проаналізувати складнощі перекладу англійськомовного сленгу соціальних мереж, зокрема проблеми міжпоколінневого розриву, культурного контексту та рівнів формальності; 5) розглянути методи перекладу сленгових висловів, зокрема транслітерацію, калькування, адаптацію, описовий і контекстуальний переклад.

Матеріалом дослідження слугують дані, отримані в результаті огляду та ретельного аналізу корпусних досліджень мовної варіативності, зарубіжних і вітчизняних наукових літературних джерел, матеріалів періодичних видань, вибірки із тлумачних, двомовних, етимологічних словників, а також аналіз таких соціальних медіа та інтернет-платформ, як: Reddit, Facebook, Instagram, X, Threads, YouTube, TikTok, аналіз мемів, емодзі, GIF-файлів (частина мультимодальної комунікації). Використовуючи дані тлумачних словників англійської та української мов, було простежено тенденцію створення лінгвістичних механізмів та мовну еволюцію в системі розвитку англійськомовного й українськомовного цифрового середовища.

Методи та методологія проведеного дослідження. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, що забезпечують об'єктивний аналіз соціолінгвістичних явищ у цифровому середовищі. Основним методом виступає корпусний аналіз, який дав змогу зібрати та систематизувати лексичні одиниці сленгу соціальних мереж, зокрема з таких платформ, як: Reddit, Facebook, Instagram, X, Threads, YouTube та TikTok. Використання дескриптивного методу дозволило описати особливості нових лексичних одиниць, їхню семантичну структуру та адаптацію в мовному середовищі. Семантичний аналіз сприяв дослідженню процесів вторинної та первинної номінації у складі сленгових неологізмів, що поширюються через цифрові платформи. Додатково проведено мультимодальний аналіз, що охопив текстуальні, візуальні та гіпертекстуальні компоненти комунікативних практик соціальних мереж, визначивши їхню роль у формуванні та закріпленні нових лексем. Застосування цих методів дало змогу здійснити комплексний аналіз соціолінгвістичної динаміки цифрового середовища, визначити особливості лексичних інновацій та їхнє функціонування в сленговій лексиці соціальних мереж.

Виклад основного матеріалу. За допомогою загальнонаукових і спеціальних методів аналізу було виявлено, що в англійській мові з'явилося чимало лексичних одиниць, фразеологічних сполук. Деякі з них були вже включені до онлайн-словника "Urban Dictionary" та мають еквіваленти в українській мові відповідно (Галай, 2017; Lutviana & Mafulah, 2021).

При перекладі англійськомовного сленгу виникає багато проблем, таких як:

– *розрив поколінь*: різні вікові групи мають різні вподобання та інтерпретації певних сленгових термінів. Це ускладнює зусилля щодо подолання розриву між поколіннями та точної передачі передбачуваного сенсу;

– *динамічний сленг, який швидко змінюється*: сленг створюється і постійно розвивається сучасній і в поп культурі. Нові терміни продовжують з'являтися, а вже наявні можуть швидко застаріти. Це вимагає від перекладачів постійного оновлення знань популярного сленгу;

– *відсутність формальної документації*. На відміну від формальних термінів і виразів, неформальна мова рідко докладно документується в офіційних словниках. З цієї причини перекладачам досить часто важко знайти надійні інформаційні джерела. Це потребує лінгвістичних навичок і глибокого розуміння культурних відмінностей між мовними парами;

– *різні рівні формальності*: сленг зазвичай використовують у неформальних розмовах, тоді як при перекладі рівень формальності цільового тексту може відрізнятись. Перекладачам потрібно поєднувати сленг із відповідним рівнем формальності, щоб уникнути недоречності в тексті;

– *використання місцевих діалектів*. У деяких випадках сленг може включати використання слів із певних діалектів. Це ускладнює роботу перекладачів, які повинні розуміти походження та значення цих термінів, перш ніж перекладати їх (Rezeki & Sagala, 2019).

На думку багатьох лінгвістів і перекладачів, переклад англійськомовного сленгу соціальних мереж є дуже складним і трудомістким процесом, оскільки він дуже часто має культурний контекст, творчий характер та іноді багатозначність. Тому більшість перекладачів використовують такі основні способи перекладу, як: *транслітерація, транскрипція, калькування, адаптація, описовий переклад, скорочення або аббревіації, контекстуальний переклад* (Рябокучма & Горбаченко, 2019).

Як зазначають дослідники, для перекладу сленгу найдоцільніше застосовувати такі методи: 1) *пошук української нестандартної лексичної одиниці*. Для передачі сленгізму та вульгаризму доцільно знаходити аналогічні вислови українською мовою, які відповідають рівню експресивності оригіналу; 2) *описовий переклад чи тлумачення значення*. У випадках, коли жаргонізми чи арготизм не мають прямого аналога в українській мові, використовується пояснення їхнього значення, чи описовий підхід. Науковці також зазначають, що важливу роль у процесі перекладу відіграє контекст, у якому вживаються нестандартні одиниці, адже саме він визначає вибір адекватного способу перекладу (Венідіктов, 2022).

1. Транслітерація – механічне передання тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи при другорядній ролі звукової точності, тобто передання однієї писемності літерами іншої. **Транскрипція** – слово записується буквами мови перекладу, при цьому перекладач орієнтується на точну відповідність звучанню слова мовою оригіналу (Ніколащенко, 2018). Наприклад: *tete – мем, selfie – селфі, like – лайк, blog – блог, stream – стрім, spat – спам, post – пост, troll – троль, story – сторі, hashtag – хештег, flex – флекс* (від англ. *flexible* – “гнучкий”) – *хвастоці, вихваляння, cringe – кринж – коробити, пересмикувати, несхвалення, сором та обурення, fail – фейл, easy – ізі – легко, без проблем, hure – хайп, fan – фан, lol – лол, follower – фоловер, influencer – інфлюенсер, gamer – геймер, hacker – хакер*.

Окремо можна виділити сленг, який перекладається за допомогою транслітерації й позначає сучасні привітання в соціальних мережах: наприклад, *Хай! (Hi!), Хелло! (Hello!), Файн (fine), Бай! (Bye!), ноу проблемс (no problems), чірс (cheers), найс (nice), Сюрпрайз! (Surprise!), окей (okay), сенкс (thanks), кул (Cool), ноу (no), сорі (sorry), соу світ (so sweet), супер (super), крейзі (crazy), хені бьоздей (happy birthday)*.

2. Калькування – заміна складових частин – морфем чи слів (у випадку стійких словосполучень) запозиченого слова їхніми лексичними відповідниками в мові перекладу: *like – вподобайка (або лайк), friend request – запит у друзі, news feed – стрічка новин, followers – підписники, unfriend – видалити друзів, story – історія (замість англійського “сторі”), check in – відмітка про місцезнаходження, trending*

topic – популярна тема, *direct message (DM)* – особисте повідомлення, *share* – поділитися (Палагута, 2021).

Також при використанні кальки в перекладі часто вживаються українські афікси, зокрема суфікси:

- суфікси *-er, -ast*: *хейтер (hater)* – вороже налаштована людина, утворена лексема від слова *хейт (hate)*, *чіліш* (калька, дієслово, утворене від слова *чіл – chill* (озноб, тремтіння, застуда, розчарування, амер. англ. “ігнорувати”), *кринжовий* (*кринж – кринжовий* – від англ. слова *cringe* – сипатися чи смикатися від страху чи відрази. калька, прикметник, суф. *-ov*), *флексер* (*флекс – флексер – калька, іменник – суф. -er*);

- суфікс *-ing*: *хейтерінг* – явище молодіжне. В його основі лежить максималізм, а з роками ми його втрачаємо, *булінг (bullying – цькування, англ. bully – залякувати, цькувати, задирати*. Це явище яке широко поширене в соціальних мережах: Instagram, Twitter, Facebook (Косович, 2017).

3. **Адаптація.** Цей спосіб потребує підбору аналогів в українській мові, що передають схожий зміст й емоційне забарвлення: *throw shade* – кидати тінь, *наводити наклеп, cancel culture* – культура скасування, бойкот.

4. **Описовий переклад.** Коли прямий переклад не можливий, використовується опис змісту слова або виразу. *Ghosting – припинення спілкування без пояснень, FOMO (fear of missing out) – страх пропустити щось важливе.*

5. **Скорочення** – передача змісту через створення українських аналогів скорочень: *BRB (Be right back) – ЗП (зараз повернусь), IDN (I don't know) – НЗ (не знаю).*

6. **Контекстуальний переклад.** Тут переклад залежить від контексту використання слова, адже часто має кілька значень. *Lit – круто, весело, чудово (залежно від ситуації), savage – безжальний, класний* (Гаврилова, 2018).

Інші методи перекладу застосовують рідше, зокрема, *дослівний переклад, еквіваленти та аналоги.* Дослівний переклад використовується рідко, оскільки, він доцільний лише тоді, коли значення сленгового слова зрозуміле читачам без додаткових пояснень чи коментарів. Переклад за допомогою *еквівалентів* використовується у випадках, коли в мові перекладу наявний готовий стійкий вираз, слово або конструкція, яка точно передає значення вихідного тексту. Переклад за допомогою *аналога* використовується тоді, коли в мові перекладу відсутній точний еквівалент певного слова, виразу або ідіоми, але існує схожий за значенням або функцією термін. Такий спосіб забезпечує збереження сенсу, стилю та особливостей тексту (Бездітко, 2020).

Для перекладу англійськокомовного сленгу характерні специфічні труднощі, пов'язані з культурними відмінностями й соціальними контекстами, у яких використовуються ці терміни. Важливо, що багато сучасних сленгових висловлювань, особливо із соціальних мереж, мають і локальне значення, і водночас може бути частиною глобальних культурних трендів. У такому контексті переклад стає ще складнішим, оскільки сленг часто передає не лише значення слова чи висловлювання, а й має емоційний заряд, настрій чи соціальну належність. Це означає, що перекладач повинен передати значення сленгізма й зберегти його культурну та соціальну значимість.

Особливо складні випадки, коли сленг немає прямого аналога в іншій мові. У таких ситуаціях перекладач може використовувати описовий переклад або адаптацію для передачі змісту та настрою оригінального виразу. Наприклад, англійське словосполучення “cancel culture” може бути перекладено як “культура скасування”, але для більш точного розуміння слід додатково пояснити, що це явище, пов'язане з

бойкотом публічних осіб або брендів за їх непопулярні чи суперечливі висловлювання чи дії (Селіванова, 2020).

Крім того, переклад сленгу має на увазі не лише граматичну, а й стилістичну адаптацію. У випадках, коли сленг є частиною певної субкультури або соціальної групи, перекладач повинен бути обізнаний у цих специфічних нормах і контекстах, щоб забезпечити точну передачу змісту. Наприклад, у відеоігровій спільноті можна натрапити на сленгові вирази, що мають своє специфічне значення, яке може бути не зрозумілим або спотвореним при прямому перекладі без урахування соціокультурного контексту. Такий підхід вимагає високої кваліфікації перекладача, він має враховувати як мовні, так і культурні аспекти.

Ще одним важливим аспектом є постійна еволюція сленгу в цифрових середовищах. Поява нових платформ і технологій комунікації, таких як TikTok, Instagram або Twitter, приводить до швидкого створення нових сленгових термінів. Це може викликати певні труднощі для перекладачів, оскільки вони повинні встигати за тенденціями та впевнено застосовувати нові терміни у своїй роботі. Наприклад, терміни *ghosting* або *catfishing* стали широко вживаними через онлайн-спілкування, і навіть якщо вони не мають точного аналога в інших мовах, вони все одно набули популярності у всьому світі і стали частиною глобального культурного контексту (Nuraeni & Pahamzah, 2021).

Не менш важливим є те, що різні платформи мають свої специфічні традиції використання сленгу. У деяких випадках терміни можуть мати різні значення, залежно від того, де і як вони вживаються. Наприклад, термін *lit* може означати щось круте чи захоплююче в одному контексті, але в іншому виражати захоплення чи радість від певної події. Тому перекладач повинен вміти адаптувати переклад залежно від платформи та контексту, де використовується той чи той сленговий вираз.

Також не можна не згадати про важливість контексту використання сленгу. Слово або вираз можуть мати різне значення залежно від того, хто його вживає, у якому середовищі та з якою метою. Наприклад, лексична одиниця *lit* може мати позитивне значення в певному контексті, але використовуватись з іронією в іншому. Враховуючи це, перекладач має бути обережним і застосовувати контекстуальний переклад для більш точної передачі значення (Swarniti, 2021).

У результаті переклад сленгу – це складний процес, що вимагає не лише мовних навичок, а й культурної поінформованості. Успішний переклад сленгу залежить від здатності перекладача правильно інтерпретувати як слова, так і емоції, а також соціокультурні особливості, які можуть бути значущими для цільової аудиторії. Використання різних методів перекладу, таких як транслітерація, калькування, адаптація або описовий переклад, дозволяє зберегти точність і справжність повідомлення, одночасно враховуючи культурні відмінності та специфіку цільової мови.

Висновки. Дослідивши соціолінгвістичну динаміку цифрового середовища та її вплив на формування лексичних інновацій, зокрема сленг соціальних мереж в англійській мові, ми отримали такі результати: 1) у цифровому середовищі виникають різні типи лексичних новоутворень, серед яких сленгові неологізми, кальковані запозичення, скорочення, акроніми та семантичні зсуви. Значна частина цих нових одиниць набуває широкого вжитку через активне використання в соціальних мережах; 2) ключовими механізмами поширення нових слів є вірусний контент, хештеги, меми, емодзі та аудіовізуальні матеріали. Закріплення термінів відбувається через їхнє повторне використання в цифрових спільнотах, а також через їхню адаптацію в традиційних словникових ресурсах; 3) сленг відіграє важливу

роль у вираженні емоційності, гумору, соціальної ідентичності й культурних кодів певних груп. Динамічність цифрового дискурсу сприяє швидкому змінню значень слів, що ускладнює їхнє тлумачення поза контекстом соціальних мереж; 4) серед основних труднощів перекладу було виділено міжпоколінневий розрив у сприйнятті сленгових термінів, культурні особливості їхнього значення та відмінності у рівнях формальності між мовами. Деякі сленгові вислови не мають прямих еквівалентів в інших мовах, що ускладнює переклад; 5) найбільш ефективними методами перекладу є транслітерація, калькування, адаптація, описовий і контекстуальний переклад. Вибір відповідного методу залежить від стилістичних особливостей тексту, рівня формальності й культурного контексту використання вислову.

Таким чином, соціальні мережі є потужним інструментом мовної еволюції, що стимулює появу нових лексичних одиниць та зміну мовних норм. Водночас вони сприяють пришвидшенню процесу глобалізації мови, роблячи її більш гнучкою та адаптивною до змін у суспільстві. Особливо важливим є вплив цифрової комунікації на молодіжний сленг, який часто стає основою для нових мовних тенденцій. Дослідження також підтвердило, що сленгові терміни відображають соціальні зміни, популярні культурні явища та цінності певних спільнот. Вивчення цих процесів може допомогти в розробці ефективних стратегій мовної політики, адаптації освітніх програм і вдосконаленні лексикографічних ресурсів.

Перспективою подальших досліджень є вивчення тривалості життєвого циклу неологізмів, породжених цифровими медіа, зокрема їхнє поширення, закріплення або лексична атрофія в сучасному мовному середовищі, порівняння особливостей інтернет-комунікації серед поколінь X, Y, Z та Alpha, що дозволить виявити їхній внесок у формування лексичних інновацій та мовних практик, а також аналіз того, як генеративні мовні моделі (ChatGPT, Gemini, BERT, DALL-E) впливають на мультимодальні комунікативні парадигми в цифровому середовищі.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Баган, М. П., & Скляренко, О. В. (2024). Мовленнєвий етикет сучасної української молоді: Динаміка комунікативних орієнтирів. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 27(1), 9–18.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2024.309598>
- Бездітко, А. (2020). Англійський SMS-сленг як сучасна форма усно-письмової електронної комунікації. *Південний архів. Серія: Філологічні науки*, (81), 56–60.
- Бровко, К. А. (2022). Вплив інтернет-сленгу на розвиток пізнавальної активності студентської молоді до вивчення іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 48(1), 229–233.
Retrieved from http://www.aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_1/35.pdf
- Венідітков, С. В. (2022). Молодіжний сленг як результат медіа споживання. *Обрії друкарства*, 1(11), 6–16.
- Гаврилова, О. (2018). Процеси калькування в сучасній українській мові (на прикладах комп'ютерної лексики). *Science and Education A New Dimension. Philology*, VI(45), 152.

Retrieved from <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/allhum-2016/paper/viewFile/242/111>

- Галай, М. (2017). Молодіжний сленг як сучасне мовне явище. *Knowledge, education, law, management*, 1(17), 123–131.
- Косович, О. (2017). Конверсія як різновид транспозиції словотвірного характеру. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 30(2), 21–23.
- Кравець, О. І. (2023). Молодіжний соціолект мережевого простору та його письмова форма як атрибут сучасної японської молодіжної субкультури. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 26(1), 63–73. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286188>
- Ніколащенко, Ю. А. (2018). Сленг як міжкультурна комунікативна компетенція при підготовці студентів-перекладачів. *Молодий вчений*, (6)(58), 322–325.
- Палагута, І. (2021). Особливості молодіжного сленгу в англійській мові. *Наукові пошуки молоді у XXI столітті. Ad linguas et culturas per cognitionem (до мов і культур через пізнання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Біла Церква, 14 квітня 2021 р.)*, 2–8.
- Рябокучма, Т. О., & Горбаченко, А. Л. (2019). Способи утворення американських сленгових інновацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 41(1), 141–144.
- Селіванова, О. О. (2020). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля.
- Arief, Y. Al. (2023). The use of linguistic jokes in EFL classroom. *JETAL: Journal of English Teaching*. Retrieved from <https://jurnal.uhn.ac.id/index.php/jetal/article/view/1000>
- Elliot, S. (2023). *The Little Book of British Slang: A Fun Guide to British Slang*. London Press.
- Liu, S., Gui, D.-Y., Zuo, Y., & Dai, Y. (2019). Good slang or bad slang? Embedding internet slang in persuasive advertising. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01251>
- Lutviana, R., & Mafulah, S. (2021). The use of slang words in online learning context of EFL class. *EnJourMe (English Journal of Merdeka): Culture, Language, and Teaching of English*, 6(1), 55–62. <https://doi.org/10.26905/enjourme.v6i1.6118>
- Nuraeni, F. W., & Pahamzah, J. (2021). An analysis of slang language used in the teenager interaction. *LingTera*, 20(2), 313–322. <https://doi.org/10.21831/ltr.v20i2.37058>
- Rezeki, T. I., & Sagala, R. W. (2019). Slang words used by millennial generation in Instagram. *Jurnal Serunai Bahasa Inggris*, 11(2), 74–81. <https://doi.org/10.37755/jsbi.v11i2.162>
- Swarniti, N. W. (2021). The analysis of semantic meaning found in comments of Instagram account of Info Denpasar. *Prosiding Seminar Nasional Linguistik Dan Sastra (SEMNALISA)*, 193–199.
- Trimastuti, W., Piksi, P., & Bandung, G. (2017). An analysis of slang words used in social media. *Jurnal Dimensi Pendidikan dan Pembelajaran*, 5(2).

REFERENCES

- Bahan, M. P., & Skliarenko, O. V. (2024). Movlennievyyi etyket suchasnoi ukrainskoi molodi: Dynamika komunikatyvnykh oriientyriv. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu. Seriiia Filolohiia*, 27(1), 9–18. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2024.309598>

- Bezditko, A. (2020). Anhliiskiy SMS-slenh yak suchasna forma usno-pysmovoї elektronnoї komunikatsii. *Pivdenniy arkhiv. Seriya: Filolohichni nauky*, (81), 56–60.
- Brovko, K. A. (2022). Vplyv internet-slenhu na rozvytok piznavalnoi aktyvnosti studentskoї molodi do vyychennia inozemnoi movy. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 48(1), 229–233.
Retrieved from http://www.aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_1/35.pdf
- Venidiktov, S. V. (2022). Molodizhnyi slen h yak rezultat media spozhyvannia. *Obrii drukarstva*, 1(11), 6–16.
- Havrylova, O. (2018). Protsesy kalkuvannia v suchasni ukrainskii movi (na prykladakh kompiuternoї leksyky). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(45), 152.
Retrieved from <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/allhum-2016/paper/viewFile/242/111>
- Halai, M. (2017). *Molodizhnyi slen h yak suchasne movne yavyshe*. Knowledge, education, law, management, 1(17), 123–131.
- Kosovych, O. (2017). Konversii yak riznovyd transpozysii slovotvirnoho kharakteru. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 30(2), 21–23.
- Kravets, O. I. (2023). Molodizhnyi sotsiolekt merezhevoho prostoru ta yoho pysmova forma yak atrybut suchasnoi yaponskoї molodizhnoi subkultury. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiia*, 26(1), 63–73.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286188>
- Nikolashchenko, Yu. A. (2018). Slen h yak mizhkulturna komunikatyvna kompetentsiia pry pidhotovtsi studentiv-perekladachiv. *Molodyi vchenyi*, (6)(58), 322–325.
- Palahuta, I. (2021). Osoblyvosti molodizhnoho slen hu v anhliiskii movi. Naukovi poshuky molodi u XXI stolitti. *Ad linguas et culturas per cognitionem (do mov i kultur cherez piznannia)*: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Bila Tserkva, 14 kvitnia 2021 r.), 2–8.
- Riabokuchma, T. O., & Horbachenko, A. L. (2019). Sposoby utvorennia amerykanskykh slenhovykh innovatsii. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 41(1), 141–144.
- Selivanova, O. O. (2020). *Linhvistychna entsyklopediia*. Poltava: Dovkillia.
- Arief, Y. Al. (2023). The use of linguistic jokes in EFL classroom. *JETAL: Journal of English Teaching*.
Retrieved from <https://jurnal.uhn.ac.id/index.php/jetal/article/view/1000>
- Elliot, S. (2023). *The Little Book of British Slang: A Fun Guide to British Slang*. London Press.
- Liu, S., Gui, D.-Y., Zuo, Y., & Dai, Y. (2019). Good slang or bad slang? Embedding internet slang in persuasive advertising. *Frontiers in Psychology*.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01251>
- Lutviana, R., & Mafulah, S. (2021). The use of slang words in online learning context of EFL class. *EnJourMe (English Journal of Merdeka): Culture, Language, and Teaching of English*, 6(1), 55–62.
<https://doi.org/10.26905/enjourme.v6i1.6118>
- Nuraeni, F. W., & Pahamzah, J. (2021). An analysis of slang language used in the teenager interaction. *LingTera*, 20(2), 313–322.
<https://doi.org/10.21831/ltr.v20i2.37058>
- Rezeki, T. I., & Sagala, R. W. (2019). Slang words used by millennial generation in Instagram. *Jurnal Serunai Bahasa Inggris*, 11(2), 74–81.
<https://doi.org/10.37755/jsbi.v11i2.162>

Swarniti, N. W. (2021). The analysis of semantic meaning found in comments of Instagram account of Info Denpasar. *Prosiding Seminar Nasional Linguistik Dan Sastra (SEMNALISA)*, 193–199.

Trimastuti, W., Piksi, P., & Bandung, G. (2017). An analysis of slang words used in social media. *Jurnal Dimensi Pendidikan dan Pembelajaran*, 5(2).

Дата надходження до редакції 24.10.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Василевська Тетяна Вячеславівна,</p> <p>старший викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: tetiana.vasylevska@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>теорія і практика перекладу, вивчення мовних інновацій, лексикологія</p>
<p>Голінко Аліна Миколаївна,</p> <p>старший викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: alina.holinko@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>соціолінгвістика, мовна динаміка в цифрову епоху, дискурс-аналітика</p>

UDC 81'25

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323962>

I. Yu. Vasylenko

Kyiv National Linguistic University, Ukraine
e-mail: iryna.vasylenko@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1669-3700>

I. V. Chalapchii

Kyiv National Linguistic University, Ukraine
e-mail: iryna.chalapchii@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1221-5385>

NAVIGATING SPECIFICS OF COMICS TRANSLATION INTO ENGLISH, UKRAINIAN AND GERMAN

Abstract

This article examines the specifics of translating comics into English, Ukrainian, and German, highlighting the unique challenges and techniques required for each language pair. Comic translation extends beyond mere textual conversion, and as it concerns the intricate interplay between linguistic adaptation, imagery, and cultural nuances, it requires an approach that balances humor, colloquialisms, visual elements, and cultural references while maintaining the integrity of the original narrative. The study explores specific features and methods in translating comics across the languages under analysis, focusing on the adaptation of proper names (including transliteration and transcription in compliance with the orthographic and phonetic norms of the target language, as well as calque translation of proper names taking into account word-formation patterns), specific onomatopoeic expressions and grammatical features of the languages under consideration. Particular attention is given to cross-linguistic similarities and differences, highlighting the importance of taking them into consideration during translation particularly the one of comics. The research is based on a comparative analysis of Neil Gaiman's graphic novel *The Sandman* and its Ukrainian and German translations, examining both successful translation strategies and the challenges encountered in the process. The study explores the role of the translator in preserving the narrative integrity, tone, and impact of the original work while ensuring accessibility and engagement for the target audience. Special attention is given to how the design elements of *The Sandman*, such as panel layouts, color schemes, and typography, interact with the translated dialogues, maintaining the original aesthetic while ensuring clarity and emotional impact for the audience. Through case studies and examples, this article provides insights into the art of comic translation, shedding light on how language, culture, and visual storytelling intersect in the creation of a localized comic experience.

Keywords: comics, translation, onomatopoeia, proper names, linguistic adaptation, cultural references, visual storytelling.

Анотація

У статті розглянуто особливості перекладу коміксів англійською, українською та німецькою мовами, висвітлено унікальні виклики та прийоми, необхідні для кожної мовної пари. Переклад коміксів виходить за межі простої лінгвістичної трансформації, оскільки він стосується складної взаємодії між мовною адаптацією, образністю та культурними нюансами і вимагає підходу, який збалансовує гумор, розмовну лексику, візуальні елементи та культурні посилання, зберігаючи цілісність оригінального наративу. У статті описано особливості й методи перекладу коміксів досліджуваними мовами з акцентом на адаптацію власних назв (включаючи транслітерацію та транскрипцію з дотриманням орфографічних і фонетичних норм мови перекладу, а також калькування власних назв з урахуванням словотвірних моделей), специфічних випадків звуконаслідування та граматичних особливостей досліджуваних мов. Значну увагу приділено міжмовним подібностям і відмінностям, підкреслено важливість їхнього врахування під час перекладу, зокрема, коли йдеться про коміксів. Дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі графічного роману Ніла Геймана "The Sandman" та його українських і німецьких перекладів.

Розглянуто як успішні перекладацькі стратегії, так і виклики, що виникають у процесі перекладу. У дослідженні окреслено роль перекладача в збереженні наративної цілісності, тональності та впливу оригінального твору, забезпечуючи при цьому доступність і залучення цільової аудиторії. Особливу увагу приділено тому, як елементи дизайну “The Sandman”, такі як розміщення панелей, кольорові гами та шрифти, взаємодіють з перекладеними діалогами, зберігаючи оригінальну естетику, водночас забезпечуючи зрозумілість та емоційний вплив на аудиторію. На конкретних прикладах у статті подано уявлення про мистецтво перекладу коміксів, висвітлено те, як взаємодіють мова, культура й візуальна розповідь у створенні локалізацій коміксів.

Ключові слова: комікси, переклад, ономапоєя, власні назви, мовна адаптація, культурні відсилки, візуальна розповідь.

Introduction. Comics translation research and analysis are becoming increasingly relevant due to several key factors, such as the growing importance of comics as a cultural force, the unique challenges associated with their translation, and the impact of globalisation and digitalisation. Comics have long evolved from niche entertainment to a widely recognised and influential medium, appealing not only to children but also to a diverse adult audience. This growing interest has led to an increased demand for their translation, which in turn has revealed the specific challenges of translating this genre. Comics combine visual and verbal elements, requiring translators to consider not only linguistic accuracy but also the preservation of visual and narrative integrity. This multimodal nature requires a specialised approach to translation. Furthermore, the globalisation of culture and the advancement of digital technologies have further accelerated the need for comic book translation. With comics increasingly being consumed across borders, it is important to make them available through translation. For example, the well-known US-South Korean webcomic platform WEBTOON offers its users a variety of titles in more than 30 languages, many of which are translated, as digital platforms have also facilitated the distribution of translated comics, expanding their audience globally.

All the aspects mentioned above contribute to the relevance of this study. By understanding the specific nuances of comics translation, researchers and translators can develop effective strategies to ensure that translated comics retain their artistic and cultural value for a diverse global audience. By analyzing selected translations of Neil Gaiman’s “Sandman. Preludes & Nocturnes” – namely, the Ukrainian version “The Sandman. Пісочний чоловік. Том 1. Прелюдії і ноктюрни” translated from English into Ukrainian by Olena Oksenysh and the German version “Sandman – Präludien und Notturmi” translated into German by Gerlinde Althoff, – this article aims to examine key translation strategies and their effectiveness in preserving the artistic and cultural essence of the original work.

Literature review. The translation of comics into various languages has garnered significant scholarly interest among both foreign and domestic scholars. Among Ukrainian researchers, comics have been studied by Kosmatska (2012), Hudoshnyk (2017), and Bielov (2018). In light of limited data in this area, some scholars, for instance, Morozova and Pozharnytska (2023) drew upon established theoretical frameworks and empirical findings from related fields (i.e. computer games translation) to expand their analysis. Despite the fact that comics first gained considerable popularity abroad, in particular in the United States, the theoretical aspect of comic book translation is a relatively new field of study, its foundations laid by the works of Kaindl (1999), Zanettin (2008), and Celotti (2008). These scholars, as well as others from mostly non-English-speaking countries, have made significant contributions to the theoretical understanding of comic book translation. For example, Celotti (2008) aptly compares the comic book translator to a “semiotician”, i.e. a scholar of signs, emphasising the multimodal nature of comics. Sommer (2015) also attempted a holistic approach to the analysis of comic book translation, exploring the relationship between nonverbal signals and cognitive linguistics in the translation process.

In the Ukrainian context, research on comics translation remains underdeveloped. Several factors contribute to this, including lack of development of Ukrainian-origin comics and the relative “youth” of comics translation into Ukrainian.

At the same time, comic book translation is becoming increasingly important in Ukraine, in particular, due to the growing demand for graphic novels and the expanding number of publishers engaged in this field. In 2020 alone, 163 comics were published in Ukraine, most of which were translated from English (Kurinnyi, 2020). As of 2023–2024, the number of new translations is only growing. Publishers are actively filling niches, offering Ukrainian readers more and more translated works, in particular from the Western comics industry, as well as working on original Ukrainian projects. This trend not only promotes cultural exchange but also helps to increase the popularity of comics among the general public in Ukraine.

Being aimed at a broad mass audience, comics often experience cyclical fluctuations in popularity. Thus, their ideas go from being actualised and becoming trends to the moment when interest in the genre gradually decreases, and even a certain “fatigue” of the genre arises (Hudoshnyk, 2017). Scholars can analyse comics as a cultural phenomenon that reflects social and psychological trends. However, scholars often overlook the specifics of translating comics as a special multimodal genre, especially when comparing several languages.

The aim of our research is to study the specifics of comic book translation from English, Ukrainian and German, as well as to identify the main challenges faced by translators, and to identify effective methods and strategies for adapting text and visual elements. The article aims to explore how to preserve the artistic integrity of the original work, taking into account the linguistic, cultural and genre specifics of each language. Additionally, the research seeks to define the role of the translator in preserving the emotional and stylistic expressiveness of the work. The primary **tasks** of this study include identifying the key difficulties faced by translators when translating comics from English, Ukrainian and German, as well as to analyze the strategies used by translators to adapt textual elements and visual components to ensure their perception in a different cultural and linguistic context.

The research employs the methods of continuous sampling and analysis. The comparative method was used to study the English, German and Ukrainian versions enabling a systematic analysis of translation techniques and their impact on meaning and reception.

Results and discussion. Comics translation is a distinctive field that requires not only linguistic skills, but also a deep understanding of cultural contexts, artistic features, and communication nuances. A comparative study of the original text and the translation can provide insights into how cultural identities are constructed, communicated, and negotiated in graphic narratives. Recognising the identity of the narrator’s voice in a translated comic strip is consistent with the fact that translation is not only the result of the translator’s work with the target language but also the work of the recipient culture (Altenberg, Tilmann & Owen, 2017).

Before starting the analysis, it is necessary to define what constitutes a comic. Several interpretations exist, but broadly, comics function as a multimodal communication medium that integrates images, words, and their sequences. Comics are institutionalised, i.e., there are established and fixed patterns; in the United States, for example, this happened through popular comic book publishers such as DC and Marvel (Kukkonen, 2013).

According to the Cambridge Dictionary, a comic is “a magazine or book that contains a set of stories told in pictures with a small amount of writing”. In the past, comics often served as entertainment, where a humorous tone was the main element, as is seen even from the etymology of the word itself: “comic” means “related to comedy”. However, modern comics are less associated with comedy. With the development of genres and themes, comics have

become more serious, sometimes even tragic. Many works now address social, political, or psychological issues, for example, famous comics like “Batman: The Dark Knight Returns” by Frank Miller or “Watchmen” by Alan Moore. Similarly, Ukrainian-language comics have also evolved from purely entertaining and child-oriented, such as Anatoliy Vasylenko’s “Пригоди Тимка-Звіролова (eng. Adventures of Tymko, the Beastmaster)” (1970), to Oleksandr Koreshkov’s “Серед овець (eng. Among the Sheep)” (2016 to present), which raises philosophical themes. Comics work as a way of communication because they tell stories in a certain way, combining images and words. Cohn (2013) conceptualizes comics as a “visual language” rather than just a mode of expression.

In addition to comics proper, a variation of them, graphic novels, has now gained popularity. In the West, the term “graphic novel” was first popularised by Will Eisner in 1978 with the publication of “A Contract with God”, and then, starting in the 1980s, it was used to refer to works such as “Maus. Confessions of a Survivor” (1986–1991) by Art Spiegelman, which won the Pulitzer Prize.

Comics translation is more than just transferring the meaning of a text or spoken word from one language to another. It’s a synthesis of creativity, cultural adaptation, and the ability to preserve the emotional power and visual expressiveness of the original. Successful translation requires not only knowledge of the language, but also a deep understanding of the context, humor, style, and specifics of the comic genre. Mohamed (2016) reflects on the self-translation of his webcomic “Qahera” from English into Arabic, showing the transformations the original work underwent to adapt the story of the adventures of a Muslim superheroine fighting Islamophobia and misogyny to a different culture and audience.

Comics have several characteristic features that help convey mood and emotions. These include the use of different formats and special fonts to display the intonation of statements and dialogues. Authors use a variety of graphic techniques, where the only limit is their own imagination. The most popular method of conveying the content of a message is to use boldface fonts that emphasise important ideas and key points. For a comprehensive and complete analysis of comic book translation, all factors should be taken into account, which may relate not only to the text itself but also to “the unique facets raised by comics’ multimodality, the “co-deployment and interplay” (Zanfei, 2008).

Below the key aspects that determine the specifics of translating comics into English, Ukrainian, and German are considered. When translating comics, it is necessary to take into account the cultural context. Comics often contain elements that reflect the specifics of the culture in which they were created. Jokes, references to popular culture, social norms, and even political contexts can only be understood by native speakers. When translating, it is important to adapt these elements so that the reader can understand them.

Jokes and idioms often lose their meaning in direct translation. The translator can use similar jokes in the target language or create new ones that are appropriate to the context but remain humorous to the reader.

Another aspect that can cause difficulties in translation is graphic elements. Comics combine text and pictures, so a translator has to take into account not only words but also visual content. The size of text blocks, the design of dialogues and the so-called “bubbles” can affect the final look of the comic. For example, short Ukrainian phrases can fit into the allocated area, while longer ones may require design adjustments. The text in comics is limited by space, so one needs to be able to compress ideas while retaining their meaning. In comics, text often interacts with illustrations. The translator should take into account how changing the text will affect the perception of the pictures.

A speech bubble, also referred to as a speech balloon, is a graphic convention used in comics to represent what a character is saying. A speech bubble consists of two parts:

the bubble itself, where the text is placed, and its tail, which points towards the speaker. Conventionally, a speech bubble is a white oval of various proportions with a black outline. Depending on the intonation, a speech bubble can have a different shape: when a character shouts, the bubble around the words is drawn as an asterisk, and the words are in bold italics or written in a different font, with the words bursting out of the bubble for extremely loud screams or animal roars. Bubbles also come in a variety of “thought bubbles” that represent the thoughts of characters.

Speech bubbles can range from serious to comical. Each bubble conveys not only the text, but also emotions, mood, and tone. Therefore, the translator must adapt the utterances so that they organically fit into the overall style and tone of the comic. The style of the original text can vary from formal to colloquial. The translator must preserve this style to convey the atmosphere and emotion of the comic. This is especially important for genres where style is a key element (for example, in a thriller).

Different comics may have different target audiences. For example, comics intended for children require simpler and more straightforward language, while adult comics may include more complex topics and vocabulary. The translator should take into account who the publication is intended for. Then it becomes possible to convey highly stylised vocabulary with more neutral equivalents in the target language.

Comic book translation is a complex and multifaceted process that requires creativity and attention to detail. A successful translation not only conveys the meaning of the original but also adapts it to a new culture while preserving the artistic value of the work. For example, in Neil Gaiman’s graphic novel “The Sandman”, the balloons have different colours, enhancing the narrative structure. White bubbles stand for people’s dialogues, yellow background indicates memories and dreams, and black background is used for the Dream Lord himself. When translating, it is important to preserve this visual illustration, as it helps the reader navigate the narrative structure. Also, the keywords are highlighted in bold, which is appropriate to take into account when translating, as it was done in the Ukrainian translation. The German translation partially omits this technique, leaving it only in the most emotional moments, such as Sandman’s conversation with Alex Burgess, but omitting it in less emotional moments (such as the description of the sea and sand).

Such a change is a rather subjective decision, because, for example, in the same scene with the sea and the beach, one of the bolded words is “*SAND*”, which hints at and foreshadows the name of the main character who has not yet revealed his name – “*Sandman*” (a literary technique called foreshadowing). However, in German, even despite the identical spelling of the word (“*SAND*”), there is no bolding.

Translating a speech bubble in a comic book is a complex process that requires the ability to combine linguistic skills with a creative approach. A successful translation not only preserves the meaning of the original but also conveys its atmosphere, which is key to creating a high-quality comic in a new language.

Ukrainian and German have a high degree of inflexion and specific sentence structures, which can lead to longer translated sentences than the original text. This can create significant problems when translating media with limited space, such as comics. Consequently, translators must take into account the visual component of the translation and find creative solutions to fit longer text into the existing space, often requiring hyphenation, adjustments to font size, line spacing, or even the layout of the panels themselves. For example, on page 24, there are two instances of hyphenation in the German translation: “*ken-nen*” and “*wirkungs-los*”. Both of them are correct (according to the hyphenation rules in the Duden dictionary), but they have a small aesthetic flaw: they are the only parts of a word in the last

lines of their bubbles. This could have been avoided by reducing the font size, but then the font size in different bubbles on the same page would have been different.

Sometimes, due to the limited space of speech bubbles, translators resort to omitting some information or shortening it. For example, in the original "*Oh my Lord, oh my Lord*" is repeated twice, while in the German translation "*Oh mein Gebieter*" (Gaiman, 2007, p. 19) is used only once, given the complex morphological structure of the word and, as a result, its length, but leaving the main information, because the refrain does not add the semantic load, and its stylistic function is compensated by the preserved repetition of "*Komm*". On the other hand, the opposite is also possible when the source text is shorter than the original, which forces you to leave half the space in the bubble empty.

Sometimes the graphic composition makes translation virtually impossible, forcing translators to leave the text in the original language and resort to notes, such as the title of the chapter "*Sleep of the Just*" on page 20 in the German edition, which is left in English and translated in the bubble by the authors, because each letter of the words "sleep" and "just" is graphically arranged in a separate rectangular bubble, and the German translation of "*Der Schlaf der Gerechten*" is much longer than the original. Adapting the layout to the style of the original would require redrawing most of the page and changing the proportions.

At the phonological level, one of the primary challenges in comic book translation is the rendering of onomatopoeia, or linguistic imitation of sounds. Graphic works are filled with the sounds of fighting, screaming, shouting, etc. Translating onomatopoeia from one language into another is one of the most difficult tasks in literary translation, especially when it comes to comics, where sound has not only phonetic but also graphic embodiment. In comics, sounds are often conveyed through specialised expressions that reflect not only the sound itself, but also its emotional colouring, the context of the situation, and the speed or intensity of the event. Many sounds depicted in comics have cultural specifications that may not be understood or exist in a different form in another language. For example, a sound that describes an explosion or impact may have different phonetic forms depending on culture or sound associations. In one linguistic context, it may be "*bam!*" or "*boom!*", while in another it may be "*quack!*", "*pop!*", etc., as in German, where the English "*uh*" can be rendered as "*äh*" or "*uh*". Basically, translators use transliteration or transcription or find an equivalent. It is important that the sound not only conveys the essence but is also emotionally coloured according to the context. However, if a translator uses an equivalent that is not quite accurate, it may lose the emotional connotation of the original. For example, a sound that expresses shock or fear may require the use of certain sounds that are associated with these emotions in a given culture.

Onomatopoeia in comics is often not only textual elements but also graphic ones, meaning that their shape and style can emphasise the intensity of sound. The translator must find the right word and take into account its interaction with the graphic design. For example, in "the Sandman", the exclamation "*No!*" is not only written in bold but also highlighted in red, which reinforces it. The German "*NEIN*" also retains the formatting of the original, but uses a different shade of dark pink.

Comics may include specific sounds that are difficult to translate due to the lack of a corresponding analogue. For example, a sound that imitates air fluctuations, or specific sounds for fantastic or absurd situations (e.g., sounds of magic or mythical creatures). In this case, the translator may have to invent new words, which requires creativity and a deep understanding of the context. For example, the translation of "*SNUR. NO. NO... NO... PLEASE. URF. SHUJ. JM.*" into "*XPPP. HI. HI... HI... ПІПІЛІВ. XPΦ. IIIA. XM.*" in the Ukrainian translation and "*SCHNF. NEIN. NEIN... NEIN. SCHNF. BITTE. URF. JM.*" in German (p. 52). Here, the translators used transcoding to convey the character's sleepy speech.

The translation of the onomatopoeia “*Shusshhh...*” as “*Tcccccc...*” is an interesting example of the adaptation of sound elements of language. The original “*Shusshhh*” conveys a quiet sound, which is usually used to calm someone down or indicate the need for silence, and this effect is preserved in the translation by using “*Tcccccc...*”. The Ukrainian version accurately reproduces the meaning and tone of the original, as the sound of “*Tcccccc...*” is associated with the same gesture of calming or warning about silence. The German version retains the same sound as in the original – “*Schschsch*” – because in this case, the onomatopoeia of the two cognate languages coincides, unlike the translation of “*khoff*” (the sound of coughing on page 32) as “*hust*”, which is the correct version of the sound imitation in German. In the translation of onomatopoeia from Ukrainian into English, one can notice certain differences in the way sounds are rendered through letters. For example, the Ukrainian “*БУФ*”, which reproduces the sound of a blow or explosion, is rendered in English as “*Bang*”, which has a similar sound and conveys the impression of a loud sound. The sounds of “*Вжжж*”, describing the fall of an aeroplane, are transformed into the English “*Whoosh*”, reflecting the speed and movement of air, and “*БУМ*”, the sound of an explosion, is rendered in English as “*Boom*” – short and expressive. The sound of a helicopter, the Ukrainian “*Тппп*”, is transformed into the English “*Thith-thith-thith*”, which tries to convey the characteristic rhythmic thumping of the blades. In each case, the translation not only captures the sound itself but also tries to preserve its emotional perception in another language culture. Overall, the translation of onomatopoeia in comics requires a multidimensional approach, balancing linguistic adaptation, cultural context, and visual integration.

When translating comics, lexical features play an important role in preserving humour and style, as well as in conveying the author’s intent. Among these, proper names and titles are of the greatest interest, as they often carry a symbolic or lexical meaning. When translating, it may be necessary either to leave the name unchanged (especially if it has become a symbol) or to adapt it to the language.

Syniavska (2023) identifies calquing as the most productive way to translate names, also because it is possible to convey the meaning of the name. For example, “*The Endless*” became “*Безмежні*” in Ukrainian and “*Ewig*” in German, which perfectly conveys the connotations of their name. Also, “*Death*”, “*Dream*”, “*Desire*”, “*Destiny*”, “*Despair*”, and “*Delirium*” were translated into Ukrainian as “*Смерть*”, “*Сон*”, “*Снага*”, “*Судьба*”, “*Страждання*”, “*Схибленість*”. The fact that the English names begin with the letter *d*, which ties the characters together, remains a challenge. In the Ukrainian translation, they managed to preserve this by choosing equivalents that begin with the letter “*c*”. The German translation took a different approach, resorting to transliteration, thus preserving the alliteration. Calquing is also used to translate names of places and phenomena/fictional realia: *Dreamtime* – *Сно-час*, *Час снів*, *Traumzeit*; *the Dreamworld* – *Світ снів*, *Traumreich*, *the Witching hour* – *Відьомська година*, *Geisterstunde*. The translation of morphologically complex words is not difficult when translating into German, as the language is characterised by the compounding of stems as a form of word formation. For instance, the translation of “*the witching hour*” as “*Geisterstunde*”, despite it not being a literal equivalent (*Geisterstunde* is literally “the hour of ghosts”), is a well-established expression in German that denotes the same concept. However, in this context, such a translation loses the hint of the phenomenon’s name to the actual character (the Hecateae), which can be associated with a witch/witches, but not with ghosts.

Ukrainian and German translators also often make good use of transliteration and transcription, particularly for names of characters, places, or mythological figures, such as *Gregory* – *Грегори*, *Gregory*; *Gormigot* – *Гормагон*, *Gormigot*; *Ganimead* – *Ганімед*, *Ganymed*. This way, names become universal because they do not depend on the language.

The main disadvantage of transliteration is the difficulty of reading names by foreign readers. In this case, names are often modified to come closer to the phonetic norms and rules of the target language. It is also important that the translation preserves the nationality of the characters.

In some cases, however, the traditional means of the name translation mentioned above can prove to be insufficient, as with the translation of the name *"the Hecateae"*. In the original, *"the Hecateae"* is a derivative of the name *"Hecate"*, an ancient Greek goddess associated with magic, crossroads, and spiritual worlds. In the context of the comic, this is the name of three characters that are one. However, in Ukrainian, it was translated as *"Геката"*, which does not indicate plurality but is commonly used. In German, the plural, *"die Hekaten"*, was preserved by using the typical German ending for the feminine plural, *"-n"*, since Hecate is a feminine name in the singular. The translation of *"The One Who Is Three"* as *"Одна, що є трійцею"* conveys a complex metaphysical concept. In classical mythology, Hecate is often described as a "triune" deity – one in three aspects: a girl, a mother, and an old woman. That is why the translation of *"The One Who Is Three"* as *"Одна, що є трійцею"* is a faithful one. This preserves conceptual integrity and allows us to retain the metaphorical load of the original, because the phrase "trinity" in Ukrainian culture has religious and philosophical connotations (Trinity in Christianity). The German translation is more literal – *"die Eine, die Drei ist"* – which completely calibrates the English expression, while remaining natural for the German language. Another original phrase related to the character in question, *"the we who are they"*, emphasises universality and collective essence, indicating the transition from a single identity to a plural. In translation, this is expressed as *"Ми, що є ними"*, *"Das wir, dass ein sie ist"*. The German version practically repeats the structure of the English expression, taking into account the peculiarities of German grammar, but adds the indefinite article "ein" before the pronoun "sie", which is atypical of the standard language, but emphasises the relativity of the concept. Both translations achieve the idea that we (people or a certain group) are simultaneously part of a larger whole, which is *"ними"*, an abstract *"sie"*. This creates ambiguity and emphasises the interchangeability of roles, which is an important aspect in the context of the Hecateae.

The translation of biblical names found in a graphic novel is a complex and multifaceted process that depends on many factors, such as linguistic tradition, historical contextuality, culture, and religious beliefs. For example, *Cain* as *Кайн, Kain*; *Abel* as *Авель, Abel*. Biblical names often have ancient origins, so when translating them into other languages, it is important to preserve the sound of the original. However, this is not always possible due to the different phonetic systems of languages.

When translating real-life words, their explanation is important. For example, when translating *"penny dreadfuls"* on page 60 as *"копійчані страхіття"* was followed by an explanation of this term that was used in England in the mid-nineteenth century to describe cheap, sensationalised adventure brochures. The addition of explanations helps to preserve the meaning and enables the reader to connect with the realities they know. In German, a concept that is similar in German culture, i.e. adaptation, was used, namely *"Groschengrusel"*, a German term for cheap, sensationalised horror stories that can often be found in journalistic magazines or low-budget films and does not require explanation.

In comics, artists may resort to nonce-word creation. This process should be reproduced in translation. *"Страх шуму, зараз скажу. Латина. Strepens, "галасливий". Може, стрепентофобія?"* came from the English *"Fear of noise. Latin, strepens, "noisy" ... Strepentophobia, perhaps?"* In fact, both roots are Greek, and the correct term is ligyrophobia.

The author employs various techniques to convey the emotions, states and feelings of the characters. For example, to convey a sense of fear, he emphasises certain letters or sounds

to show that the character has difficulty pronouncing words: “*Umm. No. I, uh... Don't, do I?*” or “*You, uh, p-promise it isn't going to, hmmm, explode? Promise?*” (Gaiman, 1991, p. 58). There are also many pauses in the phrases to show nervousness and uncertainty, with ellipses or dashes indicating such pauses. Uncertain sounds or words show the character's fear. Additionally, comics often employ different fonts to convey emotions. For fear, for example, italics or a large font are typically used to intensify the emotion.

The modern slang of many languages is influenced by cultural phenomena, and English is no exception. Famous words and expressions such as “*supercalifragilisticexpialidocious*” or “*ginchy, gnarly, peachy keen*”, have gained popularity thanks to movies, music, and street culture. In the Ukrainian translation, we found interesting analogues for these words that not only retain the original meaning but also add local flavour. For example, “*supercalifragilisticexpialidocious*” became “*суперзінермегаофізістичально*” which sounds like an exaggerated praise of something absolutely incredible. And expressions like “*ginchy, gnarly, peachy keen*” were adapted to the Ukrainian context as “*шук, відпад, колосально*”, retaining the emotional charge and impression of something stunningly cool. Such translations not only convey the meaning but also create new opportunities for creative expression in the native language. For the German word “*supercalifragilisticexpialidocious*”, the translator used a morphological translation, translating the suffix “-ious” as “-isch” and transliterating most of the word (except for the penultimate syllable, which was changed to resemble the sound of the German words) into “*superkalifragilistigexpiialigetisch*”. The adverbs *ginchy* and *gnarly* were also rendered by the slang words “*scharf*” (“hot” in a figurative sense) and “*spitze*” (“peak”). For the translation of “*peachy keen*” the popular youth anglicism “*megacool*” was used, which perfectly conveys the character of the heroine who uses this word.

The grammatical level requires accuracy in preserving the structure of the characters' speech. Since the comic is a genre in which dialogues often have limited space in bubbles and can be abbreviated, the translator must work with brevity and clarity. Preserving the grammatical features of the original language is important, but it is not always possible without changes.

The phrases “*What's been happening here?*” and “*Що тут відбувається?*” have a similar meaning, but from a grammatical point of view, they belong to different tenses and constructions in the two languages. “*What's been happening here?*” indicates that the action has been going on for some time, probably still going on at the time of the question. In the Ukrainian translation, the question indicates an action that is happening at the moment or over a certain period of time. It also refers to a situation that is happening now, but without emphasising that the action has been going on up to this point.

When translating from English into German, the translator must also take into account the stylistic and grammatical features of the target language, starting with the familiar and simple “you”, which in German has three equivalents – “du” (similar to the Ukrainian “ти”), “Sie”, which is used in polite addresses to both one person and a group of people, and “ihr”, which is used to address a group of people, each of whom can be addressed individually as “du” (informally). In addition, the inflectional nature of German means that verb endings, for example, will differ for each of these pronouns, which requires a translator to have a fine understanding of the connotations of usage. For example, in the first chapter of “The Sandman”, when the ritual of summoning “Death” fails, the original uses the imperative form of the verb “*come*”, which is the only one in modern English and is universal for any person. However, in German it was adapted as “*Komm*”, which is the imperative second person singular (“du”), which at first glance may not seem like the most appropriate option, because they are addressing “*mein Gebieter*” (“my lord”), which

seems to imply respect. However, the choice of this particular address is not accidental or erroneous, but rather aptly emphasises the contempt, arrogance, and arrogance of the people who dared to order “Death” around.

Idiomatic expressions, metaphors, and other figures of speech are another important component of comic book style. They are often used to convey the emotional state of a character or to give his or her speech a specific flavour. It is important that these figurative expressions do not lose their expressiveness in translation. For example, the expression “*cat got your tongue*” which is used in English when someone suddenly stops talking or is at a loss for words. In direct translation, “*кіт відкусив твого язика*” will usually sound very strange and will not convey the same effect. Therefore, it is important to find an equivalent that would retain the emotional and semantic significance. The Ukrainian equivalent for this expression could be, for instance, “*відняло мову*”. In the original text, however, there is a certain play on words related to the fact that the character has turned into a cat, which is emphasised by the formatting of the text “*CAT got your TONGUE?*”, and in the translation, it was adapted to this situation, both in Ukrainian and German. However, the German translation also contains a play on words – “*Hat die Katze deine Zunge gemaust?*”. The verb “*mausen*”, the past participle form of which is used in the sentence, means “to steal, especially something small” or “to catch mice” – etymologically derived from the noun *Maus*, mouse. Cats are known to be one of the most prolific mouse catchers. This choice of verb hints at how the protagonist perceives his interlocutor. However, this metaphor is not a constant expression and without a graphic context it might seem out of place. This points to the importance of the interaction between text and image in comics. In this genre, text (dialogues, descriptions, sound effects) and images (illustrations, panels, facial expressions) work together to create a rich and meaningful narrative, where one without the other can lose some of its meaning. Thus, the use of literal translation is conditioned by the preservation of context.

The graphic novel also uses the idiom “*a castle made of clouds*”, which is literally translated as “*замок із хмар*”. In the original, it means something of dreams, hopes, or plans that are unrealistic or have very little chance of success. That is, the hero’s fantasies are destroyed here. The translation “*замок із хмар*” does not explain this cultural context and idiomatic meaning. To preserve the meaning, the phrase could be adapted to better convey the idea of impossibility.

The kinship between English and German (both are West Germanic languages) and the relative closeness of worldviews partially help translators when working with idiomatic expressions and wordplay. For example, the phraseme “*killing time*” in the German version is translated literally as “*schlagen Zeit tot*”. Both the translation and the original are set phrases that denote a waste of time, but with the same literal meaning. The choice of the verb is not accidental, as it refers to a nursing home where patients are actually waiting to die.

The syntactic features of comics are partly explained by the dialogic nature of the characters’ speech. It is necessary to combine the images of the characters, their surroundings and the text, which leads to shorter lines, simplified syntax and the elimination of cumbersome phrases. Such an organisation of the text contributes to its maximum comprehensibility and quick perception.

Dialogues in comics can be stylised for certain characters. It is important to preserve their individuality in translation. Taking into account the dialogic nature of comic book characters’ speech, authors strive to make their statements as concise as possible while conveying important information. The comics use a style close to everyday speech, with elements of conversational communication, which makes the dialogues natural and realistic.

The characters' remarks not only reveal their characters but also develop the main ideas of the work. Imperative sentences, rhetorical questions, and exclamation marks increase the emotional tension of the dialogues. The sentence structure is often elliptical, which adds dynamism and reflects the lively communication between the characters.

By combining different stylistic devices, authors try to convey spoken English with a distinct accent or dialect, such as British, as in the following example: *"Now you lissen ter me, John Constanteen. I sed the sandman, an' I mean the bleedin' sandman! 'E's back, John. Ans 'e wants 'is own."* (Gaiman, 1991, p. 89). "lissen" is a variant of "listen", "ter", "an'", "sed" – forms of "to", "and" and "said" respectively, which are also characteristics of informal speech. Just as "'E's" is a dialectal contraction of "He's" that is common in spoken English, "bleedin'" is a slang word that can express intensity or emotion, similar to "bloody" in British slang. This sentence belongs to the category of spoken English using dialect. It has many contractions and "street" forms of words, which gives the language a certain unrestrained and emotional colour. This style can emphasise a certain social context or environment of a character (for example, he or she may represent the working class). In the Ukrainian translation, the speech was rendered as: *"Ану слухай сюда, Джоне Константине, мерзотнитник ти малий. К'жу, пісочний чоловік, знач бісів пісочний чоловік! Він оп'ять тут, Джоне. І хоче забрати своє"*. In German, this colloquialism was also conveyed very skillfully: *"Jetzt hör mal gut zu, John Constantine, kleiner Schieter! Ich sach der Sandman und ich mein der Sandman! Er is wieder da, John, sucht sein' Kram."* In the words "jetz" (jetzt) and "is" (ist), there are phonetic simplifications typical of regional variants. The endings of verbs and adjectives that are important for standard German are also dropped – "ich mein" instead of "ich meine", "sein' Kram" instead of "seinen Kram", or a combination of phonetic and grammatical changes – "ich sach" instead of "ich sage".

Parodies of regional accents are also common. For example, *"Hoh 'hits a jolly 'oliedye wiv yew, Mairee Pawpins!"* – *"Йак же уесело з уами уідпочуати, мері поупінс"*. This translation from the British accent brings to the surface an interesting linguistic game that demonstrates how the phonetic features of a language can be transformed depending on the dialect. The phrase *"Hoh hits a jolly oliedye wiv yew, Mairee Pawpins!"* is a variation of the classic English greeting from the movie "Mary Poppins" that adapts to the specifics of a British accent, such as a London or Cockney accent. The replacement of sounds, such as "with" with "wiv", are typical features of this dialect, where individual sounds are often omitted or changed, which gives the language a more informal and colloquial character. In the context of such a translation, it is important to understand that it can be not only comical or ironic but also culturally specific, as accents and dialects in the UK often reflect social and regional differences. This type of linguistic adaptation allows us to better understand the richness of the English language, where the same phrase can have different variations depending on where and how it is spoken. The German translation of *"Soo ain schönna färjentack mit Määhry"* is a distorted version of "So ein schöner Ferientag mit Mary", a line from the official translation song for the movie "Mary Poppins", which mocks high German pronunciation, similar to the mockery of "high" British pronunciation.

Conclusion. Comics translation is not just a simple translation of text from one language into another. It is a complex process that involves preserving stylistic features, cultural realities, and the interaction between text and image. Therefore, a translator must be not only a language specialist but also a creative person who is able to adapt the original to a new cultural and linguistic situation while preserving all the elements that make a comic book unique.

The study of the specifics of comic book translation into English, Ukrainian and German has revealed several key aspects that significantly affect the process of adapting this genre. Effective translation of comics requires not only an accurate rendering of the content but

also taking into account cultural, linguistic and social differences between languages. In the case of translation from English into Ukrainian and German, it is important to take into account different linguistic traditions, idiomatic expressions, and cultural contexts that may not be present in the original.

Furthermore, comics combine text and images, which puts additional demands on translation. It is especially important to correctly convey the style and emotional colour of the text within a limited space. Any imbalance between text and image can lead to the loss of some of the meaning or the intended comic effect.

To achieve effective communication with the target audience, it is necessary to adapt not only the language material but also sometimes the graphic elements. Certain language features can significantly change the perception of a text. German, with its strict grammar, and Ukrainian, with its rich inflexion, require different approaches to conveying stylistic nuances.

Additionally, comics often contain culturally specific elements, such as local slang or humour, which are difficult to translate. Translators have to choose between literal translation, adaptation, or a complete change of context, which can affect the perception of the work.

An in-depth study of how comics adapt to different cultural contexts will help to develop universal strategies for effective translation of this genre. This applies to both language and cultural adaptation. Since comic book translation is a multifaceted process that requires consideration of both linguistics and graphic design, further research could contribute to the development of interdisciplinary approaches in the field of translation that include the collaboration of linguists, designers, and cultural studies. Further research should focus on developing specialised skills of translators capable of working in this complex and specific field, taking into account technological innovations such as automated translation systems.

Thus, the study of the specifics of comic book translation is an important step in the development of translation theory and practice, allowing for a better understanding and adaptation of cultural products for different linguistic and cultural environments.

Conflict of Interest

No conflicts of interest were declared.

Use of Artificial Intelligence

Artificial intelligence was not used.

REFERENCES

- Altenberg, Tilmann & Owen R. (2015). Comics and Translation: Introduction. *New Readings*, 15, I–IV.
- Bielov, D. O. (2018). Komiks yak produkt informatsiinoi kultury. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 49, 83–103.
- Cambridge dictionary. (2024). Rezhym dostupu: <https://dictionary.cambridge.org/>
- Celotti, N. (2008). *The translator of Comics as a Semiotic Investigator*.
- Cohn, N. (2013). *The Visual Language of Comics: Introduction to the structure and cognition of sequential images*.
- Duden Wörterbuch. (2024). Rezhym dostupu: <https://www.duden.de/>
- Hudoshnyk, O. (2017). Komiks v ukrainskomu komunikatsiinomu prostori. *Communications and Communicative Technologies*, 12, 19–24.
- Kaindl, K. (1999). Thump, whizz, poom: A Framework for the Study of Comics under Translation. *Target: International Journal of Translation Studies*, 11(2), 263–288.
- Kosmatska, N. B. (2012). Mova suchasnoho komiksu yak yavyscha masovoi kultury. *Mova i kultura*, 15(4), 15–20.

- Kukkonen, K. (2013). *Studying Comics and Graphic Novels*.
- Kurinyi, M. (2021). *Pidsumky 2020 roku na ukrainskomu rynku komiksiv*. Data ostannoho zvernennia 12.11.2024. Rezhym dostupu: <http://springcomics.com/market-2020>
- Mohamed, B. (2016). On Translating a Superhero. Language and Webcomics. In *Translating Dissent. Voices from and with the Egyptian revolution*, 137–147.
- Morozova, I. B., Pozharytska O. O. (2023). Osoblyvosti perekladu anhliiskomovnykh komiksiv ukrainskoiu movoiu. *Visnyk KNLU. Seriia "Filolohiia"* 26(2), 91–100.
- Sommer M. (2015). *Comic-Übersetzung: Zwischen Text- und Bildsprache*
- Syniavska, O. (2023). Pro deiaki sposoby perekladu vlasnykh nazv (na materialy personazhiv komiksiv). *Visnyk nauky i osvity*, 9(15), 188–197
- Zanettin, F. (2008). Comics in Translation: An Overview. *Comics in Translation*, 1–32.
- Zanfei, A. (2008). Defining Webcomics and Graphic Novels. *International Journal of Comic*, 10.1, 55–61.

EMPIRICAL DATA SOURCES

- Gaiman, N. (2007). Sandman – Präludien und Notturmi.
- Gaiman, N. (1991). The Sandman: Preludes & Nocturnes.
- Geiman N. (2019). The Sandman. Pisochnyi cholovik. Tom 1.: Preliudii ta noktiurny.
- Kvit L. (2017). KIBORHY. The beginning. Part I.
- Kvit L. (2017). KIBORHY. Pochatok. Tom I (kolektsiinyi vypusk).
- Mishchuk V. (2020). KIBORHY. The legend of the invincible. Book I.
- Mishchuk V. (2019). Kiborhy. Lehenda pro neperemozhenykh. Tom 1.

Дата надходження до редакції 14.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Василенко Ірина Юріївна,</p> <p>викладач кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: iryna.vasylenko@knl.u.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>перекладознавство, теорія і практика перекладу</p>
<p>Чалапчій Ірина Володимирівна,</p> <p>викладач кафедри германської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: iryna.chalapchii@knl.u.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>граматичні особливості німецької мови, германістика</p>

Н. В. Глінка

Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського”, Українаe-mail: nvglinka@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7249-3615>

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ КОНЦЕПТУ ЗЛОЧИН У ХУДОЖНЬОМУ НАРАТИВІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ О’КОННОРА “ЗОРЯ МОРІВ”)

Abstract

The article explores the linguistic and cultural context of the concept CRIME in the postmodern narrative, focusing on the actualization and verbalization of its central elements. The concept CRIME is a universal category representing cognitive mechanisms of interaction with various concepts and national features of worldviews, cultural specificity, individual psychological experience and behavioral adaptation. This study examines the linguistic and cultural aspects of the concept CRIME based on the novel “Star of the Sea. Farewell to Old Ireland” (2002) by contemporary Irish writer Joseph O’Connor, translated by Yaroslava Strikha (2021). This bestseller, nominee and winner of national and international literary awards, represents a hybrid genre – historical-gothic detective novel incorporating elements of romance, mysticism and neo-Victorian fiction.

The study of concepts as culturally determined mental constructs, which directly verbalize national values, and encapsulate the characteristics of the national identity and the linguistic worldview remains a relevant topic in modern philosophical, linguistic, cultural, cognitive and semantic research. At the same time, it is important to note that the conceptualization occurs not only under the influence of universal scientific knowledge, but to a large extent under the impact of a specific national cultural and historical paradigms. Therefore, this article, for the first time, examines how the concept CRIME in the English-language worldview acquires an Irish linguistic and cultural content. Employing the linguistic and cultural methodology, the study offers a historical interpretation of the concept CRIME in the context of the Victorian era in England and Ireland within a postmodern narrative. Additionally, for the first time, the article classifies CRIME within superordinate conceptual categories, distinguishing CRIME against humanity as a separate category, that encompasses subordinate level categories such as genocide (and its expansions: intentional deprivation of means of livelihood, forced displacement, incitement of ethnic conflict, treason, sedition, acts of terrorism) and crimes committed by state structures structures (unlawful use of force, criminal profiteering).

Keywords: concept CRIME, postmodern detective fiction, Irish literature, narrative techniques, superordinate and subordinate conceptual categories.

Анотація

У статті проаналізовано лінгвокультурологічний аспект концепту ЗЛОЧИН у постмодерністському художньому наративі, актуалізація та вербалізація його центральних елементів на матеріалі роману сучасного ірландського письменника Джозефа О’Коннора “Зоря морів” (2002) у перекладі Ярослави Стріхи (2021). Цей бестселер, номінант і переможець національних та міжнародних літературних премій, представляє гібридний жанр історично-готичного детективу з елементами романтики, містики і так званого неовікторіанського роману.

Дослідження концептів як культурно детермінованих ментальних утворень, що безпосередньо вербалізують національні цінності і в яких найповніше відображено особливості національного характеру й мовної картини світу, є актуальним для сучасних філософських, лінгвокультурологічних, когнітивістських і семантичних розвідок. Важливо зазначити, що концептуалізація понять відбувається не тільки під впливом універсального наукового знання, але значною мірою під впливом конкретної національної культурно-історичної парадигми. Із цієї причини в нашій статті вперше сфокусовано увагу на тому, як концепт ЗЛОЧИН в англійській

мовній картині світу набуває ірландського лінгвокультурологічного наповнення. Застосовуючи лінгвокультурологічний метод, у статті вперше представлено історичну інтерпретацію концепту ЗЛОЧИН часів Вікторіанської доби в Англії та Ірландії в постмодерністському наративі. Також уперше в класифікації суперординатних концептуальних категорій концепту ЗЛОЧИН виокремлено категорію ЗЛОЧИН проти людяності, представлену категоріями субординатного рівня: геноцид (та його розширення: умисне позбавлення засобів існування (житла, землі); доведення до вимушеної імміграції; розбурхування міжнаціональної ворожнечі; державна зрада, заколот, терористичні дії) та злочини провладних структур (протиправне/незаконне застосування сили; злочинне збагачення).

Ключові слова: концепт ЗЛОЧИН, постмодерністський детектив, ірландська література, нарративні техніки, суперординатні та субординатні концептуальні категорії.

*Добра собі од нас Він не дождеться.
Повік єдина наша втіха – зло.
Дж. Мілтон, “Утрачений рай”*

Вступ. Концепт ЗЛОЧИН можемо визначити як базовий елемент кожної мовної картини світу, що має як універсальний складник (до прикладу, християнська етика, якості бодхисатви в буддизмі, категоричний імператив тощо), так і лінгвокультурологічний національний складник, що формувався в історичному, геополітичному та почасти в біологічному контексті. Закони співіснування соціобіологічної спільноти вимагали дотримання чіткого розмежування Добра і Зла, поганого і доброго для загального благоустрою. Порушення такої домовленості призводило до формулювання поняття “порушник правила” (злочинець) і узагальненого розуміння “злочину”. “Люди, природа яких завжди містить як добре, так і зле коріння, роблять вчинки, які часто називаються злочинами проти моралі, і мають пороки, деякі з яких також часто кваліфікуються носіями мови як злочини. Цей концепт включає інформацію не тільки про порушення наявних у державі законів, а й порушення законів моралі, законів Божих, оскільки правові норми культурно-історично зумовлені етичними і релігійними нормами і впливають з реального життя людей” (Лисицька, 2018, с. 44). Як у прадавні часи, так і в сьогоденні злочин як соціальне явище має множинні семантичні втілення в мовній картині світу, і тому лінгвокультурологічне дослідження концепту ЗЛОЧИН у наш час глобальних соціальних зсувів є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт ЗЛОЧИН у художній літературі ХІХ–ХХІ століть (від романтизму і до постмодернізму) є різноплановим соціально-культурним феноменом, тому що фіксує в лінгвокультурологічному контексті історичні зміни суспільства, стан його духовності та моралі, науковий і технологічний розвиток. З цієї причини стає об’єктом дослідження філологів у різних ракурсах. Так, О. Бабелюк і О. Коляса досліджують феномен злочину в контексті розвитку детективного жанру (Koliasa, 2019), його структурних особливостей (Babelyuk, 2019); О. Лисицька (2018) аналізує репрезентацію концепту ЗЛОЧИН у наївній картині світу на матеріалі української мови; перехід від класичного детективу до складніших кримінальних нарративів, у яких злочин функціонує як спосіб психологічного, культурного й лінгвістичного вивчення взаємозв’язку суспільства, людини та мови представлено в розвідках О. Тасмасис (Tasmasy, 2023; 2024); на матеріалі англійської мови злочин як категоріальний концепт і категорію проаналізовано в розвідці І. Зміївої та А. Калужної (2017), лінгвокультурологічну репрезентацію та особливості перекладу концепту ЗЛОЧИН

на матеріалі французького детективу надано в статтях Л. Бондарук (2022), а англійського (зокрема, творів Агати Крісті) – Л. Ярової (2011). Хоча дослідницький інтерес до концепту ЗЛОЧИН у вітчизняній науці є широко представлений, фокус на постмодерністському ірландському детективі сформульований уперше.

Мета статті – виявлення і систематизація способів реалізації концепту ЗЛОЧИН засобами лінгвокультурологічного й текстуального аналізу, фіксація трансформації культурно-соціальної природи поняття ЗЛОЧИН в історичному контексті.

Сформульовані **завдання**, що передбачають досягнення поставленої мети:

- 1) аналіз наукових розвідок і концепцій, дотичних до теми статті;
- 2) систематизація центральних і периферійних складників концепту ЗЛОЧИН на матеріалі роману "Зоря морів";
- 3) дослідження ефективних авторських технік Джозефа О'Коннора у контексті постмодерністської поезики.

Методи та методологія проведеного дослідження. Методологія дослідження обумовлена його метою і включає методи текстуального та компонентного аналізу, прийоми класифікації та систематизації, зокрема методологією виокремлення суперординатних і субординатних категорій, а також підходи когнітивістики й культурології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновизнаною ознакою постмодерністської літератури є навмисне використання елементів різних жанрів та їхнє об'єднання зі стиранням кордонів та відмінностей у єдиному тексті. Постмодерністське письмо "розмиває жанри, порушує їх або скасовує межі, які приховують панування чи владу, і тому "жанр" є анахронічним терміном і поняттям" (Swansen, 2016). Оскільки дотримання єдиного жанрового канону обмежує текстуальні можливості, постмодерністський автор об'єднує та змішує жанри для подальшого вираження різних аспектів і цілей письма. Так, "Зоря морів" Джозефа О'Коннора, роман про трагічну подорож із охопленої голодом і несправедливістю Ірландії до Америки, розповідає історії героїв цієї подорожі і показує, як минуле ніколи не відпускає. Завдяки використанню різних жанрів у романі автор розповідає історії своїх персонажів і зображує досвід Великого голоду 1845–1849 років, відомого як картопляний голод (Great Famine) в Ірландії – "історичної події, яка через політичний контекст в Ірландії у двадцятому столітті була позбавлена адекватного форуму для висловлювання" (Schultz, 2012). І роман "Зоря морів" нівелює прірву між власне історією та вигадкою, поєднуючи нарративні елементи історичного, готичного та детективного романів. Три жанри працюють разом, щоб розповісти історію, підкреслити обстановку та настрій і розважити аудиторію. Сюжет роману повністю вигаданий, але водночас заснований на історичній події: голод в Ірландії та "голодні" кораблі мігрантів були реальними явищами XIX століття, але О'Коннор застосовує фантазію і за допомогою історіографічної метафікції відтворює та контекстуалізує цю історичну епоху. В. Бреккет стверджує: "Одна з очевидних рис успішної історичної літератури полягає в тому, що вона формує персонажів у сюжетах минулого, які виходять за межі свого часу, щоб запропонувати читачам знання чи усвідомлення, відповідно до їхнього часу та ситуації" (Brackett, 2016). О'Коннор усвідомлює реальність того, що пережили люди під час голоду в Ірландії, відкриваючи правду про колоніальне минуле Ірландії, автор також використовує готичні елементи заради посилення експресивного ефекту і залучає принцип інтертекстуальності у своєму романі, "вшиваючи" цитування, посилення та копіювання будь-якими способами текстів і жанрів періоду голоду – романи, балади, газети, звіти, щоденники, листи, малюнки. Теми занепаду й ізоляції зображуються не лише стилістичними засобами –

самі персонажі є втіленням гнітючої атмосфери роману. “Постмодерністська гібридизація детективного жанру дозволяє в нестандартний спосіб ефективно створити напружену й інтригуючу атмосферу” (Babelyuk, 2019), оскільки історична нарація переказує власне історію, готика звертається до її жахливої, трагічної суті, посилює роль таємниці, а детективний і любовний елементи працюють на динамічність сюжету в романі. Так, із самого початку історія показує, що Меррідіт став жертвою вбивства, але не розкриває, чому він убитий і хто його вбиває, хоча один з головних персонажів Пій постійно називається вбивцею. Упродовж подорожі на кораблі історія переповідає минуле життя героїв, розкриває їхні таємниці, події та зв’язки між людьми, постійно по-постмодерністськи змінюючи їхні амплуа. Це змушує читача поставити під сумнів правдивість історії та водночас зіткнутися із суворою реальністю життя в ній. Ейдан О’Меллі найкраще описує жанрово-нараційну стратегію О’Коннора: “Ставлячи питання про межі між історією та художньою літературою, це є поліфонічне, іронічне камерне відлуння, що перегукується з вигаданими та історичними голосами, і постійно зосереджує увагу на тому, хто пише, хто розповідає, і з якого погляду” (O’Malley, 2015, p. 138). У романі оповідачами стають або злочинці, або жертви злочинів, що розмиває статус об’єктивності нарації та її оцінної категоризації.

Смислотвірним для інтерпретації роману є розуміння центральної позиції концепту ЗЛОЧИН. “У концептосфері мовної картини світу концепт ЗЛОЧИН посідає особливе місце, оскільки поєднує в собі загальнонаціональні та індивідуальні ментальні властивості індивіда, розкриває потенційні різноаспектні можливості і зв’язки, по-різному транслюється в мові й мовленні” (Бондарук, 2015, с. 138). У художньому тексті цей концепт набуває особливого наповнення з урахуванням не тільки юридичної термінології і морально-етичних категорій, але також когнітивних, лінгвокультурологічних і лінгвопоетичних характеристик.

Для розуміння функціонування концепту ЗЛОЧИН у художньому тексті важливо визнати його дихотомічну природу й аксіологічну невизначеність категорій ДОБРА і ЗЛА (особливо у постмодерністській парадигмі). Також необхідно вказати на конститутивну ознаку концепту ЗЛОЧИН – обов’язкову наявність бінарної пари (ЗЛОЧИН-КАЯТТЯ, ЗЛОЧИН-ПОКАРАННЯ, ЗЛОЧИН-ВИПРАВДАННЯ, ЗЛОЧИН-МОТИВ). Послугуючись методологією виокремлення суперординатних і субординатних категорій, запропонованою І. Змієвою та А. Калюжною (2017, с. 90), визначаємо двочастинну структуру концепту ЗЛОЧИН у романі “Зоря морів”, зокрема “Злочин проти людини” і “Злочин проти людяності”, що уможливило детективний жанр в історичному контексті.

Суперординатна категорія **ЗЛОЧИН проти людини** представлена категоріями субординатного рівня (вбивство, самогубство, насилля, привласнення, перелюб), окремі з яких мають певну кількість розширень. Представимо ці категорії текстуально:

- **вбивство** (умисне, неумисне). Оповідач-журналіст розмірковує над природою вбивць: “Я вже стрічав людей, які відбирали життя. Солдатів. Гангстерів. Катів... Дехто вбивав за гроші, дехто – за батьківщину; тепер-от я припускаю, що багато хто з них любили вбивати, а гроші чи батьківщина – то тільки для виправдання” (О’Коннор, XXII). Так, вражає особливою жорстокістю з елементами насолоди вбивство охоронця в’язниці: “Він узяв камінь, тихо підійшов до шотландця і що є сили вдарив його в основу черепа. Коли той повалився на землю, як рваний лантух з гівном, Малві почав лупити його каменем, гатити в обличчя, доки вилиці не провалились, а ліве око не луснуло, як розтрощене яйце... Малві наступив йому на шию і покрутив ступнею, ніби душив зміюку” (О’Коннор, с. 275). Вбивство Вільяма

Свейлза, валлійського вчителя, зображено вкрай лаконічно, з гіркою іронією: "У струмку не знайшлося камінця, щоб підібрати, тож він взяв зламану дубову гілку... І помножив дев'ять на нуль" (О'Коннор, с. 293);

- **самогубство.** Священник Ніколас Малві, зраджений братом і вигнаний зі своєї землі, вирішує вбити свою дочку і себе: "Мені так холодно і так страшно. Вона не мучитиметься, Мері. Зроблю все швидко – і одразу за нею" (О'Коннор, с. 57);

- **насилля** (фізичне: сексуальне, побиття; моральне приниження). Капітан корабля, караючи свого матроса за непристойні пропозиції юним пасажирам із трюму за їжу, висновкував: "Коли чоловік на своє виправдання каже, що його дії "природні", то незмінно виявляється, що він чинив значно гірше, ніж звір, а дії його завжди скеровані проти когось значно слабшого від нього" (О'Коннор, с. 210).

Звичайна практика покарання школярів різками викликала в Малві внутрішній спротив: "Побити дитину – це якесь особливе, немислиме зло, визнання своєї цілковитої безхребетності і неспроможності" (О'Коннор, с. 295).

Лорд Мерредіт аналізує природу сексуального насилля в надрах лондонських будинків розпусти: "Частина чоловіків любить біль: коли їх обплывують, б'ють, шмагають і принижують. Для деяких чоловіків насильство – це як афродізіак: вони збуджувались, коли завдавали страждань. Яке ж страшне гріхопадіння мусило тому передувати – яке звіряче життя було в цих чоловіків, відрізаних від своїх почуттів" (О'Коннор, с. 320);

- **привласнення** (майна, імені, авторства), пограбування, шахрайство. Автор наводить історію крадіжки й неумисного вбивства, покарання і наслідки яких стали значно страшнішими за сам злочин: "Виселений орендар вкрав ягня і смертельно поранив лісника, який спробував його затримати. В обвинуваченого було п'ятеро дітей, а його дружина померла. Навіть дружина лісника благала про милосердя. Чоловік вчинив страшний злочин, але він колись постане перед лицем Бога... В Ірландії і так пролилось забагато крові. Вона не хоче, щоб ще й ці діти залишились без батька. Однак чоловіка повісили, дітей його відправили у сиротинець, де до них приєдналися і діти лісника. До кінця року їх всіх поховали в одній братській могилі" (О'Коннор, с. 81). Пасажири першого класу, куштуючи дороге шампанське, припускають його несправжність: "Мені інколи здається, що виробники просто ліплять вінтажну етикетку на перше-ліпше пійло. Таке-от шахрайство" (О'Коннор, с. 184). Мешканець Іст-енду вкрав з пральні сутану священника й підмовив Пія Малві з ним "поучати": "Вимазавшись чорною ваксою й надягнувши туніку з мішка від вугілля, Малві ставав "новонаверненим африканцем", він заковував очі та блазнював перед глядачами, невпинно щебечучи коннемарською ірландською" (О'Коннор, с. 261). Лжесвященник водночас навертав поганця з говіркою самого Люцифера, що розчулювало вірян і вони тягнулися за гаманцями.

Інший випадок, коли Малві видавав себе за іншого, був у Лідсі: після вбивства Сайлза і привласнення його імені і майна "Малві півтора роки прожив у чужому вбранні. Вчительське життя виявилось спокійним і ситим... всі вчителі насправді самозванці, просто дехто з них справді щось уміє. Він і сам опанував один важливий урок. Люди бачать те, що хочуть бачити. А найкраще сховатися можна на видноті" (О'Коннор, с. 293);

- **перелюб.** У тексті роману представлено історії подружньої зради практично всіх головних персонажів. Так, Лорд Мерредіт зраджує дружину в будинках розпусти, де й заражається смертельним сифілісом, його незвичайний потяг до подружки дитинства і покоївки його дітей Мері Дівейн лише дивом не призводить до інцесту. Лора Мерредіт, позбавлена уваги свого чоловіка, пристає на залицяння

Діксона, який іде заради свого кохання на вбивство. Аналізуючи свій вчинок, уже старий чоловік формулює трагічну формулу злочину: “Кохання і свобода – які паскудні слова. Скільки жорстокості скоєно заради них... Хтозна, чи переступив би він у своєму бажанні за ту межу, якби винагорода була доступною. Він називав це шаленство “коханням”, але почасти то була ненависть; ще почасти – самолюбство, а ще почасти – страх: тобто ті самі причини, які одвіку штовхали чоловіків на вбивство. Одні звуть це патріотизмом, інші – коханням; і тільки вбивство залишається вбивством, і перекладу не потребує” (О’Коннор, с. 542).

Суперординатній категорії **ЗЛОЧИН проти людяності** підпорядковуються такі категорії субординатного рівня, як: геноцид (та його розширення: умисне позбавлення засобів існування (житла, землі); доведення до вимушеної імміграції; розбурхування міжнаціональної ворожнечі; державна зрада, заколот, терористичні дії) та злочини провладних структур (протиправне/незаконне застосування сили; злочинне збагачення). Так само наведемо текстуальні підтвердження нашої класифікації:

- **геноцид**. Автор в епіграфі до роману цитує документи, що засвідчують ставлення лідерів ірландської громадської думки до подій Великого голоду: “Англія – великий злочинець проти людства”; “Картопляну гнилизну наслала доля, але голод наслала Англія... Ми стомилися від лицемірів, які розказують, що не годиться звинувачувати британський народ у злочинах його правителів проти Ірландії. Ми його таки звинувачуємо” (О’Коннор, с. 28); журналіст Діксон з гіркою іронією відповідає словам лорда Кінгскорта: “Це – не зумисне народовбивство, хоча дехто стверджує інакше (звичайно, мати, у якої діти померли від голоду, втішитися, що їхня смерть не була зумисним вбивством)” (О’Коннор, с. 29);

- **умисне позбавлення засобів існування (житла, землі)**. Оповідач описує масове виселення орендарів, називаючи справжнє ім’я командора Блейка з Тулли: “Коли дев’яносто з його орендарів померло, клерки почали виселяти сім’ї, які заборгували ренту. На ферму приходили чоловіки у масках, зазвичай, рано-вранці. Вони мусили надягати маски, бо якби цих паскудних зрадників упізнали, то було б їм непереливки. Очолював їх “виселювач” – управитель маєтку чи шериф: це він показував, які хатки троцхити, а які пощадити. Вони залазили на дах приреченого дому й пиляли балки, доки стіни не обвалювались. Інколи виганяли людей вогнем. Родинам доводилось жити в лісах чи “землянках” із дерну при дорозі” (О’Коннор, с. 75);

- **доведення до вимушеної імміграції**. Журналіст Діксон у статті в “Нью-Йорк Тріб’юн” згадує статтю в англійській газеті “Панч”, де “нещодавно запропонували влаштувати примусову масову еміграцію, що стане найбільшою перемогою для Ірландії” (О’Коннор, с. 29);

- **розбурхування міжнаціональної ворожнечі**. “Містер Панч (власник газети) – не єдиний скализуб-маріонетка багатіїв, який називає ірландців звірами і покидьками. Така маячня долинає від представників різних поглядів. Чимало священників-ірландців уже пояснює своїм парафіянам, що англієць – це за означенням виродок-безбожник, кровожерливий поганин, геть нецивілізований” (О’Коннор, с. 29).

Після дізнання, що “Ньюгейтський монстр” був ірландського походження, “тротескні карикатури на ірландську бідноту в англійських журналах почали змінюватися. Якщо раніше їх зображали п’яними недоумками, то зараз вони частіше постають у вигляді заріз’як. Мавп. Лиходіїв. Звірів. Дикунів. Те, як ми малюємо ворога, засвідчує, чого ми боїмося в собі” (О’Коннор, с. 521);

- **протиправне/незаконне застосування сили**. Особливе враження справляє опис звичаїв у Ньюгейтській в’язниці, де за правильними гаслами і прогресивним

ідеями про методи перевиховання злочинців приховані страшні знущання над ув'язненими: "Розмови було заборонено під страхом кари. Якщо охоронець чув, що хтось із в'язнів звертається до іншого, то його карали п'ятдесятьма ударами батога за кожне сказане слово... двісті ударів за "я вас не почув" Малві прийняв як належить чоловікові. Лишившись тієї ночі на самоті у своїй камері, він ридав, спина і сідниці пекли вогнем... Охоронець – садист-шотландець – часто гвалтував обезумілих арештантів, двічі згвалтував Малві і пригрозив його каструвати" (О'Коннор, с. 267);

- **злочинне збагачення.** Капітан корабля звинувачує компанію перевезень у злочинному збагаченні за рахунок надмірного (на 30 %) продажу квитків на рейси: "Я відмовляюсь розуміти, чому мої пасажири і команда мусять жити у постійній принизливій небезпеці просто тому, що це комусь приносить прибутки" (О'Коннор, с. 47).

Не менш злочинною була й діяльність організаторів перевезення злиденних мігрантів: "Вони потрапляють до рук безсовісним "агентам з імміграції", які наживаються на таких нещасних, як п'явки чи злодії; інколи видурюють останню сорочку, видурюють інструменти, натомість їх садять посеред ночі на якесь судно, обіцяючи вигадані багатства на новій землі. Умови таких переправ немислимо страшні" (О'Коннор, с. 377);

- **державна зрада, заколот, терористичні дії.** Повідомлення представника революційного товариства репортерові: "Англійця я зневажаю, як сатану. Всі вони покидьки. Вони – дикуни й ідолопоклонці, а наш народ – святі. У цій країні відбудеться священна війна, і ми всіх їх викорчуємо до ноги. Всіх до одного виріжемо. Мені начхати, скільки століть вони тут пробули: це – не їхня країна; вони утримують владу хіба що тортурами. Вони ще тікатимуть на гноярку, звідки повиповзали, – і покручі ці, і їхні сучки. Я виріжу ціле їхнє стадо і вважатиму це своєю великою заслугою" (О'Коннор, с. 30).

Відповідно до названих двох суперординатних категорій концепту ЗЛОЧИН можемо визначити й дві групи злочинців: власне злочинці (Пій Малві, Меррідіт, Діксон) і злочинна влада (правляча класова верхівка, пенітенціарна служба, терористичне угруповання). У постмодерністському тексті "Зоря морів" кожний персонаж може бути злочинцем. "Атмосфера невизначеності та розмитості змушує читача ретельно аналізувати поведінку персонажів та їхні дії, що слугують знаками-підказками в розв'язанні детективного пазла. Персонажі мають різні мотивації до злочину, і психологічні в тому числі, що дає змогу читачу глибше зрозуміти психологію злочинця та мотиви злочину" (Koliasa, 2019a). Така психологізація злочину та його деталізація виводить роман за межі детективного жанру, особливо утруднюючи читачеві оцінні судження та горизонт очікування покарання. Як зазначає автор-оповідач: "У кожній історії потрібен злочинець і герой. Просто в цій історії було два злочинці, а не один. Злочинцями були і вбивця, і жертва" (О'Коннор, с. 278).

Висновки. У постмодерністському романі Джозефа О'Коннора "Зоря морів" хоча й збережені чотири основні концепти ЗЛОЧИН, ТАЄМНИЦЯ, РОЗСЛІДУВАННЯ І ПОКАРАННЯ, факт розслідування має лише пунктирний характер, а покарання досягає кожного злочинця, але не через людський, а Божий суд. Однак у пріоритеті автора увага до деталей і мотивів поведінки, пояснення емоційних станів персонажів, створення атмосфери емпатії, а не лише осудження. Кожний із множинних нараторів у романі представляє свою філософію ЗЛОЧИНУ, тим самим детермінованість злочинних вчинків деталізується і персоніфікується. Особливо важливо відмітити, що письменник на початку оповіді наводить, так би мовити, національні ознаки

злочинних нахилів, але впродовж роману поступово спростовує цю концепцію, песимістично узагальнює природу злочинного спільним для всього людства походженням від біблійного Каїна.

Застосування класифікації суперординатних категорій концепту ЗЛОЧИН (ЗЛОЧИН проти людини та ЗЛОЧИН проти людяності) з можливими множинними розширеннями є **перспективним** у подальших дослідженнях, зокрема в детективному жанрі, жанрі фентезі й наукової фантастики.

Конфлікт інтересів

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондарук, Л., Мішук, Я. (2022). Концепт “злочин”: лінгвокультурологічна репрезентація та особливості його перекладу (на прикладі роману Жоржа Сіменона “Невдача комісара Мегре”). *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 3–4, 7–16.
- Змійова, І., Калюжна, А. (2017). Злочин як категоріальний концепт та категорія. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*, 86, 87–94.
- Лисицька, О. (2018). Концепт “Злочин” та його репрезентація в наївній картині світу (на матеріалі української літератури). *Південний архів (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*, 74, 44–50.
- Мінчак, Г., Заскалета, В. (2023). Вербалізація концепту СЛОВО в художній творчості Мирослава Дочинця. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 26 (1). 74–91.
- О’Коннор, Джозеф. (2021) Зоря морів. Прощання зі старою Ірландією. Роман/ переклад з англ. Я. Стріхи. Видавництво “Астролябія”.
- Тасмасис, О. (2024). Семіотичний аналіз як методологічна основа вербалізації концепту ЗЛОЧИН у детективній прозі Агати Крісті. *Нова філологія*, 94. 96–103.
- Ярова, Л. (2011). Концепт “ЗЛОЧИН” та особливості його репрезентації в оповіданнях Агати Крісті. *Серія: філологічні науки*, 95 (1). 136–140.
- Babalyuk, O. (2019). Decoding Poetic Colouring of Detective Stories: Principles of Reading. *Liha-Pres*, 18–36.
- Babalyuk, O. (2019). Structural Peculiarities of Detective Stories. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE. Liha-Pres*, 21–38.
- Brackett, V. (2016). Historical Fiction. *Facts On File Companion to the British Novel: Beginnings through the 19th Century*, vol. 1. New York: Facts On File, Inc., Bloom’s Literature. Facts On File, Inc. Web. 8 Apr.
- Koliasa, O. (2019). Detective Stories: From Classic to Postmodern. Definition and History. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE, Liha-Pres*, 95–113.
- Koliasa, O. (2019). Presentation of images in detective stories. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES. Liha-Pres*, 142–159.
- Levy, H. (2019). Star of the Sea: Resistance and Adapted Homelands. *Studi irlandesi. A Journal of Irish Studies*, 9 (2019), 137–160.

- O'Malley, A.(2015). "To eat one's words": Language and Disjunction in Joseph O'Connor's *Star of the Sea*. *Neo-Victorian Studies* 8:1, 131–159.
- Prihodko, G. (2020). Eco-cognitive approach to the study of evaluation concept. *Herald of Kyiv National Linguistic University. Series in Philology*, 23(1), 31–40.
- Swansen, Sarah. *Star of the Sea : A Postcolonial/Postmodern Voyage into the Irish Famine. Genres in the Novel. Postmodernism (3/4)*.
<https://scalar.usc.edu/works/star-of-the-sea-a-postcolonialpostmodern-voyage-into-the-irish-famine/genres-in-the-novel>
- Schultz, M. (2012). Narrative of Dispossession: The Persistence of Famine in Postcolonial Ireland. *Postcolonial Text*, 7 (2), 1–19.
- Tasmasys, O. (2023). THE DEVELOPMENT OF A DETECTIVE STORY IN CULTURAL AND HISTORIC PERSPECTIVE. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv"*, 13, 180–185.

REFERENCES

- Bondaruk, L., Mischuk, Ya. (2022). Kontsept "zlochyn": linhvokul'turolohichna reprezentatsiia ta osoblyvosti joho perekladu (na prykladi romanu Zhorzha Simenona "Nevdacha komisara Mehre"). *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 3–4, 7–16.
- Zmijova, I., Kaliuzhna, A. (2017). Zlochyn iak katehorial'nyj kontsept ta katehoriia. *Visnyk KhNU im. V.N. Karazina. Inozemna filolohiia*. 86, 87–94.
- Lysyts'ka, O. (2018). Kontsept "Zlochyn" ta joho reprezentatsiia v naivnij kartyni svitu (na materialy ukrains'koi literatury). *Pivdennyj arkhiv (Zbirnyk naukovykh prats'. Filolohichni nauky)*, 74, 44–50.
- O'Konnor, D. (2021) *Zoria moriv*. Proschannia zi staroiu Irlandiieiu. Roman/pereklad z anhl. Ya. Strikhy. Vydavnytstvo "Astroliaibia".
- Tasmasys, O. (2024). Semiotychnyj analiz iak metodolohichna osnova verbalizatsii kontseptu ZLOCHYN u detektyvnyj prozi Ahaty Kristi. *Nova filolohiia*, 94, 96–103.
- Yarova, L. (2011). Kontsept "ZLOCHYN" ta osoblyvosti joho reprezentatsii v opovidanniakh Ahaty Kristi. *Seriia: filolohichni nauky*, 95 (1), 136–140.
- Babelyuk, O. (2019). Decoding Poetic Colouring of Detective Stories: Principles of Reading. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 18–36.
- Babelyuk, O. (2019). Structural Peculiarities of Detective Stories. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*. Liha-Pres, 21–38.
- Brackett, V.(2016). Historical Hiction. *Facts On File Companion to the British Novel: Beginnings through the 19th Century*, vol. 1. New York: Facts On File, Inc., Bloom's Literature. Facts On File, Inc. Web. 8 Apr.
- Koliasa, O.(2019). Detective Stories: From Classic to Postmodern. Definition and History. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 95–113.
- Koliasa, O. (2019). Presentation of images in detective stories. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*. Liha-Pres, 142–159.
- Levy, H. (2019). *Star of the Sea: Resistance and Adapted Homelands*. *Studi irlandesi. A Journal of Irish Studies*, 9 (2019), 137–160.
- Minchak, H., Zaskaleta, V. (2023). Verbalization of the WORD concept in the artistic work of Myroslav Dochinets. *Bulletin of KNLU. Series Philology*, 26 (1), 74–91.
- O'Malley, A.(2015). "To eat one's words": Language and Disjunction in Joseph O'Connor's *Star of the Sea*. *Neo-Victorian Studies* 8:1, 131–159.

Prihodko, G. (2020). Eco-cognitive approach to the study of evaluation concept. *Herald of Kyiv National Linguistic University. Series in Philology*, 23(1), 31–40.

Swansen, Sarah. Star of the Sea : A Postcolonial/Postmodern Voyage into the Irish Famine. Genres in the Novel. *Postmodernism* (3/4).

<https://scalar.usc.edu/works/star-of-the-sea-a-postcolonialpostmodern-voyage-into-the-irish-famine/genres-in-the-novel>

Schultz, M. (2012). Narrative of Dispossession: The Persistence of Famine in Postcolonial Ireland. *Postcolonial Text*, 7 (2), 1–19.

Tasmasys, O. (2023). THE DEVELOPMENT OF A DETECTIVE STORY IN CULTURAL AND HISTORIC PERSPECTIVE. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv"*, 13, 180–185.

Дата надходження до редакції 18.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

**Глінка
Наталія Вікторівна,**

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
мови, літератури та культури
Національного технічного
університету України
“Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського”

e-mail: nvglinka@ukr.net

**Коло
наукових інтересів:**

українська та
світова література,
культурологія,
лінгвістика тексту,
перекладознавство

Ю. І. Дем'янчук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

e-mail: y.demianchuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8722-5568>

ЛІНГВОПОЛІТИЧНА СИНЕРГЕТИКА: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Abstract

The article introduces a new linguistic field, linguopolitical synergetics, outlining its subject matter, core concepts, categories, and key areas of study. Linguopolitical synergetics focuses on war language, which serves as the foundation of military discourse and shapes the linguistic continuum within the modern linguistic paradigm across political linguistics, sociolinguistics, wartime communication, and military conflict studies. The study of linguopolitical synergetics examines the interaction of linguistic elements in texts across various functional styles, distinguishing positive, negative, ambivalent interactions, and reinforcement synergy.

The research identifies and substantiates the subtypes of linguopolitical synergetics – macro-linguopolitical synergetics and micro-linguopolitical synergetics – along with theoretical and experimental linguopolitical synergetics. The novelty is underscored by the identification of five key research spheres within linguopolitical synergetics: synergetic, linguistic, communicative, social, and military. It is established that the fundamental components of linguopolitical synergetics involve the integration of various disciplines, including linguosynergetics, political linguistics, sociolinguistics, wartime communication, military conflict studies, and war linguistics.

The article focuses on introducing key epistemes of linguopolitical synergetics, including (1) military conflict studies, which examine military conflicts, their origins, causes, developments, and outcomes; (2) wartime communication, which analyzes the process of information exchange within complex sociopolitical contexts involving military and civilian groups, authorities, and society; (3) war linguistics, a branch of philological research that uncovers the heuristic potential of war language; and (4) war language, which forms the foundation of wartime discourse. This framework shapes the linguistic continuum of the modern linguistic paradigm, crossing the boundaries of political linguistics, sociolinguistics, wartime communication, and military conflict studies. Furthermore, war-related collocations (compounds with the component 'war') can be expressed explicitly or implicitly, and they can consist of one or multiple components, exerting a pragmatic influence on the addressee.

Keywords: linguopolitical synergetics, wartime communication, war linguistics, war language, military discourse, war-related collocations.

Анотація

Статтю присвячено становленню нового лінгвістичного напрямку – лінгвополітичної синергетики, її предмета, об'єкта, категорійно-поняттєвому апарата, ключовим епістемам і перспективним напрямам дослідження. З'ясовано, що об'єктом лінгвополітичної синергетики є мова війни як основа воєнного дискурсу, що формує мовний континуум сучасної лінгвістичної парадигми в політичній лінгвістиці, соціолінгвістиці, воєнній комунікації, воєнній конфліктології; методом – взаємодія мовних засобів у текстах різних функціональних стилів, як-от: позитивна, негативна, амбівалентна взаємодія, а також підсилювальна синергія. Виявлено й обґрунтовано підвиди лінгвополітичної синергетики – макро- й мікролінгвополітичної синергетики, теоретичної й експериментальної лінгвополітичної синергетики. Новизна представлених результатів дослідження полягає в тому, що вперше вивчено п'ять основних напрямів лінгвополітичної синергетики: синергетичного, лінгвістичного, комунікативного, соціального, воєнного.

З'ясовано, що фундаментальними компонентами лінгвополітичної синергетики є поєднання кількох дисциплін, серед яких: лінгвосинергетика, політична лінгвістика, соціолінгвістика, воєнна комунікація, воєнна конфліктологія та лінгвістика війни. Особливу увагу сфокусовано на визначенні таких ключових епістем: 1) воєнна конфліктологія (вивчає сутність військового

конфлікту, його походження, причини, протікання та наслідки); 2) воєнна комунікація (процес обміну інформацією між військовими та цивільними, владою та суспільством за допомогою вербальних і невербальних засобів мови війни); 3) лінгвістика війни (розкриває евристичний потенціал мови війни); 4) мова війни (основа воєнного дискурсу; формує мовний континуум сучасної лінгвістичної парадигми в політичній лінгвістиці, соціолінгвістиці, воєнній комунікації, воєнній конфліктології); 5) war-related collocations (сполучення з компонентом *війна*).

Ключові слова: лінгвополітична синергетика, воєнна комунікація, лінгвістика війни, мова війни, воєнний/військовий дискурс, war-related collocations.

Вступ. Історія вивчення поняття “синергія” спочатку як філософського, а пізніше й лінгвістичного є досить тривалою. Як зазначає О. Селіванова: “Протягом усього розвитку лінгвістики науковцями було використано різні типи загальнофілософської методології, що визначали семіотичну, когнітивну, функціональну природу мови” (2017, с. 25). Формально-структурний аспект концептуальних ідей був зосереджений на переході до нового рівня тлумачення фізичних і ментальних проявів синергетичного зв’язку між сенсорно-моторною системою людини, її свідомістю та мовним вираженням (Latash, 2009).

Синергія ввійшла в гуманітарну сферу через означення різних елементів системи, акцентуючи увагу на організаційній ролі внутрішніх системних процесів (Бондарчук, 2011). Розвиток гуманітарних наук, зокрема лінгвістики, – спричинив потребу розширити поняття, що підпорядковує собі нові виміри, які не лише структурують мовний простір, а й беруть участь у відображенні когнітивних механізмів та культурних знань носіїв мови (Малиновська, 2011). У цьому аспекті синергія стає своєрідною матеріалізацією колективної ментальності, специфічним уявленням про світ, відображеним через мову.

Первісне значення поняття *лінгвосинергетика* (*synergetic linguistics* – взаємодія мовних елементів системи) протягом півстолітньої історії її залучення до найрізноманітніших студій, насамперед філософії, лінгвістики та психології, розвинулося у складне багатоаспектне трансдисциплінарне явище. Конкретизація значення лінгвосинергетики, як і звуження її тлумачення, зумовлені сферою її вжитку, прагматичною метою дослідження, а також міждисциплінарним контекстом, у якому вона створює особливий виражальний ефект. Так, *лінгвосинергетику* тлумачать як “системну організацію мови, що доповнює філологічну традицію положеннями про мову як про відкриту, нелінійну систему, яка змінюється, самоорганізовується” (Домброван, 2016, с. 51).

Окремі питання природи, творення та функціонування мовних систем, що впливають на еволюцію суспільних ідей уже ставали предметом поодиноких розвідок в українському мовознавстві (Л. Піхтовнікова, Т. Домброван, Н. Бондарчук, І. Малиновська). Схожі концептуальні уявлення привертають увагу і зарубіжних дослідників (H. Jia, J. Liang, W. Wildgen, J. Demoule, B. Laks, S. Cleoziou, P. Encreve, V. Lan-Xia). Не випадково, В. Вільджен писав: “Сукупність мовних систем високоперсоналізована і може мати досить умовні точки перетину, розбудувати комплексне розуміння їхньої взаємодії – завдання вкрай непросте” (Wildgen, 1985, р. 137). Гумбольдтівська антропоцентрична концепція мови підкреслює, що вивчення мови індивіда й суми відмінностей виявляють вищу єдність; стосовно пізнаваного мова є суб’єктивною, а стосовно людини – об’єктивною (Humboldt, 1827). При цьому в центрі уваги опиняється взаємне співіснування мови між двома цими рівнями. У праці “Про відмінність будови людських мов та її вплив на розумовий розвиток людства” (*Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Ein- fluß auf die Ideenentwicklung des Menschengeschlechts*) Вільгельм фон Гумбольдт пропонував

вивчати мову від системних явищ до функціонування в мовленні (Humboldt, 1836). У гумбольдтівському постулаті про суб'єктивно-об'єктивний характер людської мови віддзеркалилися й ідеї суб'єктивного ідеалізму Йоганна Фіхте про пізнавальну діяльність суб'єкта, його антитетичну взаємодію з об'єктом та співвідношення мови й мислення. Це наблизило лінгвістику до когнітивного вектора розвитку. Системний і діалектичний підходи до мовних явищ у лінгвістиці, на думку вченого, розв'язують протиріччя між суб'єктом і об'єктом у синтезі протилежностей, що, не знищуючи, а обмежуючи одне одного, зберігають єдність. Американський філософ А. Кожибський у праці “Наука і розум. Вступ до неаристотелівських систем і загальної семантики” мову в її розвитку інтерпретує як системне явище, що підлягає системному аналізу. Водночас, застосовуючи принцип “карта – не територія”, розглядає недоліки мови – неспроможність її суб'єктів орієнтуватися у світі дійсності (Korzybski, 1933). Філософське та психоаналітичне означення мислення, на думку Р. Тощнійозової, починається з враження, що людина ідеально сформована, володіє ідеальною пропорцією Всесвіту й фіксує моделі життя. Різноманітні релігійні та філософські доктрини випливають із потреби “зрозуміти Всесвіт і кожен наявну систему, яка була створена для того, щоб бути самодостатньою незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів” (Toshniyozova, 2020, p. 132). Революційним є твердження про те, що “людина – відкрита система, яка постійно розвивається і досягає нових вершин” (там само, 2020, p. 129). Про можливість поєднання ідентифікаційних параметрів *мова – мислення – людина* писав В. Дребет (2021), заявляючи, що синергетичний цикл зумовлює мовний логіцизм.

Загальним постулатом функціональної лінгвістики стало положення про те, що мова є складною динамічною системою, що змінюється в часі (Lan-Xia, 2014). Як зауважують дослідники Х. Цзя та Дж. Лян, мовні образи, як і слова-знаки змінюються в процесі самоорганізації, виражають сенс, який виявляється самоорганізованим (Jia & Liang, 2020). Семантика самоорганізованих систем висвітлює мову з незвичного для нас ракурсу, стверджуючи, що вербальне оформлення значення впливає на світогляд і поведінку її носіїв (Кравченко, 2019). З огляду на синергетику та її поняттєвий апарат, Л. Піхтовнікова вважає, що синергетика повинна розглядати мову як складну систему, в якій усі компоненти взаємодіють і мають внутрішню логіку, що уможливує розкрити “якісно нові характеристики становлення мовних підсистем, мовних творів, цілих літературних текстів, а також прихованих мовних і когнітивних механізмів, що забезпечують досконалі результати” (2016, с. 184).

Мова як класична синергетична система стала предметом вивчення О. Семенець, О. Селіванової, Ф. Бацевича, О. Тарасової, О. Матузкової, О. Коваленко та ін. Синергетика пропонує новий погляд на системний аналіз мови, дозволяє виявити перехід від однієї домінантної системи до іншої, встановити зовнішні та внутрішні чинники, пов'язані з розвитком декількох систем, факторів, що впливають на процеси їх становлення (Семенець, 2004). У монографії “Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси” Ф. Бацевич (2009) указав на поняття мова, що в лінгвофілософії сформувався як невід'ємний складник, сутнісна характеристика кожної людини, духовне й синергетичне явище, що єднає людину з навколишнім світом. Дослідник переконує в тому, що мова є чистою структурою, не обтяженою значенням або ж формою, у самій собі й для себе.

О. Тарасова підкреслювала: “Для того щоб пізнати складне явище необхідно проаналізувати його з різних боків, тобто подолати суперспеціалізацію, відмовитися від редукціоністського підходу, що панував десятки років у науковому мисленні, і замінити його холістичним. Останній є по суті синергетичним” (2000, с. 3).

О. Селіванова (2017) наголошує на тому, що синергетика зумовлює становлення нового погляду на світ, в якому холистичний спосіб розгляду обмежений аналізом макроскопічних, цілісних властивостей системи як найбільш важливих для розуміння її поведінки, синергетичний підхід охоплює обидва рівня – і рівень динамічних властивостей системи, і рівень її елементів. Н. Кравченко у праці “Екстраполяція синергетичної парадигми в сучасну лінгвістичну науку” зазначає: “Мова може підтримувати динамічну рівновагу завдяки постійному обміну основними руховими компонентами матерії – речовиною, енергією, інформацією” (2019, с. 47). О. Матузкова і О. Коваленко (2023) відзначають, що в межах синергетичного підходу взаємодія мови і культури проявляється у засвоєнні різноманітних текстів, у мовних контактах, у виробленні культурних установок, міжособистісному спілкуванні.

Варто наголосити, що О. Селіванова впродовж останнього десятиріччя активно розробляла синергетичну методологію, беручи за основу постулат, що мова є суперсистемою, нелінійною, нерівноважною, детермінованою зсередини й ззовні, яка “перебуває у стані переходу від хаосу до порядку й далі – до нового порядку, зважаючи на взаємодію деструктивних тенденцій і параметрів самоорганізації цієї суперсистеми” (2017, с. 22). Такий погляд, на думку вченої, має на меті представити мову, мовні продукти у взаємній детермінованості різних суперсистем (буття, культури, етносвідомості, соціуму тощо).

Сконцентровані теоретичні ідеї сучасної лінгвосинергетики знайшли вияв у праці Т. Домброван “Вступ до лінгвістичної синергетики” (2018), у якій дослідниця зосередилася на різних ученнях у царині синергетики, як-от: новій ідеології, новому міждисциплінарному мейнстримі, новому стилі наукового мислення, новій науковій парадигмі.

З огляду на історичну передумову синергетики, її статус і основні завдання, разом міждисциплінарний характер Т. Домброван (2018) розглянула фундаментальні особливості мови з синергетичного погляду, представила еволюцію англійської мови, розвинула параметри мовної системи й типологічний зсув в мегасистемі.

Загальновідомо, що зміна парадигм у мовознавстві спричиняє перегляд теоретичних основ, які характеризують той чи інший погляд на мову. У монографії “Синергетичні виміри сучасної лінгвістики”, авторами якої є І. Біскуб, Е. Розвод, В. Шуліка, мову ототожнено з особливою адаптивною системою, що пристосовується до умов свого функціонування. У роботі дослідники зосередилися на переосмисленні традиційних методів когнітивної лінгвістики, серед яких особливе місце належить концептуальному аналізу. У праці запропоновано ідею, що “універсальна ментальна мова, в основу якої покладено концептосистему, отримує безліч синергетичних актуалізацій у мовленні, семантичне наповнення котрих детерміноване дискурсивним інтерфейсом і, подекуди, є унікальним” (2024, с. 9).

Сьогодні вчені все глибше усвідомлюють той факт, що мова є відкритою динамічною системою, що виявляє стійку тенденцію до зростання в період загострення воєнних конфліктів загалом, та в період російсько-української війни зокрема. Життєздатність мови визначається політичною і військовою могутністю мовців (Santíañez, 2023, p. 145). Її стійкість зумовлена різними причинами: мовно-правовою політикою держави, спрямованою на розвиток, функціонування, зміну чи збереження мовної ситуації в державі, регіонах, соціумі; політичним, теоретичним та практичним ставленням тієї чи тієї державної системи до функціонального розподілу мов і форм їхнього існування (Gazzola et al., 2023).

Важливе місце у вивченні поняття війни від доби античної історіографії до сучасності посідає праця провідного наукового співробітника відділу української

історіографії Інституту історії України НАН України – Олексія Яся. За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 8 лютого 2023 року дослідник систематизував викладені спостереження і запропонував означення сучасної російсько-української війни на кшталт “Війна за Незалежність України” та розширену форму для міжнародної спільноти – “Війна з Росією за Незалежність України” (Ясь, 2024, с. 69). Такий фокус бачення цього російського військового вторгнення дозволяє, по-перше, продемонструвати історичну ретроспективу сучасної російсько-української війни; по-друге, підкреслити співвідношення ідеології влади і мови; по-третє, виявити складники мови російсько-української війни – приховані політичні, ідеологічні, дискурсивні та соціосеміотичні конструкти, ключові для відтворення наявних або продуктивних нових владних відносин.

У сфері політичної лінгвістики дослідники спостерігають тенденцію до мовної проблематики під впливом війни, розширення жанрів політичного мовлення, включення до аналізу нових аспектів взаємодії мови, влади і суспільства, зростання евристик дискурс-аналізу воєнної комунікації (Гаврилюк, Павличенко, 2022). Зі свого боку, політична дискурсологія формує нові вектори дослідження, які скеровують цю галузь до сфер політичного лідерства, лінгвістичної конфліктології, теорії мовленнєвого впливу тощо. Дискурсійний підхід уможлиблює опис найбільш важливих і стійких особливостей воєнних конфліктів, їхнього жанрового спектра і відповідних мовних засобів: військово-політичної термінології, *war-related collocations*, метафор війни, фразеологізмів на позначення воєнних явищ і понять, специфічних граматичних конструкцій, надфразових єдностей і текстових фрагментів воєнної тематики. При цьому зміна мовних домінант передбачає або перманентне повернення до старого лінгвістичного інструментарію, або набуття ними нового більш високого статусу, що почасти сприяє подальшому парадигмальному розвитку мови в цілому. Тому мова війни стає, так би мовити, своєрідним “ключем” до розуміння збройного конфлікту, допоки вона еволюціонує – змінюється наше ставлення до воюючих сторін, що, зрештою, посилює лінгвістичні концепції та їхні можливості (Footitt et. al, 2012).

Варто наголосити, що екстралінгвальним чинником, що стимулював суспільний інтерес до мовного знака в період російсько-української війни стала посилена увага до військово-політичних процесів в Україні (2022–2024 рр.). Цікаву думку висловили автори монографії “Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни”, звівши політичний процес до успішного ведення військових дій, акцентуючи на політичному полі країни, що адаптується до військової сфери й враховує стан війни, розв’язуючи проблеми, які виникають або зберігаються з довоєнних часів і потребують свого розв’язання в нових умовах (Рафальський, Майборода, 2023).

Дискусійною є проблема визначення мови війни в різних лінгвістичних школах світу. Американський філософ М. Волцер надав мові війни два тлумачення: широке і вузьке. Перше кваліфікує її як опис вбивств на основі наявних у лінгвістиці епістем, які хтось повинен спробувати чітко побачити і описати. Як зазначає М. Волцер, “навіть ті вбивства, які називають необхідними, повинні бути описані подібним чином; дивитися вбік – подвоює злочин, в цьому випадку ми не в змозі встановити межі необхідності, або пам’ятати про жертв, або виносити власні (незграбні) судження про людей, які вбивають від нашого імені” (Walzer, 1977, p. 326). Друге звужує мову війни до звичайної мови, що ілюструє “докази про природу війни і це свідчить про те, що перетворення війни на політичну боротьбу має своєю попередньою умовою стримування війни як військової боротьби. Стимування війни – це початок миру” (Walzer, 1977, p. 335).

Норвезький соціолог, засновник дисципліни “дослідження миру та конфліктів” Й. Гальтунг у праці “Мова і війна: чи є зв’язок” висунув гіпотезу, що навіть слабкий фактор мови повертає до експансіоністської поведінки, адже в глибшому коді мови є приховане повідомлення, спрямоване на користь миру чи війни. На думку вченого, дихотомічне, лінійне мислення – нетерпиме до невизначеності, – і навіть більше веде до суперечливості, наголошуючи, що всі мовні зміни відбуваються виключно у світі, який рухається від ораторства до мовної грамотності і від грамотності еліт до грамотності людей загалом (Galtung, 1986). К. Тобія, представник юридичної школи Джорджтаунського університету, досліджуючи мову війни, вперше сформулював положення про позитивну силу актів “права на війну” (лат. *jus ad bellum*) (Tobia, 2016, p. 49). Це положення спиралося на політичні й правові вчення (M. Walzer, R. Kolb, Y. Benbaji, S. Lazar та ін.), почасти – симбіозу лінгвістики та політології. Науковець включив лінгвістичні дослідження до політичної парадигми, синтезував їх, зважаючи на те, що ці науки мають відмінні підходи до аналізу мови й різняться поняттєвим апаратом і процедурами дослідження. Синтез означених парадигм зумовив становлення лінгвополітичної парадигми, орієнтованої на дискурсивні чинники вибору тієї чи тієї мовної форми маніфестації “права на війну”, зміну соціально-політичного ландшафту й етичні міркування війни (Tobia, 2016).

Вивченню ролі мови війни в концептуалізації та категоризації політичного світу присвячено праці вітчизняних дослідників С. Жаботинської (2015), В. Васютинського (2022), П. Горностай (2022), І. Губеладзе (2022), Л. Найдьонової (2022), М. Слюсаревського (2022), С. Чуніхіної (2022), Б. Ажнюка (2024), О. Тараненка (Ажнюк, 2024), В. Бріцина (Ажнюк, 2024), Г. Яворської (Ажнюк, 2024) та ін.

На першому етапі апостеріорного лінгвополітичного проектування мови війни (2014–2022 рр.) на рівні словника-тезауруса “Мова як зброя у світоглядній війні” запропоновано лексичні інновації, які виникли в період Майдану, анексії Криму й початку агресії РФ на Сході України у 2014 р. (Жаботинська, 2015).

Дискусійною проблемою політичної лінгвістики є поняття мова війни та її відгалуження “мова ненависті” в міжнародному та європейському правовому контексті. Одні дослідники вважають мову ненависті знаковою системою, призначеною для розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі чи ненависті (Медведева, Дібрівна, Кухарчук, 2017). Альтернативною цій позиції є судження лінгвістів, які розглядають її як особливу підмову, що призводить до поляризації суспільства. З одного боку, мова еволюціонує разом із людьми, миттєво реагуючи на будь-які події в соціумі, з іншого – здатна впливати на устрій суспільства, змінювати розвиток історії, і є частиною комунікації, заснованої на упередженнях і дискримінації (Колесник, 2021; Ісакова, 2016).

До кола розробок політичної лінгвістики можна віднести і створення “Термінологічного словника російсько-української війни”. Так, у 2022 році, працівниками усіх наукових підрозділів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України здійснено першу спробу відтворення семантичного простору російсько-української війни (Васютинський et al., 2022). Із цього часу починається новий етап синергетичного лінгвополітичного проектування мови війни. На особливу увагу лінгвістів заслуговує визначення війни як “політики іншими засобами”, яка неминуче спонукає до роздумів про взаємодію воєнного стану і стану політичного поля країни (Рафальський, Майборода, 2023, с. 9). Цей етап, орієнтований на вивчення питань, пов’язаних із проблемами імплементації Україною міжнародних зобов’язань у сфері мовної політики, та застосування

лінгвістичної теорії для розв'язання завдань лінгвоюридичного характеру, зокрема аналізу використання мови для вчинення злочинів проти основ національної безпеки, таких як: виправдовування дій держави-агресора, заклики до посягання на територіальну цілісність України і т. ін. (Ажнюк, 2024). Зважаючи на те, що значення дорівнює інформації, спрямованої на дослідження системи мови, еволюційних змін, закономірностей розщеплення її на підсистеми, важливим важелем політичного впливу в теперішньому збройному протистоянні на території України становить мова війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування лінгвосинергетики як окремого лінгвістичного напрямку все ще залишається одним із перспективних напрямів сучасного мовознавства. Основоположником лінгвосинергетичної парадигми вважають німецького мовознавця В. фон Гумбольдта. У праці 1827 р. “Про відмінність будови людських мов і її вплив на духовний розвиток людства” В. фон Гумбольдт вперше запропонував хрестоматійне твердження щодо мови-ергон і енергії, як-от “мова є не продуктом діяльності (Ergon), а діяльністю (Energia)” (Humboldt, 1827). Дослідник увів поняття саморегуляція мови (Selbstregulierung der Sprache), яку теоретично обґрунтував Х. Хакен у 1978 р. у ракурсі фізики, хімії, біології й лінгвістично розвинув Р. Келер у 1986 р. Загальні закони синергетики сприяли розумінню еволюції системи, що позначилися на концепції асиметричності й умовності мовного знака Ф. де Соссюра (1916), гіпотезі лінгвістичної відносності Е. Сепіра (1929).

У 1983 р. Х. Хакен, спираючись на теоретичні праці Ч. Таунса та А. Шавлоу (1958), установив етапи руху системи: 1) хаотичний стан системи, який не обмежується внутрішніми і зовнішніми параметрами керування (середовище, потік, енергія) і містить у собі невизначеність; 2) повністю детермінована траєкторія руху системи; 3) цілісність конфігурацій системи; 4) збалансованість системи; 5) присутність випадкових факторів, які приводять систему до наступної нестабільності (Haken, 1983).

Перша спроба застосування моделей синергетичних систем до мови була здійснена В. Вільдженом у 1986 р. Важливим аспектом самоорганізації мови він уважав можливість творення особливої реальності, що полягало в узгодженні всіх її елементів. До того ж процеси функціонування мови в просторово-часових межах, на думку вченого, сприяють дальшому парадигмальному розвитку та саморуху мови в цілому (Wildgen, 1985).

У сучасній лінгвосинергетиці існує чимало підходів до аналізу синергетичної природи мови, мовлення, слова, тексту, дискурсу. Зокрема, вивчення синергетичних процесів у різних лінгвістичних формах стало прерогативою українських дослідників Л. Піхтовникової (синергетична природа тексту байок і дискурсу) (1999), Т. Домброван (діахронічна синергетика англійської мови) (2016), О. Селіванової (синергетичність свідомості, концепту, дискурсу) (2008), А. Приходька (самоорганізація концептивних систем) (2015), О. Овсянко (синергетичні англословні прислів'я) (2017), С. Кійко (синергетика омонімії) (2016), М. Дорофеева (синергетика німецького перекладу) (2018), В. Дребет (синергетика складних іменників-новотворів) (2024), Н. Кравченко (синергійність релігійного дискурсу на всіх мовних рівнях) (2018), І. Яремчук (синергетика німецькомовної притчі) (2020). Проте вивчення лінгвополітичної синергетичної природи мови війни, зокрема і російсько-української, ще не було предметом системного лінгвістичного аналізу.

Актуальність пропонованої наукової розвідки зумовлена орієнтацією сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення мовних явищ у міждисциплінарному

ключі із застосуванням комплексної методології та напрацювань інших галузей чи їх симбіозу, яким, на наш погляд, є лінгвосинергетика, що виникла на перетині політичної лінгвістики, соціолінгвістики, воєнної комунікації, воєнної конфліктології, лінгвістики війни.

Мета цієї статті – обґрунтувати впровадження нового лінгвістичного напрямку – лінгвополітичної синергетики, яка розкриває лінгвальні вияви лінгвополітичної синергії *war related collocations*, мовних засобів різного лінгвістичного статусу, які функціонують у текстах офіційно-ділового, публіцистичного, художнього стилів.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі основні **завдання**: простежити генезу становлення лінгвополітичної синергетики, проаналізувати фундаментальні компоненти лінгвополітичної синергетики; уточнити поняття “лінгвістика війни” та “мова війни”, що унаочнюють взаємодію між мовою та суспільно-політичними подіями під час військових конфліктів; визначити об'єкт і предмет лінгвополітичної синергетики, її ключові напрями та підвиди (залежно від об'єкта та предмета дослідження).

Загальнонауковим **методологічним підґрунтям** роботи став принцип нелінійності, що лежать в основі вивчення лінгвополітичної синергетики. Дослідження ґрунтується на основних положеннях лінгвосинергетики (Л. Піхтовнікова, Т. Домброван, О. Селіванова, А. Приходько, О. Овсянко, С. Кійко, М. Дорофєєва, В. Дребет, Н. Кравченко, І. Яремчук, W. Wildgen, H. Jia, J. Liang, W. Wildgen, J. Demoule, B. Laks, S. Cleoziou, P. Encreve, V. Lan-Xia), політичної лінгвістики (О. Гаврилук, Л. Павличенко, О. Рафальський, О. Майборода, H. Lasswell, E. Katz, P. Lazarsfeld, H. Footitt, M. Kelly, S. Tobia, C. Baker, L. Askew), соціолінгвістики (J. Galtung, Sh. Rigger, J. Firth, B. Malinowski, M. Walzer, R. Kolb, Y. Benbaji, S. Lazar, K. Tobia), мови війни (С. Жаботинська, В. Васютинський, П. Горностаї, І. Губеладзе, Л. Найдьонова, М. Слюсаревський, С. Чуніхіна, М. Медведєва, Е. Дібрівна, Р. Кухарчук, Г. Колесник, Т. Ісакова, D. Ryfe, M. Walzer), які забезпечили трактування лінгвополітичної синергетики як науки, що розглядає мову в аспекті її взаємодії з політичною, соціальною, ідеологічною, воєнною суперсистемами і фокусує увагу на механізмах стабілізації та розвитку мовних засобів у текстах різних функціональних стилів, що переводить їх на новий воєнноцентричний рівень досліджень.

Методи дослідження зумовлені метою та завданням роботи і ґрунтуються на комплексному міждисциплінарному підході до лінгвополітичної синергетики. Базовим у роботі є **загальнонауковий індуктивний метод**, за допомогою якого спочатку аналізувалася мова крізь призму лінгвосинергетики, політичної лінгвістики, соціолінгвістики, воєнної комунікації, воєнної конфліктології, лінгвістики війни, а потім на їх основі виводилася взаємодія мовних засобів у текстах офіційно-ділового, публіцистичного і художнього стилів. З'ясування підвидів лінгвополітичної синергетики, зокрема, макро- й мікролінгвополітичної синергетики, теоретичної й експериментальної лінгвополітичної синергетики здійснено методом *структурно-функціонального аналізу*. З його ж допомогою вивчено п'ять основних напрямів лінгвополітичної синергетики: синергетичного, лінгвістичного, комунікативного, соціального, воєнного. *Інтерпретаційно-прагматичний аналіз* застосовано для визначення ключових епістем лінгвополітичної синергетики: воєнна конфліктологія, воєнна комунікація, лінгвістика війни, мова війни, засоби мови війни; разом нових понять у контексті цього дослідження: функціонально-сміслова ампліфікація, лінгвальний автокаталіз, мовна турбулентність, інваріантний фрактал, семантична біфуркація, мовний аттрактор, ентропія дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне й емпіричне дослідження політичної лінгвістики розпочалося в 20–50-ті роки ХХ століття. Дискусії про новий реалізм, людські втрати й кардинальні зміни світовідчуття людства під час Першої світової війни набувають поширення в працях американського політичного діяча Уолтера Ліппманна (Lippmann, 1922) і соціологів Пола Лазарсфельда (Lazarsfeld, 1965) й Еліо Катца (Katz, 1965).

На розвиток політичної комунікації порівняно з довоєнним періодом У. Ліппманн вказав у книзі “Громадська думка” (Public Opinion) (1922) й запропонував визначення поняття політична лінгвістика, під яким розумів процес встановлення порядку денного (Lippmann, 1922). Спостереження У. Ліппманна засновані на аспекті лінгвістичної домінанти в політичних промовах. Він уважав, що саме висвітлення в політичній комунікації одних питань і замовчування інших визначає глибокий зміст висловлюваного, зміна яких залежить від переходу комуніканта до іншої системи мови.

Поступ у політичній лінгвістиці вирізняє розробка моделі дворівневої комунікації П. Лазарсфельда та Е. Катца “Особистий вплив” (“The Personal Influence”) (1965), згідно з якою в будь-якому суспільстві наявні сприйнятливі до впливу політичної пропаганди “лідери громадської думки” (Lazarsfeld & Katz, 1965). Своєрідність поширення політичної інформації каналами міжособистісного спілкування, на думку вчених, формує нові риси індивідуальної манери слововиразу. З цієї причини набуває необхідність вивчення політичної комунікації та її взаємозв’язку із суспільно-політичними процесами.

У такому ключі можна схарактеризувати лінгвістичний підхід Гарольда Лассвела, що свідчить на користь сучасної теорії моногенези. На думку дослідника, позитивно-суб’єктивна мовна особистість є конститутивним моментом текстової форми, а зв’язок між стилем політичної мови та політичним режимом, у якому ця мова вживається, знаходить своєрідну об’єктивіацію, стає суспільно значущою, текстовою суб’єктивністю (Lasswell, 1948).

Говорячи про значимість текстової форми в наукових теоріях ХХ століття, дослідники (Е. Benveniste, Т. А. Van Dijk, Р. Lakoff та ін.) підкреслюють, що мова політики формує суспільну думку, займає осмислене місце в бутті індивіда. Р. Лакофф наголошує, що, визначивши момент змісту і правильно встановлення середовища маніпуляції суспільною свідомістю в текстовому вимірі, це виводить комуніканта за межі естетичного простору як такого (Lakoff, 1973).

Окрему увагу вчені приділяють й аналізу мови як засобу формування національної ідентичності в праці С. Ріджер “Соціальні науки та національна ідентичність: Критика. Тихоокеанські справи” (Social Science and National Identity: A Critique. Pacific Affairs), в якій дослідник, на основі власного досвіду, критичної інтерпретації пояснив базовий складник концепту НАЦІЯ, визначив його концептуальне значення, розтлумачив ставлення людини до суспільно-політичних подій, у яких розширення поняттєвого обсягу політика, влада й ідеологія зблизилися з проблематикою мови, культури й ідентичності (Rigger, 2000).

Посилення інтересу до мови й політики у 80–90-ті роки ХХ століття зумовлене появою інноваційних підходів етнології та макросоціального політичного аналізу (Ворона, Казаков, Отрешко, 2022). У мовознавчих студіях науковці стверджують, що існування концепту історично зумовлене мовленнєвою діяльністю окремого етносу, а відтак макросоціальний політичний аналіз уможливорює виявити маніпулятивні стратегії. На думку дослідників (Mesthrie et al., 2009), нівелювання маніпуляцій у культурній пам’яті спрямоване на побудову логічної та ефективної системи цінностей.

Початок ХХІ ст. позначився істотним збільшенням наукових розвідок, присвячених питанням суспільно-політичної лексики (Холявко, 2004), теорії і практики аргументації в політичному дискурсі (Chilton, 2004), політичної комунікації (Ryfe, 2001), політичних метафор і символів (Mio, 1997). Актуальними постали спроби компонентного, описового й порівняльного аналізу політичної мови. Спрямовання уваги дослідників на з'ясування статичної й динаміки мовних продуктів було характерним для передвиборчих кампаній, парламентських і президентських дебатів, партійного дискурсу.

Сучасна політична лінгвістика залучає невід'ємні складники політичної комунікації, запропоновані Г. Лассвеллом, – комунікатор, повідомлення, канал передачі повідомлення, реципієнт як отримувач повідомлення, результат комунікації в дослідженні системних явищ мови на різних рівнях (Lasswell, 1948). Зважаючи на суспільно-політичний розвиток країн, політичне спрямування лінгвістичних студій спирається на “етнокультурну й етнолінгвістичну специфіку політичних комунікацій та їхню історичну зумовленість” (Алексієвцев, 2012, с. 250). Ця методика передбачає з'ясування інтегрального зв'язку між комунікатором і комунікантом, повідомленням і зворотним зв'язком залежно від їх комунікативних перетинів (Alrufaiey & Alrikabi, 2024).

Дискусійне питання про ефективність комунікативної взаємодії, зокрема невербальної, що, з погляду теорії та практики неополітичного знання, знаходить відображення у відповідних комунікативних стратегіях (Дем'янчук, 2024). Особливу увагу в цьому аспекті вчені зосереджують на взаємодії мови й суспільства як такої, що дозволяє дослідити мовленнєву поведінку політика. Ця взаємодія уможливила простежити вияв соціокультурних особливостей комунікативної особистості.

Дослідження механізмів впливу соціальних чинників на мову політичної постаті постійно зростає, адже вони постають сигналами для вибудови унікальної мовної картини політично значущої особи. Як відомо, соціолінгвістика вивчає соціальні аспекти розвитку мови, її суспільні функції в синхронії і діахронії, корелятивні зв'язки мова – нація, мова – держава, мова – ідеологія (Rigger, 2000). Головною розрізнявальною рисою мова – суспільство, на відміну від корелятивних зв'язків мова – нація, мова – держава, мова – ідеологія, є інформаційна передача або комунікативний вплив, орієнтований на реципієнта.

Донедавна головними векторами досліджень соціолінгвістики залишалися проблеми мовної ситуації, мовного колективу, суспільних функцій мови, форм її існування в соціумі (Войцева, 2022). У теорії мовної еволюції зміни в структурі мови не можуть бути правильно зрозумілі без урахування відомостей про мовне співтовариство, яке користується цією мовою (Hauck, 2020).

Загальним постулатом соціолінгвістики є положення про те, що етнос, соціум, культура онтологічно взаємозалежні, однак гносеологічно роздільні як предметні сфери досліджень (Trudgill, 1978). О. Селіванова (2008) цілком слушно наголошує на тому, що мову розглядають не лише як об'єктивно наявну систему етносу, а як предмет процесуальної сфери політики, масової комунікації, що входять до мережі системних відношень соціуму. М. Гаспельмат (1999), ґрунтуючись на роботі Р. Келлера (1994), припускає, що зміни в мові є “процесом невидимої руки”, який керується п'ятьма принципами, зокрема екстравагантністю: “говоріть так, щоб вас помітили” (Haspelmath, 1999, р. 1055). Дослідники пояснювали причини мовних змін й еволюцію мов соціальними чинниками, зокрема, диференціацію мов – розселенням народів, уніфікацію – війнами, еволюцію мови – ускладненням соціальних відносин (Demoule et al., 2008).

Деякі проблеми співвідношення мови й суспільства вчені вивчали, вже починаючи із 20–30-х рр. ХХ ст. Прибічники теоретичного й інтроспективного дослідження мови запропонували широку програму соціологічного підходу до її вивчення. Ця програма містила визначення мови як соціально-історичного факту; виявлення зв'язків причини й наслідку між соціально-економічними й мовними явищами; дослідження мови як знаряддя боротьби за існування; прикладні питання соціальної лінгвістики – мовну політику (Firth, 1935; Malinowski, 1923).

У науковій літературі наявні також спроби пов'язати соціолінгвістику з конфліктологією, особливо це стосується побудови соціальних структур. В англо-американській лінгвістичній енциклопедії одним із базових питань, поставлених перед сучасною соціолінгвістикою, є таке: як мову застосовують у випадку соціальних конфліктів і напруження? (Лінгвістична енциклопедія, 2004, с. 483). Приміром, у Франції державній мовній уніфікації сприяла революція у 1789 р. Новим правителям було вигідно пропагувати офіційну мову як мову всієї нації, оскільки це дало місцевій буржуазії священників і лікарів, а також учителів отримати монополію на політичній арені. Тобто нова мова влади, яка зрештою виникла, була “легітимною”. Це була мова зі своїм політичним словником, термінами звернення і покликання, метафорами, евфемізмами й іншими мовними засобами соціального світу, пов'язаними з інтересами нової буржуазії (Bourdieu, 1991).

У межах цих течій Р. Местрі, Дж. Свонн, А. Доймерт, В. Ліп висунули теорію “мікро- і макровідносин”, які поступово змінюють свій характер від індивідуальної взаємодії до широкомасштабних соціальних розбіжностей і соціальних процесів (Mesthrie et al., 2009). На нашу думку, за допомогою теорії “мікро-” і “макровідносин” можна розробити принципи побудови глибинних зв'язків військові – цивільні, влада – суспільство на підставі підпорядкованості вершині як центру ієрархічної структури інших залежних елементів залежно від рівня соціальної взаємодії.

У сучасній соціолінгвістиці спостерігаємо підвищений інтерес до дослідження мови війни у зв'язку з її соціальною природою, причому зміст установлюють на підставі не лише значень мовних засобів, а і структур екстралінгвальної інформації. Однак не можна відкидати й факту інтегрованості окреслених складників політичної комунікації, на чому наголошує Д. Райф: “Політична комунікація формалізує вербальний етап номінаційних процесів, указавши на превербальний етап як на підготовку ідеального змісту, а соціальні параметри розширюють обсяг мови війни, при якому конкретні мовні засоби отримують персоніфіковану форму” (Ryfe, 2001, p. 410).

Війна не лише руйнує та змінює світ, але й продукує нові мовні реалії, які стають частиною воєнної комунікації (Gultung, 1986). Розуміння того, як історичні події видозмінюють наше сприйняття війни та її наслідків із плином часу допомагає краще усвідомити вплив соціальних чинників на збереження національної ідентичності. Фактично за допомогою мови, традицій, культури, політичних поглядів відбувається детермінація цінностей суспільства. У розумінні О. Теплої (2023), мова війни походить із суспільно-політичної активності людини і тільки так набуває свого відчутного буття. Можна сказати, що мова війни якоюсь мірою – результат суб'єктивно-свідомого вибору людини. І в цьому сенсі словесна оцінка зовнішнього та внутрішнього буття індивіда обумовлена об'єктивною дійсністю, характером історичної події, суспільними відносинами.

Синергія політичної лінгвістики, соціолінгвістики й мови війни є результатом з'яви нового напрямку – **лінгвістики війни**, що формує нові мовні реалії, які є

частиною воєнного й військового дискурсів, воєнно-політичної термінології, воєнно-політичного тексту, воєнної публіцистики та воєнної прози.

Таким чином, у контексті нашого дослідження **лінгвістики війни** розуміємо як частину філологічних досліджень, що розкривають евристичний потенціал мови війни, що становить основу для нового лінгвополітичного середовища в текстах різного функціонально-стильового маркування, які стали особливо актуальними й продуктивними в період російсько-української війни.

Об'єктом дослідження лінгвістики війни є **мова війни** як основа воєнного дискурсу, що формує мовний континуум сучасної лінгвістичної парадигми в політичній лінгвістиці, соціолінгвістиці, воєнній комунікації, воєнній конфліктології. Мова війни охоплює широкий діапазон мовних засобів, як-от: військово-політичну термінологію, *war-related collocations*, метафори війни, фразеологізми на позначення воєнних явищ і понять, специфічні граматичні конструкції, надфразові єдності й текстові фрагменти воєнної тематики.

Цей напрям лінгвістичних досліджень вибудовує комплексне розуміння воєнної комунікації, що відбувається в різних сферах суспільного життя (див. Рис. 1).

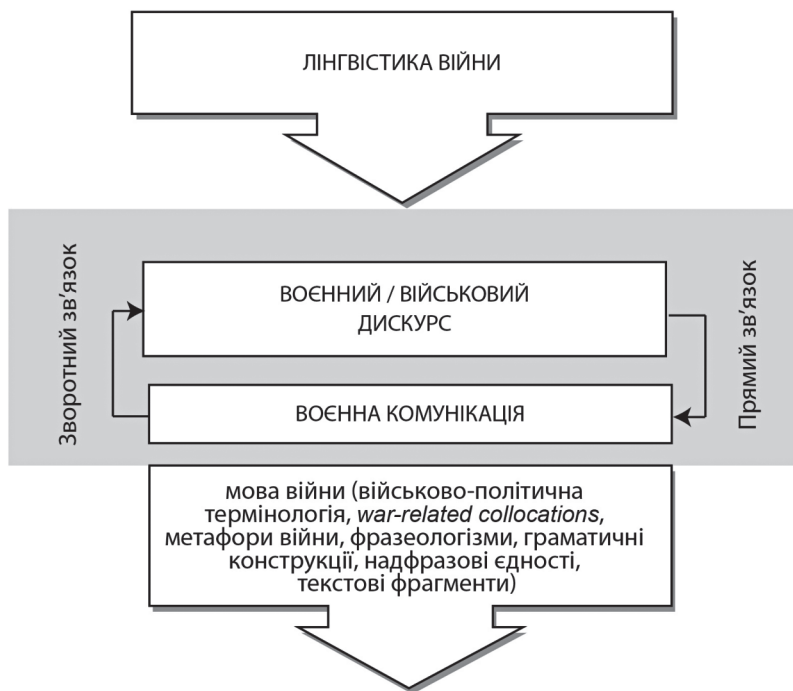

Рис. 1. Процес функціонування лінгвістики війни як відкритої системи

Лібералізація воєнної комунікації та почасти побутування військової лексики як вислід посилення позиції військової терміносистеми в текстах офіційно-ділового, публіцистичного й художнього стилів порушує баланс воєнцентризму, що у військовій теорії вже не співвідноситься винятково з воєнним/військовим дискурсом (Дем'янчук, 2024).

З огляду на сказане вище, **воєнну комунікацію** розуміємо як процес обміну інформацією в контексті війни між військовими й цивільними, владою та суспільством за допомогою вербальних і невербальних засобів мови війни.

У теорії дискурсу з опертям на лінгвопрагматичні засадничі принципи побудова двоконтурної системи комунікації влада-суспільство пов'язана з конфліктологічною парадигмою, яка пояснює середовище конфліктів, криз і насильства та спонукає до пошуку ненасильницьких способів взаємодії (Vinyamata, 2010).

Історичні події завжди відігравали важливу роль у формуванні колективної пам'яті, коли людство намагалося уникати та вирішувати міждержавні розбіжності, протистояння та ворожнечу мирним шляхом. Розуміння того, як історичні події вплинули на сприйняття війни та її наслідків з плином часу стало створення на рубежі ХХ ст. після Першої світової війни універсальної міжнародної організації – Ліги Націй (1920 р.) – для підтримки миру в майбутньому та уникнення можливих збройних конфліктів. Звичайно, ця історична угода започаткувала глибокі зміни в глобальному політичному мисленні та навіть додала оптимізму щодо того, що людство може розвиватися мирним шляхом, хоча менш ніж за два десятиліття світова спільнота зіткнулася з новою загрозою та світовою війною. Дискусії про новий ступінь розвитку ненасильницьких способів взаємодії спиралися на погляди, які висловлював у своїй програмі 28-ий президент США Вудро Вільсон на Паризькій мирній конференції в 1919–1920 рр., а потім у наполегливих шуканнях нових форм розв'язання територіальних конфліктів у світі після Першої світової війни розробляли четверо постійних членів Ради Ліги Націй (Велика Британія, Французька Республіка, Королівство Італія, Японська імперія) та четверо непостійних, яких щорічно переобирали. Слід зазначити, що Ліга Націй покликала на розвиток співробітництва і мала завдання запобігти широкомасштабному військовому конфлікту, проте її процеси були абсолютно безсилі для виконання цієї мети, і “Друга світова війна спалахнула в безпрецедентному масштабі в історії людства” (Bregvadze, 2024, p. 111).

Основою воєнної доктрини німецького фашизму під час Другої світової війни була авантюристична теорія ведення агресивної війни, розрахована на капітуляцію противника в найкоротші терміни внаслідок раптового нападу на нього і швидкого просування вглиб країни (Dobosevych, 2024). Після Другої світової війни були створені нові види хімічної зброї, такі як нервово-паралітичні агенти. У зв'язку із загрозою застосуванню газової і хімічної зброї деякими країнами слідом за Лігою Націй у 1945 р. було створено більш досконалу універсальну міжнародну організацію – Організацію Об'єднаних Націй. Велике значення для забезпечення глобального миру та безпеки має розширена участь держав у структурі п'яти основних органів ООН. Вона є єдиною універсальною організацією у світі, яка базується на найважливішій міжнародній угоді та головному статутному документі – Статуті ООН, який визначає цілі, зобов'язання та відповідальність держав-членів організації, і це однаково стосується держав, які не є членами ООН. По суті, Організація Об'єднаних Націй була розроблена для того, щоб виправити помилки Ліги Націй і уникнути глобальних загроз, яких Ліга Націй не могла уникнути в той час. Серед проблем можна відзначити те, що правова система ООН виявилася не готовою до законного покарання урядів агресорів, які порушують Статут Організації та її принципи.

Логічно виникає запитання: місія ООН щодо уникнення конфліктів і насильницького зіткнення – це симуляція діяльності організації чи нова парадигма воєнної конфліктології?

Прагнення до миру було породженням менеджменту врегулювання військових конфліктів, у якому людина, суспільство й держава є єдиним цілим (Vinyamata, 2010). Унаслідок відсутності комунікації між різними культурами й конкуренція між провідними країнами світу з'явилася необхідність розширити компендіум

знань і навичок у середовищі конфліктів, криз і насильства, що приведе до зміни насильницької парадигми та повного значення миру як способу мислення та дії. Таким чином, конфліктологія як наука про зіткнення, проблемне функціонування особи, людського суспільства, природи та взаємодії людини й природи (Piren, 2007), зі свого боку, постає своєрідним підґрунтям, яке розкриває військовий конфлікт.

Отже, **воєнна конфліктологія** – це вчення про військовий конфлікт, його походження, причини, динаміку та наслідки, що має на меті з'ясування механізмів мирного й примусового розв'язання збройних конфліктів і миротворчих місій ООН.

Взаємодія лінгвосинергетики, політичної лінгвістики, соціолінгвістики, воєнної комунікації, воєнної конфліктології, лінгвістики війни уможливила виникнення нової галузі – **лінгвополітичної синергетики** (див. Рис. 2).

Рис. 2. Фундаментальні компоненти лінгвополітичної синергетики

Таким чином, **лінгвополітичну синергетику** розуміємо як особливий напрям лінгвістики, що сфокусована на вивченні лінгвальних виявів лінгвополітичної синергії мовних засобів в англійськомовних текстах різних функціональних стилів. У контексті нашого дослідження такими мовними засобами виступають *war-related collocations*, сполуки з компонентом *війна*, що може бути виражений експліцитно/ імпліцитно, які набувають нових конотативних значень (часто негативнооцінного відтінку), за структурою є однокомпонентними/багатокомпонентними та прагматично впливають на адресата.

Об'єкт лінгвополітичної синергетики – мова війни, що становить основу воєнного дискурсу і формує мовний континуум сучасної лінгвістичної парадигми в політичній лінгвістиці, соціолінгвістиці, воєнній комунікації, воєнній конфліктології. **Предмет** лінгвополітичної синергетики – різні види синергетичної взаємодії (позитивна взаємодія, негативна взаємодія, амбівалентна взаємодія, підсилювальна синергія) мовних засобів у текстах різних стилів.

Лінгвополітична синергетика розглядає мову в аспекті її взаємодії з політичною, соціальною, ідеологічною, воєнною суперсистемами і фокусує увагу на механізмах стабілізації та розвитку мовних засобів у текстах різних функціональних стилів, що переводить їх на новий воєннотворчий рівень досліджень.

Категорійний апарат у контексті цього дослідження включає такі поняття і терміни синергетики, як: самоорганізація, дисипативність, динамічність системи, відкритість системи, нелінійність системи, порядок/хаос, функціонально-смілова ампліфікація, лінгвальний автокаталіз, мовна турбулентність, інваріантний фрактал, семантична біфуркація, мовний аттрактор, ентропія дискурсу та ін. Розглянемо зміст основних понять, що передбачають новий підхід до розуміння лінгвосинергетики.

Самоорганізація в лінгвістиці забезпечує дослідження мови як адаптивної системи шляхом стабілізації деяких параметрів, разом упорядкування її структури і функцій (Köhler, 1986). У лінгвополітичній синергетиці самоорганізація може бути визначена як здатність мовної системи до стабілізації мовних засобів, їхню адаптацію до нових умов воєнної комунікації. Самоорганізація зумовлює функціонування мови війни в різних текстових середовищах. Змішування довільності й адаптивності спостерігаємо у *функціонально-сміловій ампліфікації*, що спрямована на вивчення мовних засобів (військово-політичної термінології, *war-related collocations*, метафор війни, фразеологізмів, надфразових єдностей) і пов'язаних із ними процесів і структур, які набувають нових конотативних значень, стилістичних відтінків, прагматичних функцій. У такому тлумаченні постульовано безпосередній зв'язок мови війни із зовнішніми системами середовища (етносом, культурою, соціумом), а відношення між елементами систем, очевидно, проєктуються на значення мовних засобів. З огляду на цей аспект мову війни слід уважати позитивним каталізатором не лише власної мовної системи, а й зовнішніх суперсистем.

В основі *лінгвального автокаталізу* лежить кваліфікація мовної системи як складної, еволюційної, що функціонує за рахунок множинності мовних засобів, маючи регуляторні механізми, які забезпечують появу *war-related collocations*. Мова як відкрита, нелінійна система й динамічне явище безперервно контактує з навколишнім середовищем (Домброван, 2011, с. 165). Ця відкритість забезпечує постійне поповнення мови війни новими елементами, як-от: військово-політичною термінологією, *war-related collocations*, метафорами війни, фразеологізмами на позначення воєнних явищ і понять, специфічними граматичними конструкціями, надфразовими єдностями й текстовими фрагментами воєнної тематики. Доходимо висновку про те, що мова війни не може мати проміжного рівня інтеграції, інакше на цьому рівні повинні б були існувати сталі мовні конструкції на позначення універсалій, що однаково функціонують у різних контекстах воєнного дискурсу.

Мовна турбулентність відображає флуктуації в текстовому просторі, які змінюють систему, спрямована на встановлення непередбачуваних семантичних відтінків і функціональних властивостей мовних засобів, що здійснюють прагматичний вплив на адресата. У лінгвополітичній синергетиці *порядок і хаос* є взаємодоповнюваними станами мовної системи. Хаос свідчить про нестабільність, яка плавно переходить у порядок унаслідок самоорганізації системи й послаблення деструктивних чинників. Мовна система, з позицій синергетики, вступає в стан хаосу, який через *дисипацію* (розсіювання надмірної речовини, енергії, інформації із системи до зовнішнього середовища) спричинює гармонійну конвенційність її складників, як вислід, система переходить до нового рівня – порядку (Haken, 1983). Поєднання двох станів при мовній турбулентності відбувається тоді, коли мова війни постає як база подальшої стабілізації мовних процесів, тобто є підґрунтям для формування комунікативних моделей.

Кожний із цих станів пов'язаний із моделюванням *фракталів*, під якими розуміємо структурну організацію мовних засобів (*war-related collocations*, метафор

війни, фразеологізмів) у текстах різних функціональних стилів, “згідно з яким наступні форми самоорганізації системи нагадують за своєю будовою попередні” (Селіванова, 2017, с. 39). Посилення фреквенції *war-related collocations*, метафор війни, фразеологізмів у лінгвополітичному текстовому просторі абсолютизує продукування, сприйняття й розуміння мови війни.

Засадничим для системи є пошук *аттрактора*, саме він скеровує її до відносно стабільного стану (Піхтовнікова, 2016). У такому випадку *мовний аттрактор* становить концентрацію засобів мови війни в текстах різних функціональних стилів, які формують ядро воєнного дискурсу. Перевагою мови війни є подання двох типів семантичної репрезентації: ситуаційного (синтагматичного), який проєктується на офіційно-діловий, публіцистичний, художній тексти, й енциклопедичного (парадигматичного), що описує іманентні властивості *war-related collocations*, метафор війни, фразеологізмів. Попри закладену в систему внутрішню тенденцію до стабілізації стану, “з’являються можливі варіанти подальшого розвитку системи у вигляді точок *біфуркації*” (Домброван, 2011, с. 166).

Семантична біфуркація полягає в розгалуженні шляхів еволюції динамічної системи крізь призму політичної, соціальної, ідеологічної, воєнної суперсистем, елементи якої розвиваються стадіально – від простого до складного – на підставі семантичної трансформації. Флуктуації на субатомному рівні відповідальні за вибір тих чи тих мовних структур. Залежно від взаємодії підсистем мова війни зможе допомогти в розумінні парадигматичних змін у воєнній комунікації.

Опертя на етапи якісних змін системи в процесі її наближення до нової самоорганізації, як-от: функціонально-сміслова ампліфікація – лінгвальний автокаталіз – мовна турбулентність – семантична біфуркація – уважаємо однією з технік розуміння ентропії дискурсу. **Ентропія дискурсу** спрямовує увагу на виникнення смислового хаосу у воєнній комунікації, коли структури, що швидко розвиваються (тобто мова війни) підтягують до себе й інші непов’язані з ними структури. Породження мови війни стає тригером хаотизації, під час якого військово-політична термінологія, *war-related collocations*, метафори війни, фразеологізми на позначення воєнних явищ і понять, надфразові єдності воєнної тематики набувають нових форм і значень. Таким чином мова війни посилює емоційну напругу в суспільстві, що дає змогу транслювати її в часі та просторі.

Залежно від взаємодії об’єкта та предмета дослідження в межах лінгвополітичної синергетики виділяємо такі її підвиди: макро- й мікролінгвополітичну синергетику.

У фокусі уваги **макролінгвополітичної синергетики** – глобальні аспекти взаємодії мовних засобів на рівні міжнародної політики, воєнної комунікації, аналіз військового конфлікту та мовні зміни залежно від суспільно-політичних процесів, вивчення соціальних аспектів розвитку мови війни.

У царині макролінгвополітичної синергетики є дослідження маркерів воєнної комунікації в текстах офіційно-ділового та публіцистичного стилів, виявлення моделей поведінки “агентів” воєнної комунікації, “рольові ігри” в процесі воєнної комунікації (Гарькавий, 2022), когнітивна експлорація медіатор-реципієнт (Frantzuz & Marina, 2022), антропоцентрична модель воєнної комунікації, аналіз військового конфлікту та механізми його врегулювання (Praver & Zheleznikov, 2019), дослідження мовної ситуації, мовного колективу, суспільних функцій мови війни та форм її існування в соціумі, вивчення синергетичного ефекту мови війни на суспільно-політичні процеси, зміна фазового портрета на основі біфуркації Гопфа (Парасюк, Репета, 2012), механізм автоколивань у лінгвістиці війни, разом дослідження військового/воєнного дискурсів та засобів мови війни (Стаднік, 2016).

Мікролінгвополітична синергетика зосереджена на виявленні й описі семантичних, структурних і прагматичних особливостей *war-related collocations*, їх контекстуальній адаптації та використанні в текстах різних функціональних стилів. Варто наголосити, що мікролінгвополітична синергетика тісно пов'язана з прикладною та корпусною лінгвістикою, стилістикою тексту, функціональною прагматикою, де в центрі уваги – мовні засоби воєнної/військової тематики під час комунікативного акту в діаді чи в тріаді, наприклад, політик – військовослужбовець, політик – військовослужбовець – журналіст.

З огляду на застосування різних методологічних підходів у межах лінгвополітичної синергетики виділяємо також **теоретичну й експериментальну лінгвополітичну синергетику**. **Теоретична лінгвополітична синергетика** займається вивченням й обґрунтуванням ключових теоретичних проблем, як-от: моделей лінгвополітичної синергії; закономірностей розвитку та функціонування мовних засобів крізь призму лінгвістики війни; механізмів мовних трансформацій під впливом соціально-політичних факторів; переходів між стабільними й нестабільними станами мовних засобів у дискурсі війни; взаємодії та взаємного впливу мови війни в урегулюванні військових конфліктів.

Експериментальна лінгвополітична синергетика спрямована на створення корпусів політичних заяв, нормативно-правових актів, конвенцій, постанов, законів, публіцистичних статей, журналістських репортажів, художньої прози; визначення статистичного співвідношення між випадковими величинами та встановлення ступеня асоціативного зв'язку в текстах офіційно-ділового стилю; маркери воєнної комунікації, модель-регулятор офіційно-ділового ментального простору, модель поведінки “агентів” воєнної комунікації, “рольові ігри” в процесі воєнної комунікації; визначення точки локального максимуму в конструюванні наративів у текстах публіцистичного й художнього стилів; лінгвостатистичну детермінацію *war-related collocations* у текстах публіцистичних видань The Guardian, The New York Times, The Washington Post; вивчення фазового портрета *war-related collocations* при надкритичній і підкритичній біфуркації Гопфа та автоколивань у дисипативній системі художньої прози; лінгвополітичну трансформацію мовних засобів у текстах офіційно-ділового, публіцистичного, художнього стилів. Вивчення однієї із сторін об'єкта дослідження передбачає залучення лінгвостатистичних і математичних методів програмування.

З цих позицій аплікативний потенціал лінгвополітичної синергетики вбачаємо в дослідженнях, які охоплюють проблематику лінгвополітичної синергії мовних засобів у лінгвістиці війни, як-от: позитивна взаємодія (консолідація), підсилювальна синергія (резонанс), негативна взаємодія (конфронтація), амбівалентна взаємодія (дифузія), що має як позитивне, так і негативне забарвлення; статистичне співвідношення між випадковими величинами та встановлення ступеня асоціативного зв'язку в текстах офіційно-ділового стилю; маркери воєнної комунікації, модель-регулятор офіційно-ділового ментального простору, модель поведінки “агентів” воєнної комунікації, “рольові ігри” в процесі воєнної комунікації; визначення точки локального максимуму в конструюванні наративів у текстах публіцистичного і художнього стилів; лінгвостатистична детермінація *war-related collocations* у текстах публіцистичних видань The Guardian, The New York Times, The Washington Post; зміна фазового портрета *war-related collocations* при надкритичній і підкритичній біфуркації Гопфа в текстах художнього стилю; автоколивання в дисипативній системі художньої прози; лінгвополітична трансформація мовних засобів у текстах офіційно-ділового, публіцистичного й художнього стилів.

Таким чином, з огляду на сказане вище, у межах лінгвополітичної синергетики виокремлюємо п'ять напрямів наукових досліджень: синергетичний, орієнтований на власне синергетику, що досліджує взаємодію мовних засобів, їхній взаємовплив на формування мови війни; лінгвістичний, спрямований на лінгвістику, вивчає семантичні, структурні, прагматичні, лінгвосинергетичні особливості мовних засобів; комунікативний, спрямований на політологію, досліджує політичну комунікацію та взаємовплив суспільно-політичних подій на зміни в мові війни; соціальний, зосереджений на соціологію, аналізує соціальні аспекти розвитку мови, мовного колективу, суспільних функцій мови війни та форм її існування в соціумі; воєнний, що має військове спрямування й полягає у вивченні військового конфлікту та механізмів його врегулювання.

Висновки. Теоретичні засади дослідження лінгвополітичної синергетики ґрунтуються на вивченні лінгвополітичної синергії мовних засобів в англійськомовних текстах різних функціональних стилів, як-от: позитивна взаємодія, негативна взаємодія, амбівалентна взаємодія, підсилювальна синергія. Її об'єктом є мова війни, що становить основу воєнного дискурсу й формує мовний континуум сучасної лінгвістичної парадигми в політичній лінгвістиці, соціолінгвістиці, воєнній комунікації, воєнній конфліктології.

Категорійний апарат репрезентує конвенційно закріплені поняття й терміни лінгвосинергетики: самоорганізація, дисипативність, динамічність системи, відкритість системи, нелінійність системи, порядок/хаос, – а також нові поняття в контексті цього дослідження: функціонально-смілова ампліфікація, лінгвальний автокатализ, мовна турбулентність, інваріантний фрактал, семантична біфуркація, мовний аттрактор, ентропія дискурсу.

Результатами застосування лінгвосинергетичності в сучасній лінгвістиці стали підвиди лінгвополітичної синергетики: макро- й мікролінгвополітична синергетика, разом теоретична й експериментальна лінгвополітична синергетика. Вивченням однієї зі сторін мови війни в межах макролінгвополітичної синергетики вважаємо глобальні аспекти взаємодії мовних засобів на рівні міжнародної політики, воєнної комунікації, військового конфлікту. Зважаючи на це, мікролінгвополітична синергетика зосереджена на виявленні й описі семантичних, структурних і прагматичних особливостей мовних засобів, їх контекстуальній адаптації та використанні в текстах різних функціональних стилів. Теоретична лінгвополітична синергетика зумовлює вивчення й обґрунтування ключових теоретичних проблем лінгвополітичної синергетики, а саме: політичної лінгвістики, соціолінгвістики, воєнної комунікації, лінгвосинергетики, воєнної конфліктології, лінгвістики війни, різновидів лінгвополітичної синергії та ін. Експериментальна лінгвополітична синергетика спрямована на створення корпусів політичних заяв, нормативно-правових актів, конвенцій, постанов, законів, публіцистичних статей, журналістських репортажів, художньої прози. На особливу увагу заслуговує визначення статистичного співвідношення між випадковими величинами та встановлення ступеня асоціативного зв'язку при аналізі корпусу текстів офіційно-ділового стилю. Експериментальність полягає, зокрема, і у визначенні точки локального максимуму в конструюванні наративів у корпусі текстів публіцистичного й художнього стилів.

У лінгвополітичній синергетиці виявлено п'ять напрямів її розвитку: синергетичний, лінгвістичний, комунікативний, соціальний, воєнний. Кожен із цих напрямів має розгалужену систему прийомів дослідження й опису мови війни.

Перспектива подальших розвідок спрямована на виявлення лінгвополітичної синергії *war-related collocations* у текстах офіційно-ділового, публіцистичного, художнього стилів.

Конфлікт інтересів

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк, Б. М. (Ред.) (2024). Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Колективна монографія. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Алексієвець, О. (2012). Історія та сучасність політичної лінгвістики. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*, 9. 248–255.
- Бацевич, Ф. С. (2009). *Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси*: монографія. ВЦ “Академія”.
- Біскуб, І. П., Розвод, Е. В., Шуліка, В. І. (2024). *Синергетичні виміри сучасної лінгвістики*. Вежа-Друк.
- Бондарчук, Н. О. (2011). Лінгвосинергетика як методологічна основа дослідження тексту. *Філологічні науки. Мовознавство*, 1. 24–27.
- Васютинський, В. О., Горностай, П. П., Губеладзе, І. Г., Найдюнова, Л. А., Слюсаревський, М. М., Чуніхіна, С. Л. (2022). *Термінологічний словник російсько-української війни*. Ін-т соціальної та політичної психології НАПНУ України.
- Войцева, О. А., Новак, О. М., Яковлева, О. В. (2022). *Загальне мовознавство*. Одеський національний університет.
- Резнік, В. (Ред.) (2022). *Історико-теоретичний аналіз дослідницьких програм в соціології*. Колективна монографія. Інститут соціології НАН України.
- Гаврилюк, О., Павліченко, Л. (2022). Дипломатія: мовні тенденції під час війни в Україні. *Гуманітарні науки: актуальні питання*, 1. 155–163.
<https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-22>
- Гарькавий, Є. М., Сірий, С. В. (2022). Стратегічні комунікації сил оборони України як об'єкт політологічного дослідження. *Politology bulletin*, 89. 103–123.
- Дем'янчук, Ю. І. (2024). Нова парадигма корпусного аналізу газетних статей військово-політичного спрямування. *Записки з українського мовознавства*, 31. 231–242.
- Добосевич, У. (2024). Міжчастковий мовний синкретизм як прояв експресивності. *Opera in Linguistica Ukrainiana*, 31. 160–173.
- Домброван, Т. (2016). Лінгвосинергетика – новий напрям філологічних студій. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія “Філологічні науки”*, 6. 50–56.
- Домброван, Т. (2018). *Вступ до лінгвістичної синергетики*. Cambridge Scholars Publishing.
- Домброван, Т. І. (2016). Діахронічна лінгвосинергетика: перші здобутки та вектори подальшого розвитку. *Нова філологія*, 68. 154–160.
- Дорофєєва, М. С. (2017). *Синергетика перекладу спеціальних текстів (німецько-український напрям)*: монографія. Видавничий дім Дмитра Бураго.

- Дребет, В. В. (2019). Складні іменники-новотвори та синергетика їх семантичного декодування у німецькомовній пресі. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, 3, 45–54.
- Дребет, В. В. (2021). Лінгвосинергетичне моделювання та прогнозування у форматі германських мовознавчих досліджень (на прикладі іменникової лексики у сучасній німецькій мові). *Дихотомія “Мова – дидактика” у перспективі сьогодення*: колективна монографія. Осадца Ю. В. 6–32.
- Жаботинська, С. А. (2015). *Мова як зброя у світоглядній війні*. Українська асоціація когнітивної лінгвістики та поезики.
- Ісакова, Т. О. (2016). Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Політика. Стратегічні комунікації. Стратегічні пріоритети*, 4 (41), 90–97.
- Кійко, С. В. (2016). *Синергетика омонімії як мовного, мовленнєвого і міжмовного явища*. Рута.
- Колесник, Г. (2021). “Мова ворожнечі” як соціальний та лінгвістичний феномен. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 32(71), № 4(3). 278–283.
- Кравченко, Н. Г. (2019). Екстраполяція синергетичної парадигми у сучасну лінгвістичну науку. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VII(58), 194. 46–49.
- Кравченко, Н. Г. (2019). Синергія дискурсу в міжкультурному контексті. *Лінгвістичні та концептуальні погляди на світ*, 65 (1). 87–94.
- Кравченко, Н. О. (2017). Синергійність англomовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід): монографія. КП ОМД.
- Куделько, З., Богатирець, В., Мельничук, Л. (2021). Зростаюча синергія між суспільством знань і когнітивними дослідженнями перекладу, 31. 223–239.
- Малиновська, І. В. (2011). Лінгвосинергетика поряд з іншими методами дослідження філософського тексту: доцільність, можливість, межі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України. 210–224.
- Матузкова, О. П., Коваленко, О. В. (2023). Взаємодія мови і культури з погляду сучасної лінгвокультурології. *Записки з романо-германської філології*, 1 (50). 169–181.
- Медведєва, М. О., Дібрівна, Е. А., Кухарчук, Р. В. (2017). “Мова ненависті” в міжнародному та європейському правовому контексті. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 133. 95–105.
- Овсянко, О. Л. (2020). *Модифікації англomовних прислів'їв у світлі синергетичної парадигми*: монографія. Сумський державний університет.
- Парасюк, І. О., Репета, Б. В. (2012). Біфуркація автоколивачів у двовимірній системі з повільно змінними параметрами. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія І. Фізико-математичні науки*, 13(1). 163–180.
- Піхтовнікова, Л. С. (2016). Лінгвосинергетика: напрями і перспективи. *Нова філологія*, 68. 182–189.
DOI: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/349>
- Приходько, А. Н. (2012). Системна організація концептокорпусу. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 15 (2). 149–155.
- Рафальський, О. О., Майборода, О. М. (Ред.) (2023). *Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни*: монографія. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*: підручник. Довкілля-К.
- Селіванова, О. О. (2017). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*: підручник.
- Семенець, О. О. (2004). *Синергетика поетичного слова*. Імекс ЛТД.
- Семенець, О. О. (2005). Лінгвістична синергетика ідіолекту Євгена Маланюка. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
- Стаднік, І. О. (2016). Лінгвістична відповідність понять “воєнний” дискурс vs “військовий” дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV (22), Issue: 99. 63–66.
- Тарасова, О. В. (2000). Синергетичні тенденції у сучасній лінгвістиці. *Вісник Харківського національного університету*, 500. 3–9.
- Тепла, О. (2023). Концепт ВІЙНА у лінгвокультурному аспекті (на матеріалі публіцистичного дискурсу). *International Journal of Philology*, 3. [https://doi.org/10.31548/philolog14\(3\).2023.010](https://doi.org/10.31548/philolog14(3).2023.010)
- Француз, А., Марина, Ю. (2022). Моделі медіації та можливість їх наближення до правової системи України. Університет “КРОК”. 16–23.
- Українська мова: Енциклопедія (2004). НАН України; Редкол. В. М. Русанівський (голова) та ін. Вид-во: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана.
- Ходаковська, Н. Г. (2022). Поетичний текст як концепт теорії лінгвістичної синергії. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 25 (2), 101–112.
- Холявко, І. В. (2004). Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз): дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Київський національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова.
- Яремчук, І. М. (2020). Основні положення синергетики в застосуванні до дискурсу німецькомовної притчі. *Закарпатські філологічні студії*, 13 (2), 184–188.
- Ясь, О. (2023). Війна у проєкціях і конструкціях історичного часу (За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 8 лютого 2023 року). *Вісник НАН України*, 4. 62–71.
- Alrufaiey, H. S., Alrikabi, A. A. (2024). A pragmatic Analysis of Effective Political Communication from a Relevance-Theoretic Perspective. *Arab World English Journal*. 15(1). 91–116.
- Bart de Boer. (2005). Self-organisation in language. https://www.researchgate.net/publication/255649625_Self-organisation_in_language
- Benbaji, Y. (2008). A Defense of the Traditional War Convention. *Ethics*, 118(3). 464–495. <https://doi.org/10.1086/533506>
- Benveniste, E. (1970). *Problèmes du langage*. Paris.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*, ed. J. B. Thompson, trans. G. Raymond and M. Adamson. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bregvadze, M. (2024). Means of Settlement of Armed Conflicts. *Research association for interdisciplinary studies. Conference Proceedings, June 6–7*. 109–114. <https://rais.education/wp-content/uploads/2024/07/0399.pdf>
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse Theory and practice*. Routledge.
- De Saussure, F. (1916). *Course in General Linguistics*. Ch. Bally, A. Sechehaye (ed.)
- Demoule, J., Laks, B., Cleuziou, S., Encrevé, P. (2008). Origins and evolution of languages: retrospectives and perspectives. *Origin and Evolution of Languages Approaches, Models, Paradigms*. Equinox Publishing Ltd. 1–28.

- Demyanchuk, Yu. (2024). Linguistics of war as a new linguistically synergistic field: a response to the challenges of our time. *Bulletin of KNLU. Philology series*. 27 (1). 82–89.
- Firth, J. R. (1935). The techniques of semantics. *Transactions of the Philological society*, 7. 36–72.
- Footitt, H., Kelly, M., Tobia, S., Baker, C., Askew, L. (2012). *Languages at war: policies and practices of language contacts in conflict*. Palgrave Studies in Languages at War. Palgrave Macmillan.
- Galtung, J. (1986). *Language and war: is there a connection?* Center of International Studies. Princeton University, New Jersey.
- Gazzola, M., Grin, F., Cardinal, L., Heugh, K. (2023). *Language policy and planning: From theory to practice*.
https://www.researchgate.net/publication/373674750_Language_policy_and_planning_From_theory_to_practice
- Haken, H (1978). *Synergetics: an introduction: nonequilibrium phase transitions and self-organization in physics, chemistry, and biology*. Berlin New York: Springer-Verlag. ISBN 0-387-08866-0. OCLC 3966021.
- Haken, H (1983). *Advanced synergetics : instability hierarchies of self-organizing systems and devices*. Berlin New York: Springer-Verlag. ISBN 978-3-540-12162-6. OCLC 9195660.
- Haspelmath, M. (1999). Why is grammaticalization irreversible? *Linguistics*, 37(6). 1043–68. DOI: <https://doi.org/10.1515/ling.37.6.1043>
- Hauck, J. (2020). *Language Evolution*. 1–23.
https://www.researchgate.net/publication/346854707_Language_Evolution
- Humboldt, W. (1827). *Über die Verschiedenheiten des menschlichen Sprachbaues*. G5VI. 111–303.
- Humboldt, W. (1836). *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Ein- fluß auf die Ideenentwicklung des Menschengeschlechts*. GSVII. 1–344.
- Jia, H., Liang, J. (2020). *Lexical category bias across interpreting types: Implications for synergy between cognitive constraints and language representations*. *Lingua*.
- Katz, E., Lazarsfeld, P. (1965). *Personal influence: The part played by people in the flow of mass communications*. Elihu Katz, Paul Lazarsfeld – Piscataway.
- Keller, Rudi. 1994. *On language change: The invisible hand in language*, trans. by Brigitte Nerlich. Routledge. DOI: 10.4324/9780203993286.
- Köhler, R. (1986). *Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik*. Bochum: Studienverlag Brockmeyer.
- Kolb, R. (1997). Origin of the twin terms jus ad bellum/jus in bello. *International Review of the Red Cross*. 37(320). 553–562. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020860400076877>
- Korzybski A. H. (1933). *Science and Sanity*. An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics. – Lancaster.
- Lakoff, R. (1973). Language and Woman's Place. *Language in Society*. Cambridge University Press. 2 (1). 45–80.
- Lan-Xia, V. (2014). Synergy of language and culture and the formation of the space of value meaning of language. *Foreign Language Research*, 6.
- Lasswell, H. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. *The Communication of Ideas*. New York: Institute for Religious and Social Studies. 37–51.
- Latash, M. (2009). “Models and Beyond Motor Synergies”, Synergy
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195333169.003.0008>

- Lazar, S. (2009). Responsibility, risk, and killing in self-defense. *Ethics*, 119(4). 699–728. <https://doi.org/10.1086/605727>
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. Harcourt, Brace and Company.
- Malinowski, B. (1923). The problem of meaning in primitive societies. In C. K. Ogden & J. A. Richards (Eds.), *The meaning of meaning*. Kegan Paul. 451–510.
- Mesthrie, R., Swann, J., Deumert, A., Leap, W. (2009). *Introducing Sociolinguistics* (2nd Edition). Edinburgh University Press.
- Mio, J. S. (1997). Metaphor and Politics. *Metaphor and Symbol*, 12(2). 113–133.
- Praver, N., Zheleznykov, J. (2019). War as a method of solving international conflicts - an analytical approach. *Group Decision and Negotiation: Behavior, Models, and Support*. 123–136.
- Rigger, Sh. (2000). Social Science and National Identity: A Critique. *Pacific Affairs*. 72(4), 537.
- Ryfe, D. (2001). History and Political Communication: An Introduction. *Political Communication*. 18(4). 407–420.
- Santiáñez, N. (2023). War and Language. In: Engberg-Pedersen A, Ramsey N, eds. *War and Literary Studies*. Cambridge Critical Concepts. Cambridge University Press. 139–152.
- Sapir, E. (1929). The Status of Linguistics as a science, *Language*, 5. 207–219.
- The Linguistics Encyclopedia (2004). Ed. By Kirsten Malmkjaer. L., N. Y.
- Tobia, K. *The Language of War*, *The Monist*, 99, Issue 1. 40–54. <https://doi.org/10.1093/monist/onv028>
- Toshniyozova, R. T. (2020). The importance of synergetics in the study of fiction. *International Journal on Integrated Education*. DOI: <https://doi.org/10.17605/ijie.v2i5.188>.
- Townes, Ch., Schawlow, A. (1985). “December 1958: Invention of the Laser”.
- Trudgill, P. (1978). Introduction: Sociolinguistics and sociolinguistics. In *Sociolinguistic Patterns in British English*, P.J. Trudgill (ed.), London: Edward Arnold. 1–18.
- Van Dijk, Teun A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* Sage. 4(2). <http://www.daneprairie.com>
- Vinyamata, E. (2010). *Conflictology: A Multidisciplinary Vision* (Comment). OJS. https://www.researchgate.net/publication/46274799_Conflictology_A_Multidisciplinary_Vision_Comment/citation/download
- Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Basic Books. Fourth Edition.
- Westbrook, J., Baleeta, M., Dyer, C., & Islei, A. (2022). Re-imagining a synchronous linguistic landscape of public and school uses of Runyoro-Rutooro and Runyankore-Rukiga in early childhood education in Western Uganda. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 44(9). 846–859. <https://doi.org/10.1080/01434632.2022.2038181>
- Wildgen, W. (1985). *Archetypensemantik: Grundlagen für eine dynamische Semantik auf der Basis der Katastrophentheorie*. Narr.
- Wolfgang, W. (1986). Synergetische Modelle in der Soziolinguistik. Zur Dynamik des Sprachwechsels Niederdeutsch-Hochdeutsch in Bremen um die Jahrhundertwende (1880–1920). *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 5 (1). 105–137.

REFERENCES

- Azhniuk, B.M. (Red.) (2024). *Mova i viina: dynamika movnoi systemy i movna polityka. Kolektyvna monohrafiia. Vydavnychi dim Dmytra Buraho.*
- Aleksiievets, O. (2012). *Istoriia ta suchasnist politychnoi linhvistyky. Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istoriia, mizhnarodni vidnosyny, 9. 248–255.*
- Batsevych, F. S. (2009). *Dukhovna synerhetyka ridnoi movy: linhvofilosofski narysy: monohrafiia. VTs “Akademiia”.*
- Biskub, I. P., Rozvod, E. V., Shulika, V. I. (2024). *Synerhetychni vymiry suchasnoi linhvistyky. Vezha-Druk.*
- Bondarchuk, N. O. (2011). *Linhvosynerhetyka yak metodolohichna osnova doslidzhennia tekstu. Filolohichni nauky. Movoznavstvo, 1. 24–27.*
- Vasiutynskyi, V. O., Hornostai, P. P., Hubeladze, I. H., Naidonova, L. A., Sliusarevskyi, M. M., Chunikhina, S. L. (2022). *Terminolohichni slovnyk rosiisko-ukrainskoi viiny. In-t sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPNUkrainy.*
- Voitseva, O. A., Novak, O. M., Yakovlieva, O. V. (2022). *Zahalne movoznavstvo. Odeskyi natsionalnyi universytet.*
- Reznik, V. (Red.) (2022). *Istoryko-teoretychnyi analiz doslidnytskykh proham v sotsiolohii. Kolektyvna monohrafiia. Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy.*
- Havryliuk, O., Pavlichenko, L. (2022). *Dyplomatiia: movni tendentsii pid chas viiny v Ukraini. Humanitarni nauky: aktualni pytannia, 1. 155–163.*
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-22>
- Harkavyi, Ye. M., Siryi, S. V. (2022). *Stratehichni komunikatsii syl oborony Ukrainy yak ob'iekt politolohichnoho doslidzhennia. Politology bulletin, 89. 103–123.*
- Demianchuk, Yu. I. (2024). *Nova paradyhma korpusnoho analizu hazetnykh statei viiskovo-politychnoho spriamuvannia. Zapysky z ukrainskoho movoznavstva, 31. 231–242.*
- Dobosevych, U. (2024). *Mizhchastkovyi movnyi synkretyzm yak proiav ekspresyvnosti. Opera in Linguistica Ukrainiana, 31. 160–173.*
- Dombrovan, T. (2016). *Linhvosynerhetyka – novyi napriam filolohichnykh studii. Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii “Filolohichni nauky”, 6. 50–56.*
- Dombrovan, T. (2018). *Vstup do linhvistychnoi synerhetyky. Cambridge Scholars Publishing.*
- Dombrovan, T. I. (2016). *Diakhronichna linhvოსynerhetyka: pershi zdotuky ta vektory podalshoho rozvytku. Nova filolohiia, 68. 154–160.*
- Dorofeieva, M. S. (2017). *Synerhetyka perekladu spetsialnykh tekstiv (nimetsko-ukrainskyi napriam): monohrafiia. Vydavnychi dim Dmytra Buraho.*
- Drebet, V. V. (2019). *Skladni imennyky-novotvory ta synerhetyka yikh semantychnoho dekoduvannia u nimetskomovnij presii. Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo, 3. 45–54.*
- Drebet, V. V. (2021). *Linhvosynerhetychne modeliuvannia ta prohnozuvannia u formati hermanskykh movoznavchykh doslidzhen (na prykladi imennykovoi leksyky u suchasnij nimetskiej movi). Dykhotomiia “Mova – dydaktyka” u perspektyvi sohodennia: kolektyvna monohrafiia. Osadtsa Yu. V. 6–32.*
- Zhabotynska, S. A. (2015). *Mova yak zbroia u svitohliadnij viini. Ukrainska asotsiatsiia kohnityvnoi linhvistyky ta poetyky.*
- Isakova, T. O. (2016). *Mova vorozhnechi yak problema ukrainskoho informatsiinoho prostoru. Polityka. Stratehichni komunikatsii. Stratehichni priorytety, 4 (41). 90–97.*
- Kiiko, S. V. (2016). *Synerhetyka omonimii yak movnoho, movlennievoho i mizhmovnoho yavyscha. Ruta.*

- Kolesnyk, H. (2021). "Mova vorozhnechi" yak sotsialnyi ta lnhvistychnyi fenomen. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka. 32(71), № 4(3). 278–283.
- Kravchenko, N. H. (2019). Ekstrapoliatsiia synerhetychnoi paradyhmy u suchasnu lnhvistychnu nauku. Science and Education a New Dimension. Philology, VII (58), 194. 46–49.
- Kravchenko, N. H. (2019). Synerhiia dyskursu v mizhkulturnomu konteksti. Lnhvistychni ta kontseptualni pohliady na svit, 65 (1). 87–94.
- Kravchenko, N. O. (2017). Synerhiinist anhlovmovnoho relihiinoho dyskursu (teolnhvistychnyi pidkhid): monohrafiia. KP OMD.
- Kudelko, Z., Bohatyrets, V., Melnychuk, L. (2021). Zrostaiucha synerhiia mizh suspilstvom znan i kohnityvnymi doslidzhenniamy perekladu, 31. 223–239.
- Malynovska, I. V. (2011). Lnhvosynerhetyka poriad z inshymy metodamy doslidzhennia filosofskoho tekstu: dotsilnist, mozhlyvosti, mezhi. Lnhvistyka KhKhI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy. Tsentr naukovykh doslidzhen ta vykladannia inozemnykh mov NAN Ukrainy. 210–224.
- Matuzkova, O. P., Kovalenko, O. V. (2023). Vzaiemodiia movy i kultury z pohliadu suchasnoi lnhvokulturolohii. Zapysky z romano-hermanskoï filolohii, 1 (50). 169–181.
- Medvedieva, M. O., Dibrivna, E. A., Kukharchuk, R. V. (2017). "Mova nenavysti" v mizhnarodnomu ta yevropeiskomu pravovomu konteksti. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn, 133. 95–105.
- Ovsianko, O. L. (2020). Modyfikatsii anhlovmovnykh prysliviv u svitli synerhetychnoi paradyhmy: monohrafiia. Sumskyi derzhavnyi universytet.
- Parasiuk, I. O., Repeta, B. V. (2012). Bifurkatsiia avtokolyvan u dvovymirni systemi z povilno zminnymy parametramy. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii 1. Fyzyko-matematychni nauky, 13(1). 163–180.
- Pikhtovnikova, L. S. (2016). Lnhvosynerhetyka: napriamy i perspektyvy. Nova filolohiia, 68. 182–189.
DOI: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/349>
- Prykhodko, A. N. (2012). Systemna orhanizatsiia kontseptokorpusu. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo lnhvistychno universytetu. Serii Filolohiia, 15 (2). 149–155.
- Rafalskyi, O. O., Maiboroda, O. M. (Red.) (2023). Adaptivni zminy politychno polia Ukrainy v umovakh viiny: monohrafiia. Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
- Selivanova, O. O. (2008). Suchasna lnhvistyka: napriamy ta problemy: pidruchnyk. Dovkillia-K.
- Selivanova, O. O. (2017). Suchasna lnhvistyka: napriamy ta problemy: pidruchnyk.
- Semenets, O. O. (2004). Synerhetyka poetychno slova. Imeks LTD.
- Semenets, O. O. (2005). Lnhvistychna synerhetyka idiolektu Yevhena Malaniuka. – Rukopys. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora filolohichnykh nauk za spetsialnistiu 10.02.01 – ukrainska mova. NAN Ukrainy. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni.
- Stadnik, I. O. (2016). Lnhvistychna vidpovidnist poniat "voiennyi" dyskurs vs "viiskovyi" dyskurs. Science and Education a New Dimension. Philology, IV (22), Issue: 99. 63–66.
- Tarasova, O. V. (2000). Synerhetychni tendentsii u suchasni lnhvistytsi. Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu, 500. 3–9.
- Tepla, O. (2023). Kontsept VIINA u lnhvokulturnomu aspekti (na materialii publitsystychno dyskursu). International Journal of Philology, 3.
[https://doi.org/10.31548/philolog14\(3\).2023.010](https://doi.org/10.31548/philolog14(3).2023.010)

- Frantsuz, A., Maryna, Yu. (2022). Modeli mediatsii ta mozhlyvist yikh nablyzhennia do pravovoi systemy Ukrainy. Universytet “KROK”. 16–23.
- Ukrainska mova: Entsyklopediia (2004). NAN Ukrainy; Redkol. V. M. Rusanivskiy (holova) ta in. Vyd-vo: “Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana.
- Khodakovska, N. H. (2022). Poetychnyi tekst yak kontsept teorii linhvistychnoi synerhii. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii Filolohiia, 25 (2), 101–112.
- Kholiavko, I. V. (2004). Suspilno-politychna leksyka u presi 90-kh rokiv KhKh st. (semantyko-funktsionalnyi analiz): dys. kand. filol. nauk : 10.02.01. Kyivskiy natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. M. P. Drahomanova.
- Yaremchuk, I. M. (2020). Osnovni polozhennia synerhetyky v zastosuvanni do dyskursu nimetskomovnoi prytychi. Zakarpatski filolohichni studii, 13 (2), 184–188.
- Yas, O. (2023). Viina u proieksiakh i konstruktsiiakh istorychnoho chasu (Za materialamy dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 8 liutoho 2023 roku). Visnyk NAN Ukrainy, 4. 62–71.
- Alrufaiey, H. S., Alrikabi, A. A. (2024). A pragmatic Analysis of Effective Political Communication from a Relevance-Theoretic Perspective. *Arab World English Journal*. 15(1). 91–116.
- Bart de Boer. (2005). Self-organisation in language. https://www.researchgate.net/publication/255649625_Self-organisation_in_language
- Benbaji, Y. (2008). A Defense of the Traditional War Convention. *Ethics*, 118(3). 464–495. <https://doi.org/10.1086/533506>
- Benveniste, E. (1970). *Problèmes du langage*. Paris.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*, ed. J. B. Thompson, trans. G. Raymond and M. Adamson. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bregvadze, M. (2024). Means of Settlement of Armed Conflicts. *Research association for interdisciplinary studies. Conference Proceedings, June 6–7*. 109–114. <https://rais.education/wp-content/uploads/2024/07/0399.pdf>
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse Theory and practice*. Routledge.
- De Saussure, F. (1916). *Course in General Linguistics*. Ch. Bally, A. Sechehaye (ed.)
- Demoule, J., Laks, B., Cleuziou, S., Encrevé, P. (2008). Origins and evolution of languages: retrospectives and perspectives. Origin and Evolution of Languages Approaches, *Models, Paradigms*. Equinox Publishing Ltd. 1–28.
- Demyanchuk, Yu. (2024). Linguistics of war as a new linguistically synergistic field: a response to the challenges of our time. *Bulletin of KNLU. Philology series*. 27 (1). 82–89.
- Firth, J. R. (1935). The techniques of semantics. *Transactions of the Philological society*, 7. 36–72.
- Footitt, H., Kelly, M., Tobia, S., Baker, C., Askew, L. (2012). *Languages at war: policies and practices of language contacts in conflict*. Palgrave Studies in Languages at War. Palgrave Macmillan..
- Galtung, J. (1986). *Language and war: is there a connection?* Center of International Studies. Princeton University, New Jersey.
- Gazzola, M., Grin, F., Cardinal, L., Heugh, K. (2023). *Language policy and planning: From theory to practice*. https://www.researchgate.net/publication/373674750_Language_policy_and_planning_From_theory_to_practice
- Haken, H (1978). *Synergetics: an introduction: nonequilibrium phase transitions and self-organization in physics, chemistry, and biology*. Berlin New York: Springer-Verlag. ISBN 0-387-08866-0. OCLC 3966021.

- Haken, H (1983). *Advanced synergetics : instability hierarchies of self-organizing systems and devices*. Berlin New York: Springer-Verlag. ISBN 978-3-540-12162-6. OCLC 9195660.
- Haspelmath, M. (1999). Why is grammaticalization irreversible? *Linguistics*, 37(6). 1043–68. DOI: 10.1515/ling.37.6.1043.
- Hauck, J. (2020). *Language Evolution*. 1–23.
https://www.researchgate.net/publication/346854707_Language_Evolution
- Humboldt, W. (1827). *Über die Verschiedenheiten des menschlichen Sprachbaues*. G5VI. 111–303.
- Humboldt, W. (1836). *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Ein- fluß auf die Ideenentwicklung des Menschengeschlechts*. GSVII. 1–344.
- Jia, H., Liang, J. (2020). *Lexical category bias across interpreting types: Implications for synergy between cognitive constraints and language representations*. *Lingua*.
- Katz, E., Lazarsfeld, P. (1965). *Personal influence: The part played by people in the flow of mass communications*. Elihu Katz, Paul Lazarsfeld – Piscataway.
- Keller, Rudi. 1994. *On language change: The invisible hand in language*, trans. by Brigitte Nerlich. Routledge.
DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203993286>
- Köhler, R. (1986). *Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik*. Bochum: Studienverlag Brockmeyer.
- Kolb, R. (1997). Origin of the twin terms jus ad bellum/jus in bello. *International Review of the Red Cross*. 37(320). 553–562.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020860400076877>
- Korzybski A. H. (1933). *Science and Sanity*. An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics. – Lancaster.
- Lakoff, R. (1973). Language and Woman's Place. *Language in Society*. Cambridge University Press. 2 (1). 45–80.
- Lan-Xia, V. (2014). Synergy of language and culture and the formation of the space of value meaning of language. *Foreign Language Research*, 6.
- Lasswell, H. (1948). *The Structure and Function of Communication in Society. The Communication of Ideas*. New York: Institute for Religious and Social Studies. 37–51.
- Latash, M. (2009). “Models and Beyond Motor Synergies”, Synergy
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195333169.003.0008>
- Lazar, S. (2009). Responsibility, risk, and killing in self-defense. *Ethics*, 119(4). 699–728.
<https://doi.org/10.1086/605727>
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. Harcourt, Brace and Company.
- Malinowski, B. (1923). The problem of meaning in primitive societies. In C. K. Ogden & J. A. Richards (Eds.), *The meaning of meaning*. Kegan Paul. 451–510.
- Mesthrie, R., Swann, J., Deumert, A., Leap, W. (2009). *Introducing Sociolinguistics* (2nd Edition). Edinburgh University Press.
- Mio, J. S. (1997). Metaphor and Politics. *Metaphor and Symbol*, 12(2). 113–133.
- Praver, N., Zheleznikov, J. (2019). War as a method of solving international conflicts - an analytical approach. *Group Decision and Negotiation: Behavior, Models, and Support*. 123–136.
- Rigger, Sh. (2000). Social Science and National Identity: A Critique. *Pacific Affairs*. 72(4), 537.
- Ryfe, D. (2001). History and Political Communication: An Introduction. *Political Communication*. 18(4). 407–420.

- Santiáñez, N. (2023). War and Language. In: Engberg-Pedersen A, Ramsey N, eds. *War and Literary Studies. Cambridge Critical Concepts*. Cambridge University Press. 139–152.
- Sapir, E. (1929). The Status of Linguistics as a science, *Language*, 5. 207–219.
- The Linguistics Encyclopedia (2004). Ed. By Kirsten Malmkjaer. L., N. Y.
- Tobia, K. *The Language of War, The Monist*, 99, Issue 1. 40–54.
<https://doi.org/10.1093/monist/onv028>
- Toshniyozova, R. T. (2020). The importance of synergetics in the study of fiction. *International Journal on Integrated Education*.
DOI: <https://doi.org/10.17605/ijie.v2i5.188>
- Townes, Ch., Schawlow, A. (1985). “December 1958: Invention of the Laser”.
- Trudgill, P. (1978). Introduction: Sociolinguistics and sociolinguistics. In *Sociolinguistic Patterns in British English*, P. J. Trudgill (ed.), London: Edward Arnold. 1–18.
- Van Dijk, Teun A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society Sage*. 4(2).
<http://www.daneprairie.com>.
- Vinyamata, E. (2010). *Conflictology: A Multidisciplinary Vision* (Comment). OJS.
https://www.researchgate.net/publication/46274799_Conflictology_A_Multidisciplinary_Vision_Comment/citation/download
- Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Basic Books. Fourth Edition.
- Westbrook, J., Baleeta, M., Dyer, C., & Islei, A. (2022). Re-imagining a synchronous linguistic landscape of public and school uses of Runyoro-Rutooro and Runyankore-Rukiga in early childhood education in Western Uganda. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 44(9). 846–859.
<https://doi.org/10.1080/01434632.2022.2038181>
- Wildgen, W. (1985). *Archetypensemantik: Grundlagen für eine dynamische Semantik auf der Basis der Katastrophentheorie*. Narr.
- Wolfgang, W. (1986). Synergetische Modelle in der Soziolinguistik. Zur Dynamik des Sprachwechsels Niederdeutsch-Hochdeutsch in Bremen um die Jahrhundertwende (1880–1920). *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 5 (1). 105–137.

Дата надходження до редакції 26.10.2024
Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

**Дем'янчук
Юлія Ігорівна,**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та перекладознавства,
Львівський державний
університет безпеки
життєдіяльності

e-mail: y.demianchuk@gmail.com

**Коло
наукових інтересів:**

лінгвістика тексту,
інтелектуальний
аналіз тексту,
математична статистика,
квантитативна-корпусна
лінгвістика, переклад
галузевої термінології

В. П. Заскалета

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: v_zaskaleta@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1294-0329>

О. Ю. Гриненко

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: olesia.hrynenko@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0105-5890>

ГІБРИДИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПОПОВНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Abstract

The study explores the continuous evolution of educational terminology, a process that has significantly intensified in recent years due to advancements in computer and information technologies, globalization and international collaboration. The ongoing development of educational terminology has influenced the ranking of term nominations according to their emergence into older and newer categories. Additionally, the presence of not only narrow-field, but also interdisciplinary, as well as general scientific terms in the analyzed material can be attributed to processes of secondary nomination. The research establishes that one of the most productive ways of creating new terminological units is hybridization, which is the combination of elements originating from different languages. It is demonstrated that professional terminology of educators includes not only multi-word term combinations, but also numerous one-word term designations, particularly composites and juxtapositions, which are formed through hybridization. The hybrid terms given in the article testify to the incorporation of elements from multiple languages.

The study identifies two mechanisms of hybrid term formation: (1) the combination of foreign language components; (2) the integration of foreign language elements with Ukrainian components. A foreign language component in hybrid terms containing a specific Ukrainian element can be both prepositive and postpositive. The components *online*, *offline*, *media*, and *STEM* stand out with the highest frequency among hybrid terms in the field of education.

The findings of the analysis offer practical implications for multiple areas: first, in studying the spelling of words containing foreign language components; second, in teaching terminology; and third, in teaching Ukrainian derivatology, as hybrid terms provide illustrative material to study morphological word formation processes.

Keywords: terminology, hybridization, hybrid term, hybrid term formation, terminological nomenclature, term composition, field of education.

Анотація

У статті з'ясовано, що становлення терміноскладу сфери освіти є неперервним процесом, значно інтенсифікованим протягом останніх років, що зумовлено розвитком комп'ютерної техніки, інформаційних технологій, процесами глобалізації та міжнародних контактів. Неперервність, тривалість формування терміноскладу сфери освіти вплинули на ранжування термінономінацій відповідно до часу появи конкретних термінів – давні і нові; процесами вторинної номінації можна пояснити наявність посеред аналізованого матеріалу не лише вузькогалузевих, а й міжгалузевих і навіть загальнонаукових термінів. Установлено, що одним із продуктивних способів творення нових терміноодиниць є гібридизація – поєднання елементів, що походять з різних мов. Доведено, що фахова термінологія освітян, крім терміносполучень, містить чимало однослівних термінономінацій, з-поміж яких зафіксовані – композити та юкстапозити, – утворені за допомогою гібридизації. Наведені в статті терміни-гібриди засвідчують використання елементів з різних мов.

Виявлено, що гібридне термінотворення виявляє себе двома способами: 1) від іншомовних компонентів; 2) від іншомовного та українського компонента. Іншомовний компонент у гібридних термінах з питомим українським елементом може бути і препозитивним, і постпозитивним. Найбільшою частотою в гібридних термінах зі сфери освіти вирізняються компоненти *онлайн*, *офлайн*, *медіа*, *STEM*.

Результати аналізу гібридних термінів фахової мови освітян можуть стати в пригоді, по-перше, під час дослідження правопису слів з іншомовними компонентами, по-друге, у процесі викладання термінології та, по-третє, під час викладання української дериватології, тому що містять ілюстративний матеріал для вивчення морфологічних способів словотвору.

Ключові слова: термін, гібридизація, гібридний термін, гібридне термінотворення, термінономінація, терміносклад, термінологія, сфера освіти.

Вступ. Прагматизація освіти, зумовлена соціальними запитами підготовки сучасних фахівців, які мають гнучко та креативно відповідати професійним, когнітивним і соціальним змінам у світі; євроінтеграція та створення єдиного освітнього простору в умовах глобалізації, що потребують формування єдиної мови освітнього й науково-педагогічного спілкування; інформатизація та диджиталізація освіти як домінанта ознака сучасного стану освіти, а також доба метамодерну, якій властива константа невизначеності, у якій перебуває сьогодні людство, і яка формує запити на усвідомлення місця та значення освіти на сучасному етапі еволюційного становлення людини та суспільства, на думку І. І. Козинець та Ю. О. Шабанової (2021, с. 4), а на наш погляд, ще й модернізація вищої та середньої освіти в Україні у зв'язку зі стрімким розвитком науки, техніки і, як наслідок, появою нових технологій та упровадженням їх у навчальний процес, істотно прискореним через пандемію коронавірусної хвороби 2019 й особливо широкомасштабну агресію російської федерації, – це ті чинники, що зумовили й істотне поповнення термінного фонду освітнього середовища і в результаті – його фіксацію у відповідних лексикографічних працях, зокрема в Словнику-довіднику лексики сфери освіти: національно-європейська ідентичність І. М. Серебрянської (2018), у Словнику термінів і понять сучасної освіти, укладеному Л. М. Михайловою, О. В. Пагавою та О. В. Проніною (загальне редагування – Л. М. Михайлової) (2020), у Глосарії новітньої педагогічної термінології : наук. видання, упорядкованому І. О. Помазаном, Т. М. Берест, О. В. Ільїною, Г. В. Купріковою (2021), Словнику новітніх освітянських термінів і понять : довідковому виданні І. І. Козинець та Ю. О. Шабанової та Тлумачному словнику освітянських термінів, укладеному Т. В. Трісуною й О. В. Вишневською (2023). Ці праці віддзеркалюють процеси і явища, що відбуваються в українському освітньому середовищі, за допомогою актуальних термінів і понять, уживаних в освітньому процесі та науці відповідно до вимог чинного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термінологи називають різні функції, властиві термінам, – номінативну, сигніфікативну, комунікативну, навчальну, прагматичну, когнітивну, фіксування і передання знання, а також “евристичну функцію, функцію відкриття нового знання, наукового пізнання й відкриття істини” (Овсієнко, 2022, с. 89).

Завдяки появі термінів на позначення нових предметів, процесів, явищ збагачуються терміносистеми певних галузей і, зрозуміло, з'являється фактичний матеріал для лінгвістичних студій. Терміносистеми різноманітних сфер людської діяльності постійно перебувають у колі наукових інтересів дослідників. Студії початку ХХІ століття, крім загальної генетичної характеристики певної термінології (Дорошенко С.М., 2009 – термінології нафтогазової галузі; Дячук Т., 2009 – авіаційної термінології; Чорна О., 2012 – податкової термінології), вивчення національного й інтернаціонального в українських терміносистемах

(Симоненко Л. О., Соколова С. О., І. В. Коропенко та ін., 1993; Закреницька Л., 2010;), зосереджені також на різних аспектах запозичання іншомовних термінів у конкретні українські терміносистеми: Гапонова Л. Є. (2010) вивчала під цим кутом зору криміналістичну термінологію, Дейнека В. М. (2006) – термінологію митної справи, Краснопольська Н. (2010) – термінологію менеджменту, Мартиняк О. А. – науково-технічну термінологію (2009), Ментинська І. – сучасну комп'ютерну термінологію (2014), Петришин М. (2010) – геологічну термінологію, Стрішенець Н. (2007) – бібліотечно-інформаційну термінологію, Тур О. М. (2012) – систему логіко-поняттєвого апарату документознавців, Фітісова Т. О. (2005) – термінологію лісової меліорації агроландшафтів, а Черненко І. (2012) – термінологію туризму.

Жодна мова не здатна називати кожне нове явище, предмет, поняття новим словом, а тому на основі перенесення – метафори чи метонімії – може використовувати з цією метою власні готові лексеми чи запозичати з інших мов. Одним із продуктивних джерел збагачення терміноскладу конкретних терміносистем є гібридизація – результат глобалізації й у зв'язку з цим активного запозичання іншомовних лексем. Українські лінгвісти працюють і в цій царині термінотворення, зокрема І. М. Фецько (2019) дослідила гібридизацію як захисний механізм термінотворення на прикладі терміносистеми музейництва. Аналогічного вивчення – загальної й різноаспектної характеристики запозичень – потребує українська термінна номінація фахової мови українських освітян, що й зумовлює **актуальність** цієї статті.

Мета статті полягає в з'ясуванні ролі гібридизації в поповненні термінофонду сфери освіти. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати такі **завдання**: 1) виявити однослівні терміни-гібриди, якими послуговуються освітяни; 2) проаналізувати однослівні терміни-гібриди щодо їхньої будови; 3) встановити мову – джерело компонентів однослівних гібридних термінів; 4) з'ясувати позицію іншомовного компонента щодо українського в однослівних гібридних термінах з питомим компонентом; 5) виявити найбільш уживані іншомовні компоненти в аналізованих однослівних термінах.

Методи та методологія проведеного дослідження. У роботі використано *загальнонаукові методи* – аналізу та синтезу, що дало змогу узагальнити теоретичні засади вивчення гібридизації, та спеціальні *лінгвістичні методи*, а саме: *описовий метод* і *метод словотвірного аналізу*, що уможливило класифікацію різновидів гібридизації як одного із джерел збагачення терміносистем новими терміноодинаціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміном називають “слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки або техніки” (Українська мова: енциклопедія, 2004, с. 682). Варто зазначити, що терміни, пов'язані зі сферою освіти, дуже неоднорідні: вони різні за тематикою, структурою, морфологічним статусом, етимологією тощо. Якщо брати до уваги ступінь спеціалізації, семантику, то в освітній сфері послуговуються загальнонауковими (*аналіз, синтез, глобалізація*), міжгалузевими (*антиципація, ізоморфізм, інтернет-технології*) та вузькогалузевими (*інтернет-адикація, сторителінг, олігофренопедагогіка*) термінами.

Як слушно зауважують І. І. Козинець та Ю. О. Шабанова, “сучасна освіта в Україні переживає напружений стан реформування та трансформування відповідно до загальних тенденцій у світовому освітянському просторі. Зміна знаннєвої парадигми на діяльнісну, суб'єкт-об'єктного підходу на суб'єкт-суб'єктний, орієнтація на компетентнісні результати навчання та зовнішні запити суспільства якісно перетворюють освітній простір вітчизняної педагогіки” (2021, с. 4). Зазначена зміна зумовила оновлення та перетворення категорійно-понятійного апарату сучасної педагогіки, що віддзеркалює змістовну наповненість наукової та навчальної

комунікації в межах сучасного освітньо-професійного простору та віддзеркалена в нормативно-правових актах, зокрема в законі України “Про вищу освіту”.

На думку І. О. Помазан, “одним із найбільш вагомих складників забезпечення дієвої інтеграції освіти в наукові й інформаційно-технологічні реалії сучасності є своєчасна модернізація освітньої термінології, яка б відображала ті істотні зміни в організації та, зрештою, й у самій сутності навчального процесу, які зумовлені динамікою технологічного прогресу й тими викликами, часто доволі жорсткими, що з ними людство стикається сьогодні” (2021, с. 4). Саме тому у сфері освіти, як і в інших сферах діяльності людини, з погляду походження побутують не лише питомі терміни, а й запозичені. “Використання іншомовних термінів є поширеним й одним із найпродуктивніших процесів у термінології. Хоча термінне запозичення незначною мірою відрізняється від запозичення загальнономовних одиниць, проте терміносистеми є найбільш відкритими для проникнення нових одиниць і мають своєрідні особливості” (Фецко, 2019, с. 2). Запозичення в освітній термінології є різними за давністю, наприклад терміни *педагогіка*, *педагог* є давнішими, а терміни *андрологіка*, *вебквест*, *мейнменінг*, *сторителінг*, *утраквізм* – новішими.

У наш час запозичення активно проникають передусім до термінологійних систем, що насамперед об’єктивно зумовлено інноваціями інформаційно-технологійного характеру, а суб’єктивно – модою на англізми. Як справедливо зауважує М. П. Баган, вивчаючи причини, основні вияви та наслідки англізації сучасного українськомовного комунікативного простору, “англізація відбувається вже в школі, її активно пропагують ЗМІ та міжнародні соціальні мережі, тобто, на відміну від суржику, вона є суспільно культивованою, модною та прийнятною” (2020, с. 45).

Під час освоєння іншомовного слова тривалий час відбувається його пристосування до законів мови-реципієнта, аж доки це слово (у нашому випадку – цей термін) не буде кодифіковане. Саме це спостерігаємо і з термінами сфери освіти, як-от: *дальтон-план* – *долтон-план*; *сторителлінг* – *сторителінг* – *сторитейлінг* – *сторителінг*; *майндмеппінг* – *майндменінг*. У зв’язку з цим у наукових працях помітна термінологійна строкатість. Пристосування до мови реципієнта проходить по лінії орфоепії, орфографії, морфології і навіть семантики. Тривалий час запозичені терміни, особливо складні для вимови, уживають паралельно з питомими термінами (*інтернет-адикція* – *інтернет-залежність*; *майндмеппінг* – *створення ментальних (інтелект-) карт (map)*). Згодом запозичення можуть бути витіснені питомими лексемами.

Гібридним термінотворенням вважають процес формування нових термінів із залученням іншомовних елементів. Творення термінів таким способом є одним із головних джерел поповнення термінного складу мови, особливо у ХХІ столітті. На думку Л. Кислюк, “велика кількість нової запозичуваної лексики, яку, як правило, характеризують незвичні для української мови оформлення та структура слів, змушує мову-реципієнт у відповідь активізувати захисні механізми та прискорити процеси адаптації чужомовних слів у вигляді гібридного словотворення” (2010, с. 33). Аналізовані в цьому дослідженні словники містять терміни та терміносполучення, причому останні кількісно значно переважають. Предметом нашого вивчення є однослівні номени-гібриди. З погляду їхньої будови такі номени можна поділити на прості (однокореневі), наприклад: *компетентність*, *мобільність*, *лідерство*, і складні (двокореневі), утворені за допомогою складання двох слів або основи слова і цілого слова, наприклад: *бізнес-освіта*, *онлайн-навчання*, *чат-заняття*, *STEM-освіта*, *медіаграмотність*, *самоплагіат*, *геронтоосвіта*.

З погляду словотвірної структури аналізований гібридний лексикографічний матеріал можна поділити на композити з різномовними компонентами, юкстапозити з різномовними компонентами, деривати з питомою основою й іншомовним формантом.

Утворення термінів-гібридів, як, до речі, і загальноживованої лексики, на основі компонентів з різних мов зумовлене активністю аглютинативних тенденцій у сучасній українській мові.

До **комполітів із різномовними компонентами** відносимо терміни *геокешинг* (від грец. γηο- ‘земля’ та англ. cache ‘схов’), *медіапедагогіка* (від лат. medium ‘посередник’ й грец. παιδαγωγία ‘мистецтво виховання’), *педоцентризм* (від грец. παις, родовий відмінок παιδός ‘дитина, дитя’ й лат. centrum ‘центр’), *професіограма* (від лат. professio ‘спеціальність, заняття’ та грец. γράμμα ‘запис’), *сублізинг* (від лат. sub ‘під’ і англ. leasing ‘оренда, майновий найм’). Зафіксовано поміж таких термінів-гібридів і ті, що мають питомий компонент, наприклад, у препозиції щодо запозиченого складника: *самоплагіат*, *дитиноцентризм*, *освітологія* і в постпозиції щодо нього, наприклад: *аудіосупровід* (лат. audio ‘чую’), *вебзаняття*, *вебсторінка* (англ. web ‘павутина’), *геронтоосвіта*, *лізингодавець*, *лізингоодержувач*, *конкурентоспроможність*, *медіаграмотність*, *медіавиховання*, *медіакомпетентність*, *медіаосвіта* (від лат. medium ‘засіб, спосіб’), *смартоосвіта* (англ. smart ‘розумний, кмітливий’).

На тлі гібридних термінів виразно виокремлюються **деривати з іншомовною основою і питомим суфіксальним формантом**, до яких зараховуємо терміни *валідність* (від англ. valid ‘дійсний, має силу, придатний’), *інноваційність* (від лат. innovatio ‘оновлення, зміна’), *інтердисциплінарність* (від лат. inter- ‘між’ та discipline ‘дисципліна’), *компетентність* (лат. competentia ‘відповідність’, ‘узгодженість’), *конформність* (від пізньолат. conformis ‘подібний, схожий’), *креативність* (з англ. creation ‘створення’), *лідерство* (англ. leader ‘той, хто веде’), *ліцензування* (лат. licentia ‘право’), *маніпулювання* (лат. manipulus від manus ‘рука’), *мобільність* (від лат. mobilis ‘рухливий’), *об’єктивність* (від лат. objectum ‘предмет’), *пріоритетність* (від лат. prior ‘старший’), *прогностичність* (від грец. πρόβωσις ‘передбачення’), *резистентність* (від лат. resistentia ‘опірність, здатність чинити опір чому-небудь’), *рефлексивність* (від лат. reflexio ‘повертаюся назад’), *тестування* (від англ. test ‘випробування’, ‘перевірка’), *системність* (від давньогрец. σύνθεσις ‘сполучення’), *спеціальність* (від лат. specialis ‘особливий, своєрідний, окремий’), *сугестивність* (лат. suggestio, від suggere ‘навчаю, навіюю’).

Іншомовні слова переважно стали основою для деривації прикметників, від яких утворено іменники з термінним значенням (пор. *інноваційний* – *інноваційність*; *компетентний* – *компетентність*), або для деривації дієслів, від яких утворено іменники з термінною семантикою (пор. *ліцензувати* – *ліцензування*; *тестувати* – *тестування*). Найбільша кількість аналізованих термінів-гібридів із запозиченою основою має українські суфікси *-ість* та *-анн(я)*.

Юкстапозитом, згідно з найпоширенішим підходом, умовно (оскільки з часом препозитивну іншомовну частину можуть кваліфікувати як формант) вважаємо всі “складання, поєднання двох чи більше слів без сполучних голосних з обов’язковою ознакою його оформлення – дефісним правописом” (Радомська, 2015, с. 250).

До **юкстапозитів із різномовними компонентами**, уживаних освітянами, зараховуємо терміни *асистент-стажист* (лат. assistens ‘присутній, помічник’ і фр. stage ‘стаж, іспитовий термін; строк перебування’); *кейс-метод* (від англ. case ‘обставини’ і грец. μέθοδος ‘шлях крізь’), *контент-аналіз* (від англ. contents ‘зміст’ і лат. ‘analysis’ з грец. ἀνάλυσις ‘розклад, розкладання, розчленування’), *онлайн-курс*

(від англ. online ‘на лінії’ і лат. cursus ‘біг, швидка їзда; дорога, напрям; подорож’), *офлайн-курс* (від англ. offline ‘не на лінії’ і лат. cursus ‘біг, швидка їзда; дорога, напрям; подорож’). До юкстапозитів цього різновиду відносимо і складні терміни *STEM-центр*, *STEM-лабораторія* з англійським акронімом *STEM* (S – science, T – technology, E – engineering та M – mathematics) і латинізмами *центр*, *лабораторія*. Зауважимо, що поміж цих номінацій фіксуємо також і ті, у яких один компонент питомий, тобто український. Український компонент таких термінономінацій може бути першим, наприклад: *ВЗО-партнер*, *діти-індиго*, *заклад-партнер*, *лікар-інтерн*, *лікар-резидент*, *школа-інтернат*, або другим (ці терміни кількісно значно переважають завдяки частому уживанню таких їхніх компонентів, як: *інтернет*, *онлайн* та *офлайн*), наприклад: *бізнес-освіта*, *імейл-заняття* (словники нерідко подають *e-mail-заняття*), *інтернет-тестування*, *онлайн-викладання*, *онлайн-заняття*, *онлайн-навчання*, *офлайн-викладання*, *офлайн-заняття*, *офлайн-навчання*, *чат-заняття*.

Незважаючи на поради авторитетних українських мовознавців, зокрема К. Г. Городенської (2014, сс. 89–91), використовувати замість іншомовного іменника-означення прикметник у ролі означення, словники фахової лексики зі сфери освіти у термінах-гібридах фіксують частіше саме іменники в ролі означення. До останньої групи розглянутих у цьому абзаці гібридних утворень уналежнюємо також складні слова з іншомовними акронімами-абревіатурами *STEM* (S – science, T – technology, E – engineering та M – mathematics) і *STEAM* (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) та українською лексемою, наприклад: *STEM-грамотність*, *STEAM-освіта*, *STEM-освіта*, *STEM-спеціальність*, *STEM-школа*. Такі складні слова (з неосвоєними словотворчими елементами *STEAM-*, *STEM-*, *e-mail-*, *smart-* та под.) підтверджують думку М. П. Баган про те, що англізація українськомовного комунікативного простору “спричиняє небажане перенесення графічних і словотвірних особливостей англійської мови в українську” (2020, с. 47), й ілюстровані також у лінгвістичних студіях наприклад, у статті Т. С. Семегин: “Через високу частотність у мовленні, прагматичний та словотвірний потенціал *COVID-неологізми* миттєво потрапляють у фокус досліджень мовознавців” (2022, с. 99).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки аналізу термінів-гібридів зі сфери освіти, наголосимо на тому, що гібридизація в мовознавчому контексті – це створення нових слів шляхом поєднання елементів, що походять із різних мов. Зазвичай вона стосується запозичення частин слів або морфем із різних мов і їх комбінування в одне слово чи використання в ролі однієї з таких частин питомого компонента. Гібридизація є одним із важливих джерел поповнення термінного фонду сфери освіти, оскільки дає змогу швидко (за допомогою поєднання готових елементів) назвати нове явище, предмет, дію чи якість, що стосуються процесу набуття та вдосконалення людиною знань, навичок, цінностей, переконань і звичок. Проаналізовані гібридні терміни утворені двома способами: 1) від іншомовних компонентів; 2) від іншомовного та українського компонента. Іншомовний компонент у гібридних термінах з питомим українським елементом може бути і препозитивним, і постпозитивним. Найбільшою частотою в гібридних термінах зі сфери освіти вирізняються запозичені компоненти *онлайн*, *офлайн*, *медіа*, *STEM*, попри рекомендації мовознавців уживати замість них однокореневі прикметники.

Перспективним вважаємо аналіз терміносполучень, поява яких зумовлена прагненням уточнити, увиразнити, доповнити стрижневий елемент, освітянської сфери під кутом зору наявності в них компонентів-гібридів.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Баган, М. П. (2020). Англїзація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*, 1, 38–53. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_20/6.pdf
- Голуб, Н. Б., Горошкіна, О. М. (2021). Сторителінг на уроках української мови: до проблеми дидактичної номінації. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 47, 97–103. <https://surl.li/uyrzpm>
- Гапонова, Л. Є. (2010). Іншомовні запозичення в українській криміналістичній термінології. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*, 18(16), 85–90.
- Городенська, Катерина. (2014). *Українське слово у вимірах сьогодення*. Компанія “Медіа Майстер”.
- Дейнека, В. М. (2006). Іншомовна основа термінології митної справи: способи термінотворення. *Вісник СумДУ*, 11(95), т. 2, 34–38. <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2006-11-2/6.pdf>
- Дорошенко, С. М. (2009). Українська термінологія нафтогазової галузі з погляду походження. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. Вид-во НПУ, 199–205.
- Дорошенко, С. М. (2003). Основні способи словотворення в термінології нафтогазової промисловості. *Вісник: Проблеми української термінології*, 80–86.
- Дячук, Т. (2009). Авіаційна термінологія української мови: тематична класифікація та генетична характеристика. *Українська наукова термінологія*, 2, 289–296.
- Закреницька, Л. (2010). Національне і інтернаціональне в термінологічній номінації. *Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету ім. І. Огієнка. Серія: Філологічні науки*. Т. 1. Вип. 22, 157–163.
- Кислюк, Л. (2010). Гібридні новотвори як спосіб засвоєння запозичуваної термінології. *Українське мовознавство*, 40, 32–37. <https://journals.knu.ua/ojs/index.php/ukrmovoznavstvo/libraryFiles/downloadPublic/105>
- Краснопольська, Н. (2010). Запозичення в українській термінології менеджменту. *Вісник Національного університету “Львівська Політехніка”*. Серія: *Проблеми української термінології*, 675, 125–130.
- Мартиняк, О. А. (2009). До проблеми запозичень в українській науково-технічній термінології. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили. Серія: Філологія. Мовознавство*. Т. 105. Вип. 92, 74–78.
- Ментинська, І. (2014). Лексико-генетичні особливості сучасної комп’ютерної термінології. *Вісник Національного університету “Львівська Політехніка”*. Серія: *Проблеми української термінології*, 791, 71–74.
- Ментинська, Ірина, & Наконечна, Галина. (2016). Препозитиви чужомовного походження в комп’ютерній термінології. *Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри*. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Рівне, 15–16 вересня 2016 року, 343–345.

- Овсієнко, Л. М. (2022). Поліфункційність терміна в сучасному термінознавстві. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 25(1), 89–87.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263119>
- Петришин, М. (2010). Запозичення з класичних мов як складова частина геологічної термінології. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 89 (3), 280–283.
- Радомська, Л. А. (2015). Вивчення обсягу поняття “юкстапозит” у сучасному мовознавстві. *Методичні студії : [зб. наук.-метод. праць]*, 4, 249–260.
<http://surl.li/wzjfx>
- Семегин, Т. С. (2022). VAX як новий етап у розвитку COVID-неологізмів. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 25(1), 98–104.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263120>
- Симоненко, Л. О., Соколова, С. О., & Коропенко, І. В. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. *Наук. думка*, 1993.
- Стрішенець, Н. (2007). Запозичення в українській бібліотечно-інформаційній термінології. *Бібліотечний вісник*, 2, 20–25.
- Тур, О. М. (2012). Іншомовні номінації грецького походження в системі логіко-поняттєвого апарату документознавців в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 19–22.
- Фецко, І. М. (2019). Специфіка гібридизації як продуктивного джерела збагачення терміноскладу української музейної справи. *Термінологічний вісник*, 5, 195–201.
https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_28.pdf
- Фітісова, Т. О. (2005). Іншомовна лексика як чинник формування української термінології лісової меліорації агроландшафтів. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*, 46(707), 93–95.
- Черненко, І. (2012). Термінологічні запозичення у сфері туризму як результат міжмовного контактування. *Українознавчий альманах*, 9, 193–196.
- Чорна, О. (2012). Генетична характеристика української податкової термінології. *Теоретична і дидактична філологія*, 12, 258–265.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Козинець, І. І. & Шабанова, Ю. О. (2021). *Словник новітніх освітянських термінів і понять : довід. видання*. НТУ “ДП”.
https://bcsd.org.ua/doc/MetodRes_Terminu.pdf
- Михайлова, Л. М., Пагава, О. В., & Проніна, О. В. (Уклад.). (2020). *Словник термінів і понять сучасної освіти* (Л. М. Михайлова, Заг. ред.). Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
- Помазан, І. О., Берест, Т. М., Ільїна, О. В., & Купрікова, Г. В. (Упоряд.) (2021). *Глосарій новітньої педагогічної термінології : наук. видання*. Вид-во НУА.
<http://surl.li/lyxdnt>
- Ройко, Л. Л. (2023). *Технології освітнього менеджменту та моніторинг якості освіти: словник основних термінів і понять: Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика)*. Луцьк.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22644>
- Серебрянська, І. М. (2018). *Словник-довідник лексики сфери освіти: національно-європейська ідентичність*. Навчальний посібник. Сумський державний університет.

https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65981/1/Serebrianska_slovyk.pdf

Трісунова, Т. В., & Вишневецька, О. В. (Уклад.). (2023). *Тлумачний словник освітянських термінів*. Видання третє, виправлене та доповнене (Н. В. Цибенко, Ред.). <http://surl.li/cpxnje>

REFERENCES

- Bahan, M. P. (2020). Anhlizatsiia suchasnoho ukrainskomovnoho komunikatyvnoho prostoru: prychny, osnovni vyjavy ta naslidky. *Ukrainska mova, 1*, 38–53. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_20/6.pdf
- Holub, N. B., Horoshkina, O. M. (2021). Storytelinh na urokakh ukrainskoi movy: do problemy dydaktychnoi nominatsii. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky, 47*, 97–103. <https://surl.li/uyrzpm>
- Haponova, L. Ye. (2010). Inshomovni zapozychennia v ukrainskii kryminalistychnii terminolohii. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Movoznavstvo, 18(16)*, 85–90.
- Horodenska, Kateryna. (2014). *Ukrainske slovo u vymirakh sohodennia*. Kompaniia “Media Maister”.
- Deineka, V. M. (2006). Inshomovna osnova terminolohii mytnoi spravy: sposoby terminotvorennia. *Visnyk SumDU, 11(95)*, t. 2, 34–38.
- Doroshenko, S. M. (2009). Ukrainska terminolohiia naftohazovoi haluzi z pohliadu pokhodzhennia. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 8. Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)*. Vyd-vo NPU, 199–205.
- Doroshenko, S. M. (2003). Osnovni sposoby slovotvorennia v terminolohii naftohazovoi promyslovosti. *Visnyk: Problemy ukrainskoi terminolohii, 80–86*.
- Diachuk, T. (2009). Aviatsiina terminolohiia ukrainskoi movy: tematychna klasyfikatsiia ta henetychna kharakterystyka. *Ukrainska naukova terminolohiia, 2*, 289–296.
- Zakrenytska, L. (2010). Natsionalne i internatsionalne v terminolohichnii nominatsii. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho universytetu im. I. Ohiiienka. Serii: Filolohichni nauky. T. 1. Vyp. 22*, 157–163.
- Kysliuk, L. (2010). Hibrydni novotvory yak sposib zasvoiennia zapozychuvanoi terminolohii. *Ukrainske movoznavstvo, 40*, 32–37. <https://journals.knu.ua/ojs/index.php/ukrmovoznavstvo/libraryFiles/downloadPublic/105>
- Krasnopolska, N. (2010). Zapozychennia v ukrainskii terminolohii menezhmentu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska Politekhnikha”*. Serii: Problemy ukrainskoi terminolohii, 675, 125–130.
- Martyniak, O. A. (2009). Do problemy zapozychen v ukrainskii naukovu-tekhnichnii terminolohii. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu im. P. Mohyly. Serii: Filolohiia. Movoznavstvo. T. 105. Vyp. 92*, 74–78.
- Mentynska, I. (2014). Leksyko-henetychni osoblyvosti suchasnoi kompiuternoї terminolohii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska Politekhnikha”*. Serii: Problemy ukrainskoi terminolohii, 791, 71–74.
- Mentynska, Iryna, & Nakonechna, Halyna. (2016). Prepozytyvy chuzhomovnoho pokhodzhennia v kompiuternii terminolohii. *Naukova terminolohiia novoho stolittia: teoretychni i prykladni vymiry. Materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii. Rivne, 15–16 veresnia 2016 roku*, 343–345.
- Ovsiienko, L. M. (2022). Polifunktsiunist termina v suchasnomu terminoznavstvi. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia, 25(1)*, 89–87. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263119>

- Petryshyn, M. (2010). Zapozychennia z klasychnykh mov yak skladova chastyna heolohichnoi terminolohii. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Vynnychenka*. Seria: Filolohichni nauky (movoznavstvo). Vyp. 89 (3), 280–283.
- Radomska, L. A. (2015). *Vyvchennia obsiahu poniattia “iukstapozyt” u suchasnomu movoznavstvi*. Metodychni studii : [zb. nauk.-metod. prats], 4, 249–260.
<http://surl.li/wzjifjx>
- Semehyn, T. C. (2022). VAX yak novyi etap u rozvytku COVID-neolohizmiv. *Visnyk KNLU*. Seria Filolohiia, 25(1), 98–104.
DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263120>
- Symonenko, L. O., Sokolova, S. O., & Koropenko, I. V. *Natsionalni ta internatsionalni komponenty v suchasnykh terminosystemakh*. Nauk. dumka, 1993.
- Strishenets, N. (2007). Zapozychennia v ukrainskii bibliotechno-informatsiinii terminolohii. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 20–25.
- Tur, O. M. (2012). Inshomovni nominatsii hretskoho pokhodzhennia v systemi lohiko-poniattievoho aparatu dokumentoznavstiv v Ukraini. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 19–22.
- Fetsko, I. M. (2019). Spetsyfika hibrydyzatsii yak produktyvnoho dzherela zbahachennia terminoskladu ukrainskoi muzeinoi spravy. *Terminolohichni visnyk*, 5, 195–201.
https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_28.pdf
- Fitisova, T. O. (2005). Inshomovna leksyka yak chynnyk formuvannia ukrainskoi terminolohii lisovoi melioratsii ahrolandshaftiv. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina*. Seria: Filolohiia, 46(707), 93–95.
- Chernenko, I. (2012). Terminolohichni zapozychennia u sferi turyzmu yak rezultat mizhmovnoho kontaktuvannia. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 9, 193–196.
- Chorna, O. (2012). Henetychna kharakterystyka ukrainskoi podatkovoi terminolohii. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia*, 12, 258–265.

DZHERELA ILIISTRATYVNOHO MATERIALU

- Kozynets, I. I. & Shabanova, Yu. O. (2021). *Slovyk novitnikh osvitiatskykh terminiv i poniat : dovid. vydannia*. NTU “DP”.
https://bcsd.org.ua/doc/MetodRes_Terminu.pdf
- Mykhailova, L. M., Pahava, O. V., & Pronina, O. V. (Uklad.). (2020). *Slovyk terminiv i poniat suchasnoi osvity* (L. M. Mykhailova, Zah. red.). Luhanskyi oblasnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity.
- Pomazan, I. O., Berest, T. M., Ilina, O. V., & Kuprikova, H. V. (Uporiad.) (2021). *Hlosarii novitnoi pedahohichnoi terminolohii : nauk. vydannia*. Vyd-vo NUA.
<http://surl.li/lyxdnt>
- Roiko, L. L. (2023). *Tekhnolohii osvitnoho menezhmentu ta monitorynh yakosti osvity: slovyk osnovnykh terminiv i poniat: Metodychni rekomendatsii dlia zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 014 Serednia osvita (Informatyka)*. Lutsk.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22644>
- Serebrianska, I. M. (2018). *Slovyk-dovidnyk leksyky sfery osvity: natsionalno-yevropeiska identychnist*. Navchalnyi posibnyk. Sumskyi derzhavnyi universytet.
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65981/1/Serebrianska_slovyk.pdf

Trisunova, T. V., & Vyshnevskaya, O. V. (Uklad.). (2023). *Tlumachnyi slovnyk osvitianskykh terminiv*. Vydannia tretie, vypravlene ta dopovnene (N. V. Tsybenko, Red.). <http://surl.li/cpxnje>

Дата надходження до редакції 13.11.2024
Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Заскалета Валентина Петрівна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: v_zaskaleta@ukr.net</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>історичний гіпотаксис, методика викладання мови, дериватологія, лексична семантика, діалектологія</p>
<p>Гриненко Олеся Юрїївна,</p> <p>аспірантка кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: olesia.hrynenko@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>дериватологія</p>

I. I. Орел

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

e-mail: Orel_i72@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7258-1444>

ВИБІР ОЗНАК ОБРАЗУ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ В ПРОЦЕСІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЕМІОЗИСУ

Abstract

This study examines the principles underlying the selection of image features in the internal form, which serve as the foundation for the process of phraseological semiosis. The research focuses on German phraseological units used to denote stereotypes. The article describes the principles guiding the selection of features that form the basis of semiosis, whether as an image or a presupposition, both of which function in a visual-sensory form. The image is formed in the minds of speakers as an idea about a subject, possessing specific characteristic/characteristics or property/properties of the subject, that distinguish it from similar entities. The presupposition is formed in a visual-sensual form as an element of the situation. Presuppositions, in turn, possess a sign/signs, a characteristic/characteristics that serve as the basis for categorization. Isolated sign, on the basis of which presupposition is assigned to a certain category, is used as the basis of semiosis – verbalization of a non-verbal sign by means of phraseological units. The selection of a sign of an image/presupposition is based on its visual expressiveness for speakers. The expressiveness of a feature is determined by its value within conceptual worldview of a certain historical period and its relevance to the ethnic group's life. The selection of a language sign used for verbalization of the selected feature is activated within the corresponding seme, forming part of the content structure of the selected language unit.

In the process of phraseological semiosis, images and presuppositions originate from different genetic groups, including transcultural, national, cultural, and borrowed elements. Among the national and cultural components, we single out ethnographic lacunar images and presuppositions, the signs of which are revealed through ethnopsycholinguistic and onomasiological analyses. Stereotypes represented by phraseological means verbalize appearance, physical condition of a person, intellectual qualities, moral, volitional characteristics, behavioral patterns.

Keywords: phraseological semiosis, internal form, image, presupposition, basis internal form, sign, stereotype.

Анотація

Статтю присвячено вивченню принципів вибору ознак образу внутрішньої форми, на основі якої відбувається процес фразеологічного семіозису. Матеріалом дослідження обрано німецькі фразеологічні одиниці на позначення стереотипів. Описано принципи вибору ознак основи семіозису (образ чи пресупозиція), яка функціонує в наочно-чуттєвій формі. Образ формується у свідомості мовців як уявлення про предмет. Він має ознаку / ознаки, властивість / властивості предмета, на основі яких вирізняється з низки подібних. Пресупозиція утворюється в наочно-чуттєвій формі як елемент ситуації. Пресупозиції містять ознаку / ознаки, характеристику / характеристики, що є основою категоризації. Виокремлена ознака, на основі якої пресупозицію віднесено до певної категорії, використовується як основа семіозису – вербалізації позамовної ознаки засобами фразеологічних одиниць.

Вибір ознаки образу / пресупозиції відбувається на основі її виразності з погляду мовців. Виразність ознаки визначається її цінністю в межах ціннісної картини світу для певного історичного відтинку і для життя етногрупи. Підбір мовного знака для вербалізації виокремленої ознаки проходить у процесі активації відповідної семи, яка входить до плану змісту обраної мовної одиниці. У процесі фразеологічного семіозису задіяно образи й пресупозиції різних генетичних груп: транскультурні, національно-культурні, запозичені. Серед національно-культурних виокремлено етнографічні лакунарні образи й пресупозиції, ознаки яких розкриваються в результаті етнопсихолінгвістичного й онемасіологічного аналізів. Представлені фразеологічними

засобами стереотипи вербалізують зовнішність, фізичний стан людини, інтелектуальні якості, моральні, вольові характеристики, поведінку.

Ключові слова: фразеологічний семіозис, внутрішня форма, образ, пресупозиція, основа внутрішньої форми, ознака, стереотип.

Вступ. Вивчення механізмів процесу семіозису мовних знаків, зокрема фразеологічних одиниць (далі – ФО), привертає увагу сучасних дослідників у галузі когнітології, психолінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокультурології та низки інших лінгвістичних напрямів, метою студій яких визначено виявлення впливу і взаємодії мовних і позамовних чинників у ході вербалізації екстралінгвальної дійсності. Результат такої взаємодії відображений у фразеологічній семантиці, аналіз якої розкриває особливості ономазіологічних операцій під час фразеологічного семіозису.

Процес фразеотворення ґрунтується на образі внутрішньої форми (далі – ВФ), яку О. О. Потебня тлумачить як “стихію словесних утворень”, що відображають національно-специфічні уявлення про актуальні в певний період розвитку суспільства, явища, дії, ознаки, характеристики (цит. за: Авксентьев, 1987, с. 44). Важливі для мовців явища, дії, ознаки, характеристики об’єктів номінації уподібнюються іншим на основі асоціацій і стають їх образною основою (Школяренко, 2012, сс. 152–153).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вибору й використання образної основи, формування ВФ фразеологізмів на основі образу, покладеного в основу ВФ, напрями зміни фразеологічного значення шляхом структурної модифікації ФО та в діахронічному розрізі описували у своїх працях українські та зарубіжні мовознавці. Зокрема, О. Галинська розглядає фразеологічне значення як засіб акумуляції, зберігання і передачі національно-культурної інформації, оскільки процес фразеотворення відбувається в умовах національно-культурного світобачення і світосприйняття (2011, с. 72). Л. Савченко вважає, що семантика фразеологізмів містить закодовані елементи не лише національної (етнографічної), але й духовної культури, історії, сьогодення, національного способу мислення (менталітету) тощо (2013, с. 522). На думку М. Гамзюка, усталені мовні знаки фіксують певні важливі події, явища в суспільному житті, використовуючи власні функціональні й прагматичні потенції, впливають на реципієнта з метою маніпуляцій, формування хибної думки / уявлення, що досягається шляхом активізації смислоутворювальної ознаки образу ВФ (2022, сс. 23–26). М. Шутова, аналізуючи вербалізатори концепту БАТЬКІВЩИНА в англійській та українській мовах, вказує на їхню національну специфічність і відмінності, які відображають ментальні характеристики мовців та їхню ціннісну картину світу (далі – ЦКС), зашифровану в національно-стереотипному світосприйнятті (2023, сс. 136–137). М. Охріменко (2010) простежує ВФ як основу експресивності фразеологічного значення, що є одним із найважливіших елементів цілісної семантики ФО. У ході аналізу ВФ виокремлюється її образний складник, який відображається в плані змісту (Охріменко, 2010). І. Полюжин висловлює думку про те, що ВФ є образним відображенням фрагмента національної картини світу, на основі чого виникає переносне значення ускладнених мовних знаків, вмотивоване саме образом, покладеним в основу ВФ (2019, с. 96). О. Матвієнків (2018), досліджуючи мотивацію фразеологічного значення, описує взаємодію образу ВФ і актуального значення фразем, виявляє способи трансформації образу у фразеологічне значення. На думку О. Селіванової, розгляд фразеологічного значення виявляє ціннісні орієнтири мовців, що зафіксовані у ФО та їхній знаковій динаміці (2004, с. 8). М. Жуйкова вказує на те, що фразеологічне значення формується не на основі ВФ, а на образній основі, яка виникає у свідомості мовця як наочно-чуттєвий

образ, що слугує ономазіологічною базою фразеологічного семіозису (2015, с. 158). С. Васько, описуючи модифікації фразеологічного значення, вказує на лексико-граматичні трансформації смислоутворювального компонента ФО, який отримує нове семантичне наповнення, сприяючи вторинній фразеологізації (2022, с. 21).

На думку європейських дослідників, в основі фразеологічного значення є семантико-асоціативна ідея, яка виникає з метафоричного образу (Crudu, 2020, р. 272), що сприяє аналізу поняття мовного образу і визначає "Bildkräftig". Ідеться про те, що, з погляду німецьких мовознавців, наявне буквальне значення (безпосередньо відображає образ) і проєкція буквального значення на фразеологічне, яке зрозуміле для носіїв мови (Burger, 2003, р. 94). Буквальне значення формується на основі виразної для мовців ознаки образу. У результаті переосмислення виокремленої ознаки утворюється переносне (фразеологічне) значення (на основі буквального). Це один із шляхів фразеологічного семіозису, який відображає взаємодію позамовного (переосмислення ознаки образу) і мовного (зміна значення мовного знака, який вербалізує ознаку образу) явищ. Набір ознак позамовного образу є матеріалом для формування нових семантичних структур (слова, словосполучення) і подальшого потенційного їхнього переосмислення, у результаті чого формуються ФО.

Попри низку досліджень щодо вивчення характеру національно-культурного змісту образів ВФ, способів передачі інформації засобами образу ВФ у структурі цілісного значення, мотивування фразеологічного значення через вербалізований образ, відкритим лишається питання принципу вибору ознаки / ознак образу ВФ, які виступають основою семіозису.

Метою нашої розвідки є встановлення позамовних механізмів вибору ознак образу, покладеного в основу ВФ, на базі яких відбувається фразеотворення. Виявлення принципів вибору екстралінгвальних ознак образу / пресупозиції, що виконують функцію бази семіозису, сприяє прояву особливостей національно-специфічного мислення мовців в умовах певного історичного відтинку, що прояснюватиме ЦКС етносу. Зміна (трансформація), переоцінка, зникнення, поява нових елементів ЦКС, викликана змінами в соціальній, політичній, економічній та інших сферах життя, закладає основу модифікацій значень мовних знаків. Це зумовлює **актуальність** запропонованого дослідження, оскільки уможливить встановлення причин і механізмів семантичних трансформацій ФО. Матеріалом вивчення обрано ФО на позначення стереотипів у сучасній німецькій мові.

Задля досягнення поставленої мети дослідження необхідно виконати низку **завдань**: 1) проаналізувати онтогенетичний розвиток образу / пресупозиції, який слугує формуванню ВФ; 2) простежити принципи виявлення та виокремлення ознак образу / пресупозиції, покладених в основу ВФ; 3) описати взаємозв'язок / взаємодію активованих позамовних ознак ВФ із семантичним наповненням мовного знака; 4) розглянути потенції імпліцитних ознак образу / пресупозиції ВФ; 5) проаналізувати вплив ціннісних орієнтирів мовців у певні періоди розвитку суспільства на фразеологічний семіозис; 6) з'ясувати принципи вибору ознаки / ознак, використаних у процесі фразеотворення.

Методи та методологія проведення дослідження. У роботі використано низку **методів**: етнопсихолінгвістичний (простежити взаємозв'язок мови й психологічних феноменів мислення / відображення в семантиці ФО етноспецифічних елементів мислення / образів); метод компонентного аналізу структури ФО (виявити у структурі ФО лексему, яка репрезентує образ / ознаку образу; виявити лексему / словосполучення, пов'язану з національно-культурною ситуацією / пресупозицією); метод компонентного аналізу семантичної структури цілісного фразеологічного

значення в ономасіологічному аспекті (встановлення взаємозв'язку виокремленої ознаки образу ВФ із компонентом / компонентами фразеологічного значення на рівні денотата й конотата); описовий метод (інвентаризація досліджуваних одиниць, опис лексичного наповнення ФО, виявлення взаємодії виокремлених ознак образу, які послуговували основою семіозису, із семним наповненням смислоутворювального компонента / словосполучення, використаних для вербалізації фразеологічного значення).

На основі попередніх проведених нами досліджень вважаємо, що основою формування ВФ може бути образ або пресупозиція, які закладають ВФ, що є ієрархічною структурою, яка складається з певних ознак, властивостей, характеристик. У процесі семіозису ФО обирається позамовний образ, який асоціативно співвідноситься з номінованим поняттям на базі спільних ознак / властивостей / характеристик. Номіноване поняття наявне у свідомості теж у формі чуттєвого образу, ситуації або схеми із сукупністю ознак.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Образне мислення розглядається як уявлення у свідомості предмета чи ситуації, з яким виконуються певні операції, спрямовані на розв'язання поставленого завдання (Breidbach, 2012, р. 18). Саме такий вид мислення вважається першим етапом онтогенетичного розвитку, на базі якого формується словесно-логічне мислення, і є основою формування основних мисленнєвих операцій. Виконувані операції (мисленнєві, наочно-практичні), пов'язані з предметом (образом) чи ситуацією (пресупозицією), відображають ціннісні орієнтири мовців. Предмет / ситуація пізнається в тому розрізі, який зумовлює потреби етногрупи. Тому вибір ознаки образу ВФ має національно-специфічний характер.

Освоєння образу / ситуації пов'язане з процесом його розпізнавання (Коцовський, 2014) на основі виявлених ознак / властивостей / характеристик і має декілька етапів: 1) сприйняття (ознайомлення, вияв загальних ознак, формування чуттєво-наочного образу); 2) первинна обробка (аналіз ієрархії ознак, ігнорування другорядних / не важливих ознак з погляду мовців); 3) виокремлення виразних / важливих ознак (операція зумовлюється національно-культурними особливостями світобачення і світосприйняття, виокремлені ознаки слугуватимуть базою категоризації); 4) категоризація (ухвалюється рішення про віднесення образу до певної категорії на основі виокремлених ознак).

Виявлення характеристик образу / пресупозиції відбувається в ході його "сканування", у результаті якого виокремлюються спочатку найбільш виразні ознаки, а потім дрібніші (Breidbach, 2012, р. 19). Це виокремлення найвиразніших ознак із погляду мовців зумовлений позамовними чинниками, які пов'язані з ЦКС, ціннісними орієнтирами, тобто, з актуальними потребами мовців – з необхідністю визначення "добре" – "погано", "правильно" – "неправильно", "красиво" – "потворно" тощо. Оскільки матеріалом дослідження обрано стереотипи (мислення, поведінки), то зауважимо, що саме вони сприяють систематизації і спрощенню світу, полегшуючи орієнтування в ньому завдяки стереотипізації об'єктів, спрощеному їхньому сприйнятті на основі категоризованих ознак. Тому вибір ознак зумовлений комунікативними потребами, які орієнтуються на ЦКС певного відтинку існування етногрупи.

У процесі фразеологічного семіозису на позамовному рівні актуалізується ознака образу ВФ, на основі якої відбувається категоризація номінованого поняття. Вибір ознаки зумовлюється номінативними потребами – комунікативним стимулом, який активує ознаку в ході сканування чуттєво-наочного образу. Риси стимулу (що саме необхідно номінувати – запит на номінацію) впливають на вибір ознаки образу,

яка активується. Комунікативний запит запускає перцептрон (нім. *Perzeptron* – нейронна мережа, яка представляє алгоритм класифікації / категоризації, визначаючи належність об'єкта до певного класу (теорія розпізнавання образів). Стимул номінації (обрана для номінації ознака) активує певний набір сенсорних елементів, який відрізняється від інших, оскільки ті представлятимуть іншу ознаку.

На думку О. О. Потебні, у кожному конкретному випадку будь-яка ознака номінації закарбовує актуальні для національної свідомості соціуму ознаки предмета найменування, які були важливими на момент народження назви (1985, сс. 192–201), забезпечуючи комунікативні потреби.

На мовному рівні актуалізована ознака образу знаходить вираження шляхом активації відповідної семи мовного знака, який репрезентує образ ВФ. Процес активації певної семи мовного знака відбувається на основі асоціативного співставлення виокремленої і категоризованої ознаки (позамовний рівень) із можливістю семи відобразити потрібне значення на мовному рівні. Наприклад, *ein kühles Blondes* – (розм.) пиво. Німці вирізняються любов'ю до пива, про що свідчить понад три тисячі сортів алкогольного та безалкогольного напою зазначеної групи. Пиво смакує холодним (*kühl*). Світлий колір волосся (*Blondes*) є своєрідним еталоном краси для німців (Girtler, 2007). Поєднання лексем на позначення холодного і красивого / смачного утворює потрібне значення.

На нашу думку, імпліцитна наявність / збереження неактуалізованих ознак образу в структурі образу ВФ сприяє подальшому розвитку фразеологічного значення через здатність образу до трансформації шляхом активації інших його ознак за певних умов. За потреби номінації нових об'єктів використовуються вже відомі образи, але актуалізуються інші їхні ознаки або модифікуються вже використані (у ході їхнього переосмислення чи переоцінки), які сприяють модифікації семантики ФО, або ж добираються інші мовні форми для вербалізації нових понять на основі того самого образу. Отже, новий комунікативний запит активує інший набір сенсорних елементів образу, що втілюється в іншій мовній формі, формує новий мовний знак.

Наприклад, стереотипне уявлення про негативний емоційний стан людини вербалізується на основі семантизації ознак пресупозиції *jdm. tüchtig/ ordentlich einheizen* (досл.: старанно розігріти когось) – 1) (розм.) висварити, натиснути на когось, різко докоряти когось, застерігати, лякати, турбувати когось; 2) запросити когось до танцю; створити приємну атмосферу. Підвищення температури тіла людини свідчить про хвилювання, переживання (позитивні / негативні емоції), фізичну активність. Основою внутрішньої форми ФО є образ людини з підвищеною температурою тіла, який сформувався на основі уявлень про пекло (спостерігається трансформація образу в пресупозицію), у якому, згідно з християнським вченням, грішників варили / підігрівали в казанах (*jdm. die Hölle heißmachen*) (WPRaRwsASU). Активація зазначеної ознаки (пекло – місце, де карають грішників) пояснює негативну оцінку в конотативному компоненті. З часом ознака пекла у структурі образу ВФ стерлася / затемнилася. Пояснюємо цей факт переоцінкою цінностей етногрупи – релігія поступово втратила вагомий / вирішальний вплив на світосприйняття, правила поведінки. Натомість у структурі образу активувалася ознака підвищеної температури як показника фізичної активності, емоційних переживань (результат спостережень за людською фізіологією). Модифікація структури образу в результаті зміни позамовних чинників (втрата впливу релігії) привела до виокремлення іншої характеристики, у результаті чого активізувалися імпліцитні ознаки стереотипізованого образу (розігріте людське тіло – це добре, асоціація з веселощами, гарним настроєм), що й сприяло модифікації цілісного фразеологічного значення.

Проте образ пекла не зник із лінгвосвідомості мовців. Актуалізація інших ознак релігійоніму сприяла утворенню низки стереотипних уявлень про неприємності, конфлікти, неприязнь, труднощі, безвихідь. Наприклад: *Fahr zur Hölle!* (розм.)/ *Scher dich zur Hölle!* – (розм., грубо) Геть!, Зникни!; *jdm. zur Hölle wünschen* – (розм.) послати когось у пекло (побажання неприємностей); *durch die Hölle gehen* – (розм.) пройти крізь пекло (пережити небезпеку); *die Hölle auf Erden erleben* – (розм.) пережити страшні часи; *jdm. das Leben zur Hölle machen* – (розм.) перетворити чиєсь життя на пекло тощо (WPRaRwsASU).

Поява певної ФО у визначений період розвитку суспільства пов'язаний із ціннісними орієнтирами – компонентами ЦКС. Однією із цікавих (лакуна в етнографічному розрізі) ФО в німецькій фразеографії є *Schwein haben* – мати удачу. Етнографічна лакуна — відсутність у межах культури, рідної для одного з комунікантів, реалії, притаманної культурі інших комунікантів. Лакунами в мові називають мовні знаки на позначення національних, історико-культурних реалій, артефактів (Бацевич, 2007).

У німецькомовних країнах свиня символізує процвітання і достаток. З цієї причини вона часто асоціюється з удачею. ФО *Schwein haben* у німецькій мові означає “бути щасливим” або “пережити щасливий збіг обставин”. Цей вислів має цікаве історичне й культурне походження. У середньовіччі власник свині часто був фінансово більш забезпечений і мав достатньо їжі. Тому свиня символізувала забезпечене життя і достаток. Свиня також була бажаним призом у змаганнях та іграх. Переможець отримував свиню, а отже, перспективу процвітання. Ця традиція привела до того, що про людину, яка виграла щось цінне або мала несподівану удачу, говорили, що вона “мала свиню”. З часом значення вислову дещо змінилося і стало більш узагальненим. Сьогодні зазначене ФО використовується в багатьох повсякденних ситуаціях, коли комусь несподівано пощастило, наприклад, знайти банкноту на вулиці або виграти приз (Deutsches Institut Florenz).

Цікаво, що в інших культурах свиня не завжди має позитивну конотацію. У деяких країнах вона вважається нечистою або нещасливою. Однак у німецькомовних країнах свиня зберегла своє місце як символ удачі, що видно з багатьох новорічних традицій. На зміну року люди дарують маленькі фігурки свиней, зроблені з марципана або з інших матеріалів, як подарунки (Deutsches Institut Florenz).

На старих німецьких стрілецьких фестивалях втішним призом для найгіршого стрільця була свиня або порося. Звідси виникло значення незаслуженої та несподіваної удачі. Інша інтерпретація полягає в тому, що приказка спочатку стосувалася “*Daus*” (див. також “*Ei der Daus*”), найвищої гральної карти в німецькій картковій грі, яка відповідає французькому тузу. Зі свого боку, “*Daus*” також називали “свиноматкою” (на ній часто зображували свиню), і той, хто володів нею, мав великі шанси на перемогу в грі (див. також “*die Sau rauslassen*”). Зрештою, попри всі зневажливі ідіоми й лайливі слова, в минулі часи свиноматка вважалася цінним надбанням, а отже, також уособлювала бізнес, дохід та удачу (WPRaRwsASU).

Не менш важливими є стереотипізовані ситуації, ознаки / характеристики яких слугують основою фразеологічного семіозису. Наприклад, ФО *auf dem Holzweg sein* – (розм.) помилятися. Вислів походить із лісозаготівельної галузі. Лісосіка (*Holzweg*) – це дорога в лісі, яка використовується для транспортування зрубаних дерев і закінчується посеред лісу. Якщо мандрівник помилково пішов цією стежкою, він не потрапить до місця призначення, а буде змушений повернути назад. Вислів з'являється в літературі з 1495 року, а також він зафіксований у збірці прислів'їв Лютера (WPRaRwsASU).

Продуктивність стереотипізації та фразеологізації образів і пресупозицій залежить від їхньої генетики (транскультурний, національно-культурний, запозичений). До транскультурних образів / пресупозицій відносимо біблеїзми, міфологізми (на основі грецької міфології). Наприклад, *seit Adam und Eva* – (розм.) з давніх-давен – виникла на основі біблійних образів перших людей (WPRaRwsASU). ФО, що виникла на основі пресупозиції, – *am seidenen Faden hängen* – (розм.) висіти на волосинці, бути в небезпечному становищі – походить із міфу про грецького придворного Дамокла: Дамокл заздрив своєму господареві, тирану Діонісу Сиракузькому, за його владу і лестив йому словами, що Діоніс, безсумнівно, найщасливіша людина на землі. Щоб провчити Дамокла, Діоніс розробив план: він запропонував Дамоклу зайняти його місце за царським столом. Однак Діоніс наказав таємно підвісити меч над Дамоклом на тонкій нитці. Він хотів показати своєму придворному небезпеку, пов'язану з таким могутнім становищем. Коли Дамокл випадково підняв голову під час їжі і побачив меч, він втратив апетит від страху й негайно звільнив своє місце (WPRaRwsASU).

Національно-культурні образи та пресупозиції представляють суто національно-специфічні елементи німецької культури. Вони сформувалися на основі історичних подій, артефактів, вірувань, забобонів, звичаїв, традицій, фольклору, правил ведення господарства, особливостей кухні, предмети побуту, одягу, торгівлі, ремесел тощо. Наприклад, *Du kriegst die Motten!* – (розм., фам.) ти з'їхав з глузду!; (досл.) ти отримав міль! Дрібні комахи (цвіркуни та комарі) часто використовуються жартома для передачі значень дивних думок, хвилювання тощо. Міль стала особливо актуальною в ідіоматичних висловах завдяки своїм шкідливим властивостям і нічному способу життя. Її потяг до світла, який часто призводить до загибелі, також спричинив аналогії з людиною. Ідіома походить з осель робітничих кварталів наприкінці XIX століття (WPRaRwsASU).

Образ ВФ пов'язаний із віруваннями в те, що голова людини – вмістилище чогось, що визначає характер думок чи поведінки. Саме ця ознака стала визначальною в процесі фразеологізації. Наприклад, *Sülze im Kopf haben* – (розм., фам.) бути дурним, (досл.) мати холодець у голові; *wenig/ keinen/ Grips im Kopf haben* – (розм.) бути трохи/ зовсім не/ розумним, (досл.) мати мозок у голові; *Rosinen im Kopf haben* – (розм.) бути оптимістом, мати нереалістичні плани, (досл.) мати родзинки у голові; *Grütze im Kopf haben* – (розм.) бути розумним/ дурним, (досл.) мати крупу в голові (образ вареної каші із вівсяної крупи чи проса асоціюється із мозком); *Stroh im Kopf haben* – (розм., фам.) бути дурним, (досл.) мати соломку в голові; *Grillen im Kopf haben* – (розм.) мати ідею фікс, мати дивакувату, божевільну незвичну ідею, (досл.) мати цвіркуна у голові; *Sägemehl im Kopf haben* – (розм.) бути забудькуватим, (досл.) мати тирсу в голові; *einen Vogel im Kopf haben* – (розм.) бути не сповна розуму, (досл.) мати пташку в голові; *Doppel Vögel im Kopf haben* – (розм.) зовсім втратити розум, (досл.) мати дві пташки у голові (Redewendungen).

Значну частину корпусу досліджуваних одиниць становлять ФО з компонентом-антропонімом:

1) поширеними в народі іменами (*Heini, Hans, Mina, Lieschen*), прізвищами (*Meier, Müller, Schmidt*). У ході аналізу ФО з компонентом-антропонімом ми з'ясували, що такі ускладнені мовні знаки виникли на основі ознаки образу ВФ, яка характеризує інтелектуальні (переважно негативна оцінка), моральні чи вольові риси. Образи ВФ, пов'язані з народними іменами, найпродуктивніші в групі ФО з компонентом-антропонімом. Цей феномен пояснюємо множинною категоризацією образу на основі різних виокремлених ознак. Тому у фразеологічних словниках натрапляємо на низку ФО з тим самим компонентом-антропонімом, які

репрезентують різні значення. Наприклад: *ein Heini sein* – (розм., зневажл.) якийсь чоловік; *Du bist (mir) vielleicht ein Heini!* – (розм., фам.) бути наївним, простодушним, дурним; *ein Hans im Glück* – (розм.) бути легковажним, безтурботним, виглядати щасливчиком (фольклорний образ, із казки братів Грім); *Lieschen Müller* – (розм.) середньостатистична жінка; *Keine Feier ohne Meyer / Meier / Maier / Mayer!* – (розм. фам., жарт.) без нього ніде вода не освятиться (WPRaRwsASU); *Frau Keppelmeier* – (розм.) пліткарка; *fleißiges Lieschen* – (розм.) бути старанною (про дівчину), повія, назва кімнатної рослини (OLdPhras);

2) іменами чи прізвиськами королів, полководців. Образи королів, полководців категоризовані на основі їх моральних або вольових ознак. Наприклад: *der Alte Fritz* – (застар.) це недобре, це марна трата зусиль. Основою ВФ є історичний факт високих податків у воєнні та повоєнні роки. Вислів пов'язували з пруським королем Фрідріхом Вільгельмом I (1713–1740), який не хотів, щоб піддані, які працювали на нього, платили податки, а все зароблене лишалося королю (OLdPhras); *seinen (Friedrich / Kaiser) Wilhelm unter etwas setzen/ daruntersetzen/ druntersetzen* – (розм., жарт.) підписати щось. У XVII–XIX століттях у Пруссії, Саксонії та інших німецьких державах була велика кількість регентів, які носили ім'я Фрідріх Вільгельм. Підписання документів і договорів з цим ім'ям поступово стало синонімом підпису взагалі, а з використанням цього словосполучення пов'язувалися жарти, глузування та іронія; *wie Zieten aus dem Busch treten* – (застар.) з'явитися несподівано. Ганс Йоахім фон Зітен (1699–1786) – пруський кавалерійський генерал. Завдяки його несподіваним атакам *Zieten aus dem Busch* став відомим висловом (WPRaRwsASU);

3) рідше іменами політиків чи науковців. Ця група антропонімів найменш чисельна у структурі ФО. Як показують результати дослідження, образи політиків чи науковців категоризовано за однією ознакою (інтелектуальною або вольовою). Наприклад: *Dazu hat Buchholz kein Geld.* – (розм., жарт.) на це в Бухгольца немає грошей (жартівлива відмова на основі образу скарбника Отто Бухгольца). Походження ФО сягає часів після Семирічної війни. Бухгольц був скарбником короля Фрідріха Великого. Коли надходила пропозиція, яка не могла бути розглянута, король говорив: “Бухгольц не має на це грошей”. У згаданий вище період цей вислів повторювали так часто, що він став широковідомим і вживаним (Wurzbach-Tannenberg, 1863); *nach Adam Riese* – (розм.) дуже точно. Адам Різе (не Різе, 1492 або 1493–1559) був автором популярних книг з арифметики. *E* в кінці прізвища – це пережиток того часу, коли імена також відмінювалися. Популярність його книг пояснюється тим, що, на відміну від інших арифметичних книг XVI століття, вони були написані німецькою мовою. Він також змінив римську систему числення на арабську. Його сини й онуки також писали арифметичні книги, завдяки чому ця ФО зберіглася до XVIII століття (WPRaRwsASU).

Низка стереотипних уявлень представлена фраземами, ВФ яких базується на національно-культурній пресупозиції. Національно-культурна ситуація, на основі якої утворилася пресупозиція, певною мірою є лакунарним утворенням. Реконструкція таких ознак ВФ, використаних для фразеологічного семіозису, можлива лише в результаті лінгвокультурологічного аналізу, ономазіологічного розгляду. Такі пресупозиції пов'язані з етнодійсністю – суто національно-культурними ситуаціями, відомими лише етногрупі, оскільки відображають фрагменти НКС. Наприклад, *abwarten und Tee trinken* – побачимо, що з того буде; май терпіння. ФО походить від світського звичаю подавати чай наприкінці прийому в літературних салонах періоду бідермаєру у другій половині XIX століття (WPRaRwsASU). На основі забобонних вірувань в амулети, їхню захисну дію виникла ФО *auf den Hund kommen* – (розм.) зубожіти матеріально,

розоритися, втратити здоров'я, впасти/ опуститися морально. Зображення собаки на дні скрині, у якій зберігалось майно, – слугувало оберегом від злодіїв. Якщо власник втрачав майно, казали, що він *auf den Hund gekommen ist* (WPRaRwsASU).

Під час дослідження встановлено, що пресупозиції, пов'язані із забобонами, віруваннями, пресупозиції фольклорного походження категоризовані за декількома ознаками і виступають основою ВФ різних ФО. Наприклад, собака як охоронець входу в потойбіччя наділявся магічними властивостями, через що й використовувався як оберіг (*jd. auf den Hund bringen* (розм.) – розорити когось; посприяти комусь у захопленні / любові до собак); *Dort / Da ist / liegt der Hund begraben* – (розм.) 1) уживається часто – це вирішальний, найскладніший момент; це суть справи; це те, що має значення; це причина біди; 2) уживається рідше – там нудно; там нічого не відбувається; там мало людей. Приказка вперше згадується в хроніках XVII століття, але сягає корінням середньовічних уявлень. Уважалося, що закопані скарби охороняє чорний пес. Такі скарби навіть просто називали собачими. Мефістофель також висміює натовп, який сумнівається в його здібностях шукача скарбів: “Стоять вони навколо і дивуються, / Не вірячи великій знахідці, / Один лепече про мандрагори, / Другий про чорного пса” (WPRaRwsASU).

Запозичені образи чи пресупозиції виступають у ролі основи ВФ рідко, але наявні у фразеосистемі німецької мови. Наприклад, образ священної корови в Індії використано в основі ВФ *eine heilige Kuh* – недоторканна річ / особа; те, що не можна скасувати / змінити; те, що не можна критикувати. Зазвичай уживається з негативною оцінкою як критичне зауваження, невдоволення небажанням запроваджувати необхідні зміни (WPRaRwsASU). Пресупозиція, пов'язана зі звичаями індіанців спільно курити одну люльку в знак примирення, закінчення конфліктів, виступає основою ВФ *die Friedenspfeife mit jemandem rauchen* – (розм.) помиритися з кимось. Слово *Friedenspfeife* придумав Джеймс Фенімор Купер (1789–1851) у своїх оповіданнях “Шкіряна панчоха” і переклав його німецькою мовою наприкінці XIX століття. Індіанські традиції послугували пресупозиціями до низки німецьких ФО *die Streitaxt/ das Kriegsbeil begraben* – (розм.) укласти мир, (досл.) закопати сокиру (зброя) війни; *das Kriegsbeil ausgraben* – (розм., рідко) розпочати конфлікт (WPRaRwsASU).

Запозичені образи та пресупозиції малопродуктивні для фразеотворення, оскільки проходить категоризація лише за однією виразною, на думку мовців, ознакою.

Стереотиповані риси людини (зовнішність, характер, поведінка, моральні чи вольові характеристики) представлені засобами ФО у найбільшій кількості. Пріоритетно обираються для стереотипізації такі ознаки: 1) фізичний стан людини, зовнішність (ріст, розмір, колір (очі, волосся, шкіра), форма частин тіла, стан здоров'я тощо); 2) інтелектуальні характеристики (розумний, дурний, хитрий, винахідливий тощо); 3) моральні характеристики (чесність, порядність / непорядність, толерантність тощо); 4) вольові характеристики (наполегливість, дисциплінованість, організованість, сміливість, відвага, боягузливість, зарозумілість тощо); 5) поведінка.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, вибір ознак образу чи пресупозиції внутрішньої форми в процесі фразеотворення спричинений фрагментами ЦКС мовців, ціннісними орієнтирами в певний період історичного розвитку етногрупи, комунікативними потребами мовців. Розпізнавання нового образу чи пресупозиції відбувається в декілька етапів, які пов'язані із загальним сприйняттям його ознак / рис / властивостей / характеристик, у результаті чого виокремлюється найбільш виразна ознака, яка виконує базу для категоризації, – віднесення образу до певної категорії на основі подібності чи суміжності. Цей процес відбувається з огляду на національну

культуру. Саме цим пояснюємо використання того самого образу в різних мовах, але віднесеного до різних категорій (виокремлені різні ознаки).

Основою фразеологічного семіозису є образи й пресупозиції різного походження (транскультурні, національно-культурні, запозичені), що впливає на їхню продуктивність як основи семіозису. Найпродуктивніша – національно-культурна група, оскільки найбільш досліджена, вивчена, зрозуміла у всіх аспектах (ознаки, характеристики, властивості). Виявлено ФО на позначення стереотипів, які виникли на основі етнографічних лакун. ВФ таких ФО розкривається лише в результаті ономасіологічного аналізу.

ФО передають когнітивну інформацію, тому фразеологічне значення має повчальний характер, застереження, осуд, вказівку на негативні / позитивні риси характеру / зовнішності, поведінку тощо. Інакше кажучи, конотативний компонент завдяки оцінному складникові передає ставлення етногрупи до номінованого об'єкта, характеризуючи виокремлені ознаки. Тому стереотипи, вербалізовані засобами ФО, спрощують світосприйняття, пришвидшують реакцію в певних ситуаціях, сприяють унормованій систематизації позамовних об'єктів.

Стереотипи, представлені засобами ФО, відображають фізичний стан людини, зовнішність, інтелектуальні, моральні, вольові характеристики, поведінку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні причин трансформації фразеологічного значення з урахуванням мовних і позамовних чинників.

Конфлікт інтересів

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Авксентьев, Л. Г. (1987). Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування. *Мовознавство*, 1, 43–46.
- Бацевич, Ф. С. (2007). *Словник термінів міжкультурної комунікації*. Довіра <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
- Васько, С. Р. (2022). Фраземи як знаки вторинної номінації і результат фразеосеміозису. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 25 (2), 18–31. <http://rep.knlu.edu.ua>
- Галинська, О. М. (2011). Фразеологізми як знаки культурної інформації. *Проблеми зіставної семантики*, 10 (2), 72–77. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10%282_%29_16
- Гамзюк, М. В. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 25 (1), 19–29. <http://rep.knlu.edu.ua>
- Жуйкова, М. В. (2015). Образна основа фразеологічних одиниць та проблема їх мовно-культурної реконструкції. *Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць. Національний університет "Львівська політехніка", Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій, Кафедра прикладної лінгвістики*. Видавництво Львівської політехніки, 157–161. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10340>

- Коцовський, В. М. (2014). *Теорія розпізнавання образів*.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf>
- Матвієнків, О. С. (2018). Внутрішня форма фразеологічної одиниці як передбачення її актуального значення (на матеріалі англомовного художнього дискурсу). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 34 (2), 32–33.
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/791683>
- Охріменко, М. А. (2010). Внутрішня форма фразеологічних одиниць на позначення емоцій людини в сучасних перській і українській мовах. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*, 49–56.
<http://rep.knlu.edu.ua>
- Полюжин, І. М. (2019). Універсальність і внутрішня форма фразеологічних моделей. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 1 (41), 96–99.
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf>
- Потебня, О. О. (1985). *Естетика і поетика слова*. [Збірник]. Мистецтво.
<https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001479>
- Савченко, Л. В. (2013). *Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти* [монографія]. Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. Доля.
https://irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000_375931
- Селіванова, О. (2004). *Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти)* [монографія]. Брама.
- Школярєнко, В. І. (2012). Розвиток внутрішньої форми фразеологізмів німецької мови протягом VIII-XVII століть. *Лінгвістика*, 2. 151–160.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_2_21
- Breidbach, O. (2012). *Bildwelten des Wissens. Kunsthistorisches Jahrbuch für Bildkritik. (Band 9,2). Morphologien*. Veröffentlicht von De Gruyter (A). Akademie Verlag.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110548853/html>
- Burger, H. (2003). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen* (2., überarbeitete Aufl.). Grundlagen der Germanistik. Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Crudu, M. (2020). Zur phraseologischen Gebundenheit der Lexeme. Eine exemplarische Analyse am Beispiel deutscher Adjektive. *Conference: Deutsche Sprache, Literatur und Kultur – interkulturell und interdisziplinär*, 271–284.
https://www.researchgate.net/publication/338792334_Zur_phraseologischen_Gebundenheit_der_Lexeme_Eine_exemplarische_Analyse_am_Beispiel_deutscher_Adjektive
- Girtler, R. (2007). Mythos und Faszination der Haarfarbe Blond. Kulturanthropologische und kulturethologische Betrachtungen. *Matreier GESPRÄCHE*, 196–209.
<https://www.zobodat.at/pdf>
- Shutova, M. O. (2023). **Idiomatic space of the concept MOTHERLAND in the English and Ukrainian languages**. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 26 (2). 134–141.
<http://rep.knlu.edu.ua>

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- Deutsches Institut Florenz.
<https://www.deutschesinstitut.it/schwein-haben/>
- OLdPhras. <https://www.oldphras.net>
- Redewendungen. GEO.line.
<https://www.geo.de/geolino/redewendungen>

WPRaRwsASU: Wörterbuch und Portal für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache.

<https://www.redensarten-index.de/suche>

Wurzbach-Tannenberg Constant Ritter. (1863). *Historische Wörter, Sprichwörter und Redensarten in Erläuterungen - A bis B Eine Sammlung kulturhistorischer Nippsachen.*

<http://www.lexikus.de/bibliothek/Sprichwoerter-und-Redensarten-A-B>

REFERENCES

Avksent'iev, L. H. (1987). Semantychna struktura frazeolohichnykh odynyts' suchasnoi ukrains'koi movy ta osoblyvosti ii formuvannia. *Movoznavstvo*, 1, 43–46.

Batsevych, F. S. *Slovyk terminiv mizhkul'turnoi komunikatsii.*

<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>

Vas'ko, S. R. (2022). Frazemy iak znaky vtorynnoi nominatsii i rezul'tat frazeosemiozysu. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*, 25 (2), 18–31.

<http://rep.knlu.edu.ua>

Halyns'ka, O. M. (2011). Frazelohizmy iak znaky kul'turnoi informatsii. *Problemy zistavnoi semantyki. Vyp. 10 (2)*, 72–77.

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2011_10%282%29_16

Hamziuk, M. V. (2022). Voienno-politychni evfemizmy v suchasnykh nimets'komovnykh zasobakh masovoi komunikatsii. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*, 25 (1), 19–29.

<http://rep.knlu.edu.ua>

Zhujkova, M. V. (2015). Obrazna osnova frazeolohichnykh odynyts' ta problema ikh movno-kul'turnoi rekonstruksii. *Liudyna. Komp'iuter. Komunikatsiia: zbirnyk naukovykh prats'*. Natsional'nyj universytet "L'vivs'ka politehnika", Instytut komp'iuternykh nauk ta informatsijnykh tekhnolohij, Kafedra prykladnoi linhvistyky. L'viv: Vydavnytstvo L'vivs'koi politekhniki, 157–161.

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10340>

Kotsovs'kyj, V. M. (2014). *Teoriia rozpoznavannia obraziv.* Uzhhorod.

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf>

Matviienkiv, O. S. (2018). Vnutrishnia forma frazeolohichnoi odynytsi iak peredbachennia ii aktual'noho znachennia (na materiali anhlomovnoho khudozhn'oho dyskursu). *Naukovyj visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 34 (2), 32–33.

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/791683>

Okhrimenko, M. A. (2010). Vnutrishnia forma frazeolohichnykh odynyts' na poznachennia emotsij liudyny v suchasnykh pers'kij i ukrains'kij movakh. *Naukovyj visnyk kafedry YuNESKO KNLU*, 49–56.

<http://rep.knlu.edu.ua>

Poliuzhyn, I. M. (2019). Universal'nist' i vnutrishnia forma frazeolohichnykh modelej. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii: Filolohiia. Vypusk 1 (41)*, 96–99.

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf>

Potebnia, O. O. (1985). *Estetyka i poetyka slova.* [Zbirnyk]. Mystetstvo.

<https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001479>

Savchenko L. V. (2013). *Fenomen etnokodiv dukhovnoi kul'tury u frazeolohii ukrains'koi movy: etymolohichnyj ta etnolinhvistychnyj aspekty* [monohrafiia]. Tavrijs'kyj natsional'nyj universytet im. V. I. Vernads'koho. Simferopol': Dolia.

<https://irbis-nbuv.gov.ua/publ/REF-0000375931>

Selivanova, O. (2004). *Narysyz ukrains'koi frazeolohii (psykhokohnityvnyj ta etnokul'turnyj aspekty)* [monohrafiia]. Brama.

- Shkoliarenko, V. I. (2012). Rozvytok vnutrishn'oi formy frazeolohizmiv nimets'koi movy protiahom VIII-XVII stolit'. *Linhvistyka*, 2, 151–160.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_2_21
- Breidbach, O. (2012). *Bildwelten des Wissens. Kunsthistorisches Jahrbuch für Bildkritik. (Band 9,2). Morphologien*. Veröffentlicht von De Gruyter (A). Akademie Verlag.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110548853/html>
- Burger, H. (2003). *Phraseologie. Eine Einföhrung am Beispiel des Deutschen*. (2., überarbeitete Aufl.). Grundlagen der Germanistik. Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Crudu, M. (2020). Zur phraseologischen Gebundenheit der Lexeme. Eine exemplarische Analyse am Beispiel deutscher Adjektive. *Conference: Deutsche Sprache, Literatur und Kultur – interkulturell und interdisziplinär*, 271–284.
https://www.researchgate.net/publication/338792334_Zur_phraseologischen_Gebundenheit_der_Lexeme_Eine_exemplarische_Analyse_am_Beispiel_deutscher_Adjektive
- Girtler, R. (2007). Mythos und Faszination der Haarfarbe Blond. Kulturanthropologische und kulturethologische Betrachtungen. *Matreier GESPRÄCHE*. 196–209.
<https://www.zobodat.at/pdf>
- Shutova, M. O. (2023). Idiomatic space of the concept MOTHERLAND in the English and Ukrainian languages. *Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia*. 26 (2). 134–141.
<http://rep.knlu.edu.ua>

SPYSOK LEKSYKOHRAFICHNYKH DZHEREL

Deutsches Institut Florenz

<https://www.deutschesinstitut.it/schwein-haben/>

OLdPhras.

<https://www.oldphras.net>

Redewendungen. GEO.line.

<https://www.geo.de/geolino/redewendungen>

WPRaRwsASU: Wörterbuch und Portal für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache.

<https://www.redensarten-index.de/suche>

Wurzbach-Tannenberg Constant Ritter. (1863). *Historische Wörter, Sprichwörter und Redensarten in Erläuterungen – A bis B Eine Sammlung kulturhistorischer Nippsachen*.

<http://www.lexikus.de/bibliothek/Sprichwoerter-und-Redensarten-A-B>

Дата надходження до редакції 16.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

<p>Орел Ірина Іванівна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету</p> <p>e-mail: Orel_i72@urk.net</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>етнолінгвістика, фразеологія, національно-культурна семантика, ономасіологія, фразеологічний семіозис</p>
---	---	--

Ю. В. Силованюк

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: yurii.sylovaniuk@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-0250-7264>

МЕТОДИЧНІ ПРАКТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДНИХ СЛОВНИКАХ

Abstract

The article critically analyses the methodological practices of studying the lexicographic stratification of economic terms in English-Ukrainian translation dictionaries. Particular attention is paid to the analysis of the effectiveness of the key methods and techniques used in these methodological practices, in particular, the structural method and its technique, namely component analysis, as well as the functional method. The importance of quantitative and statistical methods is emphasized in such studies to determine the frequency of use of terms, which allows establishing the regularities of their functioning in texts of professional languages. The study also underscores the expediency of using the methods of unification, normalisation and cluster analysis, which contribute to the process of standardisation of industry terminology. The role of translation dictionaries for terminological practices is explored, with an emphasis on the importance of reflecting in them the ways of adapting authentic terms to the norms of the target language and the peculiarities of sectoral terminology, especially economic terminology. Preliminary assumptions suggest that the existing methodological practices do not have clear criteria for stratifying the terms of professional languages, which impacts the quality of the compiled lexicographic resources of the translation type.

The proposed methodology includes four stages. The first stage involves the systematisation of terms according to the criteria of abstraction, scale, research object and sectoral differentiation. This makes it possible to classify terms depending on their level of generality and scope. At the second stage, the structural method is used to analyse the internal organisation of terms, including their phonetic, morphological, syntactic and lexical aspects. The third stage focuses on the semantic analysis of foreign language terms using distributional analysis to account for contextual differences. The fourth stage involves quantitative and statistical analysis using Zipf's law to determine the frequency of terms. This helps to create frequency dictionaries that optimise the translation and adaptation of terminology. The developed methodology has the potential for further development of terminological translation lexicography and optimisation of interlingual professional communication processes.

Keywords: lexicography, economic terminology, term stratification, analysis methods, interlanguage communication, translation theory.

Анотація

У статті критично проаналізовано методичні практики дослідження лексикографічної стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках. Особливу увагу приділено аналізу ефективності застосованих у цих методичних практиках ключових методів і прийомів, зокрема структурного методу та його прийому, яким є компонентний аналіз, а також функціонального методу. Підкреслено значущість у таких студіях кількісних і статистичних методів для визначення частоти вживання термінів, що дозволяє встановити закономірності їхнього функціонування в текстах фахових мов. Аргументовано доцільність використання методів уніфікації, нормалізації та методики кластерного аналізу, що сприяють забезпеченню процесу стандартизації галузевих термінологій. Схарактеризовано роль перекладних словників для термінологічних практик з акцентами на важливості відображення в них способів адаптації

аутентичних термінів до норм мови перекладу і особливостей галузевої термінології, передовсім економічної. Зроблено попередні припущення про те, що в наявних методичних практиках не має чітких критеріїв для стратифікації термінів фахових мов, що впливає на якість укладених лексикографічних ресурсів перекладного типу. Запропонована методика включає чотири етапи. Перший етап передбачає систематизацію термінів за критеріями абстракції, масштабності, об'єкта дослідження та галузевої диференціації. Це дозволяє класифікувати терміни залежно від рівня їх узагальненості та сфери застосування. На другому етапі структурний метод використовується для аналізу внутрішньої організації термінів. Третій етап зосереджується на семантичному аналізі іншомовних термінів із застосуванням дистрибутивного аналізу для врахування контекстуальних розбіжностей. Четвертий етап охоплює кількісний і статистичний аналіз із використанням закону Ципфа для визначення частотності термінів. Це сприяє створенню частотних словників, що оптимізують переклад і адаптацію термінології. Розроблена методика має потенціал для подальшого розвитку термінологічної перекладної лексикографії та оптимізації процесів міжмовної професійної комунікації.

Ключові слова: лексикографія, економічна термінологія, стратифікація термінів, методичні практики, фахові мови, перекладні словники.

Вступ. Економічна англійсько-українська термінологія є потужним ресурсом (теоретичним і прикладним) для забезпечення сфери міжнародних економічних відносин, глобальної торгівлі та фінансових операцій. Чіткість і точність перекладу економічних термінів визначає успішність адаптації економічних текстів до специфіки іншої мови та культури (Ніколаєва, 2018). Тому дослідження перекладних словників економічних термінів потребує не лише загальнонаукового, але й специфічного лінгвістичного підходу для розроблення найбільш ефективних методичних практик аналізу такого типу лексикографічних джерел.

Важливість наукового вивчення методів аналізу економічних термінів у перекладних словниках полягає в необхідності забезпечити точний та адекватний переклад, який би не лише зберігав зміст термінів, але й відповідав комунікативним цілям (Андрієнко, 2016). Сучасні праці Є. Карпіловської (2012; 2019), Н. Килименко (2017), О. Петрини (2018), Т. Толчєєвої (2015) та інших учених з цієї проблематики пропонують різноманітні методи для вивчення термінології, зокрема дистрибутивний аналіз, кількісні підходи, зіставно-перекладні методи, а також інноваційні підходи (як-от системно-функційний аналіз Майкла Халлідея), що дають змогу глибше зрозуміти складні термінологічні системи.

Серед термінологічних систем специфічну лексикографічну стратифікацію має економічна терміносистема, під якою розуміють складне ціле на позначення взаємозв'язаних на лінгвістичному рівні наукових і професійних понять мови економіки (Шелепкова, 2021). Економічна терміносистема ґрунтовно представлена в перекладних англо-українських словниках І. Анікієнко (2003) та А. Шимків (2004), де, окрім алфавітного принципу укладення реєстру термінів, застосовано систему групування термінів за ознакою суб'єктів, об'єктів, процесів та дій (Дячук, 2003), а також дисциплінарний підхід економічної теорії (Кочан, 2017). Р. Тимошук (2013) наголошує на необхідності стратифікації термінів у перекладних словниках для кращого розуміння їхньої семантики та функціональної ролі.

Питання вивчення принципів і підходів до стратифікації економічної термінології в англійсько-українських словниках залишається в термінологічній лексикографії відкритим для дискусій. Відсутність чітких критеріїв для розроблення оптимальної класифікації термінів та ефективної методики укладення їх реєстру ускладнює створення якісних перекладних словників, які б відповідали сучасним вимогам економічної комунікації. Розробка нового методологічного підходу до аналізу стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних

словниках дозволить не лише впорядкувати їх за чіткими критеріями та сферою застосування, але й сприятиме покращенню якості перекладу, забезпечуючи більш точне відображення економічних реалій у міжмовній комунікації.

Така постановка наукової проблеми свідчить про **актуальність** теми статті, яка присвячена розробленню спеціальної методики для аналізу здійсненої в перекладних словниках (англійсько-українських) лексикографічної стратифікації економічних термінів за мікро- і макросферами.

Мета статті – систематизувати методичні практики дослідження лексикографічної стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках та розробити нові критерії для її вдосконалення з урахуванням стратифікації термінів за мікро- та макросферами економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічної термінології охоплюють широкий спектр питань, включаючи аналіз її структури, семантики та функціонування в міжмовній комунікації. У сучасній лінгвістиці значну увагу приділяють вивченню специфіки економічної терміносистеми, зокрема банківської, фінансової та торговельної термінології. Так, О. Петрина (2018) акцент робить на проблемах аналізу семантичної полісемії, які часто створюють труднощі в перекладі економічних термінів, особливо у сферах з високою динамікою, таких як фінанси та міжнародна торгівля. Т. Толчєєва (2015), вивчаючи продуктивність моделей творення термінів бізнес-сфери в англійській мові та їх міжнародної гармонізації, класифікувала терміни за морфологічними критеріями, виявила найбільш продуктивні моделі їхнього створення, такі як: абрєвіація, стягнення та усічення термінів, що сприяє міжнародній гармонізації та полегшує професійну комунікацію у бізнес-сфері. Т. Толчєєва (2015) проаналізувала словотвірні та структурно-семантичні особливості термінів, їхню етимологію, семантичні зв'язки (синонімія, антонімія, полісемія) і продуктивні моделі термінотворення. Основні висновки її роботи свідчать про те, що економічна термінологія є динамічною й взаємопов'язаною системою: англійська мова демонструє вищу продуктивність самостійного термінотворення, тоді як українська активно запозичує лексеми, зберігаючи значний дериваційний потенціал завдяки синтетичній структурі. Інтернаціоналізми займають важливе місце в обох мовах, однак українська мова демонструє більший дериваційний потенціал.

Особливу увагу заслуговують концепції в царині термінології Є. Карпіловської (2012) на матеріалі українських лексичних інновацій, в яких аналізуються тенденції розширення української лексики та шляхи їх відображення в тлумачному словнику. Виявлено активну тенденцію до формування гіперонімно-гіпонімічних зв'язків через уточнення понять (гіпонімізація) або узагальнення (гіперонімізація). У подальших дослідженнях Є. Карпіловська (2019) обґрунтувала концепцію спірального розвитку терміносистем і національного лексикону, відкинувши лінійний підхід. Вона зазначає: “На певних етапах розвитку мов спільнота переосмислює та впорядковує номінаційний корпус, звертаючись до раніше периферійних ресурсів” (там само, с. 19). К. Селіверстова (2013) проаналізувала методика створення галузевих термінологічних словників, зокрема українсько-англійських і англо-українських і наголосила на важливості уніфікації термінології та адаптації міжнародних стандартів для полегшення міжмовної комунікації. Також наявні методичні практики Н. Сінкевич і О. Плющай (2016), де розглядаються функції і способи представлення термінології в електронних словниках, детально аналізується структура і зміст термінів. Розкривається вплив лінгвістичних та позалінгвістичних факторів на методика укладання електронних словників, акцентується увага на важливості

інтеграції в лексикографію сучасних мультимедійних технологій, що відповідають потребам користувачів.

Вивчаючи питання термінології, значний внесок у розвиток українського термінознавства здійснила Н. Клименко. Результати її роботи представлені в низці досліджень Інституту української мови, зокрема у виданні “Студії з українського мовознавства”, монографії “Українська біологічна термінологія кінця ХХ – початку ХХІ ст.”, а також у колективній праці “Вплив суспільних змін на розвиток української мови”. У своїх працях дослідниця приділяла увагу закономірностям внутрішньої організації сучасної української мови, аналізуючи термінотворчі процеси у взаємозв’язку з соціокультурними, когнітивними та комунікативними аспектами. Вона також підкреслювала унікальну здатність української мови до адаптації запозичень, не втрачаючи при цьому своєї національної ідентичності (Карпіловська та ін., 2017; Клименко, 2017а; 2017b).

Досліджуючи функції термінів, Л. Овсієнко (2022) зазначила, що терміни виконують усі функції, характерні для лексичних одиниць загальноживаної мови. Вони мають знакову, номінативну, сигніфікативну, комунікативну, навчальну, прагматичну, евристичну, когнітивну функції, а також функції фіксування та передавання знань. Деякі терміни виконують специфічні функції, наприклад, класифікувальну (у природничих, технічних і суспільних науках) та правову (у юридичній сфері). Функції термінів взаємопов’язані, що обумовлено складністю їхнього денотата.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Традиційні методи укладання термінів у словники включають кілька основних підходів, які використовуються для створення лексикографічних ресурсів. Один з таких методів полягає у використанні карток, на яких записуються слова та їхні вживання в контексті. Цей метод передбачає тривале збирання даних і є досить трудомістким, але дозволяє зберегти точність і контекстуальність термінів (Garrett, 2015). Інший традиційний підхід полягає в аналізі наявних словників та дослідженні потреб користувачів. Це включає визначення вимог до майбутнього словника, розробку його макро- та мікросструктури, збір лексичного матеріалу, проектування словникових статей і вибір перекладних еквівалентів (Киуко, 2021). Також важливим є створення історичних словників, які відображають формальну й семантичну еволюцію термінів. Це передбачає створення діахронічного корпусу текстів, формування реєстру термінів, узагальнення матеріалу в діахронічних когнітивних картах і моделювання словникових статей (Vasetska, 2023). Таким чином, традиційні методи укладання термінів у словники базуються на ретельному зборі й аналізі лексичного матеріалу, що дозволяє створювати точні та контекстуально обґрунтовані лексикографічні ресурси.

Сучасні дослідження значно розширили інструментарій лексикографії за рахунок впровадження системно-функційного підходу, розробленого Майклом Халлідеем. Як зазначає Бріоніс (Briones, 2016, p. 124), цей підхід дозволяє досліджувати терміни не лише як лексичні одиниці, але і як частину функціональної системи, що відіграє роль у побудові економічного тексту. Такий підхід сприяє глибшому розумінню зв’язків між термінами та їхньою роллю в передаванні змісту.

Однак, наявні методичні практики у сфері фахової та економічної термінології залишаються недостатньо ефективними.

Лексикографічна стратифікація економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках є важливим аспектом сучасного перекладознавства, що потребує глибокого аналізу. Дослідження цієї теми базується на інтеграції структурно-

семантичного, функціонального та лінгвокультурологічного підходів. Як зазначає І. Фецько (2022, с. 151), перекладні словники відіграють ключову роль у стандартизації термінології, відображаючи її сучасний стан та особливості використання.

При дослідженні лексикографії словників необхідно враховувати поняття перекладного словника, у якому до реєстрових слів однієї мови додаються відповідники іншими мовами, завдяки чому такі словники можуть бути дво- або багатомовними. Перекладні галузеві словники не лише представляють склад термінів певної галузі, але й сприяють формуванню мовної компетенції фахівців, оновленню термінології, доступності наукових джерел, полегшенню комунікації між носіями різних мов та поглибленому вивченню представлених у словнику мов (Конопляник, 2014, с. 120).

Економічна терміносистема є складною структурою, що включає велику кількість термінів, організованих за різними доменами. Вони постійно поповнюються новими термінами, які описують нові явища та економічні процеси (Ishchuk & Zubenko, 2022). Формування економічної термінології відбувається як на національному, так і на міжнародному рівнях, що сприяє уніфікації, стандартизації та кодифікації цієї термінології (Товстенко, 2023).

У процесі перекладу економічних термінів важливо враховувати не лише продуктивні методи утворення термінів, але й застосовувати лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації перекладу з урахуванням контексту нових одиниць (Сухачова, 2021). Це дозволяє забезпечити точність перекладу термінологічної інформації й відтворити прагматичний потенціал оригінального тексту.

Економічні терміни, завдяки своїй багатокомпонентній природі та семантичним зв'язкам, формують складні системи, що вимагають ефективної організації для їх відображення у перекладних словниках. Лексикографічна стратифікація економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках забезпечує впорядкування лексичних одиниць за критеріями, які відповідають специфіці галузі та функціональності термінів.

Лексикографічна стратифікація економічних термінів є ключовим елементом створення перекладних словників, що забезпечує впорядкування лексичних одиниць відповідно до їхніх семантичних, синтаксичних і прагматичних характеристик. Це сприяє точності перекладу, уніфікації термінології та забезпеченню міжмовної професійної комунікації. Одним із таких словників є "Англо-український тлумачний словник економічної лексики" А. Шимків (2004), який містить 20 000 термінів, що охоплюють ключові поняття в таких галузях, як: маркетинг, менеджмент, економіка, банківська справа, бухгалтерський облік, аудит, фінанси, страхування, оподаткування та ін. Особливість цього словника полягає в його комплексності. Він не лише перекладає терміни, але й детально пояснює їх і надає приклади використання. Наприклад, термін "auditor" у словнику А. Шимків визначається як "кваліфікований спеціаліст у сфері бухгалтерського обліку та аудиту" (2004, с. 13). Він стратифікований на дві основні категорії: зовнішній аудитор (external auditor), який здійснює незалежну оцінку діяльності організації, та внутрішній аудитор (internal auditor), що виконує функції внутрішньогосподарського контролю в межах підприємства. Крім того, словник містить додаткові терміни, як-от: "auditor's opinion" (висновок аудитора) та "auditor's report" (звіт аудитора), що виявляє функціональне використання цих понять у професійній діяльності (там само, с. 13).

Лексикографічна стратифікація економічних термінів у перекладних словниках демонструє різні підходи до організації термінологічного матеріалу. Словник

“Англо-український тематичний словник для ділового спілкування: менеджмент, маркетинг, банківська справа” за редакцією І. Анікієнка (2003) вирізняється використанням алфавітного принципу укладення термінів. Укладач застосував новаторський підхід до організації матеріалу, використавши тематично-понятійний принцип упорядкування лексичних одиниць. Цей підхід дозволяє групувати терміни за логічними тематичними блоками, сприяючи зручності засвоєння нової лексики. Крім того, у межах кожної тематичної групи терміни впорядковані за алфавітним принципом. Така організація відображає тенденцію до створення словників, орієнтованих на освітні й професійні потреби. Наприклад, терміни “credit limit” (кредитний ліміт) і “credit rating” (кредитний рейтинг, пов’язані з фінансовими ринками) згруповані разом, що допомагає користувачам зрозуміти їхній взаємозв’язок (Анікієнко, 2003, сс. 93–98). Цей словник, який охоплює близько 16 000 термінів, призначений для широкої аудиторії користувачів і фахівців у галузях менеджменту, маркетингу та банківської справи. Він враховує стилістико-прагматичні параметри, такі як: відповідність мовленнєвим ситуаціям і стилістичному реєстру, а також відмінності між британським і американським варіантами англійської мови.

Словник “Англо-український тлумачний словник економічної лексики” за редакцією Р. В. Яковенка (2015), навпаки, використовує багаторівневий підхід до укладення термінів. У ньому враховано не лише переклад термінів, але і їхнє функціональне використання, контекстуальне пояснення та приклади реального застосування. Наприклад, термін “auditor” у цьому словнику супроводжується визначенням його функцій, таких як проведення аудиторської перевірки, а також згадкою про сертифікацію “Certified Information Systems Auditor (CISA)”. Крім того, у словнику наведено пояснення різних видів аудиторів, зокрема зовнішніх (external auditor) та внутрішніх (internal auditor), із зазначенням їхніх ролей у фінансовій діяльності (там само, с. 10). Ще однією важливою особливістю цього словника є використання контекстуальних прикладів, що демонструють застосування термінів у реальних професійних ситуаціях. Наприклад, для терміна “credit” наведено не лише переклад, але й типові комбінації слів, такі як: “credit limit” (кредитний ліміт), “credit rating” (кредитний рейтинг), що допомагає зрозуміти функціональну взаємодію цих понять (там само, с. 22). Такі деталі особливо важливі для професійного перекладу, оскільки забезпечують точність і відповідність термінів специфіці економічної діяльності. Словник Р. Яковенка також враховує культурні та мовні особливості, адаптуючи терміни до норм української мови. Це досягається за допомогою дистрибутивного аналізу, який дозволяє виявити частотність використання термінів і їхнє функціональне значення в текстах. Наприклад, словникові статті містять коментарі щодо різниці між англійськими й українськими відповідниками.

Для розробки комплексної методики дослідження лексикографічної стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках важливо розглянути основні етапи аналізу й підібрати відповідні методи. Стратифікацію термінів доцільно здійснювати за такими критеріями: “абстракція”, “масштабність”, “об’єкт дослідження” та “галузева диференціація”. Ці критерії дозволяють обґрунтовано класифікувати терміни за сферами мікро- та макроекономіки, сприяючи більш глибокому аналізу взаємозв’язків між термінами та їхньою ієрархічною структурою. Завдяки використанню критеріїв “абстракція” і “масштабність” можна визначити рівень узагальненості термінів і сферу їхнього застосування. Критерії “об’єкт дослідження” та “галузева диференціація” допомагають розмежувати терміни за економічними дисциплінами, що сприяє точнішому відображенню їхньої ролі в економічному дискурсі (Силованюк, 2024).

Критерій стратифікації “рівень абстрактності” визначає, наскільки загальними чи специфічними є терміни та як вони відображають економічну реальність. Наприклад, у мікроекономіці термін “витрати підприємства” описує конкретні аспекти економічних взаємовідносин, зокрема, скільки коштів витрачає підприємство на виробництво товарів чи послуг. У макроекономіці термін “національний дохід” належить до більш узагальнених понять, що охоплюють сумарні доходи всіх учасників економіки (Яковенко, 2015, с. 58).

Критерій стратифікації “масштабність” визначає рівень аналізу, на якому використовуються терміни, та їх взаємозв’язок. У мікроекономіці терміни “дохід” і “бідність” характеризують фінансове становище окремих осіб чи домогосподарств. У макроекономіці ці ж терміни застосовуються для опису фінансового стану країни чи регіону (Яковенко, 2015, с. 53).

Критерій стратифікації “об’єкт дослідження” розкриває, які саме економічні явища вивчаються термінами. Наприклад, у мікроекономіці термін “попит” стосується окремих агентів, таких як споживачі, підприємства чи ринки, та відображає їхню реакцію на зміну цін на товари чи послуги. У макроекономіці термін “національний дохід” розглядається через його вплив на економічну політику та відображає загальний дохід усіх економічних суб’єктів за певний період (Яковенко, 2015, с. 25).

Критерій стратифікації “галузева диференціація” вказує на належність термінів до певної економічної дисципліни та відповідність її завданням і методам. Наприклад, у мікроекономіці термін “позиціонування бренду” належить до дисципліни “Маркетинг” і стосується диференціації бренду від конкурентів та ідентифікації його споживачами. У макроекономіці термін “експорт” належить до дисципліни “зовнішня торгівля” та означає продаж товарів чи послуг за кордон (Іванченко, 2021; Григорова-Беренда, Шуба, 2016).

Першим етапом є систематизація термінів, що проводиться за критеріями “абстрактції”, “масштабності”, “об’єкта дослідження” та “галузевої диференціації”. Наприклад, термін “unemployment” класифікується як абстрактний, оскільки він описує широке явище економічного дисбалансу, тоді як “labor contract” є конкретним і стосується чітко визначених правових і економічних аспектів. Масштабність дозволяє оцінити, наскільки широко термін використовується в текстах: мікроекономічні терміни типу “household income” стосуються фінансів домогосподарств, тоді як макроекономічні на зразок “national income” описують глобальні економічні процеси (Силованюк, 2024).

На другому етапі дослідження економічних термінів відбувається аналіз їхньої структури. Цей етап є фундаментальним, оскільки створює базу для подальшої стратифікації термінології. Для реалізації цього завдання використовується структурний метод, який включає фонетичний і фонологічний, морфологічний, синтаксичний, лексичний аналіз, компонентний, дистрибутивний, синтагматичний і парадигматичний аналіз, а також функціональний підхід (Селіванова, 2008). Фонетичний і фонологічний аналіз зосереджується на дослідженні звукової структури термінів, що допомагає виявити особливості їхньої вимови та адаптації в іншій мовній системі. Морфологічний спрямований на аналіз структури термінів на рівні їхніх морфем, зокрема префіксів, коренів і суфіксів. Лексико-семантичний аналіз передбачає дослідження значень термінів разом із компонентним аналізом – розкладанні значення терміна на складові частини для виявлення семантичних особливостей. У терміні “gross domestic product (GDP)” компонентний аналіз виявляє ключові складники: “gross” (валовий), “domestic” (внутрішній), “product” (продукт). Дистрибутивний аналіз досліджує контексти, у яких вживаються терміни, що дозволяє уточнити їхнє значення та функціонування

(Селіванова, 2008). Важливим аспектом цього етапу є відбір термінів за критеріями галузевої належності та функціонального використання. Наприклад, термін “gross domestic product (GDP)” (Яковенко 2015, с. 37) відображає загальну вартість товарів і послуг, вироблених у країні, та належить до макроекономічних понять. Його детальний аналіз у двох мовах дозволяє ідентифікувати ключову роль цього терміна в макроекономічному дискурсі.

Третій етап зосереджується на семантичному аналізі термінів іншомовного походження. На цьому етапі застосовується дистрибутивний аналіз, який дозволяє дослідити денотативні розбіжності між іншомовними термінами та їхніми перекладними відповідниками (Селіванова, 2008; Клименко, 2017). Критерій “абстракція” допомагає визначити, наскільки термін загальний або конкретний. Часто однокомпонентні терміни на зразок “inflation” у перекладі потребують уточнення, щоб забезпечити точність відтворення їхнього значення у відповідному мовному контексті. Термін “inflation” зазвичай використовується для позначення темпів зростання цін, тоді як у перекладних словниках української мови він може включати додаткові соціально-економічні аспекти, що відображають специфіку місцевого економічного контексту (Яковенко, 2015, с. 43). Такий підхід дозволяє врахувати семантичні варіації термінів, що важливі для забезпечення точності перекладу.

Четвертий етап передбачає кількісний і статистичний аналіз термінів для визначення частотності їхнього використання в словниках та виявлення закономірностей в їх розподілі. Критерій “масштабність” дозволяє оцінити, наскільки термін домінує в певних галузях економіки. Використання закону Ципфа дозволяє встановити, які терміни є домінантними у відповідних галузях (Іщенко та ін., 2023).

Висновки. Запропонована методика дослідження лексикографічної стратифікації економічних термінів в англійсько-українських перекладних словниках забезпечує комплексний аналіз термінологічного матеріалу. Вона включає систематизацію термінів за критеріями абстракції, масштабності, об’єкта дослідження та галузевої диференціації, аналіз їхньої структури, семантики, а також кількісний і статистичний підхід. Інтеграція структурного, семантичного та функціонального методів дозволяє детально вивчити внутрішню організацію термінів, їхні зв’язки та значення в економічних процесах.

Результати дослідження підкреслюють важливість відбору термінів за галузевими та функціональними критеріями, що сприяє уніфікації термінології та її адаптації до міжмовної комунікації. Використання закону Ципфа й частотного аналізу дає змогу визначити ключові терміни, що домінують у певних галузях, і оптимізувати їхній переклад. Семантичний аналіз дозволяє враховувати специфіку перекладних відповідників, а структурний підхід забезпечує розуміння термінів у контексті їхньої ієрархії та системних зв’язків.

Розроблена методика створює основу для вдосконалення контенту англійсько-українських перекладних словників та сприяє стандартизації економічної термінології. Такий підхід є **перспективним** для подальших досліджень у галузі лексикографії, термінології та перекладу.

Конфлікт інтересів

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрієнко, Т. П. (2016). *Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську та російську)*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Григорова-Беренда, Л. І., & Шуба, М. В. (2016). *Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навчальний посібник*. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Дячук, Т. М. (2003). *Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація* [Автореф. дис. канд. філол. наук]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Щенко, В. Л. (2012). Англійські економічні терміни: структурні, семантичні, функціональні характеристики. *Нова філологія*, (53), 88–90.
- Щенко, В. Л., & Горбуньова, С. О. (2020). Особливості полікомпонентних економічних термінів у структурному, семантичному і перекладацькому аспектах. *Лінгвістика*, 1(42), 114–124.
<https://doi.org/10.12958/2227-2631-2020-1-42-114-124>
- Щенко, В. Л., Горбуньова, С. О., & Стеценко, В. В. (2023). Структурно-семантичні характеристики термінологічної лексики в художньому творі та особливості її перекладу (на матеріалі роману Джона Грішема “Фірма”). *Лінгвістика*, 1(47), 121–132.
<https://doi.org/10.12958/2227-2631-2023-1-47-121-132>
- Карпіловська, Є. А. (2012). Стратифікація лексики у тлумачному словнику. У І. С. Гнатюк (Ред.), *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія: Леоніду Сидоровичу Паламарчукові* (с. 134–139). Інститут української мови НАН України.
- Карпіловська, Є. А. (2018). Історія науки крізь життєпис ученого: Ніна Федорівна Клименко. *Українська мова*, 3, 137–147.
- Карпіловська, Є. А. (2019). Терміни – аспектні синоніми в когнітивному просторі мови. *Термінологічний вісник*, 5, 18–25.
- Карпіловська, Є. А., Кислюк, Л. П., Клименко, Н. Ф., Критська, В. І., Пуздирева, Т. К., & Романюк, Ю. В. (2017). *Вплив суспільних змін на розвиток української мови*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Клименко, Н. Ф. (2017). Детермінування та термінування лексики в сучасній українській мові. У Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирева, & Ю. В. Романюк (Ред.), *Вплив суспільних змін на розвиток української мови* (с. 123–145). Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Клименко, Н. Ф. (2017). *Українська біологічна термінологія кінця ХХ – початку ХХІ століть*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Конопляник, Л. М. (2014). Особливості укладання нових галузевих словників (на прикладі англо-українського словника з фізики). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, (11(1)), 119–122.
- Кочан, І. М. (2017). Українське термінознавство ХХІ ст. у кваліфікаційних працях. *Термінологічний вісник*, 4, 80–92.
- Ніколаєва, Т. М. (2018). Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, (1), 110–115.
- Овсієнко, Л. М. (2022). Поліфункційність терміна в сучасному термінознавстві. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 25(1), 89–97.

- Петрина, О. С. (2016). *Формування та функціонування англомовних та українських терміносистем банківської сфери* [Дисертація]. Львівський національний університет імені Івана Франка.
https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/dis_petryna
- Петрина, О. С. (2018). Методологічні засади дослідження англомовних та українських терміносистем банківської сфери. *Закарпатські філологічні студії*, 1(3), 174–179.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Довкілля-К.
- Селіверстова, К. Т. (2013). Підготовка галузевих словників: здобутки і особливості методики укладання перекладного словника. *Архіви України: науково-практичний журнал*, (5), 25–62.
- Сінкевич, Н. М., & Плющай, О. О. (2016). Лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості електронних словників сучасної української мови. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*, 17, 100–110.
- Сухачова, Н. С. (2021). Неологізми англомовної економічної терміносистеми: лінгвопрагматичний аспект. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, (7(345)), 153–160.
[https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-7\(345\)-153-160](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-7(345)-153-160)
- Тимошук, Р. П. (2012). Частиномовна сертифікація лінгвістичних термінів у польській лексикографії. *Studia Slovakistica: збірник*, (12), 64–70.
- Толчєєва, Т. С. (2015). Продуктивність моделювання термінів бізнес-економіки в англійській мові та їхня міжнародна гармонізація. *Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*, 13, 190–195.
- Фецко, І. (2022). Українська перекладна термінографія у її сучасних викликах (на матеріалі тримовних видань ХХІ століття). *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*: Серія “Філологія”, 13(81), 150–153.
<https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3506>
- Шелепкова, І. М. (2021). Теоретико-методологічні засади дослідження економічних термінів української мови. *Закарпатські філологічні студії*, (19).
- Briones, R. R. (2016). Textual analysis through systemic functional linguistics. *Journal of English Language Teaching and Linguistics (JELTL)*, 1(1), 109–144.
- Garrett, E et al. (2015). The contribution of corpus linguistics to lexicography and the future of Tibetan dictionaries.
<https://www.semanticscholar.org/paper/d2912216614b45b2df1f73bc57ed32f58c27c982>
- Ishchuk, N, Zubenko, O (2022). Morphological features of english economic terminology. *Grail of Science*.
<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.052>
- Kiyko, S. (2021). The peculiarities of compiling the “German-ukrainian dictionary of terminology of life safety”. *Germanic Philology Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*.
<https://doi.org/10.31861/gph2021.833.47-53>
- Vasetska, O et al. (2023). Instruction for compilers of the historical dictionary of linguistic terms. *Terminological Bulletin*.
<https://doi.org/10.37919/2221-8807-2023-7-16>

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- Анікеєнко, І. Г. (Ред.). (2003). *Англо-український тематичний словник для ділового спілкування. Менеджмент, маркетинг, банківська справа: бл. 16 000 слів та словосполучень*. Ленвіт.

- Словник української мови (1970–1980). (В 11 т.). Наукова думка.
Шимків, А. (2004). Англо-український тлумачний словник економічної лексики. Київ-Могилянська академія.
Яковенко, Р. В. (2015). Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Наукова думка.

REFERENCES

- Andriienko, T. P. (2016). *Stratehii i taktyky perekladu: kohnityvno-dyskursyvnyi aspekt (na materialii khudozhniiho perekladu z anhlijskoi movy na ukrains'ku ta rosiisku)*. Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
- Hryhorova-Berenda, L. I., & Shuba, M. V. (2016). *Teoriia i praktyka zovnishnoi torhivli: navchal'nyi posibnyk*. Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina.
- Diakuk, T. M. (2003). *Ukrains'ka sotsial'no-ekonomichna terminolohiia: stanovlennia i kodifikatsiia* [Avtoref. dys. kand. filol. nauk]. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka
- Ishchenko, V. L. (2012). *Anhlijski ekonomichni terminy: strukturni, semantychni, funktsional'ni kharakterystyky*. Nova filolohiia, (53), 88–90.
- Ishchenko, V. L., & Horbuniova, S. O. (2020). *Osoblyvosti polykomponentnykh ekonomichnykh terminiv u strukturnomu, semantychnomu i perekladats'komu aspektakh*. Linhvistyka, 1(42), 114–124.
<https://doi.org/10.12958/2227-2631-2020-1-42-114-124>
- Ishchenko, V. L., Horbuniova, S. O., & Stetsenko, V. V. (2023). *Strukturno-semantychnyi kharakterystyky terminolohichnoi leksyky v khudozhnomu tvori ta osoblyvosti yii perekladu (na materialii romanu Dzhona Hrishema "Firma")*. Linhvistyka, 1(47), 121–132.
<https://doi.org/10.12958/2227-2631-2023-1-47-121-132>
- Karpilovska, Ye. A. (2012). *Stratifikatsiia leksyky u tlumachnomu slovnyku*. U I. S. Hnatiuk (Ed.), *Ukrains'ka i slovians'ka tlumachna ta perekladna leksykohrafiia: Leonidu Sydorovychu Palamarchukovi* (pp. 134–139). Instytut ukrains'koi movy NAN Ukrainy.
- Karpilovska, Ye. A. (2018). *Istoriia nauky kriz' zhyttiepys' uchenoho: Nina Fedorivna Kylymenko*. Ukrains'ka mova, 3, 137–147.
- Karpilovska, Ye. A. (2019). *Terminy – aspektni sinonimy v kohnityvnomu prostori movy*. Terminolohichniy visnyk, 5, 18–25.
- Karpilovska, Ye. A., Kysliuk, L. P., Kylymenko, N. F., Kryts'ka, V. I., Puzdyreva, T. K., & Romaniuk, Yu. V. (2017). *Vplyv suspil'nykh zmin na rozvytok ukrains'koi movy*. Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
- Kylymenko, N. F. (2017). *Determinuvannia ta terminuvannia leksyky v suchasni ukrains'kii movi*. U Ye. A. Karpilovska, L. P. Kysliuk, N. F. Kylymenko, V. I. Kryts'ka, T. K. Puzdyreva, & Yu. V. Romaniuk (Eds.), *Vplyv suspil'nykh zmin na rozvytok ukrains'koi movy* (pp. 123–145). Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
- Kylymenko, N. F. (2017). *Ukrains'ka biolohichna terminolohiia kintsia XX – pochatku XXI stolit'*. Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
- Konoplianyk, L. M. (2014). *Osoblyvosti ukladannia novykh haluzevykh slovnykiv (na prykladie anhloukrains'koho slovnyka z fizyky)*. Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia, (11(1)), 119–122.
- Kochan, I. M. (2017). *Ukrains'ke terminoznavstvo XXI st. u kvalifikatsiinykh prats'akh*. Terminolohichniy visnyk, 4, 80–92.
- Nikolayeva, T. M. (2018). *Perekladats'ki stratehii v anhloukrains'komu prostori*. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Serii: Filolohiia. Sotsial'ni komunikatsii, (1), 110–115.

- Ovsienko, L. M. (2022). *Polifunktsiynist' terminy v suchasnomu terminoznavstvi*. Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnogo universytetu. Seriiia Filolohiia, 25(1), 89–97.
- Petrina, O. S. (2016). *Formuvannia ta funktsionuvannia anhlomovnykh ta ukrains'kykh terminosystem bankivs'koi sfery* [Dysertatsiia]. L'vivskiy natsional'nyi universytet imeni Ivana Franka.
https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/dis_petryna
- Petrina, O. S. (2018). *Metodolohichni zasady doslidzhennia anhlomovnykh ta ukrains'kykh terminosystem bankivs'koi sfery*. Zakarpats'ki filolohiichni studii, 1(3), 174–179.
- Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy*. Dovkillia-K.
- Seliverstova, K. T. (2013). *Pidhotovka haluzevykh slovnykiv: zdobutky i osoblyvosti metodyky ukladannia perekladnoho slovnyka*. Arkhivy Ukrainy: naukovo-praktychnyi zhurnal, (5), 25–62.
- Sinkevych, N. M., & Plyushchay, O. O. (2016). *Linhvistychnyi ta ekstralinhvistychnyi osoblyvosti elektronnykh slovnykiv suchasnoi ukrains'koi movy*. Doslidzhennia z leksykologii i hramatyky ukrains'koi movy, 17, 100–110.
- Sukhachova, N. S. (2021). *Neolohizmy anhlomovnoi ekonomichnoi terminosystemy: linhvoprahamtychnyi aspekt*. Visnyk Luhanskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky, (7(345)), 153–160.
[https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-7\(345\)-153-160](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-7(345)-153-160)
- Tymoshuk, R. P. (2012). *Chastynomovna sertyfikatsiia linhvistychnykh terminiv u pol'skii leksykohrafi*. Studia Slovakistica: zbirnyk, (12), 64–70.
- Tolcheieva, T. S. (2015). *Produktyvnist' modeliuвання terminiv biznes-ekonomiky v anhlijs'kii movi ta yikhnia mihratsiia*. Naukovy chasopys Natsional'noho Pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 9: Suchasni tendentsii rozvytku mov, 13, 190–195.
- Fets'ko, I. (2022). *Ukrains'ka perekladna terminohrafiia u yii suchasnykh vyklykakh (na materialy trymovnykh vydan' XXI stolittia)*. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostrozka akademiia": Seriiia "Filolohiia", 13(81), 150–153.
<https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3506>
- Shelepko, I. M. (2021). *Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia ekonomichnykh terminiv ukrains'koi movy*. Naukovyi zhurnal "Zakarpats'ki filolohiichni studii", (19).
- Briones, R. R. (2016). *Textual analysis through systemic functional linguistics*. Journal of English Language Teaching and Linguistics (JELTL), 1(1), 109–144.
- Garrett, E et al. (2015). *The contribution of corpus linguistics to lexicography and the future of Tibetan dictionaries*.
<https://www.semanticscholar.org/paper/d2912216614b45b2df1f73bc57ed32f58c27c982>
- Ishchuk, N, Zubenko, O (2022). *Morphological features of english economic terminology*. Grail of Science.
<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.052>
- Kiyko, S (2021). *The peculiarities of compiling the "German-ukrainian dictionary of terminology of life safety"*. Germanic Philology Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.
<https://doi.org/10.31861/gph2021.833.47-53>
- Vasets'ka, O et al. (2023). *Instruction for compilers of the historical dictionary of linguistic terms*. Terminological Bulletin.
<https://doi.org/10.37919/2221-8807-2023-7-16>

SPYSOK LEKSYKONHRAFICHNYKH DZHEREL

Anikeienko, I. H. (Red.). (2003). Ahlo-ukrains'kyi tematychnyi slovnyk dlia dilovoho spilkuвання. Menedzhment, marketynh, bankivska sprava: bl. 16 000 sliv ta slovopoluchen'. Lenvit.

Slovnyk ukrains'koi movy (1970–1980). (V 11 t.). Naukova dumka.

Shymkiv, A. (2004). Ahlo-ukrains'kyi tlumachnyi slovnyk ekonomichnoi leksyky. Kyievo-Mohylianska akademiia.

Yakovenko, R. V. (2015). Tlumachnyi ahlo-ukrains'kyi slovnyk ekonomichnykh terminiv z elementamy teorii ta problemyky. Naukova dumka.

Дата надходження до редакції 11.10.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

<p>Силованюк Юрій Вікторович,</p> <p>аспірант кафедри германської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: yurii.sylovaniuk@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>філологія, переклад, економіка, міжнародні відносини, лексикографія</p>
---	--	---

UDC 811.111: 808.5: 81'37

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324187>

N. M. Talavira

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: nataliia.talavira@knlu.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5600-5893>

LINGUISTIC CONCEPTUAL ORGANIZATION OF STATE OF THE UNION ADDRESSES: A CONSTRUCTIONAL PERSPECTIVE

Abstract

The paper aims at identifying morphosyntactic constructions as conventionalized pairings of form, meaning and function that verbalize the basic concepts of two State of the Union addresses: Barack Obama's in 2016 and Donald Trump's in 2017. While the identical basic concept in the two analysed speeches is UNITY, the similar concepts are CHANGE in the perspective of providing opportunities for the Americans and other countries in Obama's address and RENEWAL as transformation for the better in Trump's oration. In addition, President Trump actualizes the concept THREAT as manifestation of danger, blockage to economic growth or deterioration in various aspects of American life. Obama's address further represents the basic concept FUTURE, coded as an object of attention to the coming changes of the society, and the concept CHOICE, designated as a necessity to choose some alternative. The comparison of the identical concept UNITY reveals that both presidents verbalise it as national integrity and joint actions of Americans. However, in Obama's address, the concept UNITY is also represented as the establishment of joint organizations, while in Trump's oration, it is realised as shared values of the citizens. The concept CHANGE in Obama's speech and the concept RENEWAL in Trump's address are coded as the creation of various job opportunities because they are relevant to the target audience, security guarantees for Americans and development possibilities for other countries. Furthermore, President Obama verbalizes leadership via the concept CHANGE as a return to previous diplomatic relations with the neighbouring countries and the transformation of the US political system. In contrast, Donald Trump portrays leadership as the establishment of new alliances with international partners.

Keywords: morphosyntactic construction, concept, State of the Union address, Barack Obama, Donald Trump.

Анотація

У статті виокремлено морфосинтаксичні конструкції як усталене поєднання форми, значення і функції, які вербалізують базові концепти двох звернень американських президентів до нації: демократа Барака Обами у 2016 році і республіканця Дональда Трампа у 2017 році. Ідентичним базовим концептом у двох проаналізованих промовах виступає ЄДНІСТЬ, подібним – ЗМІНА у виступі Барака Обами в ракурсі забезпечення можливостей для американців та інших країн та ВІДНОВЛЕННЯ як трансформація на краще в посланні Дональда Трампа. Крім того, республіканець актуалізує концепт ЗАГРОЗА як вияви небезпеки, перешкоди або погіршення різних показників життя пересічних американців. У зверненні Барака Обами репрезентовані також концепти МАЙБУТНЄ, утілений у перспективі об'єкта уваги американців до прийдешніх перетворень суспільства, і концепт ВИБІР, представлений як необхідність обирати альтернативний варіант. Порівняння ідентичного концепту ЄДНІСТЬ свідчить, що Барак Обама і Дональд Трамп вербалізують його як згуртованість народу та спільні дії американців. Проте у зверненні Барака Обами концепт ЄДНІСТЬ представлений також як створення спільних організацій, тоді як у посланні Дональда Трампа – як спільні цінності для громадян. Концепт ЗМІНА в промові Барака Обами та ВІДНОВЛЕННЯ у зверненні Дональда Трампа вербалізовані як створення умов для праці у сфері зайнятості, оскільки поява нових робочих місць релевантна для американської аудиторії; інтерпретовані як гарантування безпеки для мешканців США та забезпечення можливостей для розвитку інших країн. Виступ Барака Обами ідентифікує лідерство через апеляцію до концепту ЗМІНА як повернення до попередніх дипломатичних відносин або трансформація політичної

системи США. Натомість у зверненні Дональда Трампа лідерство подано через створення нових зв'язків з іноземними партнерами.

Ключові слова: морфосинтаксична конструкція, концепт, звернення до нації, Барак Обама, Дональд Трамп.

Introduction. The bipartisan nature of the American political system reflects different values and visions of foreign and domestic policy issues (Мельник, 2024). These discrepancies are reflected not only in ideology but also in the actions and statements of leaders. Among the speeches of US politicians, an important place is occupied by the President's State of the Union Address, which is viewed as "a fundamental aspect of the American political landscape" (Youvan, 2024), when the President is authorized by the constitution to "give to the Congress information of the State of the Union, and recommend to their Consideration such measures as he shall judge necessary and expedient" (Constitution Annotated).

The State of the Union address "signals a president's strategy for the remainder of the year and maps out specific tasks an administration expects to undertake to advance that strategy" (Beasley, 2021), "the civic ideals they wish to laud, the national issues they deem important" (Prasch & Scatliff O'Grady, 2017, p. 571). The President simultaneously speaks to lawmakers, who have the power to approve or reject the administration's agenda, and to the American people, who can send these legislators out of office (Beasley, 2021). Given the importance of the speech and the mass audience to which the President appeals, the question arises as to what underlying ideas are inherent in these addresses and whether they differ depending on the President's political affiliation. This study seeks to explore these underlying conceptual structures, examining their linguistic and ideological manifestations in presidential discourse.

Literature overview shows that scholars focus on the investigation of the functions of the State of the Union address (Bond, Smith & Andrade, 2023, p. 523), the President's rhetorical strategies (Rouabhia, 2024, p. 3), and linguistic phenomena used in the speeches, in particular metaphor (Weixuan & Mengting, 2023, p. 225) and metonymy (Cabrejas Peñuelas, 2018, p. 45). However, less attention is paid to key ideas of the address, their basic concepts, which are interpreted as the main mental unit (Голик, 2019, с. 155), representing human experience and knowledge (Черненко, 2021, с. 45). It is believed that the concept includes information about culture, art, and values that are systematised and stored in memory (Іванишин, 2019, с. 26; Савицька, Скоробогатова, 2022, с. 5) and objectivised in language (Світліковська & Шкамарда, 2024, с. 144; Томчаковська, 2022, с. 245), from a single lexical unit to an extended sentence, used to present information about objects, actions, events, phenomena of reality (Потапенко, 2018, с. 243; Шевченко, 2018, с. 64).

This research analyses the basic concepts of American Presidents' State of the Union Addresses drawing on morphosyntactic constructions viewed as "generalized cognitively motivated" (Zhukovska, 2023, p. 53) pairings of form, meaning and function (Croft, 2022, p. 5). The expediency of applying constructions is brought about by the fact that they are stored in long-term memory in a fixed form (Hoffmann, 2022, p. 7) and therefore require less cognitive effort when choosing the right linguistic unit to actualise a concept. In addition, morphosyntactic constructions are "conceptualized as holistic semiotic schemas" (Zhukovska, 2023, p. 53) represented in different forms, ranging from morphemes to complex syntactic patterns (Diessel, 2019, p. 11; Ungerer & Hartmann, 2023, pp. 11–12).

In speech, morphosyntactic constructions are embodied by constructs formed in the short-term memory and used in specific contexts (Diessel 2019, p. 12). In some cases,

a construct represents a single construction, e.g., *Let's go! Good morning*. More typical is the combination of several morphosyntactic constructions in one construct, e.g. *'our businesses have created jobs every single month'* (Obama, 2016). The utterance contains the construct *'our businesses have created jobs'*, which includes the agentive construction *'our businesses'*, the predicate construction *'have created jobs'*, and the frequency construction *'every single month'* with the modifying component *single* intensifying the temporal reference.

The **aim** of the study is to identify the constructions verbalising basic concepts embedded in State of the Union addresses. The analysis is based on two speeches: the 2016 address, delivered by Democrat Barack Obama, and the 2017 address, presented by Republican Donald Trump. The study seeks to identify the basic concepts of each address, establish the key constructions coding them, and compare the structural and conceptual patterns employed in the public speeches by the two US presidents.

Research methodology. The investigation is based on the constructional approach (Goldberg, 2019) and presupposes three stages of analysing presidential addresses: preparatory, textual, and comparative.

The preparatory stage aims at identifying basic concepts of each State of the Union address by examining the frequency of constructions represented in the introduction to the speech. The recurrence of the constructions *'a new chapter'*, *'a new national pride'*, *'a new surge of optimism'*, *'the Renewal of the American Spirit'* (Trump, 2017) points to the key status of *new*-constructions that code the basic concept RENEWAL in President Donald Trump's 2017 State of the Union address.

The textual stage concerns establishing representation of the basic concepts in the body of the speech through continuous sampling of constructions containing components correlating with the key constructions, i.e. most important pairings, used in the introduction. We identify the thematic sections of the address where the construct is used, e.g., *'Ford, Fiat-Chrysler, General Motors [...] have announced that they [...] will create tens of thousands of new American jobs'* (Trump, 2017). In the cited sentence, the construct *'will create tens of thousands of new American jobs'* contains the construction *'will create jobs'*, indicating the emergence of jobs, *'new American jobs'*, emphasising the vacancies that have not existed in the United States before, and the quantitative construction *'tens of thousands'*, which underscores their large number. The names of the companies *'Ford, Fiat-Chrysler, General Motors'* and the construction *'new American jobs'* identify the thematic section about the economy in the speech.

The comparative stage of the research presupposes the analysis of the selected constructions and constructs in the two texts to identify patterns actualising basic concepts in the speeches of the two Presidents. The comparison of the above analysed statement from Donald Trump's speech with the sentence from Barack Obama's address *'[...] a manufacturing surge that's created nearly 900,000 new jobs'* (Obama, 2016) shows similar constructions, since *'created nearly 900,000 new jobs'* designates the appearance of new jobs, a large number of which are accentuated by the quantitative construction *'nearly 900,000'*. The difference lies in the temporal relation of the predicate constructions: Obama in his speech refers to the achieved result (*'has created'*), while Trump indicates an expected number in the future (*'will create'*).

Research results. The analysis of the two State of the Union addresses shows that they code both common and different basic concepts.

Barack Obama's 2016 State of the Union address was the last during his term in office, so he chose to focus on his vision of the future. The basic concepts represented in the introduction to the speech are FUTURE, CHANGE, CHOICE and UNITY.

The concept FUTURE as a component of the TIME mega-concept reflects the time that comes after the present and includes events that will take place. In the introduction to the 2016 State of the Union Address, the concept FUTURE is portrayed as an object of attention or as its manifestations:

(1) *'I want to focus on our future'* (Obama, 2016).

(2) *'Our unique strengths [...] give us everything we need to ensure prosperity and security for generations to come'* (Obama, 2016).

(3) *'will we face the future with confidence in who we are [...]?'* (Obama, 2016).

In the examples above, the concept FUTURE is coded by the verbal constructions '*focus on our future*' (1), '*face the future*' (3), which represent the future as an object of attention by the verbs *focus* and *face*, or as its inherent characteristics with the help of the verbal construction '*generations to come*' (2), naming future generations.

The concept CHANGE as a 'metamorphosis of any phenomenon in time' (Kallio & Marchand, 2012), which leads to the emergence of its other characteristics (Collins Dictionary), but with the preservation of certain previous qualities (Kallio & Marchand, 2012), is implemented in the introduction to the 2016 address as an activity, a way of performing, an object or progress:

(4) *"There have been those [...] who claimed we could slam the brakes on change"* (Obama, 2016).

(5) *"[...] we thought anew, and acted anew. We made change work for us"* (Obama, 2016).

(6) *"Will we respond to the changes of our time with fear [...]?"* (Obama, 2016).

As the examples (4-6) show, the basic concept CHANGE is termed as activity by the '*slam the brakes on change*' construct (4) coding its termination. A new way of doing things is denoted by the constructions '*thought anew*' and '*acted anew*', emphasising the repetition of an activity using methods or means not applied before. The concept CHANGE is viewed as an object forced to modify as the construct '*made change work for us*' (5) shows, where the component *made* indicates coercion, or as incentive by means of the pairing '*respond to the changes of our time*' (6), in which the predicate *respond* designates a reaction to a certain stimulus denoted by the lexical unit *change*.

The concept CHANGE as progress, i.e. improvement of the situation, is denoted by the *progress*-construction from two perspectives – compulsion and possibility:

(7) *"I will keep pushing for progress"* (Obama, 2016).

(8) *"[...] it's that spirit that made the progress of these past seven years possible"* (Obama, 2016).

Progress as a manifestation of the concept CHANGE concept as compulsion is designated by the construction '*pushing for progress*' (7), identifying the President's pressure to achieve improvement, while the construct '*made the progress possible*' (8) represents progress as enablement of transformation.

The concept CHOICE represents the need to select one option from the available alternatives being verbalised in Obama's 2016 address as an object with the help of two key constructions '*make choices*' and '*face choices*':

(9) *"It's the result of choices we make together. And we face such choices right now"* (Obama, 2016).

The fourth basic concept of UNITY represents a joint activity of congressmen or citizens being expressed by the constructions '*work together*' (10) and '*make choices together*' (9), with the component *together* underscoring shared selection of actions:

(10) *"[...] we can work together this year on some bipartisan priorities"* (Obama, 2016).

Trump's first State of the Union address, delivered on February 28, 2017, draws on three basic concepts outlined in the introduction: THREAT, RENEWAL, and UNITY.

The concept THREAT in the context of illegal activities is coded by nominal constructions referring to the perilous state of the society:

(11) "Recent threats targeting Jewish Community Centers and vandalism of Jewish cemeteries, as well as last week's shooting in Kansas City, remind us that [...] we are a country that stands united" (Trump, 2017).

In the example (11), the concept THREAT is evoked by the construction 'recent threats', which reflects lack of safety. A medium degree of safety is verbalised by the construct 'vandalism of Jewish cemeteries', with the lexical unit *vandalism*, which identifies a minor offence, and the 'Jewish cemeteries' construction, denoting an object of vandalism. A low degree of safety is rendered by the 'shooting in Kansas City' construct, with the component *shooting* designating a deadly threat to people.

The concept RENEWAL identifies the beginning of an activity after a certain period of stagnation verbalised by five key constructions, the number of which in the speech indicates the importance of the basic concept for the President:

(12) "A new chapter of American Greatness is now beginning" (Trump, 2017).

(13) "A new national pride is sweeping across our Nation" (Trump, 2017).

(14) "And a new surge of optimism is placing impossible dreams firmly within our grasp" (Trump, 2017).

(15) "What we are witnessing today is the Renewal of the American Spirit" (Trump, 2017).

(16) "America is once again ready to lead" (Trump, 2017).

The construction 'the Renewal of the American Spirit' (15) refers to the revival of the American system of values in general. The following three constructions indicate the renovation of certain features of the American culture: greatness, e.g., 'a new chapter of American Greatness' (12); pride, e.g., 'a new national pride' (13); optimism, e.g., 'a new surge of optimism' (14). The combination of these constructions with verbal pairings *is beginning, is sweeping, is placing, are witnessing* in the present continuous tense emphasises the changes at the time of the address delivery. The predicate construct 'is once again ready to lead' (16) represents a return to leadership inherent in the American mentality with the help of combination of two constructions: 'is ready to lead', indicating the commitment to steering people, and 'once again', denoting repeated actions.

The concept UNITY in terms of citizens' integrity is coded by the construction "stands united" construction (11) and the construct "deliver a message of unity and strength" (17):

(17) "I am here tonight to deliver a message of unity and strength" (Trump, 2017).

As can be seen, the introductions to both State of the Union addresses contain the basic concept UNITY, as the task of every President is to unite the entire nation, regardless of party affiliation or preferences. The basic concept CHANGE from Obama's speech, realised as activity or progress, correlates with the concept RENEWAL in Trump's speech, represented as a return to the basic values of Americans.

In the bodies of the two speeches, these basic concepts are evoked by constructions or their combinations in the form of constructs.

In Obama's speech, the concept UNITY is represented through the creation of organisations, joint actions and integrity of the citizens:

(18) "That's how we forged a Trans-Pacific Partnership to open markets" (Obama, 2016).

(19) "[...] it will only happen if we work together" (Obama, 2016).

(20) “[...] *democracy does require basic bonds of trust between its citizens*” (Obama, 2016).

(21) “*Voices that help us see ourselves [...] bound by a common creed*” (Obama, 2016).

In the examples (18-21), the concept UNITY representing joint work is coded by the constructions ‘*forged a Trans-Pacific Partnership*’, which indicates cooperation of the USA with Asian countries by the component *partnership*, and ‘*work together*’ (19). Integrity of Americans is designated by the constructions ‘*bonds of trust between its citizens*’ (20) and ‘*bound by a common creed*’ (21), where the components *bonds* and *bound* underscore the interaction of Americans.

In President Trump’s address, the concept UNITY is verbalised as integrity, joint actions and values. With respect to people’s integrity, the concept UNITY is represented as a connection between individuals or the indivisibility of the people:

(22) “[...] *the people turned out by the tens of millions, and they were all united*” (Trump, 2017).

(23) “*We are one people, with one destiny*” (Trump, 2017).

(24) “*We all bleed the same blood*” (Trump, 2017).

In the example (22), the integrity of Americans is denoted by the ‘*they were all united*’ subject-predicate pairing in the past simple, while the quantitative construction ‘*tens of millions*’ emphasizes the mass of people. The indivisibility of the people as a manifestation of the concept UNITY is expressed by the constructions ‘*one people*’ and ‘*one destiny*’ (23), which indicate the perception of nation and its destiny as an integral entity, and the ‘*bleed the same blood*’ construct (24), underscoring the integrity of all individuals.

From the joint action perspective, the concept UNITY is represented in Trump’s address by predicate constructs with the component *together*:

(25) “[...] *thousands of citizens now spoke out together*” (Trump, 2017).

(26) “*Republicans and Democrats can work together; Democrats and Republicans should get together and unite*” (Trump, 2017).

As the examples (25-26) suggest, Americans’ joint actions are represented as shared communication activity by the construction ‘*spoke out together*’ (25) or as a possibility of a joint activity by the predicate constructions ‘*can work together*’ and ‘*should get together*’ (26).

Shared values as a manifestation of the concept UNITY are represented by three constructs ‘*share vital security interests*’ (27), ‘*shared interests align*’ (28) and ‘*share the dreams*’ (29):

(27) “*It is American leadership based on vital security interests that we share with our allies*” (Trump, 2017).

(28) “*America is willing [...] to forge new partnerships, where shared interests align*” (Trump, 2017).

(29) “*We just need the courage to share the dreams*” (Trump, 2017).

The three statements above designate the values and security that Americans share with the rest of the world (27, 28) and with each other as a nation (29).

Transformations in the society are represented by the basic concept CHANGE in Obama’s address and the concept RENEWAL in Trump’s speech.

Obama implements the concept CHANGE in the sections about economy, environment, security and leadership.

In the economy section, the concept CHANGE is coded in terms of employment improvement by constructs with the semantics of making working conditions better, eliminating negative factors, enablement or compulsion to modify employees’ activity:

(30) “*More than 14 million new jobs, [...] an unemployment rate cut in half*” (Obama, 2016).

(31) “[...] *a great education isn’t all we need in this new economy*” (Obama, 2016).

(32) “*Americans [...] may have to retool and they may have to retrain*” (Obama, 2016).

In the examples above, the concept CHANGE concerning the economic sphere is represented by the ‘14 million new jobs’ construct (30), which the emergence of new vacancies represented by the ‘14 million’ quantitative construction. Constructs with the semantics of reduction reflect the decrease of negative phenomena, namely unemployment, e.g. ‘*an unemployment rate cut in half*’ (30). The concept CHANGE as enablement is denoted by the ‘*new economy*’ construction (31) with the component *new* denoting the appearance of a new object. In addition, the basic concept CHANGE is perceived as compulsion by the modal verb *have to* in the pairings: ‘*they may have to retool*’ (32) and ‘*they may have to retrain*’ (32), implying the necessity for ordinary Americans to transform their professional skills.

In the environment section of Obama’s 2016 address, the basic concept CHANGE is represented as compulsion:

(33) “*I’m going to push to change the way we manage our oil and coal resources*” (Obama, 2016).

In the example (33), the construct ‘*push to change the way we manage our oil and coal resources*’ renders a compulsion to change the use of oil and coal resources by several constructions it consists of: ‘*push to change*’ designates a compulsion to transform, ‘*oil and coal resources*’ refers to fossil fuels, and the subject-predicate structure ‘*we manage*’ identifies control over them, i.e. the construct.

Constructs in the security section from the perspective of Americans or other nationalities represent the basic concept CHANGE in Obama’s speech as improvement, enablement for other countries, and obstacles to societal modifications:

(34) “[...] *our standing around the world is higher than when I was elected to this office*” (Obama, 2016).

(35) “[...] *the international system [...] is now struggling to keep pace with this new reality*” (Obama, 2016).

(36) “*It’s up to us [...] to help remake that system*” (Obama, 2016).

As the examples above suggest, in Obama’s address the concept CHANGE is represented differently in the US and around the world. From the Americans’ perspective, this concept is viewed as an improvement for the United States or as development possibilities for other countries. The construct ‘*our standing around the world is higher*’ (34) points to the US reputation enhancement at the international level, which is encoded by the component *higher*, indicating an upward movement (Collins Dictionary). The concept CHANGE as enablement for other participants is denoted by the construct ‘*help remake that system*’ (36) with the component *help* identifying assistance, and the construction ‘*remake that system*’ refers to modification of security measures. From the perspective of other states, the concept CHANGE is represented as an obstacle to transformation of countries into more developed ones, denoted by the ‘*is now struggling to keep pace with this new reality*’ (35) construct with the component *is struggling* denoting the need to make efforts to perform the activity denoted by construction ‘*keep pace*’, reflecting movement, and in combination with the construction ‘*new reality*’ underscoring obstacles to any change.

In the section about the US leadership in the world, the concept CHANGE is represented in Obama’s address as a return to the previous state or transformation of the political system:

(37) “[...] *we restored diplomatic relations*” (Obama, 2016).

(38) “*We have to change the system to reflect our better selves*” (Obama, 2016).

(39) “*Changes in our political process – in not just who gets elected, but how they get elected*” (Obama, 2016).

The examples (37-39) illustrate manifestations of the concept CHANGE in Obama's 2016 address. The return to the previous state in relations with Cuba is reflected by the construct '*restored diplomatic relations*' (37), while transformations of the American political system are indicated by the constructs '*changes in our political process*' (39) and '*have to change the system*' (38), with the component *have to* representing compulsion to change political organisation of the country.

In President Trump's 2017 State of the Union address, change as a return to a better state is a manifestation of the concept RENEWAL, which correlates with the concept THREAT, as is believed misfortune and risk precede the revival of various aspects of American life.

In the section about employment, Trump evokes the concept THREAT in terms of disability to work because of the previous administration's obstacles:

(40) "*Ninety-four million Americans are out of the labor force*" (Trump, 2017).

(41) "*Over 43 million people are now living in poverty*" (Trump, 2017).

(42) "*More than 1 in 5 people in their prime working years are not working*" (Trump, 2017).

In the example (41), the concept THREAT is portrayed as a container by the construction '*are now living in poverty*', with the preposition *in* locating citizens in a state of privation. In the example (40), the construct '*are out of the labour force*' posits the above-mentioned concept from the perspective of Americans being beyond the work force, and their number is accentuated by the quantitative constructions '*over 43 million people*' and '*ninety-four million Americans*' respectively. The concept THREAT is associated with the unsatisfied physiological need to earn a living by the '*1 in 5 people are not working*' construct (42).

The concept RENEWAL in the section about employment is perceived by Donald Trump as enablement for Americans to work:

(43) "*We have cleared the way for the construction of the Keystone and Dakota Access Pipelines – thereby creating tens of thousands of jobs*" (Trump, 2017).

(44) "*We have withdrawn the United States from the job-killing Trans-Pacific Partnership*" (Trump, 2017).

(45) "*I am going to bring back millions of jobs*" (Trump, 2017).

In the example (43), the concept RENEWAL is depicted as a removal of an obstacle by the construct '*cleared the way for the construction of the Keystone and Dakota Access Pipelines*', with the construction '*cleared the way*' designating the removal of a threat, and by the pairing '*withdrew the United States from the job-killing Trans-Pacific Partnership*' (44), in which the construction '*Trans-Pacific Partnership*' refers to the agreement with international organisations promoted by Barack Obama (18), while the construction '*withdrew the United States*' points to the removal of a barrier for interior job market growth, as a result, the prospect of employment improvement. The construct '*creating tens of thousands of jobs*' (43) verbalises the concept RENEWAL in terms of providing opportunities for Americans and correlates with the construction '*14 million new jobs*' in Obama's speech (30), while the '*bring back millions of jobs*' construction (45) implies a return of vacancies that disappeared before.

In Trump's section about healthcare, missing from Obama's speech, the concept THREAT is viewed as deterioration brought about by the previous administration's healthcare reform, while the concept RENEWAL is perceived as removing the obstacle of Obamacare and protecting Americans:

(46) "*I am also calling on this Congress to repeal and replace Obamacare with reforms that expand choice, increase access, lower costs, and at the same time, provide better Healthcare*" (Trump, 2017).

(47) "*Obamacare is collapsing*" (Trump, 2017).

In the example (47), the threat to healthcare is depicted as a rapid downward movement by the pairing ‘*Obamacare is collapsing*’, while the improvement of the situation associated with the concept RENEWAL is evoked by the construction ‘*repeal and replace Obamacare with reforms*’ (46) with the semantics of removing a barrier and the constructions ‘*expand choice, increase access*’, ‘*lower costs*’, ‘*provide better Healthcare*’ (46) denoting enablement for Americans.

In the section about US security, Trump dwells on immigration and terrorism, representing the concept THREAT as an obstacle to American economic growth, and RENEWAL is designated as an enhancement of the life of ordinary Americans:

(48) “[...] *our current immigration system costs America’s taxpayers many billions of dollars a year*” (Trump, 2017).

(49) “[...] *real and positive immigration reform is possible, as long as we focus on the following goals: to improve jobs and wages for Americans, to strengthen our nation’s security*” (Trump, 2017).

In the example (48), the construct ‘*costs America’s taxpayers many billions of dollars a year*’ verbalises the obstacle to American economic growth, which is caused by financial expenses indicated by the component ‘*many billions of dollars*’. The concept RENEWAL is related to an improvement by the ‘*real and positive immigration reform*’ construction (49), which implies changes in legislation, as well as in the perspective of enhancing the life of ordinary citizens by the ‘*improve jobs and wages for Americans*’ pairing (49), and countering the threat by the ‘*strengthen our nation’s security*’ construction (49).

In the section about leadership, the concept RENEWAL correlates with that of UNITY (28):

(28) “*America is willing to find new friends, and to forge new partnerships, where shared interests align*” (Trump, 2017).

In the statement above, the concept RENEWAL is perceived in terms of emergence of new friends denoted by the construction ‘*find new friends*’ and partners ‘*forge new partnerships*’, and the construction ‘*shared interests*’ reflects common values, embodying the concept UNITY.

Discussion. The comparison of the concept UNITY identical in the two State of the Union addresses reveals that both Presidents belonging to the Democratic and Republican Parties perceive it as the integrity of the nation and joint actions of Americans. However, in Obama’s address, the concept UNITY is portrayed as the setting up of joint organisations, while Trump views the concept in terms of shared values, which we interpret as an attempt to unite all Americans at the beginning of his term in office by appealing to the principles that make them a nation.

The concept CHANGE in Obama’s speech is identical to the concept RENEWAL in Trump’s address. In the sections about employment, both Presidents represent transformations in the employment sphere by the ‘*create jobs*’ construction, as the denoted phenomenon is relevant to the target audience, and verbalise the concepts CHANGE and RENEWAL as providing opportunities for Americans. In the security section of Obama’s speech, the concept CHANGE is represented as safety improvement for Americans and enablement for other countries, which similar to the implementation of the concept RENEWAL in Trump’s address. In addition, the Republican President presents improvements in security as an emergence of new opportunities in the spheres of employment and legislation. In the section about leadership, the concept CHANGE is coded from the perspective of return to the previous state of diplomatic relations with Cuba or the transformation of the political system in the USA that will be required during the next president’s term in the address by Barack Obama. Instead, leadership is represented as the creation of new ties with foreign partners referring to two concepts RENEWAL and UNITY in the speech by Donald Trump.

Conclusions. The investigation of two State of the Union addresses, when Democrat Obama was ending his term in office in 2016 and Republican Trump came with a devastating criticism of the previous administration in 2017, show that the basic concepts for both politicians are UNITY and CHANGE / RENEWAL. The concept UNITY is viewed as an integrity of the nation, its joint actions and values. The concept CHANGE in Obama's speech is coded in terms of providing opportunities for the Americans and other countries, returning to the previous state of diplomatic relations with Cuba. The concept THREAT in Trump's speech indicates perilous state of the country and an obstacle to economic growth, whereas the concept RENEWAL embodies danger elimination and the creation of new ties with other countries. The concepts FUTURE and CHOICE dwelled on only in Obama's address, are viewed respectively as an object of attention and an alternative for ordinary citizens.

Further research entails applying the constructional approach to the analysis of other State of Union addresses, as well as establishing basic concepts in inaugurations and ceremonial speeches delivered by politicians.

Conflict of Interest

No conflicts of interest were declared.

Use of Artificial Intelligence

Artificial intelligence was not used.

REFERENCES

- Голик, С. (2019). Концепт: у пошуках алгоритму аналізу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 17, 154–160.
<https://doi.org/10.24144/2617-3921.2019.17.154-160>
- Іванишин, Н. Я. (2019). Реалізація концепту “дорога” в художньому тексті Марії Вайно “Подорожня”. *Закарпатські філологічні студії*, 12, 24–29.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.4>
- Мельник, С. (2024). Двопартійна система у США: історичне коріння та сучасні плоди.
<https://bukvy.org/dvopartijna-systema-u-ssha-istorychne-korinnya-ta-suchasni-plody/>
- Потапенко, С.И. (2018). Лингвоконцептология: что дальше. В: І.Р. Буніятова (гол. ред.): *Doctrina multiplex, veritas una: Учень багато, істина одна*: Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка. С. 242–260.
- Савицька, Л. В., & Скоробогатова, О. О. (2022). *Репрезентація концепту “хитрість” у фольклорному дискурсі* [Електронний ресурс]: монографія. ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27814/1/2022-%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B%20%D0%92%2C%20%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E%20%D0%9E.pdf>
- Світліковська, О., & Шкамарда, О. (2024). Реалізація вербалізаторів концепту VALUES у текстах промов британських політиків. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 1(25), 142–153.
<https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.25.142-153>
- Томчаковська, Ю.О. (2022). Мовленнєвареалізація англomовного концепту ALCHEMY. *Львівський філологічний часопис*, 11, 244–249.
<https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.36>
- Черненко, О. І. (2021). *Концептополе ДУХОВНІ ЦІННОСТІ в ідіостилі Віктора Бойка* [Дис. канд. філол. наук, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди]. Інституційний

- репозитарій Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.
<https://dspace.hnpu.edu.ua/items/1fc35027-bdac-4a31-acea-04748c73a4c2>
- Шевченко, І. С. (2018). Таблоїдність дискурсу американських президентів XXI століття. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія*, 87, 62–68.
- Beasley, V. (2021). The “State of the Union” isn’t what it used to be. Retrieved from: <https://www.vanderbilt.edu/unity/2021/04/26/the-state-of-the-union-isnt-what-it-used-to-be/> (22.10.2024).
- Bond, J. R., Smith, K. B., & Andrade, L. M. (2023). *Analyzing American Democracy: Politics and Political Science* (5th ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003303961>
- Cabrejas Peñuelas, A. B. (2018). Metonymy in Spanish and American parliamentary speeches: Obama’s State of the Union Address versus Rajoy’s State of the Nation Address. *Cultura Lenguaje y Representación*, 19, 45-69. Retrieved from <https://www.e-revistas.uji.es/index.php/clr/article/view/2814>, <https://doi.org/10.6035/clr.2018.19.3>
- Constitution Annotated: Analysis and Interpretation of the U.S. Constitution. (n.d.). Retrieved from <https://constitution.congress.gov>
- Croft, W. (2022). *Morphosyntax: Constructions of the World’s Languages*. Cambridge University Press.
- Diessel, H. (2019). *The Grammar Network: How Linguistic Structure is Shaped by Language Use*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108671040>
- Hoffmann, T. (2022). *Construction Grammar*. Cambridge University Press.
- Goldberg, A. E. (2019). *Explain Me This. Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions*. Princeton University Press.
- Kallio, E.K., & Marchand, H. (2012). An Overview of the Concepts of Change and Development: From the Premodern to Modern Era. In P. Tynjälä, M. L. Stenström, & M. Saarnivaara (Eds.), *Transitions and transformations in learning and education* (pp. 21–50). Springer.
<https://www.springer.com/la/book/9789400723115>
- Prasch, A. M., & Scatliff O’Grady J. (2017). Saluting the ‘Skutnik’: Special Guests, the First Lady’s Box, and the Generic Evolution of the State of the Union Address. *Rhetoric and Public Affairs*, 20(4), 571–604.
<https://doi.org/10.14321/rhetpublaffa.20.4.0571>
- Rouabhia, R. (2024). Discourse and Power in Presidential Rhetoric: A Critical Discourse Analysis of Biden’s State of the Union Address. Available at SSRN:
<https://ssrn.com/abstract=4957521>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4957521>
- Ungerer, T., & Hartmann, S. (2023). *Constructionist Approaches: Past, Present, Future*. Cambridge University Press.
- Weixuan, S., & Mengting, P. (2023). A Meta-Functional Analysis of Interpersonal Grammatical Metaphor in Biden’s State of the Union Address. *Scholars International Journal of Linguistics and Literature*, 6(5), 225–230.
<https://doi.org/10.36348/sijll.2023.v06i05.003>
- Youvan, D. (2024). Concealing Vulnerability: The Use of Amphetamines to Mask Dementia Symptoms in an Elderly POTUS During the State of the Union Address. Access at: https://www.researchgate.net/publication/378824656_Concealing_Vulnerability_The_Use_of_Amphetamines_to_Mask_Dementia_Symptoms_in_an_Elderly_POTUS_During_the_State_of_the_Union_Address

Zhukovska, V. V. (2023). Constructional modeling in the formalism of cognitive-quantitative construction grammar. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 26(2), 51–62.

<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2023.297670>

DICTIONARIES

Collins Dictionary (n.d.).

Access at: <https://www.collinsdictionary.com/>

EMPERICAL DATA SOURCES

Remarks of President Barack Obama – State of the Union Address as Delivered. (2016).

Retrieved from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-%E2%80%93-prepared-delivery-state-union-address>

President Donald J. Trump’s State of the Union Address. (2017).

Retrieved from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-state-union-address-2/>

TRANSLITERATED REFERENCES

Holyk, S. (2019). Kontsept: u poshukakh alhorytmu analizu. *Suchasni doslidzhennya z inozemnoi filolohii*, 17, 154–160.

<https://doi.org/10.24144/2617-3921.2019.17.154-160>

Ivanyshyn, N. Ia. (2019). Realizatsiya kontseptu “doroha” v khudozhn’omu teksti Mariii Vaino “Podorozhnia”. *Zakarpats’ki filolohichni studiyi*, 12, 24–29.

<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.4>

Mel’nyk, S. (2024). Dvopartiynna systema u USA: istorychne korinnyia ta suchasni plody.

<https://bukvy.org/dvopartiynna-systema-u-ssha-istorychne-korinnyia-ta-suchasni-plody/>

Potapenko, S. I. (2018). Lynhvokontseptolohyya: chto dal’she. In: I. R. Buniyatova (Ed.): *Doctrina multiplex, veritas una: Uchen’ bahato, istyna odna*. Kyiv: Kyivs’kyy un-t im. B. Hrinchenka. P. 242–260.

Savyts’ka, L. V., & Skorobohatova, O. O. (2022). Rerezentatsiya kontseptu “khitrist” u fol’klornomu dyskursi [Elektronnyy resurs]: monohrafiya. KHNEU im. S. Kuznetsya.

<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27814/1/2022-%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B%20%D0%92%2C%20%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E%20%D0%9E.pdf>

Svitlikovs’ka O., & Shkamarda, O. (2024). Realizatsiya verbalizatoriv kontseptu VALUES u tekstakh promov brytans’kykh politykiv. *Suchasni doslidzhennya z inozemnoi filolohii*, 1(25), 142–153.

<https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.25.142-153>

Tomchakovs’ka, Iu. O. (2022). Movlennyeva realizatsiya anhlomovnoho kontseptu ALCHEMY. *L’vivs’kyi filolohichni chasopys*, 11, 244–249.

<https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.36>

Chernenko, O. I. (2021). Kontseptopole DUKHOVNI TSINNOSTI v idiostyli Viktora Boyka [Dys. kand. filol. nauk, Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody]. Instytutsiynnyy repozytariy Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody

<https://dspace.hnpu.edu.ua/items/1fc35027-bdac-4a31-acea-04748c73a4c2>

Shevchenko, I. S. (2018). Tabloyidnist dyskursu amerykanskyykh prezidentiv XXI stolittya. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Inozemna filolohiya*, 87, 62–68.

- Beasley, V. (2021). The “State of the Union” isn’t what it used to be.
Retrieved from: <https://www.vanderbilt.edu/unity/2021/04/26/the-state-of-the-union-isnt-what-it-used-to-be/> (22.10.2024).
- Bond, J.R., Smith, K.B., & Andrade, L.M. (2023). *Analyzing American Democracy: Politics and Political Science* (5th ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003303961>
- Cabrejas Peñuelas, A. B. (2018). Metonymy in Spanish and American parliamentary speeches: Obama’s State of the Union Address versus Rajoy’s State of the Nation Address. *Cultura Lenguaje y Representación*, 19, 45–69.
Retrieved from <https://www.e-revistas.uji.es/index.php/clr/article/view/2814>,
<https://doi.org/10.6035/clr.2018.19.3>
- Constitution Annotated: Analysis and Interpretation of the U.S. Constitution. (n.d.).
Retrieved from <https://constitution.congress.gov>
- Croft, W. (2022). *Morphosyntax: Constructions of the World’s Languages*. Cambridge University Press.
- Diessel, H. (2019). *The Grammar Network: How Linguistic Structure is Shaped by Language Use*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108671040>
- Hoffmann, T. (2022). *Construction Grammar*. Cambridge University Press.
- Goldberg, A. E. (2019). *Explain Me This. Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions*. Princeton University Press.
- Kallio, E.K., & Marchand, H. (2012). An Overview of the Concepts of Change and Development: From the Premodern to Modern Era. In P. Tynjälä, M. L. Stenström, & M. Saarnivaara (Eds.), *Transitions and transformations in learning and education* (pp. 21–50). Springer.
<https://www.springer.com/la/book/9789400723115>
- Prasch, A. M., & Scatliff, O’Grady J. (2017). Saluting the ‘Skutnik’: Special Guests, the First Lady’s Box, and the Generic Evolution of the State of the Union Address. *Rhetoric and Public Affairs*, 20(4), 571–604.
<https://doi.org/10.14321/rhetpublaffa.20.4.0571>
- Rouabhia, R. (2024). Discourse and Power in Presidential Rhetoric: A Critical Discourse Analysis of Biden’s State of the Union Address. Available at SSRN:
<https://ssrn.com/abstract=4957521>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4957521>
- Ungerer, T., & Hartmann, S. (2023). *Constructionist Approaches: Past, Present, Future*. Cambridge University Press.
- Weixuan, S., & Mengting, P. (2023). A Meta-Functional Analysis of Interpersonal Grammatical Metaphor in Biden’s State of the Union Address. *Scholars International Journal of Linguistics and Literature*, 6(5), 225–230.
<https://doi.org/10.36348/sjll.2023.v06i05.003>
- Youvan, D. (2024). Concealing Vulnerability: The Use of Amphetamines to Mask Dementia Symptoms in an Elderly POTUS During the State of the Union Address. Access at:
https://www.researchgate.net/publication/378824656_Concealing_Vulnerability_The_Use_of_Amphetamines_to_Mask_Dementia_Symptoms_in_an_Elderly_POTUS_During_the_State_of_the_Union_Address
- Zhukovska, V. V. (2023). Constructional modeling in the formalism of cognitive-quantitative construction grammar. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiya*, 26(2), 51–62.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2023.297670>

DICTIONARIES

Collins Dictionary (n.d.).

Access at: <https://www.collinsdictionary.com/>

EMPERICAL DATA SOURCES

Remarks of President Barack Obama – State of the Union Address as Delivered. (2016).

Retrieved from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-%E2%80%93-prepared-delivery-state-union-address>

President Donald J. Trump’s State of the Union Address. (2017).

Retrieved from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-state-union-address-2/>

Дата надходження до редакції 28.10.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

<p>Талавіра Наталія Михайлівна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент, докторантка кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: nataliia.talavira@knu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>конструкційна граматика, когнітивна риторика, медійний дискурс</p>
---	--	--

O. V. Chernenko

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: olha.chernenko@knlu.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0127-8915>

INTRAPERSONAL AND INTERPERSONAL CONFLICTIVES IN MODERN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE: COMMUNICATIVE ASPECT

Abstract

The article highlights the main features of interpersonal and intrapersonal conflictives as discursive constructs in modern English fictional discourse from the perspectives of pragmalinguistics, theory of communication, multimodal discourse theory and the communicative approach to the analysis of linguistic units. The article elucidates the results of a pragmalinguistic and communicative study of intra- and interpersonal conflictives in modern fictional discourse realized through the analysis of the corresponding models constructed for different types of conflictives. This construction process is facilitated through basic communicative patterns as well as the main static and dynamic components of conflict communication in fictional discourse. Verbal, nonverbal and other semiotic resources are involved in the process of conflictive constructing. As a result of this multifaceted study of intra- and interpersonal conflictives in modern English fictional discourse, the peculiarities of its multimodal, pragmalinguistic, communicative and dynamic structure have been revealed. Moreover, the detailed examination of interpersonal and intrapersonal conflicts using communicative models has allowed for the identification of the main characteristics of latent and intrapersonal conflictives, which have now become easier to distinguish.

The research also aims to establish a link between different approaches to the interpretation of conflict communication development and the methods used to study them in modern linguistic research. The multimodal nature of conflictives encompasses several modes of multimodality, which are represented in at least one mode within the structure of conflicts constructed during a specific phase of the conflict communication process. The study of these phases and their dynamic types helps reveal the meaning communicated and interpreted in situations of interpersonal and intrapersonal conflict in modern English fictional discourse. The obtained results demonstrate the decoding potential of interpreting interpersonal and intrapersonal conflict communication at different levels of linguistic analysis to achieve the corresponding objectives.

Keywords: conflictive, multimodality, intrapersonal conflictive, interpersonal conflictive, communicative approach, English fiction discourse.

Анотація

У статті запропоновано результати лінгвістичного дослідження інтерперсональних та інтраперсональних конфліктів як дискурсивних конструктів в англійськомовному художньому дискурсі з позицій теорії прагмалінгвістики, теорії комунікації, мультимодальності, комунікативного підходу до інтерпретації мовних явищ. У пропонованій роботі висвітлено результати лінгвопрагматичної розвідки інтерперсональних та інтраперсональних конфліктів через аналіз та інтерпретацію відповідних комунікативних моделей, побудованих для різних типів конфліктів у семіотичному просторі художнього дискурсу. Це конструювання відбувається за допомогою базисних комунікативних моделей, а також статичних і динамічних компонентів конфліктної комунікації в художньому дискурсі. Вербальні, невербальні й інші семіотичні ресурси залучені до цього процесу на певних стадіях розвитку конфлікту. У результаті аспектного дослідження інтра- й інтерперсональних конфліктів у сучасному художньому дискурсі встановлено особливості їхньої мультимодальної, прагматичної, комунікативної та динамічної структури. Понад те, докладний аналіз інтра- та інтерперсональних конфліктів за допомогою комунікативних моделей дозволив нам виокремити основні риси латентних і внутрішньоособистісних конфліктів, які стало легко ідентифікувати й розрізнати.

Мета дослідження полягає також у встановленні зв'язку між різними підходами до трактування процесу розвитку конфліктної комунікації та методів її дослідження в сучасних лінгвістичних студіях. Мультиmodalна природа конфліктивів дозволяє залучати до аналізу конфліктної мовленнєвої ситуації в художньому дискурсі одразу декілька модусів мультиmodalності, які репрезентовано в дослідженні щонайменше одномодусною структурою конфліктиву, конструйованого в певній стадії конфліктної взаємодії. Вивчення цих стадій та особливостей їхньої динаміки дозволило нам виявити коди та смисли, комуніковані в різних типах інтерперсонального й інтраперсонального спілкування. Отримані результати дослідження дозволять розширити можливості вивчення конфліктивів у художньому дискурсі на різних рівнях лінгвістичного аналізу.

Ключові слова: конфліктив, мультиmodalність, інтраперсональний конфліктив, інтерперсональний конфліктив, комунікативний підхід, англійськомовний художній дискурс.

Introduction. The study of the relationship and mutual influence between the components of the “language/conflict” dichotomy has always been a focus of attention in both modern and ancient linguistic studies, and it continues to be relevant in various fields of discourse analysis today.

In the diverse English-speaking communicative space, semiotically complex forms of communication and technical communication systems are increasingly becoming objects of linguistic research, as linguistics provides a sufficient toolkit for analysing various communicative phenomena, with a particular emphasis on multimodality – the perception and transmission of information using different sensory systems (O'Halloran, Tan & K.L.E., 2017), metacommunication, manipulative strategies and tactics (Гнезділова, 2021), discourses of conflict, crises, and methods of their resolution (Білоконенко, 2019; Войцехівська, 2018; Cap, 2023; Kregel, 2022).

On the other hand, the search for a meta-method to study various forms of communication and their components leads to difficulties in forming a single, universal, accurate, and detailed toolkit for analysing units at different levels, one that would encompass all aspects of the studied phenomenon, particularly conflict communication in English-language fiction discourse. The combination and symbiosis of pragmalinguistic, communicative, cognitive, stylistic, linguosemiotic, and other methods of analysis, along with the correlation of these findings to a specific socio-cultural context, as well as the analysis of behavioral, emotional, individual, and personal factors that influence the course of conflict communication in a literary text, make it possible to reveal ambivalent, hidden, implicit, and latent meanings in the process of decoding and interpreting conflict communication as a whole, along with its fragments and functionally integral structural units – conflictives (Черненко, 2023, с. 129).

Studying the course of conflict communication in fictional discourse presents the researchers with a number of several complex, multilevel tasks. These tasks require not only a deep understanding of specific cognitive and communicative-pragmatic structures that facilitate the construction of conflict in fictional discourse but also the identification and analysis of functionally integral units of conflict, which represent conflicts in fictional discourse within both characters' dialogue and the author's narrative (Chernenko, 2023, pp. 230-231).

These units include intra- and interpersonal conflictives, which are constructed at various stages of the dynamic development of conflict interaction in English-language fictional discourse. This article explores the pragmatic, functional, and communicative characteristics of these conflictives.

Therefore, **the relevance** of our research is determined by the need to analyse the communicative and pragmatic features of intra- and interpersonal conflictives in the English-language fictional discourse, to differentiate the dynamics of their functioning, to build and develop appropriate communicative models.

Analysis of recent research and publications. The complexity of conflict, represented in a literary text, coupled with its attitudinal and extralinguistic aspects, poses an exploratory dilemma for scholars striving to develop a successive, coherent and comprehensive methodology for its research. The study of conflict in modern linguistics is distinguished by a set of various theories, methods, strategies, and approaches to its analysis.

Conflict discourse has been studied from various perspectives within linguistic research. For example, cognitive pragmalinguistics has been employed to explore conflict discourse (Фролова & Омецинська, 2013). Long-term conflict discourse has been analysed as a distinctive political genre (Сар, 2023). The structural-semantic and cognitive-communicative aspects of Ukrainian-language interpersonal conflicts in fictional discourse have been examined (Білоконенко, 2019; Войцехівська, 2018). A dynamic model for the multimodal study of low-tension conflicts has also been proposed (Bonacchi & Mela, 2015). Additionally, the role of language in shaping the nature and dynamics of conflicts has been investigated (Kregel, 2022). However, many questions remain unresolved regarding the emergence, progression, resolution, settlement, and interpretation of conflict speech interaction in English-language fictional discourse. These include identifying and uncovering the specific features of how such interactions function from the perspectives of the communicative-pragmatic approach, the theory of multimodality, cognitive linguistics, linguistic semiotics, and other relevant frameworks.

The article aims to elucidate the distinctive features of the communicative structure of intra- and interpersonal conflictives within English-language fictional discourse. To achieve this goal, the following **tasks** were addressed:

- to systematize theoretical advancements in the fields of communication theory, linguopragmatics, and related disciplines, and to apply these insights to the analysis of intra- and interpersonal conflictives in contemporary English-language fictional discourse;
- to reveal the concept of conflictive as a functionally integral and multimodal unit of research, and to investigate its functioning across various phases of the unfolding conflict communicative situation;
- to build communicative models of intra- and interpersonal conflictives and trace the patterns of their functioning in contemporary English-language fictional discourse.

Research methods and methodology. The work employs a range of general scientific methods (such as analysis and synthesis) alongside specific linguistic methods, including the method of multimodal discourse analysis to determine the modus component structure of conflictive, and the method of communicative-pragmatic analysis to identify the criteria for distinguishing intra- and interpersonal conflictives at different stages of conflict speech interaction, as well as for constructing their models.

Results and discussion. Modern trends in the development of multimodal linguistic studies emphasize the use of a complex toolkit, the synergy of theoretical approaches and directions, and the diversity and depth of analysis in conflict communication, viewing it as an artistically modelled reality of disharmonious interpersonal communication (Hyland, Paltridge & Wong, 2021; Kregel, 2022). In fictional discourse, conflict is represented through various levels of verbal, non-verbal, graphic, visual, and other means, depending on the plane of manifestation of the two main types of conflict: external (interpersonal) and internal (intrapersonal).

The presence of dynamic phases in the development of interpersonal conflict within fictional discourse necessitates the construction of structural units for each phase – functionally complete conflict fragments – whose semiosis is constructed through the complementary interaction of sign systems, characterized by the disharmony of interpersonal relations between communicators. The results of the study demonstrate the existence of a

deep semiotic internal structure of conflict within fictional discourse, whose component content varies depending on the semantic-pragmatic nature of each phase, ranging from a one-mode to a four-mode multimodal structure (Черненко, 2023).

The construction of conflict in a literary work involves the integration of verbal, non-verbal, and graphic multimodal semiotic resources, situated at the intersection of the intentional and resultative interpretant, forming a distinct stage of conflict, which is presented structurally and pragmatically as a communicative act.

In addition to the aforementioned *linguosemiotic model* of interpersonal conflictive construction in modern English-language fictional discourse, which includes the intentional and resultative interpretant as pragmatic components of the communicative act (propositional/illocutionary/perlocutionary act), it is of great interest to a researcher in conflictology to position and examine the dynamics of conflict in fictional discourse from the perspective of communicative linguistics. The antinomy of “intentional (aspiration) – conventional (agreement)” (Штерн, 1998), postulated in the theory of communicative acts, and the interpretation of a communicative act as a unit of socio-speech behavior in the context of conflict communication, is characterized by a violation of linguistic and non-linguistic conventions. This violation complicates the realization of the communicative intention and the perlocutionary effect, as actions that align with the principles and rules of language behavior accepted in society. Moreover, in addition to illocutionary principles, the foundation of Leech (1983) classification of speech acts is primarily based on the “principle of social interaction”, which involves the establishment and maintenance of politeness. Among these, the scholar distinguishes competitive and conflictive speech acts as ways of expressing competition or conflict with the social goal of managing social interaction.

In modern linguistics, the communicative theory of language intersects not only with multimodal linguistics, cognitology, and other disciplines, but also with pragmalinguistics and communicative grammar. This intersection arises from the need to include in the field of communicative analysis not only the speaker, meanings, and means of thought fixation, but also the addressee with the appropriate tools, as well as the conditions of communication. These conditions encompass not only the context (who, what, where, when), but also a variety of other factors, such as communicative and psychological roles, types of linguistic personalities, emotional factors, gender, and more. In addition, conflict communication, whether interpersonal or intrapersonal, aligns with the core principles of communicative linguistics, which posit that language is not merely a means of fixing thoughts but also a tool for communication. During this process, the meaning of statements evolves and is enriched through possible transitions (shifts) from one type to another, as well as their combinations, even within a single communicative act. Historically, it is believed by researchers, philosophers, and linguists that language primarily emerged from the need to influence the actions of others, to compel them to take certain actions (Штерн, 1998; Kregel, 2022). This reflects the power hierarchy of the world system, the foundation of which is conflict.

Thus, the communicative model of interpersonal conflict, along with its integral fragments – conflictives – in the semiotic space of English-language fictional discourse can be represented schematically as shown in Figure 1:

The speaker and the addressee (the subjects of the conflict) represent the characters in the literary work, whose involvement in the unified semiosphere of the work allows the conflict to be separated into a functional whole, enclosed within its structural boundaries. A conflict speech situation is not merely a set of circumstances relevant to the conflict or a reflection of opposition through communication aimed at defending

one's interests. Instead, it possesses a specific organization at the cognitive level (the subjective perception of the situation). Once the parties define the situation as a conflict, their subsequent understanding and interpretation of it will be shaped by this definition, effectively "adapting" to it. Thus, the conflict speech situation has an objective-subjective nature, and its overall analysis can be approached in two ways: by examining how the situation is described in objective terms and by analyzing how it is perceived and defined by the speaking individual.

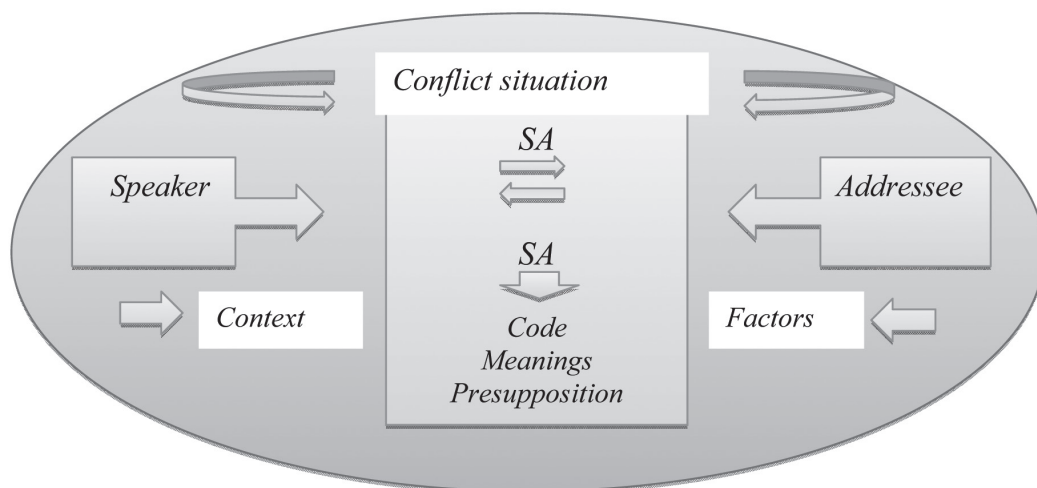

Fig. 1. **Communicative model of interpersonal conflictive**

Source: Own processing

The aforementioned statements provide a basis for distinguishing between internal (intrapersonal) and external (interpersonal) conflicts, as well as identifying the appropriate tools for their analysis.

The dynamics of interpersonal conflict development in a literary work demonstrates the presence of functionally complete structural units – *conflictives* – which are discursive constructs. These constructs correspond *in form* to specific stages (or substages) of conflict communication and, *in structure*, align with the concept of a communicative act (Черненко, 2023, с. 128).

It is important to note that, unlike interpersonal conflicts, intrapersonal conflicts do not exhibit external dynamics. Interpersonal conflicts are based on incidents that function as communicative acts involving verbal, non-verbal, and other means of interaction, which subsequently unfold through escalating, culminating, and other phases. In contrast, intrapersonal conflicts are internal and rely on a single medium of information and its subsequent recoding. Moreover, a character's internal conflict is often conveyed through the author's informative monologue, intended to be heard by the recipient (reader), who independently formulates their response. Such a conflict is represented at the narrative level of the semiotic space of the literary work through the first-person limited narration technique and closely aligns with the concept of self-communication.

In addition to recoding (assigning a message a new meaning), intrapersonal, internal conflicts can be interpreted more broadly as processes of personal change or restructuring. Accordingly, the communicative model of intrapersonal conflictive can be conceptualized as a specific structure and constructed as shown in Figure 2:

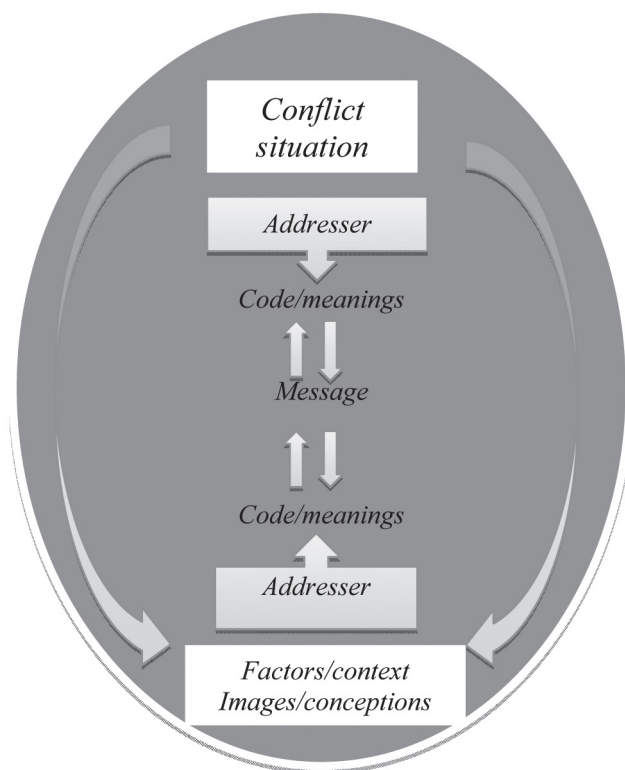

Fig. 2. **Communicative model of intrapersonal conflictive**
Source: Own processing

Based on studies examining the specifics of fictional discourse, it can be concluded that interpersonal conflicts reside in the “character zone”, associated with the implementation of the secondary (character) narrative strategy, whereas intrapersonal conflicts are situated in the “author’s zone”, linked to the primary narrative strategy (Фролова & Омещинська 2018, с. 55). However, the analysis of various types of conflict in English-language fictional discourse revealed not only the presence of the narrator’s and character’s discourse zones but also an intermediate zone. This intermediate zone allows for the realization of both internal and external conflicts in a mixed form, utilizing artistic characters, verbal and non-verbal conflict units, as well as the author’s techniques found in the lyrical and fictional elements of the work (Chernenko, 2023, p. 231).

In turn, the dynamic, prominent, and externally “breakthrough” nature of interpersonal conflictives – such as *collisions (incidents)*, *escalations*, or *culminations* – clearly demonstrates their action-driven and interpersonal orientation. However, the internal nature and low degree of “manifestation” of *latent* conflictives in the “character zone” necessitate specialized tools to differentiate between *latent* interpersonal and *intrapersonal* conflictives. Both types share characteristics such as concealment, the creation of tension potential, the absence of active verbal or non-verbal counter-directed conflict actions, and alignment with the socio-psychological concept of deprivation – a state of discrepancy between expectations and the ability to satisfy them.

Let us examine fragments of conflict situations in English-language fictional discourse that contain the aforementioned types of conflictives and analyse them using the proposed toolkit of communicative models.

He wanted to walk out but checked himself. He'd been rough on her lately, last Monday because she couldn't find her car keys, and the argument yesterday about mislaying the department store credit card made her cry. He had to let up on her. She really tried, but lifelong habits were difficult to change <...>.

"Well," she said, sitting down to join him with an ill-concealed sigh of relief, 'we've decided tentatively on Hedda Gabler.'"

"You're going to play Hedda Gabler?"

"What do you mean by that?" <...>.

"The role of Nora suited you."

She frowned and pulled her housecoat tighter and looked around her. "I see," her voice trembling. "You're probably right."

"That's not what I meant." But he knew he had said too much already.

She shrugged <...> (Keyes, 2003, pp. 16–17).

The example illustrates a *latent* conflictive that incorporates all the key elements forming the structure of a conflict. These include the presence of two parties – the subjects of the conflict (the speaker and the addressee) – and the contradiction that arises between them (Barney and Karen), which serves as the foundation for the future conflict.

The state of discrepancy between expectations and the possibility of their realization (emotional deprivation) is depicted in the author's zone through various linguistic and narrative elements. These include the statement (*He'd been rough on her lately*), reinforced by an infinitive construction (*the argument yesterday... made her cry*), and a compound sentence with adversative type of connection (*She really tried, but lifelong habits were difficult to change*). This foundation is contextual, as the analysis of connections with other statements reveals discrepancies between ideas about marriage and the roles and duties of the partners. These discrepancies are further influenced by individual, personal, gender, emotional, and other factors.

Indirect speech acts, whose illocutionary meaning differs from the formal meaning of the illocutionary frame (*The role of Nora suited you*), demonstrate this distinction. In form, such an utterance appears as a statement, but in content, it conveys an indirect reproach or depreciation (implying, for example, "*Another role would suit you better; this one is too difficult for you*"). "*You're probably right*" appears as a statement in form but carries the content of an insult. Additionally, the direct speech act of an excuse ("*That's not what I meant*") plays a significant role in shaping the latent phase of the conflict. This act creates the potential for conflict by fostering one or both parties' awareness of the situation as confrontational.

Non-verbal means of communication play a significant role in latent conflict. These include prosodic features (*her voice trembling*), and kinetic actions, such as *frowning, pulling her housecoat tighter, or shrugging*. Thus, although the participants in the conflict are deeply immersed in their internal experiences and contradictions, the construction and interpretation of latent conflictive are decisively shaped by the message – whether conveyed through speech acts or non-verbal means – and by active communication that involves receiving and interpreting this message.

Moreover, the foundation of the conflict, established during the latent phase, eventually materializes within the fabric of the literary work. The next phase unfolds at a distance through the construction of a *conflictive-collision (incident)*, followed by *conflictive-escalation*, and so on. This progression provides grounds for discussing the horizontal nature of the dynamics in the further development of interpersonal conflict.

<...> "*I almost forgot to tell you that Lila and Dale are having some of the cast over tonight and they want us to stop in after dinner.*"

He stared at her. "How can we? The Winters are coming for bridge."

She looked at him in wild terror.

He groaned. "It was all arranged when we played at their place last month, after we came back from Torch Lake. Don't you remember?"

"Of course, I remember. What makes you think I don't remember? I thought it was tomorrow, that's all."

"That's all? Well, you should have made a memo of it somewhere. That's exactly what I mean."

"What do you mean, that's exactly what you mean?"

"I mean you should have marked it down on your calendar. Is that too much to ask?"

"Yes, it is," she snapped. "My calendar is too damned marked up as it is."

"Have a good day," he mumbled, heading for the door. "I've got to go."

"We'll have to break up the bridge game early tonight," she taunted. "Today is the eighth – a red-number day on your Fertility Clock." (Keyes, 2003, p. 19)

Rhetorical questions (e.g., "How can we?"), non-verbal semiotic resources (*stared, looked in wild terror, groaned?*), and various repetitions (*What do you mean, that's exactly what you mean? Is that too much to ask?*) indicate a high degree of emotional tension. This emotional intensity is one of the factors that justifies defining communication as conflictual. Additionally, reinforcing particles (*Don't you remember? What makes you think I don't remember?*), stylistically reduced vocabulary (*My calendar is too damned marked up as it is*), and, ultimately, irony (*"We'll have to break up the bridge game early tonight," she taunted*) further contribute to this dynamic.

So, the *latent conflictive* triggers the development of conflict, leading to active verbal and non-verbal actions. These are accompanied by negative emotions and are based on the reception of a message. The conflict is characterized by horizontality and an "external" nature, involving action-oriented communication and emotional deprivation. It also contains indirect speech acts and non-verbal means of communication, and occurs both in the "narrator zone" and the "character zone".

Now let us analyze *intrapersonal* or *internal* conflictive using the constructed communicative model. The structure of this conflictive is vertical in nature and focuses on recoding received messages and auto-communication.

Watching him back the car out of the garage and then drive out of sight, she felt angry and lonely. She hated herself for having forgotten about tonight. <...> She should have done the dishes last night, no matter how tired. She sighed and rested her head on the table.

Before their marriage, it had seemed like a wonderful life: keeping house while he sculpted, bringing his food, shielding him from distractions <...>. At first, she had thought they would move to Greenwich Village or to the artists' quarter in San Francisco, where they would find friends <...>. If they ran out of money she could work as a fashion model and help him through the difficult years until he became recognized. <...>

The terrible thing was her fear that in some way she was to blame for his inability to create. If only she were different, practical enough to take everyday problems off his hands, fertile enough to give him a child without all this fussing and worrying that strained both of them. <...> She had to change. Be efficient, she commanded herself. <...> If only she could force herself out of this chair, she'd get started. But her body refused to obey. <...>

Damn him for not picking up the broken cup and saucer! Leaving it all for her. She wasn't ready to change and be a housewife, cooking and washing and cleaning and every damned thing else on demand! She wasn't Nora in A Doll's House to be picked up and put down whenever it pleased him. She was herself. Why did she have to change into someone else? (Keyes, 2003, p. 25)

The internal conflict of the heroine (Karen) is highlighted in the text through references to the emotional components of anger and loneliness (*she felt angry and lonely*). These emotions are the key components of existential-conflict internal states of the individual, alongside emotional pain, despair, anxiety, fear, loneliness and other feelings of isolation (Verderber & MacGeorge, 2016). The psychological state of cognitive deprivation, expressed through self-hatred and the inability to live up to the image of the ideal wife (*She hated herself... She should have done...*), reflects a loss of personal value orientations and the meaninglessness of existence, among other issues. Karen reproaches herself (*she was to blame for his inability to create*), believing she is to blame for his inability to create. She insists on the need to change and rebuild her personality, using imperatives, modal verbs, and conditional mood (*She had to change. Be efficient, she commanded herself, If only she were different, If only she could force herself*).

These static elements of the conflict (images/conceptions in Fig. 2) illustrate the internal representations of the conflict situation, where the concept of the Self (the “Self-concept”) clashes with the real Self (*But her body refused to obey*), where the meaning is conveyed through kinetic nonverbal means in the “narrator zone”. Ultimately, this results in the recoding of the message and the resolution of the internal conflict at the presented stage (*Damn him, She wasn't ready to change and be a housewife, She wasn't Nora in A Doll's House, She was herself*).

Thus, we observe that the dynamics of intrapersonal conflictive are characterized by verticality and an internal nature of communication. This communication is based on receiving a code, ritual and auto-communication, and cognitive deprivation. It includes direct speech acts, non-verbal means of communication, and is primarily located in the “narrator’s zone”.

Conclusions. The construction of both interpersonal and intrapersonal conflictives in English-language fictional discourse involves the integration of verbal, non-verbal, and graphic multimodal semiotic resources. These resources operate at the intersection of the intentional and resultative interpretant, shaping specific stages of conflict that are structurally and pragmatically presented as communicative acts.

Interpersonal conflictives are characterized by external dynamics with a horizontal orientation. They include latent conflictives, the psychological state of emotional deprivation, and action communication. These conflictives incorporate direct and indirect speech acts, non-verbal means of communication, and are realized in a mixed manner across both the “narrator’s zone” and the “character zone”. In contrast, intrapersonal conflictive is marked by a vertical orientation of auto-communication, message recoding, and the psychological state of cognitive deprivation. It primarily includes direct speech acts, nominations of non-verbal means of communication, and is realized predominantly in the “narrator’s zone”.

When outlining future research prospects, it is essential to emphasize the need to develop a cognitive model of inter- and intrapersonal conflictives in English-language fictional discourse. This includes their classification and further exploration from the perspectives of gender linguistics, speech act theory, pragmalinguistics, critical discourse analysis, cognitive linguistics, and related fields.

Conflict of Interest

No conflicts of interest were declared.

Use of Artificial Intelligence

Artificial intelligence was not used.

REFERENCES

- Bilokononko, L. A. (2019). *Ukrainskomovnyi mizhosobystisnyi konflikt (stylistyka, modeli komunikatsii, zapobihannia)* : monohrafiia. 2-e vyd., pererob. i dopov. Vydavnychiy dim.
- Bonacchi, S., & Mela, M. (2015). Multimodal Analysis of Low-Stakes Conflicts: A Proposal for a Dynamic Model. *Conflict and Multimodal Communication*, ed. by F. d'Errico, I. Poggi, A. Vinciarelli, L. Vincze (pp. 266–293). Springer Berlin.
- Cap, P. (2023). *The Discourse of Conflict and Crisis: Poland's Political Rhetoric in the European Perspective*. Bloomsbury Publishing.
- Chernenko, O. V. (2023). Strukturno-funktsionalni ta linhvoprahmatychni kharakterystyky multymodalnykh konfliktiviv u suchasnomu anhliiskomovnomu khudozhnomu dyskursi. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia: Filolohiia*, 51(1), 128–131.
- Chernenko, O. V. (2023). Semiotic and multimodal representation of existential conflict in fictional discourse. *Visnyk Universytetu Imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologichni Nauki / Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки*, 2(26), 225–237.
- Frolova, I. Ye., & Ometsynska, O. V. (2018). Spetsyfika khudozhn'oho dyskursu ta yoho aspektiv. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia: Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*, 87, 52–61.
- Hnezdilova, Ya. V. (2021). *Kohnityvno-dyskursyvni modeli anhlomovnoi manipulyativnoi metakomunikatsii* [Doktorska dysertatsiia]. Kyivskiy natsionalnyi linhvistychniy universytet, Kyiv.
- Hyland, K., Paltridge, B. & Wong, L. (2021). *The Bloomsbury Handbook of Discourse Analysis. 2nd ed.* Bloomsbury Academic.
- Keyes, D. (2003). *The touch*. Emmaus: Challengest Press.
- Kregel, M. A. (2022). *The Missing Link: How Languages Can Influence Conflict*. Master's thesis, Harvard University Division of Continuing Education.
URL: <https://dash.harvard.edu/handle/1/37373338>
- Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*, New York: Longman.
- O'Halloran, K. L., Tan, S. & K.L.E., M. (2017). Multimodal analysis for critical thinking. *Learning, Media and Technology*, 42:2, 147–170.
DOI: <https://doi.org/10.1080/17439884.2016.1101003>
- Sieriakova, I. I. (2013). Semiozys neverbal'nykh znakiv komunikatsii. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriiia: Filolohiia*, 16(2), 121–126.
- Shtern, I. B. (1998). *Vybrani topiky ta leksykon suchasnoi linhvistyky*. Entsyklopedychniy slovnyk. Kyiv.
- Voitsekhivska, N. K. (2018). *Konfliktnyi dyskurs v ukrains'kii khudozhnii literaturi: strukturnyi, semantychnyi, komunikatyvnyi i linhvokohnityvnyi aspekty* [Doktorska dysertatsiia]. Instytut movoznavstva imeni O. O. Potebni, Kyiv.
- Verderber, K. S. & MacGeorge, E. L. (2016). *Inter-Act: Interpersonal communication concept, skills, and contexts (14th ed.)*. New York: Oxford University Press.

ЛІТЕРАТУРА

- Білоконенко, Л. А. (2019). *Українськомовний міжособистісний конфлікт (стилістика, моделі комунікації, запобігання)*: монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Видавничий дім.
- Войцехівська, Н. К. (2018). *Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти* [Докторська дисертація]. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні, Київ.

- Гнезділова, Я. В. (2021). *Когнітивно-дискурсивні моделі англомовної маніпулятивної метакомунікації* [Докторська дисертація]. Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
- Серякова, І. І. (2013). Семіозис невербальних знаків комунікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 16(2), 121–126.
- Фролова, І. Є., & Омечинська, О.В. (2018). Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, 87, 52–61.
- Черненко, О. В. (2023). Структурно-функціональні та лінгвопрагматичні характеристики мультимодальних конфліктів у сучасному англійськомовному художньому дискурсі. *Modern Ukrainian linguospace: ethnometal, axiological, pragmatic aspects (pp. 128-132)*. Publishing House “Baltija Publishing”.
- Штерн, І. Б. (1998). *Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики*. Енциклопедичний словник. Київ.
- Bonacchi, S., Mela, M. (2015). Multimodal Analysis of Low-Stakes Conflicts: A Proposal for a Dynamic Model. *Conflict and Multimodal Communication, ed. By F. d’Errico, I. Poggi, A. Vinciarelli, L. Vincze (pp. 266-293)*. Springer Berlin.
- Cap, P. (2023). *The Discourse of Conflict and Crisis: Poland’s Political Rhetoric in the European Perspective*. Bloomsbury Publishing.
- Chernenko, O. V. (2023). Semiotic and multimodal representation of existential conflict in fictional discourse. *Visnyk Universitetu Imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologichni Nauki / Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Філологічні науки, Том 2 (26)*. P. 225–237.
- Hyland, K., Paltridge, B. & Wong, L. (2021). *The Bloomsbury Handbook of Discourse Analysis. 2nd ed.* London: Bloomsbury Academic.
- Keyes, D. (2003). *The touch*. Emmaus: Challengest Press.
- Kregel, M. A. (2022). *The Missing Link: How Languages Can Influence Conflict*. Master’s thesis, Harvard University Division of Continuing Education.
URL: <https://dash.harvard.edu/handle/1/37373338>
- Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*, New York: Longman.
- O’Halloran, K. L., Tan, S. & K.L.E., M. (2017). Multimodal analysis for critical thinking. *Learning, Media and Technology*, 42:2, 147–170. DOI:10.1080/17439884.2016.1101003
- Verderber K.S. & MacGeorge E. L. (2016). *Inter-Act: Interpersonal communication concept, skills, and contexts (14th ed.)*. New York: Oxford University Press.

Дата надходження до редакції 05.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

<p>Черненко Ольга Віталіївна,</p> <p>кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Київського національного лінгвістичного університету</p> <p>e-mail: olha.chernenko@knlu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>дискурс-аналіз, прагмалінгвістика, семіотика, лінгвістична конфліктологія, гендерні студії, граматики</p>
---	---	---

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324190>

В. В. Газдаг

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Україна

e-mail: gazdag.vilmos@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9331-2307>

Є. Б. Барань

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Україна,

Ніредьгазький університет, Угорщина

e-mail: barany.ertzsebet75@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Рецензія на монографію: Gregor Ferenc. *A szlovák nyelv magyar elemei*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2023. 954 p. Ференц Грегор. *Угорські елементи у словацькій мові*. Будапешт: Kairosz, 2023. 954 с. (угорською мовою)

Поштовхом до активізації наукового життя часто стають публікації результатів нових досліджень. Проте в історії науки відомо чимало випадків, коли подібна публікація або ж не відбувалася з різних (переважно фінансових) причин, або ж затримувалася на багато років.

Схожа непроста доля судилася монографії Ференца Грегора (1926–2008) “*Угорські елементи у словацькій мові*”, яка базувалася на багаторічних лексикографічних дослідженнях науковця і була завершена 1998 року. Спроба видати цю ґрунтовну працю з доданими у 2004 році примітками тоді вже важкохворого автора та “*Передмовою*” Андраша Золтана кілька разів стикалася з перешкодами. “Те, що монографія не загубилася, ми завдячуємо надзвичайно талановитому угорському славісту з широким кругозором – Іштванові Удварі (1950–2005)”, який, “дізнавшись, що видавництво “Академія” не планує друкувати працю Ференца Грегора, запланував видати її самостійно” (Gregor, 2023, pp. 8–9), проте через передчасну смерть не встиг реалізувати. Задумана Іштваном Удварі публікація книги відбулася лише через п’ятнадцять років після смерті Ференца Грегора – у 2023 році. Це сталося завдяки наполегливій роботі Андраша Золтана та фінансовій підтримці кураторії Благодійного фонду “На підтримку досліджень та освіти у Східній та Центральній Європі”.

Стосовно актуальності оприлюднення величезного матеріалу, зібраного й систематизованого Ференцом Грегором, після виходу перших двох томів тритомного словника “*Hungarian loanwords in the Slovak Language*” (“Угорські лексичні запозичення у словацькій мові”) (Rocchi, 1999; 2002; 2010) італійського мовознавця Лучано Роккі (Luciano Rocchi) почав сумніватися сам автор, однак усе ж уважав за необхідне внести певні правки до своїх думок про долю угорських запозичень у словацькій мові, викладених раніше у вступній частині монографії.

Після авторської передмови у виданні розміщений перелік використаних джерел і список скорочень (Gregor, 2023, pp. 11–42).

У “Передмові” Ференц Грегор наголошує, що накопичений у результаті досліджень протягом кількох десятиліть матеріал “дозволяє здійснити якомога повніший – але

далеко не повний – опис угорських лексичних елементів у словацькій мові” (Gregor, 2023, р. 44). Автор детально розкриває джерела досліджень: “Джерелом для мене служили переважно рукописи, знайдені в угорських бібліотеках та архівах, але, звісно ж, я також опрацював друковані тексти, різноманітні публікації та твори художньої літератури”; знайомить читачів з будовою словникових статей, із працями, які стали базою для даних етимології слова, а також акцентує, що в роботі проаналізовано лише загальні та власні назви (Gregor, 2023, р. 44).

У наступному розділі з назвою “Історичні обставини” розглянуто фактори, які активно впливали на економічні й мовні контакти двох сусідніх – угорського та словацького – народів. У цьому контексті дослідник детально зупиняється на описі зв’язків, що сформувалися безпосередньо вздовж етнічних меж проживання двох народів, на лексичних запозиченнях, пов’язаних з адміністративною структурою колишнього Угорського Королівства, з військовою службою, ремеслами, іншими сферами суспільного життя (наприклад, церква, водне та сухопутне транспортне сполучення, торгівля, громадське життя, фінанси), з природними явищами (земля, вода, клімат, дикі рослини, тварини тощо). Стосовно кількості угорських лексем, які були засвоєні словацькою мовою, то Ференц Грегор звертає увагу, що їх значно більше, ніж ті 500-600 слів, про які говорили Мирослав Калол (Miroslav Kálal) та Іштван Кнежа (Kniezsa István), аргументує, що таких запозичень існує понад 2000, а також заперечує поширену раніше в мовознавстві думку, що “відчутний вплив угорської мови на словацьку розпочався тільки наприкінці XVIII століття внаслідок посиленої мадяризації” (Gregor, 2023, р. 47). Крім цього, автор робить спробу з’ясувати, що ж саме можна зарахувати до категорії запозичених слів. Зокрема, він згадує про проблематику класифікації різних гапаксів легоменонів та доволі спотворених висловів із переважно дитячих пісень і віршиків, а також про те, що об’єктом вивчення в монографії не були діалектизми, одноразові ізольовані запозичення, оскільки “фіксація та облік таких і подібних діалектизмів або арготизмів непропорційно роздули б обсяг роботи” (Gregor, 2023, р. 49). Крім окреслених вище категорій, Ференц Грегор не включає до роботи слова, які раніше помилково були кваліфіковані як такі, що мають угорське походження, а також ті запозичення, які поширені в обох мовах і, ймовірно, походять з одного джерела (наприклад, з німецької, латинської або турецької), але були запозичені незалежно один від одного (Gregor, 2023, р. 53). Підсумовуючи окреслені вище питання, дослідник висловлює свій погляд і з приводу твердження, що стилістично нейтральними елементами словацької літературної мови стала порівняно невелика кількість угорських лексичних елементів, вказуючи, що “словаки аж до середини минулого століття в якості літературної використовували чеську мову”, тож “лексичні елементи угорського походження з розмовної та побутової мови рідко переходили на рівень літературної мови” (Gregor, 2023, р. 54).

У розділі “Адаптація угорських елементів до системи словацької мови” автор наголошує, що оскільки фонетичні зміни угорських лексичних елементів у словацькій мові ідентичні до таких змін угорських елементів у сербохорватській мові (ці зміни вже детально проаналізував Ласло Гадрович (Hadrovics László)), він не буде заглиблюватися в це питання, звертаючи увагу тільки на словацьку рефлексію окремих звуків (Gregor, 2023, р. 55).

У першій частині розділу “Фонетичні явища” мовознавець розглядає форми використання угорських голосних у словацькій мові, рухаючись від звука до звука. Стосовно приголосних Ференц Грегор відзначає, що ті “значною мірою пристосувалися до системи консонантизму словацької мови, точніше – до базових

правил системи приголосних, які реалізуються у трьох основних говорах” (Gregor, 2023, p. 63). З-поміж фонетичних явищ автор детально зупиняється на спрощенні чи збереженні довгих або подвоєних приголосних, на асиміляції та дисиміляції голосних і приголосних, на протетичних приголосних, на епентетичних звуках, а також на явищі метатези.

У наступному і водночас останньому теоретичному розділі “Морфологічні, словотворчі, семантичні явища” читач знаходить опис згаданих у назві мовних явищ, говорячи про які, Ференц Грегор відзначає: “Звичайно, це самостійні сфери лінгвістики, однак у контексті запозичених слів між ними простежуються такі взаємозв’язки, що видається доцільним говорити про них разом” (Gregor, 2023, p. 71). У межах розділу автор окремо зупиняється на випадках дослівного перекладу, а також на формах вияву угорських фразеологічних одиниць (наприклад, приказок і прислів’їв) у словацькій мові. Дослідник звертає увагу, що “одним із зразків для словацьких лінгвістичних новотворів була угорська мова”, однак це питання ще вимагає подальшого, більш ретельного вивчення (Gregor, 2023, p. 83).

Основну частину монографії становить “Словникова частина”, яка разом із різними похідними словами та варіантами форм слів налічує понад дев’ять тисяч лексем угорського походження чи засвоєних посередництвом угорської мови. Автор ретельно попрацював над підготовкою кожної словникової статті. Як відзначалося у вступі роботи, заголовне слово, за можливості, подається у літературному варіанті, а пов’язана з документуванням інформація наводиться в хронологічній послідовності. Другий абзац словникової статті містить етимологічні дані. Для прикладу наведемо зразок короткої словникової статті із заголовним словом *biléta*:

biléta ’belépjegy, cédula’ – *biléta* zastar. ’ua.’ (GNS), St. Hory: *tiahat bilétu* (SSN), Drienovo: *plati’i bil’ietu* (uo.); – **Szárm.:** *bilétká* dem. – *bilétká* zastar. ’utazási jegy’ (GNS), Gregorovce: *bil’etka* (SSN), Hor. Lehota: *bil’ietka* (uo.).

A ném. eredetű latinósított m. *biléta* 1. ’Eintrittskarte’ (1790: EWU); 2. ’Zettel, Briefchen’ (1748?, 1808: uo.). Tekintettel a szó egészen kései felbukkanására, a szóvégi -a és az é jelenlétére, a magyar közvetítés feltevés megalapozottnak mondható. A szlovákban szokásos alak a *bilet* (SSJ; SCS), ennek közvetlen forrása valószínűleg szintén a német, s nem a francia (ez utóbbira l. MatSl; Tvrdý; SCS stb.: vö. még a csehét illetően: SESJČ). – Vö. **baléta, paléta**.

Стосовно завершальної частини монографії “Покажчик слів” Ференц Грегор відзначає, що вона не містить угорських діалектних лексем, які відомі тільки в якомусь із сучасних словацьких мовних острівців в Угорщині, Румунії чи колишній Югославії. Крім цього, автор розкриває і значення додаткової інформації, яка наводиться в розділі.

Як ми вже зауважили на початку цієї рецензії, монографія Ференца Грегора побачила світ, подолавши багато труднощів, лише через кілька десятиліть після завершення роботи над нею. Проте її наукова цінність беззаперечна, дослідження є оригінальним навіть з урахуванням результатів роботи, опублікованої Л. Роккі (Rocchi, 1999; 2002; 2010). Порівнюючи лексикографічну роботу, виконану Ференцом Грегором та Лучано Роккі, одразу зауважуємо, що частина лексем, кваліфікованих угорським мовознавцем як слова угорського походження, не потрапила до словника Л. Роккі. З-поміж таких лексем, на літеру *b* можна назвати *baka, bakačí, bakator, bakter*. Цей перелік можна продовжувати, але він не є предметом нашої рецензії.

Сподіваємося, що найближчим часом лексикографічна праця Ференца Грегора здійснить належний для свого високого рівня вплив на майбутні дослідження у сфері

угорсько-словацьких міжмовних контактів. Цьому сприятиме й те, що видавець забезпечив вільний доступ до електронної версії монографії за покликанням:

https://real.mtak.hu/189621/1/Gregor_Ferenc_A_szlovak_nyelv_magyar_elemei_Epub.pdf

ЛІТЕРАТУРА

Gregor, F. (2023). *A szlovák nyelv magyar elemei*. Kairosz Kiadó.

Режим доступу: https://real.mtak.hu/189621/1/Gregor_Ferenc_A_szlovak_nyelv_magyar_elemei_Epub.pdf

Rocchi, L. (1999, 2002, 2010). *Hungarian Loanwords in the Slovak Language*. I – 1999, II – 2002, III – 2010. Trieste.

Дата надходження до редакції 20.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про авторів

<p>Барань Єлизавета Балажівна,</p> <p>доктор філософії в галузі мовознавства, доцент, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, Україна, доцент кафедри української мови та культури Ніредьгазького університету, Угорщина</p> <p>e-mail: barany.ertzsebet75@gmail.com</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>проблеми українсько-угорських міжмовних контактів, українська й угорська лексикографія, методика викладання української мови в школах з мовами національних меншин, історія української лінгвоукраїністики в Угорщині</p>
<p>Газдаг Вільмош Вільмошович,</p> <p>доктор філософії в галузі гуманітарні науки, доцент, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, Україна</p> <p>e-mail: gazdag.vilmos@kmf.org.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>соціолінгвістика, проблеми двомовності, міжмовні контакти, лексичні запозичення</p>

С. І. Потапенко

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: serhiy.potapenko@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3240>

ЗАКЛАДАЮЧИ ПІДВАЛИНИ СУСПІЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Рецензія на наукові праці: *Українське перекладознавство Пряшівщини: антологія* / укл. Тарас Шмігер та Олександра Літвіняк. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2024. 527 с.; Шмігер Т. *Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури* / *Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2024. 308 с. (англійською мовою).

2024 рік відзначився публікацією двох ґрунтовних праць з перекладознавства:

***Українське перекладознавство Пряшівщини: антологія* / уклали Тарас Шмігер та Олександра Літвіняк. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2024. 527 с.;**

Шмігер Т. *Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури* / *Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2024. 308 с. (англійською мовою).

Погоджуючись з авторами, що ці книги, з одного боку, досліджують історію українського перекладознавства (УПП, 2024, с. 14), а з іншого, розвивають релігійний переклад (Шмігер, 2024, с. 9), наголосимо, що в більш загальному плані вони роблять іншу – не менш важливу – справу: висвітлюють соціальні грані транслятології. У руслі невіддільності перекладознавчого аналізу від лінгвістичних учень (Зорівчак, 2018, с. 9) вбачаємо взаємодію двох рецензованих праць із соціолінгвістикою, яку Роксолана Зорівчак у своєму переліку не згадала, залишаючи своїм учням поле для подальшої діяльності. Складається враження про формування нового – суспільно орієнтованого – підходу в перекладознавстві. Його варто відрізнити від соціології перекладу, яка виводить транслятологію за межі дієвих моделей соціального і культурного рівнів, а більшою мірою зосереджується на особі перекладача, вивчаючи, яким чином він продукує й підтримує суспільство (Ødemark & Askheim, 2024, p. 11). Видається, що два названі підходи різняться спрямованістю досліджень: соціально орієнтований переклад передусім враховує роль суспільних чинників, зокрема соціуму й культури, а соціологія перекладу вважає їх абстрактними сутностями (там само), зосереджуючись на спостереженні за емпіричними відношеннями між учасниками перекладацького процесу.

У чому суть цього суспільно орієнтованого перекладу, заснованого рецензованими працями?

Передусім це перекладознавча відповідь на питання збереження національної ідентичності. Укладачі антології розглядають український переклад як чинник творення нації, стверджуючи, що доки на території словацької Пряшівщини наявний український переклад, доти там зберігається частинка українства в регіональному

контексті. Історія українців Пряшівщини виявляється досить повчальною для нас, громадян материкової України, які досі терплять російську мову в її постколоніальному статусі. На відміну від нас, українці Пряшівщини мешкали після Другої світової війни в середовищі інших п'яти мов: українська перебувала поміж двома – чеською і словацькою – державними, а до них додавалися російська як мова міжнаціонального спілкування, польська й угорська. Попри такі умови існування, українська мова в тому регіоні вижила. Важливою видається теза про те, що українське перекладознавство розвивали науковці неукраїнського походження, які зробили чимало для розбудови української національної ідентичності, науки, культури (УПП, 2024, с. 29). Понад те, в антології зроблено оригінальний висновок, що наявність наукових осередків засвідчує спроможність національних громад до політичного життя в інонаціональному середовищі.

Загалом антологія складається з трьох частин: аналітичних статей, бібліографії (610 позицій, що охоплюють 1952–2022 роки), самого корпусу з 32 статей, написаних українськими науковцями-пряшівцями на різноманітні теми перекладу. Корпус статей поділено на підрозділи, назви яких достатньо прозоро відбивають роль відібраних творів у перекладознавстві Пряшівщини: *Перші ластівки*; *Сторінки історії українського перекладу*; *Українська література у словаків і чехів*; *Персоналії перекладачів*; *Теорія і критика художнього перекладу*; *Фаховий переклад*.

Певна суперечність впадає в око у двох передмовах до антології: у спільному вступі автори наголошують, що провідна думка праці полягає в тому, що пряшівські українськомовні перекладознавчі публікації є частиною української школи перекладознавства (УПП, 2014, с. 11). Водночас у своєму окремому вступі один із редакторів розмірковує над тим, чи варто зараховувати пряшівські українознавчі публікації з перекладу до української перекладознавчої школи чи до словацької (УПП, 2014, с. 17), пропонуючи для цього перелік певних критеріїв. Не впевнений, чи вони треба, адже власне публікація антології і список численних праць місцевих перекладознавців доводять, що пряшівська українська школа перекладознавства існує.

Монографія Тараса Шмігера *“Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури”* складається з трьох основних розділів, які узгоджуються із загальною структурою перекладознавства: теорія, історія і критика. Перший розділ розглядає загальні принципи літургійного перекладу й критерії оцінки літургійних текстів. Другий розділ зосереджений на культурній, літературній і церковній історії Польщі й України впродовж останнього тисячоліття. Третій розділ демонструє можливості застосування мовних засобів задля інтерпретації й оцінки якості перекладу конкретних літургійних текстів.

В аспекті соціально орієнтованого перекладознавства важливим видається другий розділ, який розкриває вплив певних історичних періодів на різне ставлення до сприйняття літургійних текстів і їхньої ролі в суспільстві, адже літургійні переклади, що формують специфічну ментальність і високу поетичну культуру в межах літератури, вважаються частиною культурного капіталу нації.

У загальному плані розвитку національних мов і літератур у монографії відзначена помітна роль християнства, яке принесло на слов'янські землі писемність. Зі свого боку, розвитку ранньої української літератури в середні віки сприяла церковнослов'янська мова, хоча латина не мала подібного впливу на тогочасну польську літературу. Натомість розвиток книгодрукування в католицькому світі справив позитивний ефект на польське релігійне письменство, яке з часом було перейнято українським православ'ям. В аспекті становлення націй у монографії

доведено, що вони формувалися завдяки перекладам літургійних текстів, які були серед перших друкованих книжок у Польщі та в Україні. Ці ж самі процеси відбувалися і з національними мовами, хоча вони були швидшими в Польщі, адже, на відміну від українців, поляки мали свої релігійні потреби забезпечені рідною мовою, про що свідчить більша кількість виданих польських молитовників, переклад Біблії польською мовою вже у XVI столітті, а українською лише у XX столітті. Остання подія згодом привела до прийняття української мови для моління, просування української мови через літургію та публікацію українських молитовників. Протилежною тенденцією, спрямованою проти формування націй і їхніх мов, було зросійщення: спочатку імперський уряд втручався в релігійне життя підкорених польського й українського народів, нав'язуючи політику зросійщення і російського православ'я, а потім вже у 90-ті роки минулого століття українська православна церква російського патріархату зображала себе як опору української нації й української держави.

Чи не вперше в монографії розглянуто роль діаспори в розвитку літургійного перекладу. У 20-х роках минулого століття, коли релігія переслідувалася в Україні, діаспора зберегла її, і навпаки, починаючи з 1991 року, літургійна діяльність повернулася до України, коли діаспора почала втрачати свою силу в зарубіжному оточенні.

Рецензовані праці також роблять внесок у розв'язання окремих загальних проблем транслятології. З одного боку, це – зарахування до історії перекладознавства ідей про переклад, висловлених до формування перекладознавства як окремої дисципліни (УПП, 2024, с. 16). З іншого боку, це – виокремлення в перекладі релігійних текстів трьох напрямів: перекладу Біблії, літургійного перекладу й перекладу катехизму, який у теоретичному плані має багато спільного з перекладом науково-технічної літератури (Шмігер, 2024, с. 9), осмислення чого варто розвивати надалі.

Отже, дві рецензовані праці закладають основу суспільно орієнтованого перекладознавства передусім в питаннях формування нації, утвердження української державності та функціонування української мови в різних сферах суспільного життя, розкриваючи важливу роль у цих процесах релігії.

ЛІТЕРАТУРА

- Зорівчак, Р. (2018). Заради примноження національної свідомості. *Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами: монографія*. ЛНУ імені Івана Франка, 7–18.
- УПП (2024): *Українське перекладознавство Пряшівщини: антологія* / Уклали Т. Шмігер, О. Літвіняк. Наукове товариство імені Шевченка, Дослідно-видавничий центр НТШ. Режим доступу: <http://surl.li/ktusgl>
- Шмігер, Т. (2024). *Літургійний переклад України та Польщі: компаративний підхід до тексту, релігії та культури / Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture*. ЛНУ імені Івана Франка.
- Ødemark, J., Askheim, C. (2024). Introduction. From the Sociology of Translation to a Translational Environmental Humanities. *The Sociology of Translation and the Politics of Sustainability. Explorations Across Cultures and Natures*. Routledge, 1–15.

REFERENCE

- Zorivchak, R. (2018). Zarady prymnozhenia natsionalnoi svidomosti. Shmiher T. *Perekladoznavchyi analiz – teoretychni ta prykladni aspekty: davnia ukrainska*

literatura suchasnymy ukrainskoiu ta anhliiskoiu movamy: monohrafiia. LNU imeni Ivana Franka, 7–18.

UPP (2024): Ukrainske perekladoznavstvo Priashivshchyny: antolohiia / Uklaly T. Shmiher, O. Litviniak. Naukove tovarystvo imeni Shevchenka, Doslidno-vydavnychiy tsentr NTSh. Rezhym dostupu: <http://surl.li/ktusgl>

Shmiher, T. (2024). Liturhiinyi pereklad Ukrainy ta Polshchi: komparatyvnyi pidkhid do tekstu, relihii ta kultury / Liturgical translation in Ukraine and Poland: A comparative approach to text, religion and culture. LNU imeni Ivana Franka.

Ødemark, J., Askheim, C. (2024). Introduction. From the Sociology of Translation to a Translational Environmental Humanities. The Sociology of Translation and the Politics of Sustainability. Explorations Across Cultures and Natures. Routledge, 1–15.

Дата надходження до редакції 21.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

Відомості про автора

<p style="text-align: center;">Потапенко Сергій Іванович,</p> <p>доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету e-mail: serhiy.potapenko@knlu.edu.ua</p>		<p style="text-align: center;">Коло наукових інтересів:</p> <p>дискурсознавство, когнітивна лінгвістика, медійний переклад</p>
---	--	---

Т. В. Шмігер

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

e-mail: taras.shmiher@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4713-2882>

УКРАЇНСЬКА ВІЙНА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЛІНГВІСТИКИ

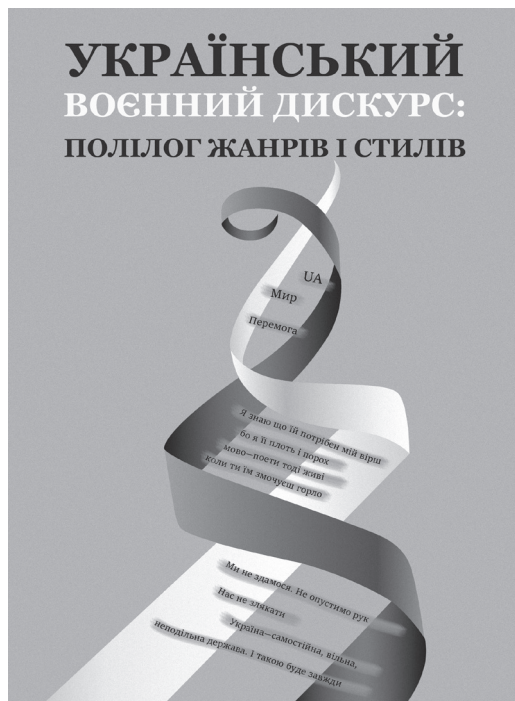
Рецензія на колективну монографію: Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів / за ред. Н. Ізотової та С. Потапенка. Київ: Видавництво Київського національного лінгвістичного університету, 2024. 216 с.

“Воєнна” тема в нашій філології різко, але закономірно стала неймовірно популярною. Воно й не дивно, адже матеріал довкола нас всіляко “сприяє” розмислам саме в такому напрямі. Водночас науковий продукт цих розмислів не завжди є високого теоретичного рівня. Чимало авторів вважають достатнім описати власний досвід, що обмежує бачення широких закроень цієї теми.

Колективна монографія науковців Київського національного лінгвістичного університету вигідно вирізняється на тлі подібних публікацій: теоретичним осмисленням (цьому, очевидно, посприяло тривале зацікавлення цією тематикою редакторів монографії, що реалізувалося в їхніх багатьох публікаціях), гарною структурою книги (від найзагальніших питань через окремі концептуальні питання до цілком нішевих – але не менш важливих – тем), методологічним наповненням статей (автори залучають різні методи з галузей когнітивістики, комунікативістики, семіотики тощо).

Перший розділ “Інтегративна концепція українського дискурсу війни” вміщує дві статті – Н. Ізотової й О. Ситенької (Ізотова, Потапенко, сс. 9–33) та В. Белі й Л. Комісар (там само, сс. 34–47). Інтерсеміотична інтерпретація мультимодального українського дискурсу війни в першій статті й аксіологічна трансформація кризь призму ідентичності в другій статті – ось фундаментальні виміри, які автори прикладають до опису того, як нашу дійсність відображають художні твори та як їх можна інтерпретувати. Автори справді роблять зріз сучасності, хоча варто звернути увагу й на реактуалізацію нашої попередньої воєнної спадщини тепер. Статті надають чимало матеріалу на роздуми в різних сферах. Зокрема, дискусійним видається прирівнювання до цінностей таких об’єктів, як вільний час (а не розвага), релігія (а не віра), політика (а не саме участь у політичному житті).

Другий розділ “Медійні дискурси війни” присвячено конкретним об’єктам і питанням. Найбільша увага зосереджена на антивоєнному дискурсі Президента України: С. Потапенко (Ізотова, Потапенко, сс. 48–67) аналізує риторико-прагматичні ефекти його промов для зображення опору; І. Недайнова (там само, сс. 68–95) фокусується на алюзії в його виступах як риторичної стратегії, коли сам Президент – уже не індивід-особистість, а все-таки інституційний мовець; Н. Талавіра (там само, сс. 96–114) пояснила, які адаптації відбуваються при передачі президентських звернень у новинах. Н. Петлюченко (там само, сс. 115–127) висвітлила використання традиційних харизматичних образів у медійному дискурсі на прикладі конкретних чоловічих і жіночих особистостей, щоправда, у статті

відсутня постать Головнокомандувача В. Залужного, а протиставлення “вождь у час миру – вождь у час війни” могло би показати деякі цікаві узагальнення. Н. Кравченко і Т. Чхетіані (Ізотова, Потапенко, , сс. 128–153) сконцентрувалися на такому важливому аспекті воєнного дискурсу, як контрпропаганда, запропонувавши порівняльний аналіз чеченського досвіду періоду російсько-чеченських воєн.

У третьому розділі “Творчі дискурси війни” піднято шерег питань, як війна проєктується у відмінних культурних формах. І. Редька (там само, сс. 154–175) звертається до слабоопрацьованої теми молитовних жанрів у нашій літературі. Її розмисли дискусійні й цікаві, хоча термін “емерджентна образність” (там само, сс. 157) варто замінити на щось “людське”. Гумор як засіб опору – це тема статті В. Самохіної (там само, сс. 176–199). Ця тема надзвичайно актуальна

для нас, як і тематика гумору досить добре розпрацьована у світовій лінгвістиці, тому авторка виявила сміливість у виборі своєї теми. Політичний наратив у пісні та його репрезентація на поважному конкурсі “Євробачення” впродовж 2003–2023 рр. проаналізовано крізь призму макрознакових трансмодальних едностей у статті Є. Плахотнюка (там само, сс. 200–214).

Криза – це дуже динамічне явище, а війна – поготів. Тому спостерігається певне відставання від дійсності в оцінках окремих політичних особистостей, хоча героїв та героїзацію як феномени теж треба описувати крізь призму політики пам’яті та її багатофункційних вимірів. Цікавою темою буде опис пошуків або проєктування Перемоги, оскільки саме Перемога є найбажанішим завершенням війни, але уваги їй присвячено надто мало.

Гадаю, що плідною й корисною виявиться ідея концептного опису зради й зрадника/зрадниці, колаборанта/колаборантки. До речі, в монографії ніде не вжите тепер чомусь модного терміна “колаборація”, “колаборативний”, який на особистому рівні та ще й в наших умовах насамперед сприймається у зв’язці з колаборантством. Автори монографії як добрі фахівці використали абсолютно позитивні терміни “кооперація” (Ізотова, Потапенко, с. 57), “кооперативний” (там само, с. 187).

Не впевнений, чи варто використовувати поняття “вітчизняної” війни (Ізотова, Потапенко, с. 29; пор. с. 190), адже навіть громадянську війну можна назвати вітчизняною (і це буде найточніше визначення). Ми не називаємо воєн під проводом Богдана Хмельницького чи Івана Мазепи “вітчизняними”, тому не варто й далі поширювати незрозумілі міти.

Варто подякувати редакторам цієї книги – Н. Ізотовій та С. Потапенкові – за вдало підібрані тексти, за підтримання більш-менш одного рівня методологічних пошуків, за продуману структуру, коли всі складники цілокупно становлять витончену й зрівноважену мозаїку тем та ідей у книзі.

Монографію видано ошатно: її приємно й легко читати. Традиційно не пошанованими залишилися люди, які чимало напрацювалися над цією книгою – редактори, адже їхнім іменам не знайшлося місця на титульній сторінці. Водночас, віриться, що їхня праця прислужиться багатьом іншим, хто надалі досліджуватиме український воєнний дискурс.

Дата надходження до редакції 22.11.2024

Ухвалено до друку 23.12.2024

ЛІТЕРАТУРА

Ізотова, Н., & Потапенко, С. (Ред.). (2024). *Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів*. Видавничий центр КНЛУ.

REFERENCE

Izotova, N., & Potapenko, S. (Red.). (2024). *Ukrainyskyi voiennyi dyskurs: poliloh zhanriv i styliv*. Vydavnychy tsestr KNLU.

Відомості про автора

<p>Шмігер Тарас Володимирович,</p> <p>доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка</p> <p>e-mail: taras.shmiher@lnu.edu.ua</p>		<p>Коло наукових інтересів:</p> <p>перекладознавство, давня література, рецепція та перцепція</p>
---	--	--

ІНФОРМАЦІЯ

Редакційні вимоги до оформлення рукописів, поданих для публікації у ВІСНИКУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Серія Філологія

ISSN 2415-7333 (online), ISSN 2311-0821 (print),

що включено до **категорії Б** Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт у галузі “Філологічні науки. Спеціальність 035”

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

Редакція приймає до розгляду матеріали (статті, огляди, рецензії та ін.) з галузі філології за умови, що ці матеріали не були опубліковані раніше, відповідають проблематиці Вісника, відображають сучасний стан розробки досліджуваної проблеми і містять нові результати, оформлені відповідно до вимог.

Надсилаючи матеріали до журналу, автор(-ка) підтверджує свою згоду з редакційною політикою, принципами рецензування та редагування, політикою відкритого доступу, а також із положеннями про авторські права та про конфіденційність.

Редакційна колегія забезпечує рецензування поданих до друку матеріалів і в разі недотримання редакційних вимог відхиляє їх.

Редакційна колегія послідовно дотримується міжнародних видавничих стандартів COPE Code of Conduct, затверджених COPE (Committee on Publication Ethics).

Рукописи обов’язково проходять перевірку на оригінальність за допомогою відповідного програмного сервісу. Оцінка оригінальності статті повинна бути вищою за 85 %.

Мови публікацій – українська, англійська, французька, іспанська, німецька (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації (Серія КВ № 8830 від 03.06.2004 р.))

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РУКОПИСІВ

Перша сторінка – ініціали та прізвище автора / авторів і назва статті мовою статті й англійською мовою.

Наступна сторінка містить: ліворуч УДК; праворуч звичайними літерами напівжирним шрифтом ініціали та прізвище автора / авторів; наступний рядок – назва навчального закладу чи наукової установи, країна; третій рядок – адреса електронної пошти; нижче – ORCID-ідентифікатор автора (ORCID ID) (див.: <https://orcid.org/>), після цього рядка – відцентрована назва статті великими літерами напівжирним шрифтом (кегель – 12 pt) мовою статті.

Далі:

1) дві **анотації** (обсягом **не менше 1800 знаків** із пробілами кожна) із ключовими словами (5–7 слів і/або понять, відібраних з анотації): перша – **англійською мовою**, друга – **українською мовою** (через 1 інтервал, кегель – 12 pt, Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзацний відступ – 1,25 см);

2) **ключові слова (Keywords)**.

Наукова стаття повинна містити такі структурні елементи:

- **вступ:** формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв’язання;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій:** у цьому пункті слід не перераховувати авторів чи їхні публікації, а проаналізувати доробок дослідників, зазначити, які питання залишаються і донині не розв’язаними;
- **формулювання мети статті та її завдань;**
- **методи та методологію проведення дослідження;**
- **виклад та обговорення основного матеріалу дослідження;**
- **висновки і перспективи подальших досліджень;**
- **список літератури**, оформлений згідно зі стилем АРА.

Наприкінці статті перед списком літератури просимо вказувати:

- 1) наявність або відсутність конфлікту інтересів;
- 2) використання (невикористання) в рукописі матеріалів штучного інтелекту.

Два списки літератури – оригінальний (**Література**) і транслітерований (**References**) – подають після основного тексту статті.

Заголовок **ЛІТЕРАТУРА** друкувати після основного тексту великими літерами ліворуч, абзацний відступ – 1,25 см. Праці подавати в алфавітному порядку (через 1,5 інтервал, кегль – 12 pt, Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзацний відступ – 1,25 см), не нумерувати. За необхідності можна навести **ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА** й **ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**.

Список літератури українською мовою оформлюють згідно зі стандартом **APA citation style (7th edition)**. На початку списку подають джерела, написані кирилицею, за ними – латиницею.

REFERENCES (транслітерований перелік літератури кирилицею, крім праць латиницею, які наводяться мовою оригіналу) мають відповідати стандарту **APA citation style (7th edition)**. Для транслітерації текстів рекомендуємо скористатися програмою з таким режимом доступу: <http://litopys.org.ua/links/intrans.htm>.

Відомості про автора / авторів (Times New Roman, напівжирний шрифт, 12 кегль) у формі таблиці – прізвище, ім’я та по батькові автора / авторів, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, e-mail автора / авторів, сфера наукової діяльності автора / авторів, кольорове фото.

Якщо через певні етичні причини автор не бажає надсилати своє фото, його (фото) можна замінити аватаром із зображенням жіночого або чоловічого силуету.

<p>Відомості про автора / авторів ПІБ автора / авторів, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, e-mail автора / авторів</p>	<p>Фото автора / авторів розміщується тут</p>	<p>Сфера наукових інтересів (до 5 ключових слів / дескрипцій)</p>
---	---	---

Вимоги до технічного оформлення статті:

- текст (не менше 0,5 др. ар. = 20 тис. знаків) і літературу друкують без переносів у словах через 1,5 інтервал, кегль – 12 pt Times New Roman. Поля: верхнє, лівє, нижнє і правє – 2 см, абзацний відступ – 1,25 см. Якщо в статті використані інші шрифти, крім Times New Roman, то вони подаються окремо;
- цитати і визначення термінів беруть у заокруглені лапки (“дискурс”);
- чітко диференціюють знаки дефіс (-) і тире (–), наприклад: “Дискурс – це...”, але “лексико-граматичні характеристики”;
- фрагменти рукопису, що містять ілюстративний матеріал, друкують курсивом;

- покликання (прізвища) на автора цитат подають мовою оригіналу спочатку кирилицею, потім – латиницею (Іванишин, 2021; Johnson, 2019); між літерою *s.* (англ. *p.*) на позначення сторінки й номером сторінки ставлять нерозривний пробіл (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+пробіл);
- згадуючи в тексті статті науковця, подають першу літеру його імені й прізвище (О. Потебня, Д. Лакофф). Між ініціалом і прізвищем ставлять нерозривний пробіл;
- цитати наводять мовою статті;
- за потреби уточнень текст статті можуть супроводжувати посторінкові примітки (нумерація приміток наскрізна – 1, 2, 3...). Примітки (виноска) роблять автоматично (Вставка – Виноска).

Зверніть увагу!

1. У списку використаної літератури – мінімум 50 % покликань на англійськомовну наукову періодику. Основна частина покликань у публікації має бути на авторитетні джерела останніх 5–7 років. Якщо в дослідженні відсутні покликання на статті з авторитетних наукових журналів, які входять до наукометричних баз даних Web of Science та/або Scopus, це може викликати зауваження в рецензентів.

2. Просимо обов'язково покликатися на авторів статей, що опубліковані у "Віснику КНЛУ. Серія Філологія" за останні 5–7 років.

3. Автори мають зважати на авторитетність джерел, які вони використовують. Якщо не вдається встановити ім'я автора та / або рік публікації, варто відмовитися від такого джерела, оскільки воно не є надійним та авторитетним для цитування в науковому дослідженні.

4. Не потрібно зловживати самоцитуванням. Автори можуть цитувати свої попередні роботи в тому випадку, якщо це доречно.

5. Не рекомендовано цитувати навчальні посібники й підручники.

6. Варто мінімізувати покликання на тези конференцій та інші матеріали, які не проходили експертну оцінку перед публікацією.

7. Не покликатися на Вікіпедію та інші онлайн-енциклопедії.

ПРАВИЛА ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Редакція приймає від авторів такі документи:

– лише електронний варіант статті (у форматі .doc / .docx);

– довідку про автора двома мовами (українською й англійською), у якій вказати прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання, назву навчального закладу чи наукової установи, посаду, особистий e-mail автора, номер телефону для зв'язку; покликання на профілі Web of Science та/або Scopus, Google Scholar;

– відскановані рецензію або витяг із протоколу засідання кафедри / вченої ради з рекомендацією рукопису до друку (окрім авторів, яким присуджено науковий ступінь кандидата чи доктора наук).

Указані вище документи надсилати на адресу: **knlu-pzs@ukr.net**. Усі файли (стаття, довідка про автора, рецензія (витяг)) називати латиницею (Article_Second name, Author_Second name, Review_Second name, Extract_Second name).

Відповідальні редактори:

Мінчак Галина Богданівна, тел. моб.: +38 (068) 554-23-79;

Сташко Галина Іванівна, тел. моб.: +38 (067) 442-43-44.

Технічний редактор:

Григоренко Олена Григорівна, тел. моб.: +38 (067) 419-33-36.

**Guidelines for submission and publication of manuscripts
in MESSENGER OF KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY.**

Series Philology

ISSN 2415-7333 (online), ISSN 2311-0821 (print),

which is included in the List of scientific professional editions of Ukraine
(Category B(Б))

and authorized to publish the results of doctoral and candidate's theses in
Philological Sciences. Specialty 035.

(Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine
No. 1643 dated December 28, 2019)

The journal accepts submissions (scientific papers, research articles, reviews, etc.) from qualified specialists in the field of philology provided the submitted work has not been previously published, addresses the branches and scope the journal focuses on, presents up-to-date research findings, contains novelty and meets the journal requirements.

By submitting a manuscript to the journal, the author confirms their agreement with the editorial policy, peer review and editing principles, open access policy, as well as the provisions on copyright and confidentiality.

The editorial board members conduct peer reviewing of submitted manuscripts and reserve the right to reject those that do not comply with the guidelines.

The editorial board strictly adheres to international publishing standards outlined in the Code of Conduct developed and approved by Committee on Publication Ethics (COPE).

Manuscripts undergo a mandatory originality check using appropriate plagiarism detection software. The originality score of the article must exceed 85%.

The journal publishes manuscripts in Ukrainian, English, French, Spanish and German (Certificate of State Registration of a Print Media, Series KV No. 8830 dated June 3, 2004).

MANUSCRIPT PREPARATION

Page 1: The author's initials, surname and manuscript title in the manuscript's language and in English.

Page 2: line 1 – UDC (align left); line 2 – initials and surname(s) of the author(s) (bold, align right); line 3 – institutional affiliation and country; line 4 – e-mail address(es) of the author(s); line 5 – ORCID ID (see: <https://orcid.org/>); line 6 – manuscript title (12 pt, bold, uppercase, align center, in the manuscript's language).

Next:

1) two **abstracts (at least 1,800 characters with spaces each):** in **English** and in **Ukrainian** (single spacing, 12 pt, Times New Roman, justified, first-line indent – 1.25 cm);

2) **Keywords** (5-7 words and/or terms selected from the abstract).

A scientific article must include the following structural elements:

– **introduction:** clearly stated research problem, its relevance and adequate background to the area of concern and proposed solution;

– **analysis of recent research and publications:** avoid listing authors and/or their works; consider a survey of scholarly sources and contributions and specify novel unresolved issues;

– **statement of the research aim and objectives;**

– **research methods and methodology;**

– **presentation and discussion of the main research findings;**

- **conclusions and prospects for further research;**
- **references**, formatted according to the APA citation style.

At the end of the article, before the references, please specify:

1. the presence or absence of a conflict of interest;
2. whether artificial intelligence materials were used in the manuscript.

Two reference lists – the original list (**Literature**) and the transliterated list (**References**) – must be provided after the main text of the article.

The heading **LITERATURE** must be in uppercase, aligned to the left, after the main text, with a first-line indent of 1.25 cm. The sources must be arranged in alphabetical order (1.5 line spacing, 12 pt, Times New Roman, justified, first-line indent 1.25 cm) and should not be numbered. If necessary, **LEXICOGRAPHIC SOURCES** and **SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL** may be provided.

The list of references in Ukrainian must be formatted according to the **APA citation style (7th edition)**. Sources written in Cyrillic must appear first, followed by those written in Latin.

REFERENCES (a transliterated list of sources in Cyrillic, except for works originally in Latin script, which must be cited in the original language) must comply with the **APA citation style (7th edition)**. To transliterate texts, we recommend using the following link: <http://litopys.org.ua/links/intrans.htm>.

Author(s) information (Times New Roman, bold, 12 pt) must be provided in table format and include surname, first name and patronymic (if applicable), academic degree, academic title, institutional affiliation, author’s e-mail address, research field, a color photo.

If the author chooses not to submit a personal photo for ethical reasons, they may replace it with an avatar featuring a male or female silhouette.

Author’s contact data the author’s full name, their academic degree, academic title, position, affiliation, e-mail address	Author’s photo	Fields of scientific interest (max. 5 positions)
--	-----------------------	--

Technical requirements for article formatting:

- the text (at least 0.5 printed sheets = 20,000 characters) and references must be typed without hyphenation in words, using 1.5 line spacing, 12 pt, Times New Roman. Margins: top, left, bottom and right – 2 cm, first-line indent – 1.25 cm. Special fonts other than Times New Roman must be submitted separately;
- quotations and term definitions must be enclosed in curly quotation marks (“discourse”);
- a clear distinction must be made between hyphens (-) and dashes (–), e.g., “Discourse – is...”, but “Indo-European languages”;
- manuscript fragments containing illustrative material must be italicized;
- in-text citations must be given in the source language, first in Cyrillic, then in Latin script (e.g., Іванишин, 2021; Johnson, 2019); when referencing a page number (e.g., *c.* for Ukrainian sources, *p.* for English), use a non-breaking space between the letter and the number (press Ctrl+Shift+Space);
- when mentioning a scholar in the text, provide the initial of their first name and their surname (e.g., О. Потебня, D. Lakoff). A non-breaking space must be placed between the initial and the surname;
- quotations must be provided in the language of the article;
- if necessary, footnotes may be used for additional explanations. Footnotes must be numbered consecutively (1, 2, 3...) and inserted automatically (Insert → Footnote).

Important notes

1. At least 50% of the references must be from English-language scientific periodicals. The majority of the references should come from reliable sources published in the last 5–7 years. If the study does not cite articles from reputable high-impact scientific journals indexed in Web of Science and/or Scopus, it may generate extra questions and negative feedback from peer reviewers.

2. Citing articles from “Messenger of KNLU. Series Philology” published in the last 5–7 years is strongly encouraged.

3. Authors should carefully evaluate the reliability of their sources. If the author’s name and/or year of publication cannot be verified, such a source should be excluded as unreliable and unsuitable for citation in academic research.

4. Excessive self-citation should be avoided. Authors may cite their previous works only when relevant.

5. Textbooks, manuals and study guides should not be cited.

6. References to conference abstracts and other non-peer-reviewed materials should be minimized.

7. References to Wikipedia and other online encyclopaedias are not permitted.

SUBMISSION GUIDELINES

The required submission files are:

– manuscript in Microsoft Word file format (.doc / .docx);

– author information form in two languages (Ukrainian and English) including *full name, academic degree, academic title, institutional affiliation, position, e-mail address, contact phone number; links to Web of Science and/or Scopus, Google Scholar profiles;*

– scanned review or extract from the department or faculty board meeting protocol / minutes recommending the manuscript for publication (not required for authors holding a Candidate of Sciences (CSc) or Doctor of Sciences (DSc) degree).

All the required documents must be sent to **knlu-pzs@ukr.net**. File naming convention (use Latin script): Article_Surname, Author_Surname, Review_Surname, Extract_Surname.

Executive editors:

Halyna Minchak, tel.: +38 (068) 554-23-79;

Halyna Stashko, tel.: +38 (067) 442-43-44.

Technical editor:

Olena Hryhorenko, tel.: +38 (067) 419-33-36.

Комп'ютерна верстка: *Григоренко О. Г.*

Підписано до друку 24.12.2024 р. Формат 70x108 1/16
Папір друк. № 1 Спосіб друку офсетний. Обл.-вид. арк. 18,08
Умовн. друк. арк. 18,19. Умовн. фарбо-відб. 18,19
Наклад 100. Зам. № 24–052

Видавничий центр КНЛУ
Свідоцтво: серія ДК 1596 від 08.12.2003 р.

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net